

„Szellemi alkotások az ember szolgálatában”
Professzor Dr. Tattay Levente tiszteletére szervezett
emlékkonferencia tanulmánykötete

“Intellectual Creations in the Service of Mankind”
Study Volume of the Memorial Conference
in Honor of Professor Dr. Levente Tattay

„SZELLEMI ALKOTÁSOK AZ EMBER SZOLGÁLATÁBAN”

“INTELLECTUAL CREATIONS IN THE SERVICE OF MANKIND”

◆ Professzor Dr. Tattay Levente tiszteletére
szervezett emlékkonferencia tanulmánykötete
– Study Volume of the Memorial Conference
in Honor of Professor Dr. Levente Tattay ◆

POGÁCSÁS ANETT
SZERKESZTÉSÉBEN

PÁZMÁNY PRESS
BUDAPEST ◆ 2022

UNIVERSITATIS CATHOLICÆ
DE PETRO PÁZMÁNY NOMINATÆ
FACULTAS IURIS ET
SCIENTIARUM POLITICARUM

XENIA

©

© Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar, 2022
© Szerkesztő, 2022
© Szerzők, 2022

ISSN 2061-9227
ISBN 978-963-308-432-8 (press)
ISBN 978-963-308-433-5 (online, pdf)

XENIA LOGO: Barka Ferenc

Kiadja:
a Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kara,
Budapest, Szentkirályi u. 28–30. • www.jak.ppke.hu

Felelős kiadó: Dr. Szabó István dékán

Nyomdai előkészítés: Szakaliné Szeder Andrea

Készült a xxxxxx nyomdájában
Felelős vezető:

TARTALOM

Előszó.....	11
Emberi példakép.....	15
Engedelmeskedni halálig.....	17
Bor, Fradi, jog és öröklét.....	21

I.

VÉDJEGYEK ÉS HUNGARIKUMOK – NEMZETI KINCSEINK

CSEHI Zoltán A tagállami jog alkalmazása az uniós védjegyrendelet kapcsán.....	25
LANDI Balázs Szellemi értékek nemzeti mértéke, avagy nemzeti értékek szellemi mértéke: a Hungarikum	45
SZAMOSI Katalin Rosszhiszeműség megítélése a magyar és az európai uniós védjegyjogban..	57
SURI Noémi Kereskedelmi jelmondatok (szlogenek) védjegyjogi oltalma	63

II. SZABADALOM ÉS ÜZLETI TITOK – AZ INNOVÁCIÓ EREJE

BREHÓSZKI Márta	
A know-how mint apport.....	79
KOVÁCS Krisztián	
Szellemi alkotások kényszerértékesíthetősége	89
SZILÁGYI Gábor	
Bifurkáció vagy egységes eljárás, alapvető szempontok a magyar szabadalmi jogban.....	99
SZUPERA Blanka	
A szabadalmi kényszerengedély kihívásai és kihívói pandémia idején	105
UJHELYI Dávid	
A szabadalmi kényszerengedély szabályozásának nemzetközi és uniós jogi keretrendszere.....	115
SZALAI Ákos	
Az üzleti titok védelmének joggazdaságtani problémái.....	131

III. SZERZŐI JOG A KREATIVITÁS SZOLGÁLATÁBAN

GRAD-GYENGE Anikó	
A szerzőnek a mű lehívásra hozzáférhetővé tételhez szükséges joga korlátozásának arányossága az európai jogfejlődés tükrében	149
MUNKÁCSI Péter	
Osztrák–Magyar Monarchia, Ausztria, Magyarország: csatlakozás a Berni Egyezményhez?.....	169
SÁPI Edit	
Mi van a függöny mögött? – a színházi látványterv szerzői jogi védelmének egyes kérdései	183
STRIHÓ Krisztina	
A karakter merchandising nemzetközi jogi megítélése.....	199
TAKÓ SÁNDOR	
Logók, márkák a filmvásznon	211

IV.
COPYRIGHT FOR USERS
AND RIGHTHOLDERS

Helena K. JAHROMI	
Anticipating the CJEU’s Judgement?	241
György KOVÁCS	
“Abmahnindustrie” – Different Responses on EU and on National Level to a Practice of Abusive Litigation in Germany and in Hungary	251
Dénes LEGEZA	
The Role of Experts in Hungarian Copyright Disputes.....	263
Anett POGÁCSÁS	
Quotation from Visual Works in the Hungarian Copyright Law	279

Dr. Tattay Levente

ELŐSZÓ

Tattay Levente hitt a szellemi alkotások és az innováció erejében, mégpedig abban az értelmében, hogy az embereket és az emberiséget szolgálják. Hivatását annak szentelte, hogy ezek jogi védelmét vizsgálja, kutassa, folyton új és új kérdéseket tegyen fel lankadatlan érdeklődéssel. Irigylésre méltó, mondhatni ‘gyermeki’ lelkesedéssel beszélt arról, miről ír éppen, milyen konferencián adott elő, milyen érdekes fejleményekre lett figyelmes a jogterületen, de nem csak a szellemi alkotások jogvédelmével, hanem valóban a legkülönfélébb *szellemi alkotásokkal* magukkal is foglalkozott. Minden alkalommal beszámolt, milyen színdarabot nézett meg épp Feleségével, Ágikával, milyen könyvet olvasott, vagy épp melyik operát nézzem meg, ha tehetem. Őszintén vallotta és ennek megfelelően is élt, hogy az emberiség az alkotásai révén megy előre, az innováció az emberi társadalom motorja, és nem utolsó sorban a műalkotások készítése és élvezet révén kerülhet közelebb Istenhez. Tanítványai tömegét ösztönözte – köztük engem is – a szellemi alkotások jogával való elhivatott foglalkozásra és legfőképp igazi példát mutatott mint oktató, mint kutató, mint kolléga – és elsősorban mint ember.

Hogy ez mennyire így van, az is mutatja, hogy a tiszteletére szervezett emlékkonferenciánkon sorra a hozzá köthető, emberiességét, becsületességét, kitartását, szeretetét, hitét példázó személyes történeteket szőttek a kollégák a szakmai előadásaik közé. A tudományos témák ráadásul kivétel nélkül kötődtek szakmai életútjához, kutatási területeihez. A jelen tanulmánykötet az emlékkonferencián elhangzott, előtte tisztelgő előadások egy részének írásos változatait tartalmazza – ezzel is maradandó emléket állítva Leventének.

POGÁCSÁS Anett

Emlékkonferencia Prof. Dr. Tattay Levente tiszteletére - 2021. szeptember 24.

Memorial Conference in Honor of Professor Dr. Levente Tattay - 24 September 2021

PPKE JÁK - Gesztenyés Udvar	
12:45	Dr. Szabó István dékán Megnyitó
12:55	Dr. Landi Balázs Megemlékezés Prof. Dr. Tattay Leventéről

Szent II. János Pál pápa Díszterem	
13:25	Dr. Faludi Gábor A szerzői jogi szerződési jog a CDSM Irányelv átültetése után
13:40	dr. Gonda Imre A földrajzi árjelzők helye és szerepe a szellemi tulajdon hazai, európai és globális rendszerében
13:55	Dr. Szamosi Katalin Rosszhiszeműség megítélése a magyar és európai védjegyjogban
14:10	Dr. Zakariás Kinga Rita A közszereplők magánjogi személyiségvédelmének alkotmányjogi aspektusai, különös tekintettel a képmás védelmére
14:25	Dr. Landi Balázs Szellemi értékek nemzeti mértéke, avagy nemzeti értékek szellemi mértéke: a hungarikum

Section 1. (Presentations in English)		2. szekció		3. szekció	
Dean's Boardroom (Dékáni Tanácsterem)		Szent II. János Pál pápa Díszterem		Római Jogi Tanácsterem	
15:00	Helena Jahromi, LL.M Anticipating the CJEU's judgement? Transposition of Art. 17 DSMD in Germany	15:00	dr. Munkácsi Péter Ausztria és Magyarország csatlakozása a Berni Egyezményhez	15:00	dr. Békés Gergely Nyilvánossághoz közvetítés szomszédos jogi szemmel
15:15	Dr. Kovács György The Requirement of Balanced and Proportionate Enforcement of IPR under the IPRED, in the light of the Case Law of the CJEU and National Courts	15:15	Dr. Strihó Krisztina A karakter merchandising nemzetközi jogi megítélése	15:15	dr. Baranyi Róbert De ki őrzi az őrzőket? - A CDSM irányelv szűrés mechanizmusa és a véle-ményszabadság
15:30	dr. Lábódy Péter DSM exceptions on UGC platforms	15:30	dr. Kovács Krisztián Szellemi alkotások kény-szerértékesíthetősége	15:30	Dr. Harkai István Boruló status-quo? A CDSM-irányelv 17. cikke, különös tekintettel az EUB esetjogára
15:45	Dr. Legeza Dénes The Role of Experts in Copyright Disputes	15:45	Dr. Szalai Ákos Üzleti titok: miért? Joggazdaságtani megközelítés	15:45	dr. Paku Dorottya A tartalommegosztó szol-gáltatók felelősségi szabá-lyának alapjogi vizsgálata
16:00	Dr. Mezei Péter Copyright Flexibilities and EULAs	16:00	Dr. Brehószki Márta A know how mint apport	16:00	Stock Szabolcs Szerzői jogi védelem az online platformok világában - CDSM 15. és 17. cikk
16:15	Dr. Pogácsás Anett „ <i>Nil in novi sub sole</i> ” – Quotations and their Role in Copyright Law	16:15	Dr. Sári Noémi Kereskedelmi jelmondatok (szlogenek) védjegyjogi oltalma	16:15	dr. Szupera Blanka A szabadalmi kénszeren-gedély kihívásai
16:30	dr. Takó Sándor Who creates the film? Joint authorship in audiovisual works. Remembrance of an ex film lighting technician	16:30	Dr. Szilágyi Gábor A „Gömböc-ügy” avagy védjegyjoltalomban ré-szeshülhet-e egy konvex, homógen anyagból készült mono-monostatikus test	16:30	Dr. Ujhelyi Dávid TRIPs 31 vagy 3 Ibis, avagy a szabadalmi kénszerenge-délyre vonatkozó új szabá-lyozás rapszódíája
Állófogadás					

EMBERI PÉLDAKÉP

Ha a világ olyan emberekből állna, mint amilyen Levente, a mennyei béke uralná földünket, és minden pillanatban az együttlét boldogságában tudnánk létezni. De a valóság más, ezért is pótolhatatlan a jóságot és emberi szeretetet megtestesítő Levente elvesztése. A tapintat, a tisztelet, a bölcsesség értelmén túli sugárzása, a párbeszédék békessége, a megértés nyitottsága áradt belőle határtalanul és végtelenül. Sokan próbálták az emberi jóságot megrajzolni a valóságban és a művészetekben, nekünk megadatott az a szerencse, hogy Te itt voltál velünk a hétköznapokban, sokszor észrevétlenül, szerényen meghúzódva, egy-egy szóval jelezve, hogy a jóság és a segítségnyújtás természetessége irányítja gondolataidat és tetteidet. Első pillanattól fogva egyetértés volt köztünk mindenben, szerzői jog, védjegyjog, borjog vagy a Márványmenyasszony pincéjének muzsikájáról volt is szó. A szorgalom és hivatástudat eszményét állítottad elénk, cikkek és különböző témájú könyvek végtelen sorával mutattad napjaid munkáját, eredményeit, melynek jelentőségét még felfogni is nehéz, nem hogy követni. Az Európai Bíróságon bizton használtam és használom Levente munkáit, miként szerzőjük, ők is mindig segítséget nyújtanak.

Köszönöm a szervezőknek ezt a nagyszerű programot, az előadóknak a fáradságos, de méltó kihívást, hogy megfeleljenek Levente emlékének, így meg tudjuk őrizni a mának és a következő generációknak azt a szellemi-emberi örökséget, amivel gazdagította világunkat. Legyen emberi példakép tanárnak és diáknak, velünk maradsz örökké drága szeretett Levente.

CSEHI Zoltán

ENGEDELMESKEDNI HALÁLIG

In Memoriam Tattay Levente

*„A csupasz lélek kitéve minden sebesülésnek,
Engedelmeskedni akarunk egészen a halálig.”*

Simone Weil misztikus versei egyikének, a Szükségyszerűség c. versének záró sorát idéztem.

Szabó Ferenc jezsuita szerzetes erről a versről írta, hogy: „... az ember idegen a néma világegyetemben. A csillagos ég a Nappal és a Holddal szabályosan forog messze fenn, távol az embertől. Néma, fagyos csillagok nem sugároznak meleg energiát. A szükségyszerűség mozgatja a világot (nem a Szeretetet, ahogy Dante írta), az embernek életútján a sötétben járva engedelmeskednie kell a Törvénynek. De, aki kitartóan szemléli a csillagok szépségét, annak szívében kigyúl az isteni tűz: megjelenik a kegyelem.”

Egyetemi szokásainkhoz híven ma délután tudományos konferenciával, szakmai előadásokkal tisztelgünk Tattay tanár úr emléke előtt. Ettől azonban eltér ennek a megemlékezésnek a hangvétele és kerete. Amikor végig gondoltam magamban, hogy miként és miről szóljak ezen alkalommal Tattay tanár úrra emlékezve, eszembe jutott Simone Weil, akivel voltaképpen csak a Pilinszky-évforduló kapcsán ismerkedtem meg, s olvastam utána – pótolva hiányosságaimat.

Olyan fogalmak, s azoknak olyan erős értelme, jelentése égett belém, mint: az „elengedés”, a „lemondás”, az „elfogadás”, az „engedelmeskedés” és a „minden követelés/igény támasztásától való tartózkodás”.

Huszonöt éve ismertem Tattay tanár urat, első időkben mint tudós polgári jogász tanáromat, majd mint a szellemi alkotások joga kutatóját, s végül mint bölcs és támogató tanszéki kollégánkat. Tattay tanár úr ezen huszonöt évére visszatekintve jutottak eszembe most az elfogadás, az engedelmeskedés és a bármely követelés támasztásától való tartózkodás – pozitív jelentést hordozó – fogalmi.

Tattay tanár urat az elmúlt huszonöt évben nem láttam követelőzni, csak kérni; nem láttam őt utasítgatni, csak engedelmeskedni és együttműködni; nem láttam őt vágyakozva sopánkodni, csak küzdeni, elengedni és lemondani.

Tattay tanár úr engedelmeskedett a Törvénynek egészen a halálig.

Idézzük vissza Szabó Ferenc szavait: „Aki kitartóan szemléli a csillagok szépségét, annak szívében kigyúl az isteni tűz: megjelenik a kegyelem.”

Szívében és lelkében Tattay tanár úr is kigyúlt, mert ki kellett benne gyúlnia az isteni tűznek, s megadatott neki a kegyelem.

Nemcsak az előbbi párhuzam miatt, hanem már csak a polgári jogász tudatossága okán ismét felemlíteném Simone Weilt, és különösen az általa fordított Miatyánkot, melynek hetedik sora így hangzik: „És engedd el tartozásainkat, ahogy adósunkét mi is elengedtük”. Pontos fordítása ez a latin Miatyánknak: *Et dimitte nobis debita nostra, / Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.*

Nincs szó benne bűnbocsánatról, különösen a bűnbocsánat követeléséről, azaz eredeti jelentésében nem fejezi ki a bűnök megbocsátására vonatkozó aktív magatartás elvárását, ami – mintegy – jár nekünk.

A *dimitto* jelentése: elbocsát, elenged; 'hadd menjen'; a *debitum* jelentése: adósság, kötelezettség, amit mi polgári jogászok jól tudunk és tanítunk is a kötelmi jog körében.

Hétköznapi, emberi esendőségünk nyilvánul meg a „Jó tett helyébe jót várj!” mentalitásban, avagy a polgári jog anyagi igazságossága a kötelmi jog „do ut des” elvében. Ha hosszabb ideig élvezünk valamit, úgy véljük, az már meg is illet minket, és a sors kötelessége, hogy annak élvezetét tovább is meghagyja nekünk. Mellénk szegődött és keresztül-kasul sző az igény, hogy minden erőki-fejtésünk – legyen az munka, szenvedély vagy vágy – megtérüljön, írja Simone Weil. Valahányszor kiadásunk, kötelességünk keletkezik, elvárás és szükséges, hogy azzal közel egyenértékű bevételünk, jogunk is realizálódjon.

Adósunk minden embertársunk és minden dolog. Követelésünk van a mindenséggel szemben.

Ez az, amiről a Miatyánk hetedik sorában le kell mondanunk...!

Az adósságok elengedése annyi, mint a saját személyiségünkről való lemondás. Lemondás mindarról, amit ennek hívunk. Ez semmiféle kivételt nem tűr. Ez annak felismerése, hogy az ún. énünknek egyetlen olyan eleme sincs, amit a külső, tőlünk független körülmények el ne tűntethetnének egy szempillantás alatt.

Ezt kell elfogadnunk, boldogan engedelmeskedve és elengedve vélt követeléseinket, elvárásainkat. Elfogadni azt, hogy „így legyen”.

Tattay tanár úrtól én ezt láttam. Boldogan engedelmeskedett: szerette családját, elfogadta hivatását, életét és bizony még betegségét is. Nem érezte és nem is érezte, hogy adósságainak és követeléseinek vélt egyenlege elbillent volna, mert nem volt elvárása és igénye másra, többre, jobbra. Elfogadta hálával, ami adatott, elengedte követeléseit Velünk szemben is; végsősoron elfogadta, hogy így legyen.

A tartozások elengedése egyenlő a lelki mezítelenséggel; ahogy Simone Weil is írta az idézett versében: „A csupasz lélek kitéve minden sebesülésnek, / Engedelmeskedni akarunk egészen a halálig.”

Az elfogadás és engedelmesség kiterjed tehát a halálunkra is. S csak halálunkat követően kérhetjük, remélhetjük a megbocsátást, a bűnök bocsánatát, hogy ti. Isten a bennünk rejlő rossz nélkül éleszt újjá minket.

Addig marad a tartozások elengedése (*dimitte nobis demitta nostra*), oly mértékben, ahogy adósainkét mi is elengedjük.

Tudom, hogy ha Tattay tanár úr egyáltalán nyilván tartotta adósságainkat, mind elengedte velünk szemben. Éppen ezért nem tartozunk sem Neki, sem Családjának, legfeljebb hálával és köszönettel, hogy ismerhettük Őt.

Kedves Ágika, Enikő és Szilárd, köszönet és hála Nektek Érte!

LANDI Balázs

BOR, FRADI, JOG ÉS ÖRÖKLÉT

Nehezen szánja rá magát az ember arra, hogy papírra vesse emlékeit Tattay Leventéről. Nem azért, mert nehezen jönnek a szavak, hanem éppen ellenkezőleg: az egymás közelségében töltött több mint két évtized annyi emlékezetes történettel és szintén élénken élő mindennapi aprósággal ajándékozott meg, amelyeket számba venni, leírni, összegezni lehetetlenség. Ezek jelentős része személyes, intim, mások elé nem kívánkozik. Levente él, ma is él, és akárhányszor lép be az ember a Pázmány épületébe, minden alkalommal érzi a jelenlétét. Nem lehet róla múltidőben írni, egyé vált az intézménnyel, a tanszéki közösséggel, és aki eltöltött vele huzamosabb időt, az nem gondolhat rá úgy, mint aki már nincs köztünk. A kötet szerkesztőinek szíves felkérésére ezért mondtam először nemet, és ezért halogattam az írást, mert én még nem tudok rá úgy gondolni, mint aki átköltözött egy másik világba.

Azoknak a kiváltsága ez, akiknek személyét olyan egyöntetű szeretet veszi körbe, mint őt is. De ez nem lenne elég: közülük is csak azoké lehet, akik a Pázmányt alapítása óta szolgálták, akik felépítették az ország egyik legszínvonalasabb jogi karát, akik bátran belevágtak az ismeretlenbe, törték az utat az utánuk jövők számára. Ők a Pázmány legendái, mi pedig, akik először diákként, később oktatóként hosszabb ideig a közelükben lehettünk, szerencsések vagyunk.

Mesélhetnék most pécsi kalandjainkról, Jobbágyi tanár úr 60. születésnapjának szervezéséről (és magáról az eredményeképpen megvalósult mulatságról), a Fradi csetlés-botlásairól, mint örök témánkról, a közösen bonyolított polgári jogi vizsgákról (vizsgázóként szerencsémre nem találkoztam Leventével), sokminden másról is. De talán többet árulnak el az apró, mindennapos élmények, a bárki (még az arra méltatlanok felé is) megnyilvánuló önzetlen segítőkészsége, az öröm a szemében, amikor műtétje után lakásában felkerestük, a folyosói röpké beszélgetések, a borról folytatott diskurzusaink (egyoldalúak voltak ezek: én hallgattam, ő mesélt). Egészen eltérő jogterületek iránt érzett csillapíthatatlan érdeklődést, és már jóval a nyugdíjkor után is elképesztő intenzitással ásta bele magát új és új tudományos problémák kutatásába, amire mi biztosan nem leszünk majd képesek.

Megdöbbentő belegondolni, hogy ezeknek a kis és nagy dolgoknak a sora lezárult, az elme tiltakozik is ellene. Leventével kapcsolatban nem használunk múltidőt. Az örök jelenben él, és így van köztünk ma is a Pázmány folyosóin.

KOLTAY András

I.
VÉDJEGYEK ÉS HUNGARIKUMOK
– NEMZETI KINCSEINK

A TAGÁLLAMI JOG ALKALMAZÁSA AZ UNIÓS VÉDJEGYRENDELET KAPCSÁN

CSEHI Zoltán*

1. Bevezetés

Tattay Levente külön tankönyvet szentelt a szellemi alkotások uniós jogvédelmének.¹ A teljes joganyagot bemutató munkában hangsúlyos szerepet kap a védjegy európai szabályainak bemutatása, ez érthető, hiszen a védjegyjoghoz régi szálak kötötték. Tattay tanár úr munkásságának másik szép gyümölcse a nemzetközi magánjog és a szellemi alkotások joga magyar vonatkozású kérdéseinek bemutatása.² A jelen megemlékezésünkben ezért választottuk témaként az uniós védjegy és a nemzetközi magánjog kérdéseinek egyik találkozási pontját, amellyel bíróként személyesen is foglalkoztunk az Európai Unió Törvényszékén (a továbbiakban: Törvényszék).

Az uniós védjegy és a nemzetközi magánjog, illetve nemzetközi eljárásjog kérdéseit már több tanulmány tárgyalta.³ A számos kérdés közül ehelyütt csak egyre térünk ki, nevezetesen az uniós jog alkalmazása kapcsán az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala (rövidítve EUIPO, a továbbiakban: Hivatal vagy EUIPO) előtti eljárásban, valamint az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban:

---

* Dr. Csehi Zoltán, tanszékvezető, egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar.

¹ TATTAY Levente: *A szellemi alkotások jogvédelme az Európai Unióban*. Budapest, Pázmány Press, 2014. 416.

² TATTAY Levente: Report of Hungary. In: Kono TOSHIYUKI (ed.): *Intellectual property and private international law: comparative perspectives*. Oxford–Portland, Hart Publishing, 2012. 638–680.

³ Christian KOHLER: La Cour de justice des Communautés européennes et le droit international privé. In: *Droit international privé: travaux du Comité française de droit international privé, 12e année, 1993–1995*. Paris, Pédone, 1996. 71–95.

Bíróság) előtti eljárásban a tagállami jog bizonyításával és alkalmazásával kapcsolatos kérdésre.

Az uniós jog számos esetben csak a tagállami joggal együtt alkalmazható, értelmezhető (az uniós jogszabályok nemzeti jognak nevezik, a jelen írásban tagállami jognak hívjuk). Egyes uniós jogszabályok kifejezett utaló normát tartalmaznak a tagállami jog alkalmazására, például az 1024/2013 rendelet⁴ 4. cikk (3) bekezdése, amely az Európai Központi Bank prudenciális felügyeletének szabályai közt nevesíti a tagállami szabályok alkalmazását is. Az Európai Unió védjegyjogában az uniós védjegyről szóló rendelet kifejezetten a tagállami szabályozást rendeli alkalmazni a 8. cikk (4) bekezdésében, amely szabály már megtalálható volt a rendelet első, 1994-es változatában is. Ennek a rendelkezésnek sajátossága, hogy az uniós rendelet követelményeit együtt kell alkalmazni a tagállami jog szabályaival, feltételeivel.

2. Az európai uniós védjegy jog utaló normái

Az 1994-ben⁵ megalkotott egységes közösségi, majd módosított európai uniós védjegy az Európai Unió egyik sikerét jelenti. A rendelet egységes európai védelmet ad az uniós védjegyként lajstromozott megjelöléseknek, és sikeresen oldja meg a tagállami és az uniós védelem párhuzamosságát, adott esetben konfliktusát. A 2009-ben megújított szabályokat⁶ (a továbbiakban: 2009-es Rendelet) 2017-ben továbbfejlesztették és újra kodifikálták (a továbbiakban: Védjegy Rendelet)⁷.

Az uniós védjegy szabályozása törekedik az egységes anyagi és eljárási szabályok meghatározására, de számos kérdésben a tagállamokra támaszkodik, illetve nemzetközi egyezmények szabályait rendeli alkalmazni. Az alkalmazandó anyagi jogi szabályok meghatározása terén, így az uniós védjegy megszerzésére és joghatásaira egységes jogot alkot, azonban nem minden anyagi jogi kérdést fog át, így például az uniós védjegy bitorlására a tagállami védjegy bitorlására irányadó szabályok alkalmazandók (2009-es Rendelet 14.

⁴ 1024/2013/EU rendelet az Európai Központi Banknak a hitelintézetek prudenciális felügyeletére vonatkozó politikákkal kapcsolatos külön feladatokkal történő megbízásáról, HL L 287., 2013.10.29., 63–89. o.

⁵ 40/94/EK rendelet a közösségi védjegyről, HL L 11., 1994.1.14., 1–36. o., magyar különkiadás 17. fejezet 001 kötet 146–180. o.

⁶ 207/2009/EK rendelet a közösségi védjegyről, HL L 78., 2009.3.24., 1–42. o.

⁷ 2017/1001 rendelet az európai uniós védjegyről, HL L 154., 2017.6.16., 1–99. o.

cikk; Védjegy Rendelet 17. cikk). Az eljárási hatáskörök is megoszlanak a Hivatal és a tagállami védjegy bíróságok közt, a Védjegy Rendelet ez utóbbiak elé utal számos peres jogvitát. A tagállami védjegy bíróság az uniós védjeggyel kapcsolatos eljárásban a saját jogát – mint *lex fori*-t – alkalmazza, beleértve a saját nemzetközi magánjogát is (2009-es Rendelet 14. cikk (1) bek.; Védjegy Rendelet 17. cikk (1) bek.). A nemzeti jogra utalás lényegében utaló szabály, kollíziós jogi karakterrel.⁸ A Védjegy Rendelet ezen túlmenően nem érinti a tagállami szabályozást a védjegybitorlással kapcsolatos egyéb lehetséges igényekre – így a polgári jogi felelősségre és tisztességtelen piaci magatartásra – vonatkozó rendelkezéseket (2009-es Rendelet 14. cikk; Védjegy Rendelet 17. cikk), ezekre a jogkérdésekre az eljáró állam bírósága saját jogát alkalmazza, a nemzetközi magánjog szabályaival együtt. Ha a jogsértés több államot is érint, ez a szabályozás lehetőséget ad a megfelelő fórum kiválasztására. További utaló szabályokat találunk a Védjegy Rendelet X. fejezetében, amely az uniós védjegyekkel összefüggő jogvitákban felmerülő joghatósági és eljárási kérdéseket szabályozza, megjelölve azokat az ügyeket, amelyekben a tagállami védjegy bíróság joghatósággal bír (2009-es Rendelet 96. cikk; Védjegy Rendelet 124. cikk). A Védjegy Rendelet 129. cikke⁹ címe szerint az alkalmazandó jogot határozza meg azokban az eljárásokban, amikor a tagállami, úgynevezett európai uniós védjegy bíróság¹⁰ jár el. Főszabály szerint a tagállami ‘európai uniós védjegy bíróságnak’ a rendeletet kell alkalmaznia, azonban a rendeletben nem szabályozott minden más kérdésben a *lex fori* jogát – ideértve az eljáró bírói fórum nemzetközi magánjogát is – alkalmazza (2009-es Rendelet 101. cikk (2) bek.; Védjegy Rendelet 129. cikk (2) bek.). Ehelyütt nem tárgyaljuk a Védjegy Rendelet nemzetközi joghatósági szabályozását.

3. A Védjegy Rendelet 8. cikk (4) bekezdésének jellegzetessége

A Védjegy Rendelet 8. cikke határozza meg az uniós védjegy lajstromozásának viszonylagos kizáró okait. Kizáró ok fennállta esetén a bejelentésre előter-

⁸ Christian KOHLER: Kollisionsrechtliche Anmerkungen zur Verordnung über Gemeinschaftsmarke. In: Ole DUE – Marcus LUTTER – Jürgen SCHWARZE (Hrsg.): *Festschrift für Ulrich Everling. Band I.* Baden-Baden, Nomos, 1995. 651 és skk.; Winfried TILMANN: Gemeinschaftsmarke und Internationales Privatrecht. *GRUR Int.*, 2001. 673. skk.

⁹ 2009-es Rendelet 101. cikk.

¹⁰ Védjegy Rendelet 123. cikk (1) bek.

jesztett megjelölés nem kaphat uniós lajstromozást. A 8. cikk korlátot állít a bejegyzésnek vagy annak egy részének – például egyes áruosztályoknak – azon az alapon, hogy az uniós védjegyként előterjesztett megjelölés bejegyzési kérelmét megelőzően már védelmet kapott e megjelölés vagy azzal összetéveszhető megjelölés korábbi védjegyként – amint ezt a Védjegy Rendelet 8. cikk (2) bekezdése külön meghatározza – vagy be nem jegyzett védjegyként, illetve a tagállami jogban védett egyéb megjelölésként. A tagállamokban védett jogot az uniós védjegyjog is biztosítja.

A Védjegy Rendelet védelmet nyújt a korábban megszerzett, de be nem jegyzett védjegy jogosultjának, továbbá a tagállamok jogában megszerzett bizonyos megjelöléseknek, amelyek használatához a tagállami jog védelmet fűz, és ez az európai uniós védjegy bejegyzésének relatív akadály lehet. A tagállami jogban védett megjelölés és az uniós védjegy közt az összetéveszhetőség vagy más feltétel fennálltát, az áruosztályok jelentőségét – amely miatt az uniós védjegy sértheti a tagállami jogban védett megjelölést – a tagállami jog alapján kell értékelni és elbírálni. Az európai uniós védjegyként való lajstromozás iránt benyújtott kérelemmel szemben felszólalással lehet élni arra hivatkozva, hogy annak valamely tagállam joga szerint védelem alatt álló megjelölés alapján akadály van a Hivatal előtt kezdeményezett eljárásban (Védjegy Rendelet 46. cikk), ennek következtében a tagállami jogban megszerzett elsőbbség és jogi védelem európai szintű dimenziót kap.

A Védjegy Rendelet 8. cikk (4) bekezdése¹¹ szerint valamennyi feltételnek együttesen fenn kell fennállnia a sikeres felszólaláshoz. A felszólalás alapulhat nem lajstromozott védjegyen, illetve helyi jelentőséget meghaladó mértékű kereskedelmi forgalomban használt, megkülönböztető funkcióval bíró bármely megjelölésen. A felszólalást csak a nem lajstromozott védjegy, illetve az előbbieken leírt megjelölés jogosultja terjesztheti elő. Feltétele a felszólalásnak, hogy a nem lajstromozott védjegy, illetve a kereskedelmi forgalomban használt megjelölés jogát annak jogosultja az európai uniós védjegy bejelentését megelőzően szerezte meg, és az így megszerzett jogra hivatkozva az említett jogosult az érintett tagállam joga alapján megtilthatja a későbbi védjegy használatát. A sikeres felszólaláshoz a felsorolt tényeket a felszólalónak kell bizonyítania.

¹¹ 8. cikk (4) bek.: A nem lajstromozott védjegy, illetve a helyi jelentőségű meghaladó mértékű kereskedelmi forgalomban használt bármely más megjelölés jogosultjának felszólalása alapján nem részesülhet védjegyoltalomban a megjelölés, ha az irányadó uniós vagy tagállami jogszabályok szerint

a) a megjelöléshez fűződő jogokat az európai uniós védjegybejelentés bejelentési napjánál, illetve – elsőbbség igénylése esetén – az elsőbbség napjánál korábban szereztek meg;
b) a megjelöléshez fűződő jogok alapján a jogosult megtilthatja a későbbi védjegy használatát.

Az uniós jog alapján kell bizonyítani a megjelölés használatát és azt, hogy a használat meghaladja a helyi jelleget.¹² A védelmezendő megjelölésen fennálló jog megszerzését és annak tartalmát a tagállami jog alapján kell bizonyítani.¹³ A bizonyítás kiterjed a nem lajstromozott védjegy, illetve a kereskedelmi forgalomban használt megjelölés meghatározására irányadó tagállami jog szabályaira, és arra, hogy például a kereskedelmi megjelölés az adott tagállam jogában olyan jogi védelemben részesül, amely alapján a későbbi védjegybejelentésnek akadályát képezheti ebben a tagállamban.¹⁴ Az eljárásban külön kérdés, és adott esetben nehézség, hogy melyik nyelven kell a bizonyítékokat előterjeszteni, adott esetben melyik bizonyítékot és milyen nyelvre kell lefordítani.

A felszólalási eljárás a Hivatal előtt egy kontradiktórius eljárás, amelyben a Hivatalnak ilyen esetekben az uniós joggal együtt a tagállami jogot kell alkalmaznia. A Hivatal a tagállami jogot alkalmazza, számos esetben ezen alapul a döntése. A tagállami anyagi jog alkalmazása némileg hasonlít arra, amikor egy állam hatósága vagy bírósága más állam jogát alkalmazza nemzetközi magánjogi esetekben.¹⁵ Védjegy ügyekben az uniós jog és a tagállami jog együttes alkalmazásáról van szó, a 8. cikk (4) bekezdés együttes feltételei közül kettőt az uniós jog, míg a másik kettőt a tagállami jog alapján kell vizsgálni. A felszólalás sikeréhez szükséges, hogy a felszólaló a tagállami jogra vonatkozó bizonyítékokat előadja. Ennek körében a tagállami jog tartalmát, alkalmazásának feltételeit és hatályát egyaránt bizonyítani kell. A jogot nem csak jogszabállyal, hanem annak bírói alkalmazásával – bírói ítéletek becsatolásával – is célszerű igazolni, a bizonyítás terhe a felszólalóra hárul. Az EUIPO döntéseinek bírói felülvizsgálatát végző Európai Unió Törvényszékének ítélkezési gyakorlata elismeri, hogy a Hivatal maga is folytathat keresést a tagállami jogot érintően, tehát *ex officio* járhat el, különösen pedig az előadott tények valóságtartalmának vagy

¹² T-287/17. sz. ügy Swemac Innovation kontra EUIPO – SWEMAC Medical Appliances (SWEMAC) [ECLI:EU:T:2019:69] 36. pont.

¹³ Uo. 37. pont.

¹⁴ A Bizottság (EU) 2018/625 felhatalmazáson alapuló rendelete (2018. március 5.) az európai uniós védjegyről szóló (EU) 2017/1001 európai parlamenti és tanácsi rendelet kiegészítéséről és az (EU) 2017/1430 felhatalmazáson alapuló rendelet hatályon kívül helyezéséről, HL L 104., 2018.4.24., 1–36. o.; A 2. cikk (2) bekezdés b) pont (iv) alpontja szerint: amennyiben a felszólalás alapja az (EU) 2017/1001 rendelet 8. cikkének (4) bekezdése szerinti valamely korábbi védjegy vagy más megjelölés, annak megjelölése, hogy milyen jogról van szó, a korábbi védjegy vagy megjelölés megjelenítése, és annak jelzése, hogy a korábbi védjegyre vagy megjelölésre vonatkozó jog az egész Unióban vagy csak egy vagy több tagállamban áll fenn, és az utóbbi esetben e tagállamok megnevezése.

¹⁵ SZABÓ Sarolta: A külföldi jog alkalmazásának (tartalmi megállapításának) problémái. In: BERKE Barna – NEMESSÁNYI Zoltán (szerk.): *Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai*. Budapest, HVG-ORAC, 2016. 60–83.

a benyújtott iratok bizonyító erejének a megítélése kérdésében. Ezt a felfogást a Törvényszék ítélete elleni felülvizsgálat körében a Bíróság is megerősítette.¹⁶

A felszólalás eredménye lehet az is, hogy a bejegyzési kérelemben megjelölt áruosztályok közül néhánynak a bejegyzése a felszólalás ellenére lehetséges. A felszólalás alapját képező jogi védelemre hivatkozva törlési eljárás is indítható a Hivatal előtt a már bejegyzett uniós védjegyet érintően, valamint a tagállami védjegy bíróság előtti perben viszontkereset is előterjeszthető (Védjegy Rendelet 60. cikk (2) bek.). Ebben az esetben a tagállami bíróság – nem pedig a Hivatal – jogosult vizsgálni a törlési kérelem alapjául előadott tényeket, az uniós védjegy bejegyzése előtti jogszerzést és annak joghatályát, és a tagállami jogot – adott esetben a bíróság államának jogát – alkalmazza.

A Hivatal előtti eljárást a Védjegy Rendelet és annak végrehajtására vonatkozó bizottsági rendelet szabályozza,¹⁷ továbbá a Hivatal erre vonatkozóan kiadott egy iránymutatást is.¹⁸

A jogszabály több évtizedes gyakorlata ellenére az EUIPO és a Törvényszék előtti eljárásban újabb és újabb kérdések merülnek fel, például, hogy a tagállami jog alkalmazása csak kérelemre történhet vagy adott esetben *ex officio* is eljárhatnak a döntésre hivatottak. A főszabály szerint a Hivatal, illetve a Törvényszék csak a felek előadására alapozva hozhat döntést, a Védjegy Rendelet 95. cikk (1) bekezdése viszont a tényállás hivatalból való vizsgálatát írja elő.¹⁹ Mivel a

¹⁶ C-530/12. sz. ügy OHIM kontra National Lottery Commission [ECLI:EU:C:2014:186] 43. és 45. pont.

¹⁷ A Bizottság (EU) 2018/625 felhatalmazáson alapuló rendelete (2018. március 5.) az európai uniós védjegyről szóló (EU) 2017/1001 európai parlamenti és tanácsi rendelet kiegészítéséről és az (EU) 2017/1430 felhatalmazáson alapuló rendelet hatályon kívül helyezéséről, HL L 104., 2018.4.24., 1–36. o. (korábbi, már hatályon kívül helyezett jogszabályok: a Bizottság (EU) 2017/1430 felhatalmazáson alapuló rendelete (2017. május 18.) az európai uniós védjegyről szóló 207/2009/EK tanácsi rendelet kiegészítéséről, valamint a 2868/95/EK és a 216/96/EK bizottsági rendelet hatályon kívül helyezéséről, HL L 205., 2017.8.8., 1–38. o.; és a Bizottság 2868/95/EK rendelete (1995. december 13.) a közösségi védjegyről szóló 40/94/EK tanácsi rendelet végrehajtásáról, HL L 303., 1995.12.15., 1–32. o., magyar különkiadás 17. fejezet 001 kötet 189–220. o.

¹⁸ EUIPO: Vizsgálati Iránymutatás, 2021. március 1. <https://tinyurl.com/yckwx9e6>

¹⁹ Védjegy Rendelet 95. cikk

- (1) A Hivatal az előtte folyó eljárásban a tényeket hivatalból vizsgálja. A lajstromozás viszonylagos kizáró okaival összefüggő eljárásban azonban a Hivatal a vizsgálat során a felek által előterjesztett tényálláshoz, bizonyítékokhoz és érvekhez, valamint a kérelem szerinti igényekhez kötve van. Az 59. cikk szerinti törlési eljárásokban a Hivatalnak a vizsgálatát a felek által előterjesztett okokra és érvekre kell korlátoznia.
- (2) A Hivatal figyelmen kívül hagyhatja azokat a tényeket vagy bizonyítékokat, amelyeket az érintett felek nem kellő időben terjesztettek elő.

tagállami jogot tényként alkalmazza a Hivatal és a Törvényszék, a tényállás felülvizsgálata alá tartozik az alkalmazott tagállami jog is.

A Hivatal felszólalási eljárásban hozott döntése elleni fellebbezési eljárásban lehetőség van a korábbi előadások kiegészítésére, az alkalmazandó tagállami jog és annak alkalmazására vonatkozó bizonyítékok kiegészítésére, továbbá a fél adott esetben a másodfokon eljáró fellebbezési tanács előtt is előadhatja erre vonatkozó előadásait.²⁰

4. A Védjegy Rendelet 8. cikk (4) bekezdésének feltételei

Röviden visszatérve a Védjegy Rendelet 8. cikk (4) bekezdés feltételeire, a bírói esetjog négy feltétel vizsgálatát írja elő: 1. a korábbi megjelölés kereskedelmi-gazdasági használata; 2. a használat meghaladja a helyi jelentőséget; 3. a korábbi megjelölésre vonatkozó jogosultság igazolása; 4. az így megszerzett jog lehetőséget ad a jogosultjának, hogy a későbbi megjelöléssel szemben fellépjen a használat ellen. A négy fő feltételt tovább kell részleteiben vizsgálni, az első kettő esetében az uniós védjegyjog alapján, a második kettő esetében pedig az alkalmazandó tagállami jog alapján. A kiinduló pont, vagy akár előkérdésnek is nevezhetnénk, hogy a tagállami jogban nem lajstromozott védjegy, illetve a helyi jelentőséget meghaladó mértékű kereskedelmi forgalomban használt bármely más megjelölés jogi elismerést és védelmet élvez-e, vagyis a megjelölés jogi minősítéséről van szó. Az előbb első feltételnek említett megjelölés használata és annak módja mellett külön feltételként vizsgálandó annak terjedelme, mivel a használat mértékének meg kell haladnia a helyi jelentőségű kereskedelmet. A harmadik feltétel, hogy ezen megjelöléshez fűződő jogot az uniós védjegy bejelentése előtt kell már megszerezték, és a negyedik, hogy a tagállami jog olyan védelmet biztosít e megjelölés jogosultjának, amely megtiltja a későbbi védjegy – amit uniós védjegyként kívánnak levédetni – használatát. Valamennyi feltétel részletes bemutatására nincs lehetőségünk ebben a rövid tanulmányban. Az egyes feltételek kapcsán a szabály egy-egy jellegzetességére térünk csak ki.

Az első feltétel körében az vizsgálandó, hogy a tagállami jog a szóban forgó megjelölést nem lajstromozott védjegynek vagy helyi jelentőségűt meghaladó mértékű kereskedelmi forgalomban használt bármely más megjelölésnek elismeri-e. A magyar védjegyjog a Párizsi Uniós Egyezmény szabálya révén ismeri el a nem lajstromozott védjegyet mint közismert védjegyet, más tagállamok

²⁰ C-478/16 P. sz. ügy EUIPO kontra Group [ECLI:EU:C:2018:268] 37–38. pont.

jogában ez a védelem szélesebb körű lehet. A magyar jog – más tagállamok jogához hasonlóan – bizonyos feltételekkel más azonos vagy hasonló megjelölést is véd, ha a belföldi használat korábbi jellegű és tényleges, valamint az azonos vagy hasonló megjelölésnek a korábbi használó hozzájárulása nélküli használata jogszabályba ütközne.²¹ Ilyen jogszabály például a tisztességtelen versenyt tiltó jogszabály (a Tptv.) vagy a Ptk.²² Az egyes tagállamok saját szabályai szerint ilyen megjelölés lehet például a cégnév, amelyet jogszabály véd, ennek uniós alkalmazására találunk jogesetet például a francia jogra²³ és a német jogra. Ide sorolható továbbá a kereskedelmi név és a domain név, attól függően, hogy az alkalmazandó tagállami jog milyen megjelölést vagy jelzést minősít védettnek. Az Egyesült Királyság joga védi például a *goodwill*-t, amely védelmet biztosít a jogosultnak a *law of passing off* révén. Számos tagállami védett jog nem kap elismerést az uniós védjegyjogban, például a korábban megszerzett szerzői jog vagy formatervezési minta, viszont törlési perben ezek adott esetben jelentőséget kapnak.²⁴ A Párizsi Uniós Egyezményben védett kereskedelmi név azonban kaphat ilyen jogvédelmet, a cégnév biztosította oltalom hasonlóan a domain névhez a tagállami jog által meghatározott körben védett, például, hogy csak a gazdasági életben ténylegesen jelen lévő árukra és szolgáltatásokra vonatkoztatható. Egyes tagállami jogok védik újságok, magazinok, könyvek, filmek címét, adott esetben ez is az uniós védjegy lajstromozásának korlátját jelentheti.

Az uniós jog azt a további követelményt támasztja, hogy ezzel a megjelöléssel gazdasági tevékenységet kell végezni, a megjelölés a gazdasági forgalomban játszott szerepe miatt kaphat csak védelmet. A megjelölést a forgalomban, a gazdasági életben megkülönböztető jelleggel kell használni, amely alapján azonosítható az adott áru gyártója vagy szolgáltatás nyújtója, a megjelölés jogosultja. Adott esetben, a tagállami jog szabályától is érintve, elegendő lehet, hogy a megkülönböztető jelleg csak az áru vagy szolgáltatás eredetére, származására

²¹ 1997. évi XI. törvény 5. § (2) bek. a) pontjában.

²² GÖDÖLLE István: Viszonylagos kizáró okok. In: FALUDI Gábor – LUKÁCSI Péter (szerk.): *A védjegy törvény magyarázata*. Budapest, HVG-ORAC, 2014. 176.

²³ C-598/14 P. sz. ügy EUIPO kontra Szajner [ECLI:EU:C:2017:265].

²⁴ T-255/08. sz. ügy Montero Padilla kontra OHIM – Padilla Requena (JOSE PADILLA) [ECLI:EU:T:2010:249]; T-435/05. sz. ügy Danjaq kontra OHIM-Mission Productions (Dr. No) [ECLI:EU:T:2009:226]; valamint application for a declaration on invalidity based on an earlier copyright / trade mark under national law – nemzeti jog alapján fennálló, korábbi szerzői jogon alapuló törlés iránti kérelem: C530/12. sz. ügy OHIM kontra National Lottery Commission [ECLI:EU:C:2014:186].

redukálódjon.²⁵ A megkülönböztető jellegnek az árut vagy a szolgáltatást nyújtó gazdasági alanyhoz kapcsolódón kell megjelenítenie azt, hogy más áruktól vagy szolgáltatásoktól eltér. A megkülönböztető jelleg, a megkülönböztető képesség feltétele az uniós jogból ered, de egyes esetekben a tagállami jog szabálya cizellálhatja ennek a feltételnek a fennálltát. Tovább bonyolítja a tényállást, hogy ténylegesen ki a használó vagy adott esetben többen használják a megjelölést.

További feltétele a védelemnek, hogy a megjelölés használatát a jogosultja igazolja, egyrészt a már említett gazdasági funkciójában, azaz az áru vagy a szolgáltatás tényleges megjelenítésében a tagállami szabályozás megkívánta terjedelemben, de ezen túlmenően a Védjegy Rendelet szövege szerint azon követelmény igazolása céljából is, hogy a használat a helyi jelentőségűt meghaladó mértékű a kereskedelmi forgalomban. A megjelölés kvázi védjegyként való használatát, tagállami szabályozás szerinti terjedelemben és minőségben előírhatja a tagállami jog is, de ezen túlmenően uniós követelmény a helyi jelentőséget meghaladó mértékű használat. A használat terjedelme részben vagy egészben megegyezhet a tagállami követelménnyel, de nem feltétlenül, és ez utóbbi esetben a használat uniós terjedelmét is bizonyítani kell. Ez utóbbi uniós jogi követelmény, függetlenül attól, hogy a tagállami jog milyen mértékű használat esetén biztosítja a megjelölés védelmét. Két feltételt kell bizonyítani, egyrészt a kereskedelmi jellegű használatot, annak saját jellegét, másrészt annak terjedelmét, kiterjedését, amelynek meg kell haladnia a helyi jelentőséget, hiszen egy uniós védjegy bejegyzésével állhat szemben, illetve törlési perben egy már bejegyzett uniós védjeggyel szemben kell igazolni a helyi használatot meghaladó mértékűt. Ezeket a feltételeket sem fejtjük ki ehelyütt, mivel a bírói esetjogban kikristályosodott paraméterek esetről esetre eltérő szempontokra utalnak. A használat gyakorisága, időbeli dimenziója, földrajzi kiterjedtsége és a megjelölés ismertségét segítő reklám és más médiumok használatán túl az egyedi esetek különös körülményein sok múlik a helyi jelentőséget meghaladó használat bizonyításakor. A sokat idézett General Óptica²⁶ ügyben a korábbi megjelölésnek a 120.000-es lélekszámú portugál városban való ismertsége nem volt elegendő az uniós védjegyrendelet megkívánta helyi jelentőséget meghaladó mérték igazolására. A helyi használat értelmezését megerősítette a Bíróság a „bud” földrajzi jelzéssel kapcsolatos ügyben, és kimondta, nem elegendő, hogy a korábbi megjelölésre vonatkozó oltalom mekkora földrajzi területre vonat-

²⁵ Basmati mint az Egyesült Királyság joga alatt használt megjelölés: T-136/14. sz. ügy Tilda Riceland Private kontra OHIM – Siam Grains (BASmALI) [ECLI:EU:T:2015:734] 28. pont.

²⁶ T-318/06–T-321/06. sz. egyesített ügyek Moreira da Fonseca kontra OHIM-General Óptica (GENERAL OPTICA) [ECLI:EU:T:2009:77].

koztatható, hogy ez a jog mekkora területre ad védelmet, hanem a megjelölés tényleges használatának a kiterjedtsége és intenzitása a döntő.²⁷

Feltétele a jogi védelemnek a releváns időpont vizsgálata, a korábbi, tagállami jogban nyújtott védelemnek időben meg kell előznie az európai uniós védjegy lajstromozására irányuló bejelentést. De a használatnak fenn kell állnia az uniós védjegy lajstromozása iránti kérelem időpontjában, nem csak azt megelőzően.²⁸

Vizsgálандó az alkalmazandó tagállami jog szabályozásának az a jellemzője, hogy milyen védelmet ad a későbbi bejelentéssel szemben. Ez a védelem lehet jogi tartalmát tekintve a bejegyzés megakadályozására irányuló felszólalásként érvényesíthető jog, ami a bejegyzés akadályát képezheti, vagy törlési igény, de akár bitorlási igény is. A többi feltételt nem ismertetjük, az egyes tagállami szabályozásoknak természetesen egyéb feltételei is lehetnek, mint az összetéveszthetőség, az azonosság vagy a megkülönböztető képesség feltételei, hogy csak néhányat említsünk.

5. A jogosult személye és a helyi jelentőséget meghaladó használat mértéke

Az uniós védjegyrendeletben említett feltételek vizsgálata során a tagállami jog alkalmazását tovább bonyolíthatja, hogy a be nem jegyzett védjegy vagy védjegyként nem lajstromozott egyéb kereskedelmi megjelölés – például étterem neve vagy más termék elnevezése – kereskedelmi ügyletek, szerződések tárgya lehet, azt a felek átruházzák, használatát lehetővé teszik, vagy a forgalomba bevezetett ábrás megjelölés a megjelölt tárggyal együtt gazdát cserél. A gyártó, a termék disztribútora és más személyek együttműködése esetében sem mindig egyértelműen megállapítható a használt, nem lajstromozott megjelölés jogosultja, főként, ha azt bizonyítani kell. Ilyen esetekben a feleket terheli saját előadásaik bizonyításának a terhe, de a fellebbezési tanács és a Törvényszék is vizsgálja a szerződéses megállapodásokat, a releváns tagállami jog alapján.²⁹ Adott esetben a megjelölés egészen különleges módon kapcsolódhat a jogosulthoz, mint például a DEEP PURPLE zenekar tagjaként érvényesíthetett

²⁷ C-96/09 P. sz. ügy Anheuser-Busch kontra Budějovický Budvar [ECLI:EU:C:2011:189] 159–160. pont.

²⁸ Uo. 166–167. pont.

²⁹ T-671/17. sz. ügy Turbo-K International kontra EUIPO – Turbo-K (TURBO-K) [ECLI:EU:T:2019:13] 34. és skk. pont.

védelem.³⁰ A helyi jelentőséget meghaladó mértékű kereskedelmi forgalomban használt bármely megjelölés ténykérdés, amelynek bizonyítása olyan esetekben nem mindig egyszerű, ha a kereskedelmi, gazdasági tevékenységet időben többen folytatták, például eladták a boltot vagy éttermet, átruházták az áru gyártásának jogát és hasonló esetekben. Például az angol jogban a *goodwill*-ként ismert megjelölés védelme kereskedelmi ügyletek tárgya lehet. A megjelölésre jogot alapító felszólalónak kell bizonyítani, hogy szerződéssel vagy szerződések láncolatával – adott esetben társasági vagy más jogutódás révén – szerezte meg azt a megjelölést, amelyre alapozza az európai uniós védjegy bejegyzési kérelem elutasítását. Azért lehet szükség mindennek előadására, mert azt is igazolni kell a 8. cikk (4) bekezdés alapján, hogy a be nem jegyzett megjelölést a helyi kereskedelmi forgalmat meghaladó mértékben használták. A használat kezdete, intenzitása, folytonossága, időtartama kap jelentőséget. Ilyen esetekben a Hivatalnak – és a kereset határain belül a Törvényszéknek – e tényeknek az elemzését és értékelését is el kell végeznie.

Amennyiben az érintett megjelölésre vonatkozó szerződés értelmezéséről van szó egy korábbi jog fennálltát vagy tartalmát illetően, és ebben a kérdésben a tagállami bíróság már ítéletet hozott, akkor ezt tényként veszi figyelembe a Törvényszék, hiszen a jogkérdést a tagállami bíróság eldöntötte, amint egy nemrégiben meghozott uniós ítélet fogalmaz.³¹ Mindazonáltal valójában a Törvényszék érvelésében a felperes keresetében felhozott jogi érveket a német bíróságok ítéleteiben megfogalmazott jogi argumentációval utasítja vissza, tartalmában tehát jogot alkalmaz, a tagállami bíróságok által kimondott jog átvételével, lényegében a tagállami bírói ítéletben kimondott érvelés átvételével. A felperes által felhozott jogi kérdésekről a tagállami bíróság már kimondta ítéletét és értelmezését, ezt a Törvényszék érvelésében felhasználta akként, hogy a Törvényszék lényegében elismerve azt, hogy a tagállami jog ténykérdés, azon túlment, hiszen a tagállami jog tartalmát vizsgálva a konkrét ügyben azt mint jogot alkalmazta, nem pusztán mint tény a felperes keresetében előadottakra. Így a német jogot a tagállami bírói döntéssel együtt szervesen illesztette az uniós jog alkalmazásába.³² Az ítélet elleni fellebbezésben a Bíróság előtt utalt arra a fellebbező, hogy a Törvényszék eltért a joggyakorlatától, és nem csupán tényként vette figyelembe a tagállami jogot. A fellebbezést a Bíróság

³⁰ T-344/16. sz. ügy Blackmore kontra EUIPO – Paice (DEEP PURPLE) [ECLI:EU:T:2018:648].

³¹ T-535/18. sz. ügy Peek & Cloppenburg kontra EUIPO – Peek & Cloppenburg (Peek's) [ECLI:EU:T:2020:189] 75. pont.

³² Uo. 100–113. pont.

arra alapozva utasította el, hogy a Törvényszéknek a felek által a nemzeti jogra vonatkozó előadásán és az okiratokon túlmenően annak tartalmát, a jogi norma feltételeinek való megfelelését, alkalmazási feltételét kötelessége ellenőrizni.³³ A T-443/18. számú ügyben³⁴ a Törvényszék az érintett felek közti szerződést is vizsgálta az alkalmazandó német jog alapján. Másik ügyben a svéd jog által elismert társasági név használata, annak időbeli elsőbbsége és a névhasználat láncolatának bizonyítása képezték a döntés alapját a Törvényszék ítéletében.³⁵

Abból eredően, hogy a Törvényszék az EUIPO határozatának felülvizsgálata körében a tagállami jog alkalmazásának a jogszerűségét vizsgálja, a 2019-ben bevezetett európai uniós bírósági eljárási reform miatt különleges következménye lett. A 2019-es eljárásjogi reform szerint a Törvényszék azon ítéletei ellen, amelyek az EUIPO és három másik európai uniós hivatal³⁶ döntései ellen irányulnak, a fellebbezés előfeltétele, hogy egy külön eljárásban a Bíróság megvizsgálja a fellebbezés megengedhetőségét, és arról külön döntsön. Az ilyen fellebbezést csak akkor lehet egészében vagy valamely részében megengedhetőnek nyilvánítani, ha az az uniós jog egységessége, koherenciája vagy fejlődése szempontjából jelentős kérdést vet fel. Ezekben az ügyekben a fellebbezéshez egy, a fellebbezés megengedhetővé nyilvánítása iránti, legfeljebb hét oldal hosszúságú olyan kérelmet kell mellékelni, amelyben a fellebbező világosan kifejti a fellebbezés által az uniós jog egységessége, koherenciája vagy fejlődése szempontjából felvetett jelentős kérdést. Ilyen kérelem hiányában a Bíróság magát a fellebbezést nyilvánítja elfogadhatatlannak.

A fentiek tükrében, a Bíróság legújabb gyakorlata szerint a tagállami jog esetleges téves alkalmazása önmagában nem szolgálhat alapul a Törvényszék ítéletével szemben benyújtott fellebbezés befogadásához, a fellebbezési eljárásnak nem lehet a tárgya.³⁷ A tagállami jog alkalmazásának a kérdése nem tartozik az uniós jog fejlődésének fontos kérdései közé, lényegében a Törvényszék ítélete erre irányuló előadás alapján nem felülvizsgálható.

³³ C-309/20 P. sz. ügy Peek & Cloppenburg kontra EUIPO [ECLI:EU:C:2020:879] 20. pont.

³⁴ T-443/18. sz. ügy Peek & Cloppenburg kontra EUIPO – Peek & Cloppenburg (Vogue Peek & Cloppenburg) [ECLI:EU:T:2020:184].

³⁵ T-287/17. sz. ügy Swemac Innovation kontra EUIPO – SWEMAC Medical Appliances (SWEMAC) [ECLI:EU:T:2019:69] 61. pont.

³⁶ Közösségi Növényfajta-hivatal (CPVO), Európai Vegyi anyag-ügynökség (ECHA), Az Európai Unió Repülésbiztonsági Ügynöksége (EASA).

³⁷ C-309/20 P. sz. ügy Peek & Cloppenburg kontra EUIPO [ECLI:EU:C:2020:879] 18. pont.

6. A tagállami jog bizonyításának terjedelme

A válasz arra a kérdésre, hogy a tagállami jog tényként vagy jogként értékelendő-e a Védjegy Rendelet 8. cikk (4) bekezdése és 95. cikke alapján, amint láttuk a fenti esetben, nem mindig egyértelmű a bírói esetjog alapján. Az európai uniós védjegyoltalom iránti kérelmező és a felszólaló közti vitában a felszólalót terheli a tények előadásának és bizonyításának kötelezettsége is. Amint már említettük, ez adott esetben kulcsfontosságú a Védjegy Rendelet 8. cikk (4) bekezdésére alapított felszólalás vagy törlési kérelem sikeressége szempontjából. A Bizottság felhatalmazáson alapuló rendelete a felszólalás esetében előírja, hogy a 8. cikk (4) bekezdésre alapított felszólalásnak tartalmaznia kell a felszólalás alapját képező korábbi védjegy vagy más megjelölés egyértelmű azonosítását, annak megjelölését, hogy milyen jogról van szó, a korábbi védjegy vagy megjelölés megjelenítését és annak jelzését, hogy a korábbi védjegyre vagy megjelölésre vonatkozó jog az egész Unióban vagy csak egy vagy több tagállamban áll fenn, és az utóbbi esetben e tagállamok megnevezését.³⁸

A korábban már említett felszólalási eljárásban a felszólalót terheli a bizonyítás abban a tekintetben is, hogy a felszólalás alapját képező be nem jegyzett megjelölés a tagállami jog alapján védelmet élvez. Például az Aspirin szó önmagában nem volt elegendő ahhoz, hogy a gyógyszer dobozának külső, grafikai-képi megjelenését mint be nem jegyzett megjelölést a Törvényszék elfogadja, mivel a felszólaló nem az alkalmazandó német jogra, hanem a Bíróság ítéletére hivatkozva állította, hogy jogvédelmet szerzett.³⁹ Mindazonáltal a felperes – a Törvényszék szerint – a gyógyszer külső megjelenését, a doboz külső grafikai és írásbeli összképének jogi védettségét nem bizonyította – azon túlmenően, hogy a forgalomban régóta használatos –, nem nyert igazolást, hogy ez a termék-megjelenítés a német védjegy törvény alapján védjegyhez azonos védelmet kapott volna. Ezen túlmenően a fellebbezési tanács a bejegyzés megakadályozására felhozott gyógyszerdobozon található külső megjelölésnek a német jog szerinti védelmét vizsgálta, tehát azt a kérdést, hogy a német védjegy jog alapján védelemben részesül-e. Mivel a felszólaló ezt nem bizonyította, ezért a felszólalás nem vezetett sikerre.

³⁸ A Bizottság (EU) 2018/625 felhatalmazáson alapuló rendelete (2018. március 5.) az európai uniós védjegyről szóló (EU) 2017/1001 európai parlamenti és tanácsi rendelet kiegészítéséről és az (EU) 2017/1430 felhatalmazáson alapuló rendelet hatályon kívül helyezéséről, HL L 104., 2018.4.24., 1–36. o., 7. cikk (2) bek. b) pont (iv) alpontja.

³⁹ T-261/17. sz. ügy Bayer kontra EUIPO – Uni-Pharma (SALOSPIR) [ECLI:EU:T:2018:710] 123. pont.

A bizonyítás terjedelmét illetően, főszabály szerint a felszólalási eljárásban a tagállami jogot, annak alkalmazását kell bizonyítani, továbbá hogy az adott jogszerzésnek melyek a feltételei, és az így megszerzett jog milyen tagállami védelmet kap. Ezen túlmenően a konkrét ügyben bizonyítani kell, hogy a tagállami jog alapján a jogszerzés megtörtént, valamint azt, hogy a tagállami jog a felszólalási eljárásban érvényesítendő jogvédelmet biztosítja. A tagállami jog bizonyítása körében a jogi norma tartalma és annak bírói jogalkalmazása egyaránt elengedhetetlen. A jogi normát eredeti nyelvén és a felszólalási eljárás nyelvén is csatolni kell. A tagállami jogot alkalmazó bírói eseteket eredeti nyelven és fordításban kell előadni, adott esetben a jogirodalmi feldolgozásokat is. A tagállami jog bírói alkalmazása különös jelentőséget kapott abban az esetben, amelyben a fellebbezési tanács másodfokú döntését követően meghozott francia legfelsőbb bírósági ítélet alapján bírálta felül a Törvényszék a Hivatal döntését. Az alkalmazandó jog esetében – ellentétben a tényekre és a bizonyítékokra vonatkozó vizsgálattal – a Törvényszék döntésének az időpontja az irányadó, nem pedig a keresettel támadott fellebbezési határozat meghozatalának időpontja. A Törvényszéki döntés időpontjának figyelembe vétele lehetővé teszi a fellebbezési tanács döntését követő tagállami bírói jog – jogváltozás – figyelembe vételét,⁴⁰ természetesen lehetőséget adva a feleknek, hogy erre vonatkozó állításait előadják, illetve reagáljanak erre.

Nehezebbnek tűnik annak bizonyítása, hogy a tagállami jog alapján a védelmet érintő megjelölésre vonatkozó jog mikor és miként született, került a jogosulthoz. Úgy kell a jogszerzést a felszólalónak előadni, hogy az az EUIPO számára bizonyított legyen. Még nehezebbnek tűnik annak bizonyítása, lényegében feltételes előadása, hogy annyiban, amennyiben a tagállam joga alkalmazásra kerül, akkor a tagállami jog a megjelölésnek védelmet ad az uniós bejegyzésre kérelmezett megjelöléssel szemben. Erről – a tényleges jogalkalmazásról – az EUIPO fog dönteni. A felszólaló előadja a tényeket, az alkalmazandó jogi normákat, neki kell levezetni és elmagyarázni, hogy miért és mi alapján jár neki a védelem a tagállami jog alapján.⁴¹ A jogvédelmet biztosító tagállami normát, annak feltételeit és a konkrét esetben a feltételek teljesülését egyaránt bizonyítani kell, ez érvényes a törlések esetében is. Ebben a körben nem csak az alkalmazandó normát és annak tartalmát kell bizonyítani, hanem azt is, hogy a

⁴⁰ C-598/14 P. EUIPO kontra Szajner ügyben [ECLI:EU:C:2017:265], a Cour de cassation ítéletét akként értékelték, hogy a cégnev csak a ténylegesen használt áruosztályokra ad védelmet.

⁴¹ C-96/09 P. sz. ügy Anheuser-Busch kontra Budějovický Budvar [ECLI:EU:C:2011:189] 191. és 193. pont. A tagállami szabályok tartalmának bemutatása terhe, pl. T-75/20. sz. ügy Abitron Germany kontra EUIPO – Hetric International (NOVA) [ECLI:EU:T:2021:431] 36. pont.

konkrét eset védendő megjelölése alkalmas arra a tagállami jog alapján, hogy az európai uniós védjegy vagy az ekként lajstromozni kívánt megjelölés ellen a jogvédelmet megadja. A bizonyításnak két szintje van, egy absztrakt, jogszabályi szint és egy konkrét szint, amely a tényleges jogvitában ütköző megjelöléseken ezt alkalmazza, például mert a tagállami jog további feltételt is előírhat. Nem csak azt kell előadnia a felszólalónak, hogy fennállnak a tagállami jogszabály által megkövetelt feltételek, hogy megtilthassa a korábbi jog használata alapján az uniós védjegy használatát, hanem a nemzeti jogszabály tartalmát is.⁴² Nem szükséges azt bizonyítania a felszólalónak, hogy ezt a jogát a tagállami bíróság előtt sikeresen gyakorolta, ezt a jogát már érvényesítette a tagállamban,⁴³ hanem elegendő a jogvédelem lehetőségét bizonyítania. Mindazonáltal, ha folyamatban van ilyen tárgyú per a tagállami bíróság előtt, akkor az bonyolíthatja a kérdés megítélését. Ekkor már nem elegendő a jogszabályi tiltás lehetősége, hanem tényként vizsgálандó a tagállami bírósági ítélet is.⁴⁴ A tagállami jogszabály valamennyi követelményét bizonyítani kell, így például a német védjegy törvény a be nem jegyzett kereskedelmi megjelölésnek akkor ad védelmet, ha a vitatott megjelölések közt összetéveszthetőség kockázata áll fenn. A Törvényszék szerint az összetéveszthetőség kockázatát a Védjegy Rendelet is tartalmazza, és a felszólalónak kellett volna azt bizonyítania a felszólalási eljárásban, hogy a német védjegy jog összetéveszthetőségi kockázatát az uniós védjegy jog gyakorlatától eltérően kell értelmezni és alkalmazni. Ám mivel ezt nem fejtette ki az eljárásban, ezért a német védjegy jog biztosította védelmet nem bizonyította, és az nem kapott elismerést.⁴⁵

⁴² T-435/12. sz. ügy Bacardi kontra EUIPO – Palírna U zeleného stromu (42 BELOW) [ECLI:EU:T:2018:715] 78. pont.

⁴³ T-535/18. sz. ügy Peek & Cloppenburg kontra EUIPO – Peek & Cloppenburg (Peek’s) [ECLI:EU:T:2020:189] 89. pont.

⁴⁴ C-96/09 P. sz. ügy Anheuser-Busch kontra Budějovický Budvar [ECLI:EU:C:2011:189] 210. pont, azonban ennek elmulasztása a fellebbezési tanács részéről, a Törvényszék ítéletének logikájában nem szolgált alapul a Törvényszék ítéletének megsemmisítésére. A Bíróság nyitva hagyta a kérdést, vajon a Hivatalnak lehet-e hivatalból információkat beszerezni a folyamatban lévő tagállami bírósági eljárásról, annak kimeneteléről.

⁴⁵ T-118/16. sz. ügy Deutsche Post kontra EUIPO – bpost (BEPOST) [ECLI:EU:T:2018:86] 101. pont.

7. Van-e jelentősége a tagállami jogok *ex officio* ismeretének?

Egyes felfogások kiemelik, hogy a Hivatalnak nem kötelessége a tagállami jogot hivatalból alkalmazni,⁴⁶ jóllehet felmerülhet, hogy lassan több évtizedes gyakorlat alapján talán erre is predesztinálva lehetne. Más vélemény azt hangsúlyozzák, hogy a már bejegyzett uniós védjegy törlése indokolhatja az *ex officio* eljárást. Mintha egyes esetekben eltérő lenne ennek a kérdésnek a megítélése a felszólalási eljárásban és a már bejegyzett európai uniós védjegy törlése kapcsán. Az évtizedek során az EUIPO már bizonyos tapasztalatot szerzett a tagállamok védjegyjogának erről a területéről és az ilyen esetekben alkalmazandó normákról. Az EUIPO 2016-ban még közzétette vizsgálati iránymutatásának mellékleteként az egyes tagállamok vonatkozó szabályainak rövid bemutatását,⁴⁷ amelyek a 8. cikk (4) bekezdés alkalmazásához kapcsolódnak, de az iránymutatás legfrissebb kiadása ezt már nem tartalmazza. A Törvényszék számos ügyben alkalmazta az Egyesült Királyság *Trade Marks Act*-jének *passing off* szabályát, a releváns ítéletek alapos elemzését és gondos alkalmazását mutatják a tagállami jognak,⁴⁸ így állíthatjuk, hogy a Törvényszék az ítéletek alapján e tekintetben már gyakorlattal rendelkezik. Amikor az EUIPO egy uniós védjegy törlése ügyében jár el, az uniós esetjog szerint az EUIPO feladata nemcsak a fél vagy felek által ebben a körben előadottak értékelése, hanem akár hivatalból, *ex officio* tájékozódhat az előadott tények valóságtartalmának vagy a benyújtott okiratok bizonyító erejének a megítélésénél.⁴⁹ Az EUIPO

⁴⁶ Antje SÖDER: Article 94 EUTMR to Article 110 EUTMR. In: Annette KUR – Verena von BOMHARD – Friedrich ALBRECHT (ed.): *BeckOK Markenrecht Kommentar*. 26. Ed., Art. 95, 57. margószám.

⁴⁷ Directives relatives à l'examen sur les marques de l' Union Européenne. EUIPO, Partie C. Opposition. Section 4. Droit en vertu de l'article 8, paragraphes 4 et 4bis, du RMUE, 01/08/2016.

⁴⁸ Néhány ügy: T-308/08. sz. ügy Parfums Christian Dior kontra OHIM – Consolidated Artists (MANGO adorably) [ECLI:EU:T:2009:329]; T-303/08. sz. ügy Tresplain Investments kontra OHIM – Hoo Hing (Golden Elephant Brand) [ECLI:EU:T:2010:505]; T-45/16. sz. ügy Alfonso Egüed kontra EUIPO – Jackson Family Farms (BYRON) [ECLI:EU:T:2017:518]; T-114/07. és T-115/07. sz. egyesített ügyek Last Minute Network kontra OHIM – Last Minute Tour (LAST MINUTE TOUR) [ECLI:EU:T:2009:196]; T-671/17. sz. ügy Turbo-K International kontra EUIPO – Turbo-K (TURBO-K) [ECLI:EU:T:2019:13]; és T-535/19. sz. ügy H.R. Participations kontra EUIPO – Hottinger Investment Management (JCE HOTTINGUER) [ECLI:EU:T:2020:614].

⁴⁹ T-435/12. sz. ügy Bacardi kontra EUIPO – Palírna U zeleného stromu (42 BELOW) [ECLI:EU:T:2018:715] 85. pontban utal egy korábbi esetre: T-318/03. sz. ügy Atomic Austria kontra OHIM – Fabricas Agrupadas de Muñecas de Onil (ATOMIC BLITZ) [ECLI:EU:T:2005:136].

felülvizsgálati kötelezettsége (*Überprüfungspflicht*) azt jelenti, hogy a fél által előadottakat ellenőriznie kell.⁵⁰ ⁵¹ A Törvényszék hatásköre pedig az EUIPO törvényességi felügyeleti ellenőrzése körében a felek által benyújtott dokumentumokon túlmenően a kérelmező fél által hivatkozott jogszabályok tartalmának, alkalmazási feltételeinek és hatályának vizsgálatára is kiterjed. Ezt az *ex officio* kötelességet a bírói esetjog az európai uniós védjegy oltalmának biztosítása céljából dolgozta ki, és ennek a jognak a védelmével igazolja.

A Brexitet megelőzően az Egyesült Királyságban oltalmat kapott, nem regisztrált megjelölésekkel számos jogeset foglalkozott, amint fentebb említettük a Törvényszék előtt jól ismert az alkalmazandó *passing off* szabálya. Ennek ellenére kérdéses, hogy milyen bizonyítékokat kell előterjeszteni. Nem csak az anyagi jogi szabályoknak való megfelelés bizonyítandó, hanem kérdéses annak módja is, főleg ha angol ügyvédek járnak el. A bizonyítás terjedelmét és alaposágát nehéz felmérnie egy angol ügyvédnek, aki a saját jogát adja elő. A bizonyítás módja és terjedelme tekintetében az EUIPO gyakorlata követendő, és a Törvényszék is a saját értékelése alapján dönt a Hivatal előtti eljárásban előadott bizonyítékokról.⁵² A tagállami jog alkalmazásának bírói felülvizsgálata során is felmerül a kérdés, hogy az angol jogra vonatkozóan az angol jogászok előadásai mennyiben elegendők a fellebbezési tanács döntésének a megdöntésére, az angol jog téves alkalmazásának bizonyítására.⁵³ A Törvényszéknek az Egyesült Királyság védjegyjoga alapján kell döntenie arról, hogy a fellebbezési tanács határozata megsértette-e ezen jog rendelkezéseit. Egyes esetekben eljárásjogi akadályokon hiúsul meg a tagállami jog alkalmazása, míg máskor az anyagi jog felülvizsgálata marad a bírókra. Miként kell eljárnia a Törvényszéknek ilyen keresetek esetében?

⁵⁰ C-530/12. sz. ügy OHIM kontra National Lottery Commission [ECLI:EU:C:2014:186] 44. pont: Ami a Törvényszék által ezután gyakorolt bírósági felülvizsgálatot illeti, hangsúlyozni kell [...] hogy ennek a felülvizsgálatnak eleget kell tennie a hatékony bírósági felülvizsgálat elve követelményeinek. Amennyiben a nemzeti jognak a szóban forgó eljárással összefüggésben történő alkalmazása azt eredményezheti, hogy a védjegyjogosult elveszít valamely számára biztosított jogot, rendkívül fontos, hogy az alkalmazandó nemzeti jog bizonyítékai címén előterjesztett dokumentumok esetleges hiányosságai miatt a Törvényszék ne veszítse el a hatékony felülvizsgálat gyakorlásának tényleges lehetőségét. Ennek érdekében a Törvényszéknek tehát képesnek kell lennie arra, hogy az előterjesztett dokumentumokon túlmenően a törölt kérelmező által hivatkozott jogszabályok tartalmát, alkalmazási feltételeit és hatályát megvizsgálja.

⁵¹ SÖDER i. m. Art 8, 215. margószám.

⁵² T-344/16. sz. ügy Blackmore kontra EUIPO – Paice (DEEP PURPLE) [ECLI:EU:T:2018:648] 43. és skk. pont.

⁵³ T-223/15. sz. ügy Morton's of Chicago kontra EUIPO – Mortons the Restaurant (MORTON'S) ítélet [ECLI:EU:T:2017:333].

A jogalkalmazás nehézségét érzékelendő, egy konkrét esetben a Védjegy Rendelet 8. cikk (4) bekezdése alapján az Egyesült Királyság jogát, a *passing off* szabályát alkalmazta az EUIPO,⁵⁴ az 1994-es angol *Trade Marks Act* 5. cikk (4) bekezdését, amely alapján három feltételt kell bizonyítani a korábbi megjelölés védelméhez: 1. a *goodwill* fennálltát, 2. a megtévesztő jelleget és 3. a kárt, illetve annak lehetőségét, amely a *goodwill*-t érinti.⁵⁵ A fellebbezési tanács vizsgálta a törvényi feltételeket a törlést kérő fél által becsatolt bizonyítékok alapján, idézve számos egyesült királyságbeli bírói ítéletet és a Törvényszék Golden Elephant Brand ítéletét,⁵⁶ továbbá Christopher Wadlow könyvét.⁵⁷ A fellebbezési tanács határozatából azonban nem olvasható ki, hogy az alkalmazott angol jog tartalmát mi alapján állapította meg, szakértői vélemény, a fél előadása vagy a saját értelmezése révén. A Törvényszék előtti eljárás egyik előkérdése volt, hogy mi alapján tudja ezt a döntést a Törvényszék felülvizsgálni, nevezetesen mi alapján tud abban a kérdésben ítéletet hozni, hogy mi az angol védjegyjog helyes alkalmazása, annak angol bírói gyakorlata. A felek előadták érveiket beadványaikban, angol ügyvédek jártak el, de nem az angol joggyakorlatból érkező bírók feladata volt a tagállami jog alkalmazása. A Törvényszék előtti eljárás egy adminisztratív döntés bírói felülvizsgálatát jelenti, ráadásul nagyon formális, és a bizonyításra valamint a keresetre vonatkozó szigorú eljárási rendre épül. A felperes vitatta a fellebbezési tanács döntésének helyességét, az angol *passing off* szabályainak alkalmazását, és téves jogalkalmazásra hivatkozott. Miként és hogyan lehet vagy kell bizonyítani a külföldi jog tartalmát? A Törvényszék eljárási szabálya nem tartalmazza. Miként tudja a Törvényszék ellenőrizni a felek által előadottakat a tagállami jog helyes alkalmazását illetően? Szintén nem tárgya az eljárási szabályzatnak. A Törvényszék ítélete sem részletezi, hogy mi alapján ellenőrizte az alkalmazott *passing off* szabályait a kereset által támadott mértékben.

⁵⁴ Az EUIPO R 46/2014-1. sz. döntése.

⁵⁵ Ld. ehhez szintén az angol *passing-off* szabály alkalmazásához: T-303/08. sz. ügy Tresplain Investments kontra OHIM – Hoo Hing (Golden Elephant Brand) [ECLI:EU:T:2010:505] 92–93. pont.

⁵⁶ T-303/08. sz. ügy Tresplain Investments kontra OHIM – Hoo Hing (Golden Elephant Brand) [ECLI:EU:T:2010:505].

⁵⁷ Christopher WADLOW: *The Law of Passing-off*. London, Sweet and Maxwell, 2004.

8. Milyen formában és miként kell előadni a tagállami jog tartalmát, az ECJ előtt?

2014. március 27-i ítéletében⁵⁸ a Bíróság – az EUIPO által indított fellebbezési eljárásban – ismét foglalkozott a kérdéssel, hogy az eljárás során a tagállami jogot jogalkalmazási kérdésnek vagy ténynek kell-e tekinteni.⁵⁹ Az EUIPO szerint olyan ténykérdés a tagállami jog, amelyet a feleknek kell előadniuk és bizonyítaniuk. A Bíróság szerint nem egyszerű ténykérdésről van szó, amely kizárólag a felek által előterjesztett előadásokon és bizonyítékokon alapszik, mivel ebben a konkrét ügyben egy bejegyzett uniós védjegy törléséről volt szó. Az uniós védjegyet az uniós jog védi, a Törvényszéknek lehetősége van arra, hogy a felek által előterjesztett dokumentumokon túlmenően a hivatkozott jogszabályok tartalmát és alkalmazását vizsgálja.⁶⁰ ⁶¹ Tehát a Törvényszéknek *ex officio* kötelessége az előadások vizsgálata, nyilvánvalóan a kereseti kérelem keretei közt. Nemcsak a Törvényszék *ex officio* eljárását erősítette meg ez a bírói döntés, hanem a Törvényszék azon megfogalmazását is, amely az *ex officio* eljárást kimondja arra az esetre, ha tájékozódnia kell „az érintett tagállam jogáról, amennyiben az erre vonatkozó információk szükségesek a hivatkozott törlési ok alkalmazási feltételeinek, különösen pedig az előadott tények valóságtartalmának vagy a benyújtott okiratok bizonyító erejének megítéléséhez”.⁶²

A Törvényszék kötelessége, hogy a tagállami jogot érintő hiányos előadás ellenére hatékony ellenőrzést gyakoroljon az EUIPO felett, amely ellenőrzésnek a hatékony bírói jogorvoslat követelményének kell megfelelnie.⁶³ Az EUIPO-nak azonban hivatalból is a célhoz szükséges mértékben tájékozódnia kell az alkalmazandó tagállami jogról, mivel maga az alkalmazandó tagállami jog a ténykérdés az eljárás szempontjából, melynek irányát⁶⁴ a jogát érvényesítő fél határozza meg, akinek a kötelessége ennek a jognak a bizonyítása.

⁵⁸ C-530/12. sz. ügy OHIM kontra National Lottery Commission [ECLI:EU:C:2014:186].

⁵⁹ Tankred THIEM: Ermittlungsbefugnis des HABM bei relativem Eintragungshindernis. *GRUR-Prax*, 2014. 176.

⁶⁰ C-530/12. sz. ügy OHIM kontra National Lottery Commission [ECLI:EU:C:2014:186] 44. pont.

⁶¹ Frederik THIERING: Die Rechtssprechung des EuGH und des BGH zum Markenrecht seit dem Jahr 2013. *GRUR*, 2014. 938.

⁶² C-530/12. sz. ügy OHIM kontra National Lottery Commission [ECLI:EU:C:2014:186] 45. pont.

⁶³ T-535/18. sz. ügy Peek & Cloppenburg kontra EUIPO – Peek & Cloppenburg (Peek's) [ECLI:EU:T:2020:189] 75. pont.

⁶⁴ Uo. 80. pont.

9. Zárszó

Amint látható, az EUIPO és a Törvényszék gyakorlata alapján kristályosodik immáron csaknem három évtizede a tagállami védjegyjog egyik szabályának az uniós joggyakorlata. Ez utóbbi követi az adott tagállami jogot, de nem kizárt, hogy egyúttal azt befolyásolja is, figyelembe véve a bizonyítás nehézségeit és az uniós joggal történő alkalmazásból eredő újdonságokat. A fentiek alapján a bonyolultabb tényállású ügyekben mégis csak a gyakorlat titka marad, hogy az alkalmazandó tagállami szabály és annak tagállami bírói alkalmazását miként lehet meggyőzően bizonyítani és érvényre juttatni az EUIPO eljárásában, valamint a Törvényszék előtt. Az uniós jog és a tagállami jog alkalmazása szervesen összekapcsolódik egy kötött eljárási rendben. A Védjegy Rendelet normája, a végrehajtására vonatkozó rendelet, az eljárási szabályok, a Törvényszék és a Bíróság joggyakorlata alakították ki a jelenlegi felfogást, amely alapvetően tényként tekint az alkalmazandó tagállami jogra, de egyes esetekben – főként a bírósági felülvizsgálat terén – ezen jóval túlmegy az esetjog, amelyet nevezhetünk „*hybrid*”, *sui generis* megközelítésnek,⁶⁵ vagy hatékony bírói kontrollt jelentő, értéket kereső jogalkalmazásnak.

⁶⁵ Miro PREK – Silvère LEFÈVRE: The EU Courts as „national courts”: National law in the EU judicial process. *CMLR*, 2017/54. 394.

SZELLEMI ÉRTÉKEK NEMZETI MÉRTÉKE, AVAGY NEMZETI ÉRTÉKEK SZELLEMI MÉRTÉKE: A HUNGARIKUM

LANDI Balázs*

1. Hungarikum és védjegy: „nemzeti mérték” vs. „szellemi érték”

A fogalom meghatározásnál, időrendben visszafelé haladva, elsőként a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényből (Htv.) kell és lehet kiindulni. A Htv. törvényhozó által meghatározott elsődleges célja: „az összetartozás, az egység és a nemzeti tudat erősítése érdekében nemzetünk értékeit” összegyűjteni, őrizni, ápolni, védelmezni és támogatni; „nemzeti értékeink széles körű hazai és külföldi bemutatása, megismertetése”, „nyelvi, szellemi, kulturális, gazdasági teljesítményünk, természeti és épített értékeink elismertetése, valamint a nemzeti arculat erősítése”.

Az „összetartozás”, az „egység”, az „őrzés”, a „védelmezés”, az „elismertetés”, vagy éppen az „erősítés” nem konkrét, egyszeri, mérhető és számon kérhető teljesítmény, hanem egyszerre állapot és törekvés a nemzeti kulturális, nyelvi, gazdasági, természeti és épített értékeink ismeretére és megismertetésére. Ezen állapot és törekvés konkrét eszközei, megnyilvánulásai a Htv. szerint: a hungarikum¹, a kiemelkedő nemzeti érték² és a nemzeti

---

* Dr. Landi Balázs, egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék.

¹ Hungarikum: „gyűjtőfogalom, amely [...] olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó értéket jelöl, amely a magyarságra jellemző tulajdonságával, egyediségével, különlegességével és minőségével a magyarság csúcsteljesítménye” (Htv. 1.§ (1) bekezdés c) pont).

² Kiemelkedő nemzeti érték: „olyan nemzeti érték, amely nemzeti szempontból meghatározó jelentőségű, a magyarságra jellemző és közismert, [...] továbbá hozzájárul új nemzedékek nemzeti hovatartozásának, magyarságtudatának kialakításához, megerősítéséhez” (Htv. 1.§ (1) bekezdés f) pont).

érték³. E három kategória alá csoportosított nemzeti értékek, mintegy a hazafiság és a hazaszeretet, vagy – kevésbé pátoszos kifejezéssel – a nemzeti öntudat „potenciális motivációjának és legitimitációjának tény- és tárgyszerűen katalogizált eszköztára”.

Ehhez képest a védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény (Vt.) jóval szűkebben fogalmazza meg saját célkitűzését: célja a „magyar piacgazdaság fejlődésének előmozdítása”, „a megkülönböztetésre alkalmas árujelzők használatán alapuló verseny feltételeinek javítása”, „a fogyasztók tájékozódásának elősegítése”. Ennek eszköztára pedig lényegében „a megkülönböztetésre alkalmas megjelölés” bármely ábrázolható formája, mely külső szemlélő számára is egyértelmű, objektív szempontok alapján megállapíthatóan létező. Fontos kiemelni, hogy a megkülönböztető képesség, mint a védjegy jog szakmailag kiforrott lényegi eleme, funkciója nem az újkori jogalkotás találmánya, hanem az a „régí” védjegyről szóló 1969. évi IX. törvényben⁴, sőt már az első, védjegyek oltalmáról szóló 1890. évi II. törvényekben⁵ is szerepelt. A megkülönböztetés mellett további állandó funkciója a védjegyeknek: az információközvetítés és a reklámfunkció. Ezáltal a védjegy valóban meghatározó szerepet nyer egy vállalkozás arculatának alakításában, az üzleti kommunikációban, a márka építésben, vagy éppen a legtágabb értelemben vett információ megjelenítésben.

Mindezek alapján a Htv. és a Vt. is alapvetően ugyanarra törekszik: arculatot épít, egyéniesít, információt közvetít és reklámoz. Ugyanakkor két irányban mindenképpen kétség, kérdés merül(het) fel e párhuzamba állítás kapcsán. Egyfelől kérdéses, hogy vajon lehet-e árunak, szolgáltatásnak tekinteni egy

³ Nemzeti érték: „a magyarság és a magyarországi államalkotó nemzetiségek tevékenységéhez, termelési kultúrájához, tudásához, hagyományaihoz, a magyar tájhoz és élővilághoz kapcsolódó, nemzetünk történelme, valamint a közelmúlt során felhalmozott és megőrzött minden szellemi és anyagi, természeti, közösségi érték vagy termék, illetve a tájhoz és élővilághoz kapcsolódó materiális vagy immateriális javakat magába foglaló tájérték, amely tanúskodik egy emberi közösség és az adott terület történelmi kapcsolatáról” (Htv. 1.§ (1) bekezdés m) pont).

⁴ 1969. évi IX. tv. 1. §: „E törvény alapján védjegyoltalomban részesülhet minden olyan megjelölés,
a) amely alkalmas áruknak és más szolgáltatásoknak (a továbbiakban: áru) más áruktól való megkülönböztetésére, és
b) amelynek oltalmát a törvény nem zárja ki.”

⁵ 1890. évi II. tc. 1. §: „*Védjegyek alatt a jelen törvény értelmében oly jelvények, (jegyek, vignetták s effélék) értendők, melyek a kereskedelmi forgalomra szánt készítményeknek és áruknak más hasonló készítményektől és áruktól való megkülönböztetésére szolgálnak.*”

országot, egy nemzetet – magát a hazaszeretetet és a hazafiságot (vagy kevésbé pátoszos kifejezéssel: a nemzeti öntudatot)? Erre a kérdésre még megnyugtató választ is adhatunk magunknak, miszerint a Htv. a kifejezetten és kizárólag kereskedelmi célú, vagyis haszonkereső és hasznot maximalizáló gazdasági tevékenység, ti. a „kalmárok világa” elől nyújt menedéket a nemzeti értékeknek, mintegy kiemelve azokat a gazdasági- és kereskedelmi szemléletből, mindennek előtt az áruk és szolgáltatások kereslet-kínálat piaci ár-képzésének folyamataiból. Másrészt ugyanakkor kérdéses az is, hogy mennyiben van versenyhelyzet az egyes országok között hazaszeretben, hazafiságban, vagy éppen nemzeti öntudatban? Erre a kérdésre már jóval nehezebb elfogadható és képviselhető választ adni! A versenyhelyzet ugyanis mindig összehasonlítható pozíciókat feltételez, melyek közül egyik – előzetesen meghatározott szempontrendszer mellett – előnyösebb, kedvezőbb, míg a másik hátrányosabb, kedvezőtlenebb értékelést nyer. Ez azonban nem értelmezhető a nemzetek egymás közötti (extern), és kirekesztő az egyes nemzetek (intern) tekintetében! Az utóbbi tekintetében elmondható, hogy nem lehet a hazaszeretet és a hazafiság (nemzeti öntudat) nagyon is szubjektív élménye tekintetében a nemzeti értékek kizárólagos, bármennyire is „tény- és tárgyszerűen kategorizált eszköztárát” felállítani, hiszen ez a katalógus szükségképpen esetleges, nyitott, példálódzó jellegű lesz, s ennyiben – bár nyilvánvalóan nem célja a jogalkotónak! – kirekeszti a további, tételes felsorolásokból (eddig?) kimaradt nemzeti értékeket és azokra büszke polgárokat, megkérdőjelezve, de legalább is hátrányosabbnak, kedvezőtlenebbnek ítélve azok hazaszeretetét, hazafiságát, nemzeti öntudatát. Az előbbi tekintetében, ti. a nemzetek egymás közötti (extern) viszonylatában pedig értelmezhetetlen a verseny, hiszen nincs az az előzetesen meghatározott szempontrendszer, amely alapján egy adott ország polgára hátrányosabbnak, kedvezőtlenebbnek ítélné meg saját pozícióját egy másik ország polgárához képest, ha a hazaszeretetről, a hazafiságról, a nemzeti öntudatról van szó! Egy adott nemzet polgára hazaszeretetének, hazafiságának, nemzeti öntudatának nincs alternatívája, az ezzel ellentétes megállapítások, vagy csak azoknak látszata, feltételezése is sértő, méltatlan és képviselhetetlen!

Mindez természetesen a normatív szabályozásban is megmutatkozik. A Htv. ennek megfelelően szükségképpen és tervezetten (tudatosan) „szubjektív”: a (nem feltétlenül csak szellemi) értékek elsődlegesen nemzeti mértékét ismeri el (és nyilvánítja ki?); ezzel szemben a Vt. objektivitásra törekszik: nemzeti identitásra tekintet nélkül ismeri el az áruk és szolgáltatások megkülönböztetésének szellemi értékét. Ugyanakkor a magyar nemzet (intern), sajátos „értékek-versenye” tekintetében – a fentebb ismertetett értelmezési problémát – a Htv.

normatív szabályozása sem tudja feloldani, csak tovább mélyíti annak belső feszültségét. A Vt. egyértelműen konstitutív norma: azon áruk és szolgáltatások megkülönböztetésére alkalmas megjelölésekből válik joghatás kiváltására alkalmas „szellemi érték”, amelyet bejegyeznek a védjegylajstromba. Ezzel szemben a Htv. anyagi jogilag inkább deklaratív, eljárás jogilag mégis inkább – a Vt.-t megidéző módon – konstitutív norma: egyfelől a „nemzeti érték”⁶, a „kiemelkedő nemzeti érték”⁷, a „hungarikum”⁸, de különösen a „hungarikum védjegy”⁹ olyan szakterületi kategóriákat ölelnek fel, amelyek – bármely közhatalmi aktustól függetlenül – önmaguktól és önmagukban létező, valóságos értékek, vagyis lajstromozásra tekintet nélkül joghatás kiváltására alkalmasak, tehát azok létét a Htv. „csak” deklarálja. Másfelől a Htv. szükségképpen konstitutív norma is, hiszen a nemzeti öntudatot meghatározó értékek intern és sajátos versenyében egyes értékeket mégis csak kiemel, s azokból „nemzeti értékként”, „kiemelkedő nemzeti értékként”, „hungarikumként” vagy éppen „hungarikum védjegyként” való lajstromozás eredményeként hozza létre az értékek joghatás kiváltására alkalmas nemzeti mértékét.

Vagyis a Htv.-nek kettős természete van: egyszerre kíván jogforrása (deklarálása) és egyszerre normatív létesítője (konstituálása) lenni a nemzeti értékeknek. Másként megfogalmazva, a Htv. úgy alkotja meg újonnan a nemzeti értékek jogtételét, hogy elismeri azok már korábról eredeztethető és a normatív szabályozástól független létezését. Akár a mesében: hoz is ajándékot és nem is, van is rajta ruha és mezítelen is; olyan ígérettel kecsegtet, amit nem tud, mert nem lehet teljesíteni...

2. Értékek „nemzeti mértéke”: a Hungarikumok Gyűjteménye

A nemzeti értékeket a Hungarikumok Gyűjteménye ún. „szakterületenkénti kategóriák” szerint tartalmazza. E tekintetben is visszautalnék a Vt. és a Htv. közötti és előzőekben felvázolt párhuzamra: ami a Htv. esetében a szakterületi kategória, az a Vt. esetében az árujegyzék. Ugyanakkor ehelyütt is megmutatkozik a tudatosan „részrehajló” nemzeti mérték és a szellemi értékek

⁶ Htv. 1.§ (1) bek. m) pont.

⁷ Htv. 1.§ (1) bek. f) pont.

⁸ Htv. 1.§ (1) bek. c) pont.

⁹ Htv. 18.§ (1) bek..

objektivitása közötti különbség: előbbi kilenc, utóbbi negyvenöt kategóriába (osztályba) sorolja a lajstromba vett értékeket. Előbbi jogforrása egy kormányrendelet¹⁰, amit hozzávetőleg 1000 települési, 19 megyei, 8 tájegységi és 7 külhoni nemzetrészt értéktáránál alkalmaznak. Utóbbi jogforrása pedig egy 1957-ben megszületett nemzetközi dokumentum¹¹, amit az azt aláíró 83 országon kívül kötelezően alkalmaznak a WIPO Nemzetközi Irodájában, a Védjegyek nemzetközi lajstromozására kötött Madridi Megállapodás, valamint a Védjegyek Nemzetközi Lajstromozására vonatkozó Madridi Megállapodáshoz kapcsolódó Jegyzőkönyv alapján, továbbá a Szellemi Tulajdon Oltalmának Afrikai Szervezete (OAPI), az Afrikai Regionális Iparjogvédelmi Szervezet (ARIPO), a Benelux Szellemi Tulajdon Hivatal (BOIP), valamint a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (Védjegyek és Minták) (BPHH) által végzett védjegy lajstromozásnál, sőt további, a nemzetközi megállapodáshoz egyébként nem csatlakozott 66 országban is.¹²

A Hungarikumok Gyűjteménye által használt kilenc szakterületi kategória a következő: agrár- és élelmiszergazdaság; egészség és életmód; épített környezet; ipari és műszaki megoldások; kulturális örökség; nemzetiséghez kapcsolódó érték; sport; természeti környezet; turizmus és vendéglátás.

Jelenleg 83 nemzeti értéket tartalmaz a Hungarikumok Gyűjteménye, aminek legutolsó módosítása alkalmával, 2022.január 24-én került be a „Felső-Tisza-vidéki beregi keresztaszemes hímzés” nemzeti érték a kulturális örökség szakterületi kategóriába.

A legtöbb nemzeti érték, szám szerint 37, a kulturális örökség szakterületi kategóriába tartozik. Ide tartozik többek között: a „Halasi csipke”, a „Klasszikus magyar nóta”, vagy éppen a „Csíksomlyói pünkösdi búcsú és kegyhely”. A nemzeti értékekben második leggazdagabb szakterületi kategória az agrár- és élelmiszergazdaság, melyben 26 nemzeti érték sorakozik, mint például a „PICK téliszalámi” és a „Magyar akácméz”. Az odasorolt nemzeti értékek számát tekintve harmadik szakterületi kategória a turizmus és vendéglátás, amelybe 6 nemzeti érték tartozik, köztük a „Bajai halászlé” és a „Tiszai halászlé”. A szakterületi kategóriák képzeletbeli ranglistáján 5 nemzeti értékkel negyedik helyen áll az egészség és életmód, ide sorolva egyebek mellett a „Béres Csepp és Béres

¹⁰ 324/2020. (VII.1.) Korm.rendelet a magyar nemzeti értékek és a hungarikumok értéktárba való felvételéről és az értéktár bizottságok munkájának szabályozásáról.

¹¹ Nizzai Megállapodás (1957.június 15.), Tizenegyedik kiadás (2022.január 1-jétől hatályos változata).

¹² Ld. a Nizzai Megállapodáshoz kapcsolódó országok részletes listáját a WIPO-SZTNH honlapján (<http://classifications.sztnh.gov.hu/nice/#>) (letöltés időpontja: 2022.03.04.).

Csepp Extra” és „A Hévízi-tó és a tradicionális hévízi gyógyászat” nemzeti értékeket. Ötödik helyen 3-3 nemzeti értékkel következnek az ipari és műszaki megoldások, valamint a természeti környezet szakterületi kategóriái. Előbbibe sorolják például a „Neumann János életműve az informatika és a számítógépek világában”, utóbbiba a „Tiszavirág és tiszavirágzás” nemzeti értékeket. A harmadik legkevesebb nemzeti értéket magában foglaló szakterületi kategória a sport, melyben mindösszesen 2 nemzeti érték sorakozik: „Puskás Ferenc életműve” és a „Klasszikus magyar szablyavívás hagyománya”. Az épített környezet szakterületi kategóriája csupán egyetlen nemzeti értéket tartalmaz, ami „Torockó épített öröksége”. S végül a legkevesebb nemzeti érték, szám szerint nulla, a nemzetiségekhez kapcsolódó érték szakterületi kategóriába tartozik (tartozna, ha volna!), ami különösen fájó „mértéktelenség” – egykor Szent István király országában¹³ –, a magyarságra jellemző, kiemelésre méltó minőségek, értékek nemzeti mérték-gyűjteményében...

Mint a fentiekben láttuk, a Hungarikumok Gyűjteményében egyaránt található védjegyek és földrajzi árujelzők (részben átfedésben a Nizzai Osztályozással), valamint ezek abszolút és viszonylagos lajstromozási tilalma alá eső, mégis normatív jelleggel megkonstruált, így joghatás kiváltására irányuló/alkalmas nemzeti értékek. Utóbbiakra példa az „Egri Bikavér”, a „Piros Arany és [SIC! – kiemelés a szerzőtől] Erős Pista”, vagy éppen a „Magyar gulyásleves”.

Azaz a Hungarikumok Gyűjteménye visszatükrözi a Htv. Janus-arcát: egyszerre sui generis jogforrás, s egyszerre jogi szabályozás körébe vont tények egyvelege, mellyel tovább nehezíti a jogforrások és a jogi tények pontos – dogmatikailag amúgy is roppant nehéz – elhatárolását, amely szerint: a jogalkotási aktus elvileg mindig jogforrás, mégis gyakorlatilag nem egyszer – mint a Htv. és a Hungarikumok Gyűjteménye esetében is – a jogi tény képében jelenik meg.¹⁴

3. (Szak)politikai kérdés vs. (védjegy)jogi kérdés

A jelenleg hatályos szabályozás belső ellentmondásai ugyanakkor nem voltak jelen a hungarikumok jogi szabályozásának megszületésekor. A jogi szabályozás kezdete a hungarikumok védelméről szóló 77/2008. (VI.13.) OGY határozatra vezethető vissza, melyben a jogalkotó a következőképp határozta

¹³ „[...] Mert az egy nyelvű és egy szokású ország gyenge és esendő. [...]”, Szent István király intelmei Imre herceghez; VI.féjezet (részlet).

¹⁴ Vö. LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 1997. 310.

meg a szabályozás mikéntjét és célkitűzését: „[...] a Magyar Országgyűlés: [...] 3. Felkéri a Kormányt, hogy vizsgálja meg a hungarikumok körébe tartozó, Hagyományok – Ízek – Régiók program keretében létrejött, a hagyományos mezőgazdasági termékeket és élelmiszereket tartalmazó gyűjtemény bővítésének és hasznosításának, valamint a határon túli magyarlakta területeken való gyűjtőmunkához szakmai segítség nyújtásának lehetőségét. 4. Felkéri a Kormányt, hogy ösztönözze az agrártermékek eredetmegjelölései és földrajzi jelzései közösségi oltalmának megszerzését, valamint a hagyományos különleges tulajdonságú termékek közösségi elismerését.”

Vagyis a jogi szabályozás kiindulópontja egyértelműen deklaratív jogforrás megalkotása volt!

Ezt támasztja alá Tattay Levente írása is, melyben még a Htv. megjelenése előtti évben, 2011-ben a következőképp fogalmazott: „[...] Nincs a szellemi alkotásoknak még egy olyan területe, amely a közvélemény olyan őszinte érdeklődését és hatékony támogatását élvezné, mint az eredetvédelem, különös tekintettel a magyar nemzeti sajátosságokra. Érdemes ezek közül két, hatékony társadalmi támogatottságú kezdeményezést megemlíteni. [ti.: 1. Hungaricumok 2. „Hagyományok-ízek-régiók” program]. Bár e kezdeményezések nem biztosítanak kizárólagos oltalmat és nem célozzák meg a lajstromozást, mégis jelentős szerepük van a védendő termékek földrajzi eredetének és sajátosságainak feltárásában és a jogvédelem előkészítésében.”¹⁵

A hungarikumok szabályozása vonatkozásában tehát nem volt jogalkotói célkitűzésként meghatározva sem a nemzeti értékek normatív konstituálása, sem a nemzeti értékek intern sajátos „versenyeztetése”, sem azok védjegyek mintájára történő kategorizálása és lajstromozása. A kérdést tisztán (szak)politikai kérdésként szabályozta a jogalkotó egy országgyűlési határozatban, mely jellegénél fogva valóban és elsősorban alkalmas eszköz és mód a nemzeti öntudat, hovatartozás kifejezésére, a társadalom azzal kapcsolatos lelkes támogatásának megjelenítésére.

Ehhez a kiinduló állapothoz és célkitűzéshez képest hozott lényegi változást 2012-től a Htv., amely immár normatív és konstitutív módon nyúlt a szabályozás eszközához, annak részeként megalkotva a hungarikum védjegyet¹⁶, ami Hungarikum Bizottság tevékenységének megjelenítésére, valamint a

¹⁵ TATTAY Levente – PINTZ György – POGÁCSÁS Anett: *Szellemi alkotások joga*. Budapest, Szent István Társulat, 2011. 372.

¹⁶ Htv. 18. §

Hungarikumok Gyűjteményében szereplő kiemelkedő nemzeti értékek megismertetésének elősegítésére szolgáló védjegy.

A „Hungarikum” védjegyet az Agrárminisztérium a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalánál 212788 és 212789 lajstromszámú, színes illetve fekete-fehér ábrás védjegyként védette le, s annak használatát szerződéshez köti: „[...] a védjegyhasználatot a Nizzai Megállapodás olyan osztálya kapcsán engedélyezi, amellyel kapcsolatban az adott hungarikum jellegéhez igazodóan a jogszerű védjegyhasználat megvalósulhat.”¹⁷ Ez természetesen azt jelenti, hogy az előzőekben már érintett, a védjegyek és földrajzi árujelzők abszolút vagy viszonylagos lajstromozási tilalma alá eső, a Hungarikumok Gyűjteményében mégis normatív módon szereplő nemzeti értékek esetében nem engedélyez(het) i az Agrárminisztérium a védjegyhasználatot. Azaz nemcsak a Hungarikumok Gyűjteményében szereplő és azon kívüli nemzeti értékek, de bizony a Hungarikumok Gyűjteményében szereplő nemzeti értékek között is szükségképpen kialakul egy sajátos „versengés” és annak eredményeként egy sajátos „rangsor”, melyben egyes, a Hungarikumok Gyűjteményében lajstromozott – de az abszolút vagy viszonylagos lajstromozási tilalom okán védjegyhasználatra nem jogosult – nemzeti értékek csak hátrányosabb (védjegy)jogi értékelést („mértéket”) kaphatnak.

A (szak)politikai és (védjegy)jogi – s egyúttal polgári jogi – szempontok keveredését mutatja az a körülmény is, hogy bár az Agrárminisztérium, mint védjegyjogosult a védjegyhasználatot díjmentesen benyújtható kérelem alapján engedélyezi, sőt maga a „Hungarikum” védjegy használata is ingyenes, azzal kapcsolatban az Agrárminisztérium Hungarikum Főosztálya mégis felelősségkorlátozó nyilatkozatot fogalmazott meg: „A hungarikum védjegy nem tanúsító védjegy, azaz önmagában nem tanúsítja annak a hungarikummá nyilvántartott terméknek vagy szolgáltatásnak a minőségét, amely esetében a használatot engedélyezték.”¹⁸ Vagyis maga a jogalkotó is látja és érti, hogy olyan ígérettel (vagy legalábbis annak látszatával) kecsegtet, amit nem tud, mert nem lehet teljesíteni, ezért – még ha nem is a normaszövegben, hanem – a védjegyhasználati kérelem benyújtási feltételei és elbírálási folyamata körében kiadott tájékoztatójában leteti Janus-(ál)arcát. A szándék, hogy felszínre segítik a „Hungarikum” védjegy tényleges (védjegy)jogi értékelését a túlsúlyban lévő (szak)politikai törekvések

¹⁷ Hungarikum védjegyhasználati kérelem benyújtási feltételei és elbírálási folyamata; kiadmányozta az Agrárminisztérium Hungarikum Főosztálya (letöltés időpontja: 2022.03.04.) (http://hungarikum.hu/sites/default/files/hungarikum_vedjegyhasznalat_tajekoztato_2019.pdf)

¹⁸ Hungarikum védjegy; (<http://hungarikum.hu/hu/hungarikum-vedjegy>) (letöltés időpontja: 2021.09.20.)

közepette, őszinte és elismerésre méltó, bár (polgári) jogilag teljesen indokolatlan. Az ingyenes szerződések körében ugyanis a 2014. március 15-étől hatályos Ptk. szabályok alapvető változásokat hoztak az korábbi, ti. a Htv. megalkotása idején még hatályában fennálló 1959. évi IV. törvény, a „régí” Ptk. szabályaihoz képest. A 2014-től hatályos polgári jogi szabályozás¹⁹ értelmében az ingyenes szerződések esetén jelentősen enyhébbek a felelősség szabályai a nem, vagy nem szerződészerű teljesítés esetén a visszterhes szerződésekhez képest:

„[...] az ingyenes szerződés kötelezettje a szolgáltatás tárgyában lévő károkért csak akkor felel, ha szándékos magatartásával vagy a szolgáltatással kapcsolatos lényeges tájékoztatási kötelezettség elmulasztásával okozza a kárt. Tekintettel arra, hogy a Ptk. kelékszavatossági és jogszavatossági kötelezettséget csak visszterhes szerződésekre ír elő, az ingyenes szerződések hibás teljesítésének a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett károkért megállapított kártérítési felelősség az egyetlen szankció, és a kártérítés az egyetlen reparációs eszköz.[...] A jogosult vagyonában az ingyenes szolgáltatással okozott károkért a felelősség szigorúbb; e károk vonatkozásában a felróhatóság a mentesülés mércéje. [...] Mind a szolgáltatásban, mind a jogosult vagyonában keletkezett károk esetén – a visszterhes szerződésektől eltérően – direkt bizonyítás érvényesül: a jogosult vállán nyugszik a bizonyítás terhe a szándékoság és a felróhatóság tekintetében is.”²⁰

Azaz ha a védjegyjogosult Agrárminisztérium ingyenes szerződés keretében biztosítja a jogosultak számára a „Hungarikum” védjegy használatát, úgy ex lege mentesül egyfelől a kellek- és jogszavatossági kötelezettségek alól, másfelől a visszterhes szerződések megszegésére előírt szigorú kontraktuális felelősség

¹⁹ Ptk. 6:147. § „[Kártérítési felelősség ingyenes szerződéseknél]

- (1) Aki szolgáltatás teljesítését ingyenesen vállalja, a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett kárért akkor felel, ha a jogosult bizonyítja, hogy a kötelezett a kárt szándékos szerződésszegéssel okozta, vagy elmulasztotta a tájékoztatást a szolgáltatás olyan lényeges tulajdonságáról, amelyet a jogosult nem ismert.
- (2) Aki szolgáltatás teljesítését ingyenesen vállalja, köteles a jogosult vagyonában a szolgáltatással okozott kárt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható.”

²⁰ VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, WoltersKluwer; 2018. 1546.

szabályai alól is, így (polgári) jogilag nem indokolható a fentiek szerinti felelősségkorlátozó nyilatkozat megtétele.²¹

A hungarikumok jogi szabályozásában a Vtv. megjelenésével bekövetkezett lényegi változásokat Tattay Levente is észlelte, s tíz évvel a korábbi írását követően már így szólt arról:

„A Hungarikum törvénynek kiemelkedő szerepe van. A 2015. évi LXXX. törvénnyel módosított, A magyar nemzeti értékekről és a Hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény (Hungarikum törvény) értelmében a Hungarikumok megőrzendő, egyedülálló és kiemelkedő értékeket képviselnek, jelentős szerepet játszanak a nemzeti összetartozás növelésében és a nemzeti tudat erősítésében.”, és rendkívül finom, mégis szellemes módon arra is felhívta a figyelmet, hogy bizony érdemi eltolódás következett be a (szak)politikai és a (védjegy)jogi szempontok érvényesülésében is: [...] Egészében véve a Hungarikumok védelme ráerősít a földrajzi megjelölések oltalmára, azok köré különleges hangulatot varázsol [kiemelés a szerzőtől!].”²²

A Htv. tehát Tattay Levente szerint is „varázsol”, mint a mesében: hoz is ajándékot és nem is, van is rajta ruha és mezítelen is...

4. A jogász megtöri a varázs(ló pálcáját)

A jog, ti. a konstitutív szabályozás „előretörése” a nemzeti értékek szükségképpen deklaratív, ti. a nemzeti öntudat normatív szabályozástól függetlenül létező világában csupán a felületes vagy éppen laikus szemlélődőben kelthetik a (védjegy)jogi szempontok érvényre jutását a Htv.-ben, mert a Htv. Janus-arcúsága csak annak kétértelmű, aki maga sem tudja, hogy a kapu melyik oldalán áll: jogon innen, vagy jogon túl?! A „tájékoztató pontok” márpedig egyértelműek és számosak:

²¹ A szakmai hitelesség okán kell ehelyütt jelezni, hogy a Hungarikum védjegyre vonatkozó honlapot e tekintetben utóbb módosították, és a fentiekben tárgyalt felelősség korlátozó nyilatkozatot törölték a szövegből. (<http://hungarikum.hu/hu/vohungarikum-vedjegy>) (letöltés/frissítés időpontja: 2022.03.04.)

²² TATTAY Levente – POGÁCSÁS Anett – UJHELYI Dávid: *Szellemi alkotások joga*. Budapest, Szent István Társulat, 2021. 297–298.

- a hungarikum gyűjtőfogalom, a védjegy megkülönböztető megjelölés;
- a hungarikum kiemelésre méltó értéket jelöl, a védjegy árut vagy szolgáltatást jelöl;
- a hungarikum „öriz, ápol, védelmez”, a védjegy „piaci versenyt fejleszt” és „fogyasztókat tájékoztat”;
- a hungarikum „szakterületi kategóriák” szerint csoportosítja a nemzeti értékeket, a védjegy a Nizzai Megállapodásban rögzített árujegyzékek szerint kategorizálja a szellemi értékeket;
- a „Hungarikum” védjegy megadására irányuló kérelem benyújtása ingyenes, a védjegy megadására irányuló kérelem díjköteles;
- a „Hungarikum” védjegy használata ingyenes, a védjegy használata díjköteles;
- a „Hungarikum” védjegy önmagában nem tanúsít minőséget, a védjegy önmagában „információt közvetít” (adott esetben minőséget is tanúsít – tanúsító védjegy esetében);
- a „Hungarikum” védjegy időbeli hatálya eshetőleges, a védjegy oltalom időbeli hatálya szabályozott.

A hungarikum jogi szabályozásának eredeti célkitűzése²³ őszinte és jogilag is egyértelmű volt: a nemzeti érték kifejezése és megerősítése állt annak középpontjában. A jogalkotó idővel „különleges hangulatot”, egyfajta jogi köntöst „varázsolt”²⁴ a hungarikum köré, mintegy – feltételezhető szándéka szerint – hozzá igazítva a védjegyhez, mint szellemi mértékhez.

Mint fentebb láttunk, ez a törekvés nem vezetett jogilag értékelhető eredményre, mivel a jogi köntös kevéssé követi a hungarikum „jogilag karcsú” alkatát, ezért az, mint „a törvény szövedéke / mindig felfeslik valahol”²⁵.

A jogász értékelése egyértelmű tehát, mert számára a Htv. Janus-arcú szabályozása csak a „jogon kilépők felé forduló arcát” mutatja, még akkor is, ha a hungarikumot a Htv. „Majd most szárnya alá vészen, s mosologva kecsgetet, / S csábító színnel csalja betöltve, szemed.”²⁶, elrejtteni próbálván azt a jog bő köpenye alatt, mint a szellemi értékek nemzeti mértékét, de csak azért is: *Hungarikum ante portas!*

²³ Ld. 7/2008. (VI. 13.) OGY határozat és TATTAY (2011) i. m.

²⁴ Ld. TATTAY (2021) i. m.

²⁵ JÓZSEF Attila: Eszmélet (1933-1934 tele) (részlet).

²⁶ VÖRÖSMARTY Mihály: Proposita sententia (Pest, 1816-1817) (részlet).

ROSSZHISZEMŰSÉG MEGÍTÉLÉSE A MAGYAR ÉS AZ EURÓPAI UNIÓS VÉDJEGYJOGBAN

SZAMOSI Katalin*

Tattay Levente professzor az egyike azon kollégáknak, aki a szellemi alkotások jogát a teljes komplexitásában vizsgálta és tárta fel a jogterületnek az újabb és újabb dimenzióit. Tattay Leventét tagadhatatlanul a forradalmi gondolkodásmód és a folytonos kihíváskeresés jellemezte. A szellemi alkotások jogának területét ugyanis képes volt magas fokú igényességgel történeti, jogtörténeti szemszögből vizsgálni, párhuzamosan reflektálva a jogterület aktuális problémaköreire, kérdéseire.

Jómagam Leventét még abban az időben ismertem meg, amikor a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának jogelődjénél, az Országos Találmányi Hivatalnál dolgozott. Az ez idő tájt folytatott mélyenszántó beszélgetések, eszmecserek lassan barátsággá formálódtak. Egyik ilyen pillanat mind a mai napig határozottan él emlékezetemben, amikor Leventével hosszú órákon át folytattunk diskurzust a rosszhiszeműség, mint lajstromozást kizáró ok védjegyjogi helyzetével, megítélésével kapcsolatban. Jelen előadásom témájául éppen ezért választottam a rosszhiszeműség védjegyjogi megítélésének a bemutatását, tisztelegve Tattay Levente páratlan személyisége és szakmai életútja előtt.

A rosszhiszemű védjegybejelentések száma globális szinten az elmúlt években drámaian megnövekedett és folyamatosan növekszik, amely jelenség veszélyezteti azon piaci szereplőket, akik egyébiránt védjegyoltalommal rendelkeznek és készek arra, hogy időt és pénzt fordítsanak védjegyeik jó hírnévére, elismertségére. A világ legnagyobb védjegyjogi egyesülete, az International Trademark Association (INTA) az idén publikálta a rosszhiszeműség kérdéskörével kapcsolatos felmérését, amely 90 ország tapasztalt és elismert védjegyjogászainak válaszát tartalmazza. A felmérés rámutatott arra, hogy számos ország nem rendelkezik megfelelő jogi védelemmel, mechanizmussal

---

* Dr. Szamosi Katalin, ügyvéd, irodavezető partner, SBGK.

a rosszhiszemű védjegybejelentésekkel, védjegyekkel szembeni hatékony fellépésre. Mindamellett a kérdőívre adott válaszok változatossága mutatja, hogy a rosszhiszeműség kezelésére nincs egységesen kialakult módszer sem. Figyelemreméltó, hogy a válaszadó országoknak kevesebb mint a harmada írja elő kifejezetten, hogy a védjegybejelentéseket jóhiszeműen kell benyújtani, míg az országok többségében a rosszhiszeműség nem szerepel a védjegyoltalmat kizáró okok listájában.

Érdekes, hogy az INTA több mint 10 évvel ezelőtt, 2009-ben elfogadott állásfoglalása keretében foglalkozott a rosszhiszeműség kérdésével, amelyben többek között megerősítette, hogy kiemelt fontosságú, hogy a jogalkotók az egyes országokban olyan jogi környezetet teremtsenek, amelyben a védjegyjogosultak által hatékony fellépés kezdeményezhető a rosszhiszemű védjegybejelentésekkel szemben, így többek között a rosszhiszeműség a részes országok által a felszólalási eljárás és a védjegy törlése iránti kérelem alapjaként kerüljön elismerésre.

Az INTA legfrissebb felméréséből kitűnik, hogy amíg az országok egy részében a védjegy hivatalok hatáskörébe tartozik a rosszhiszeműség észlelése, és annak alapján a védjegybejelentés elutasítása, addig más országok csak harmadik személy észrevétele vagy felszólalása esetén vizsgálják a rosszhiszeműséget. A végeredmény azonban szinte minden esetben ugyanaz. Rosszhiszemű védjegybejelentés esetén a védjegy hivatalok a bejelentés elutasítása mellett döntenek, míg rosszhiszemű módon bejelentett, már lajstromozott védjegy esetén pedig törlik azt a védjegy lajstromból.

A rosszhiszeműség kérdéskörének vizsgálatakor feltűnik, hogy sem hazai, sem európai uniós szinten nincs a fogalom meghatározva. Sem az európai uniós védjegyről szóló, 2017. június 14-i 2017/1001/EU rendelet ('Európai Uniós Védjegyrendelet'), sem a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közeliítéséről szóló, 2015. december 16-ai 2015/2436 európai parlamenti és tanácsi irányelv nem állít fel egy olyan kötelező tesztet, amely alapján a rosszhiszeműséget állító ellenérdekű fél bizonyítani tudja a rosszhiszeműség fennállását. Jogszabályi definíció és feltételrendszer hiányában a rosszhiszeműség megítéléséhez a bírói gyakorlat nyújt segítséget.

A magyar védjegyjogban a jogalkalmazó a Ptk.-ban foglalt jóhiszeműség és tisztesség követelményének a szemszögéből közelíti meg a kérdéskört, és mutat rá arra, hogy azon személy, aki a polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a fentebb említett alapelvet sérti meg, rosszhiszeműen jár el.

Az Európai Unió Bírósága a C-529/07. számú Lindt-ügyben született ítéletében mutatott rá arra, hogy a nemzeti bíróságoknak az esetre jellemző vala-

mennyi releváns tényezőt figyelembe kell venniük, így vizsgálni kell a bejelentő szubjektív szándékát, azaz azt, hogy tudja vagy tudnia kell arról, hogy a lajstromoztatni kért megjelöléssel azonos vagy ahhoz hasonló megjelölést azonos vagy megtévesztésig hasonló termék vonatkozásában harmadik fél használja-e, továbbá a tényállás objektív tényezőit, így azt, hogy a lajstromoztatni kért megjelöléssel azonos vagy ahhoz hasonló megjelölést azonos vagy megtévesztésig hasonló termék vonatkozásában harmadik fél használja-e, valamint a harmadik fél megjelölése által élvezett jogi védelem szintjét és a lajstromoztatni kért megjelölést.

Figyelemreméltó, hogy az utóbbi időben az Európai Unió Bírósága elé számos, a rosszhiszeműség kérdését érintő jogvitát terjesztettek elő. Mind közül az egyik legfrissebb a Hasbro Inc. ügyében született ügy,¹ amelyben a fő kérdés arra irányult, hogy rosszhiszeműen jár-e el a védjegyjogosult, ha a már korábban védjegyoltalom alatt álló megjelölésével azonos megjelölésre a korábbi védjeggyel megjelölt azonos osztályokra nézve igényel oltalmat. Az Európai Unió Törvényszéke rámutatott arra, hogy a Hasbro Inc. rosszhiszeműen járt el, amikor a „MONOPOLY” megjelölésre azért nyújtott be újból védjegybejelentés iránti kérelmet, hogy elkerülje a védjegy lajstromozását követő 5 év elteltétől számított, a jogosultat terhelő védjegyhasználati kötelezettséget. Ugyanis a lajstromozást követő 5 évig a védjegy védelmet élvez a harmadik felek által a használat hiányára alapított fellépéssel szemben, mivel jogosult ez idő alatt nem köteles bizonyítani azt, hogy a védjegyet ténylegesen használta-e. Az ismételt bejelentés gyakorlata azonban bizonyos körülmények között megengedett. Így a Pelikan ügyben² az Európai Unió Törvényszéke újbóli bejelentésre nézve jogos indoknak tekintette a rebranding körülményét, vagyis azt, hogy az oltalom alatt álló megjelölés az idők során, igazodva a kor igényeihez bizonyos mértékben megújult, modernizálódott. A Törvényszék továbbá rámutatott arra is, hogy a vizsgált megjelölés ráadásul két korábbi európai uniós védjegyre vonatkozott, így az újbóli bejelentést ez esetben az is indokolta, hogy a jövőben a jogosultnak ne két különálló védjegyet kelljen megújítania.

Fontos azonban rámutatni, hogy az újbóli bejelentés önmagában nem elegendő ahhoz, hogy megállapítást nyerjen az, hogy a bejelentő a védjegybejelentés benyújtásakor rosszhiszeműen járt el. A bejelentő jóhiszemű joggyakorlását ugyanis mindaddig vélelmezni kell, amíg bizonyítást nem nyer az, hogy a

¹ 2021. április 21-ei Hasbro, Inc. kontra EUIPO és Kreativni Događaji d.o.o. ítélet, T-663/19., ECLI:EU:T:2021:211.

² 2012. december 13-ai pelicantravel.com s.r.o. kontra OHIM és Pelikan Vertriebsgesellschaft GmbH & Co. KG ítélet, T-136/11, ECLI:EU:T:2012:689.

bejelentő olyan magatartást tanúsított, amely eltér mindazon elvektől, amelyek az iparban vagy kereskedelemben az etikus magatartást és a tisztességes gyakorlatot jellemzik. Visszautalva az említett Hasbro Inc. ügyére, az Európai Unió Törvényszéke megvizsgálva a Hasbro Inc.-nek az eljárás során adott állításait megállapította, hogy a bejelentőt az újbóli bejelentéssel a rosszhiszeműség vezérelte, mivel az eljárás során a bejelentő egyik tanúja el is ismerte, hogy az ismételt bejelentés oka az adminisztratív terhek csökkentése volt, mivel a bejelentő által kezdeményezett felszólalási eljárásokban a Hasbro Inc.-nek nem kellett bizonyítania az újonnan bejelentett védjegyének tényleges használatát.

Az Európai Unió Bírósága az újbóli bejelentések kérdéskörét megelőzően azt vizsgálta, hogy vajon a rosszhiszeműen bejelentett megjelölésnek olyan árukra és szolgáltatásokra kell-e irányulnia, amelyek a korábbi védjeggyel oltalmazott árukkal és szolgáltatásokkal azonosak vagy hasonlóak. A Stylo & Koton ügyben³ megállapítást nyert az, hogy a rosszhiszeműség, mint kizáró ok nem követeli meg a megjelölések közötti összetéveszthetőséget. Az ítélet visszautal a Lindt & Sprüngli ítéletre, és rámutat arra, hogy függetlenül attól, hogy harmadik személy a vitatott védjeggyel azonos vagy ahhoz hasonló megjelölést nem használ azonos vagy hasonló áruk, illetve szolgáltatások vonatkozásában, ami összetéveszthetőséghez vezetne, úgy még más ténybeli körülmények megalapozhatják a bejelentő rosszhiszeműségét.

Szükséges továbbá megemlíteni a Sky v. Skykick⁴ ügyet is, amelyben az Európai Unió Bírósága azt a kérdést vizsgálta, hogy vajon a védjegy használatára irányuló szándék hiánya megalapozhatja-e a rosszhiszeműséget. Sky bejelentéseivel ugyanis olyan stratégiát követett, amellyel a széleskörű oltalomszerzésre törekedett, függetlenül attól, hogy azt egyébként kereskedelmi szempontok indokolták volna. Az ítéletben ugyanakkor a Bíróság elismerte, hogy nem vélelmezhető a bejelentő rosszhiszeműsége azon egyszerű megállapítás alapján, hogy a bejelentő a bejelentéssel megjelölt áruk és szolgáltatások vonatkozásában bejelentés benyújtásakor nem folytat gazdasági tevékenységet. A rosszhiszeműség kizárólag akkor állapítható meg, ha objektív tényezők ismertek annak alátámasztására, hogy a bejelentő a védjegy lajstromozása iránti kérelmet azzal a szándékkal nyújtotta be, hogy az üzleti tisztesség követelményeivel össze nem egyeztethető módon megsértse harmadik személyek érdekeit, vagy a védjegy funkcióitól eltérő cél érdekében szerezzen kizárólagos jogot.

³ 2019. szeptember 12-ei, Koton kontra EUIPO és Joaquín Nadal Esteban ítélet, C-104/18. P, ECLI:EU:C:2019:724.

⁴ 2020. január 29-ei Sky kontra Skykick ítélet, C-371/18, ECLI:EU:C:2020:45.

Érdeemes továbbá kiragadni az Európai Unió Törvényszékének az ANN TAYLOR ügyben⁵ született döntését. A bíróság kifejtette, hogy a vitatott védjegy („AT ANN TAYLOR”) bejelentésének időpontjában a bejelentő szándéka arra irányult, hogy képzettársítás útján kapcsolatot teremtsen az „ANN TAYLOR” jóhírű, közismert védjegy és saját védjegye között. A Törvényszék rámutatott arra, hogy a bejelentő rosszhiszeműségét különösen alátámasztotta az ügy azon körülménye, hogy a bejelentő kereskedelmi stratégiája részeként megakadályozta az „ANN TAYLOR” védjegy jogosultját abban, hogy védjegyének portfólióját az Európai Unióban forgalomba hozott órákra is kiterjessze. Az említett ügy tehát eklatáns példa arra, amikor a bejelentő tisztességtelen szándéka a bejelentéssel pusztán arra irányul, hogy az elsőbbség igénylésével megakadályozza mások rendeltetésszerű módon történő védjegybejelentését vagy védjegyhasználatát egy adott területen.

Az Európai Unió Bíróságának a fentiekben bemutatott jogesetei alapján megállapítható, hogy a rosszhiszeműség esetében a jogalkalmazónak minden egyes körülményt alaposan meg kell vizsgálni, hogy megállapítást nyerhessen az, hogy a bejelentés vagy a védjegy rosszhiszeműen került benyújtásra.

A fentiek vezetnek át a bizonyítás komplex kérdéskörére azaz, hogy kinek és mit kell bizonyítani a rosszhiszeműség kérdése körében. Mind az európai uniós, mind a hazai védjegy jog határozott a tekintetben, hogy bizonyítani annak a félnek kell, aki a rosszhiszeműséget állítja. A védjegy bejelentőjét a jóhiszeműség vélelme pedig mindaddig megilleti, amíg nem nyer a bizonyítékok alapján megállapítást az, hogy a bejelentő a lajstromozási kérelem benyújtásakor rosszhiszeműen járt el. Bejelentőnek tehát a rosszhiszeműség vizsgálatakor azt szükséges alátámasztania, hogy a bejelentést az üzleti tisztesség követelményeivel összhangban nyújtotta be, és a bejelentés illeszkedik az üzleti logikájába.

A magyar joggyakorlat is rendkívül gazdag a rosszhiszeműséggel kapcsolatos döntések vonatkozásában. Egy korai ügyben,⁶ amely a „Gresham” szóvédjegy vonatkozásában született a bíróság kimondta, hogyha a védjegybejelentő jogi személy, aki nyilvánvaló jogalanyiséga ellenére saját tudatállapottal nem rendelkezhet, önmagában nem lehet rosszhiszemű. A rosszhiszeműség megállapításához az szükséges, hogy a döntésre jogosult személyek milyen megfontolásból, gazdasági érdekből jelentették be a megjelölést.

⁵ 2019. május 23-ai Holzer y Cia, SA de CV kontra EUIPO és Annco, Inc. ítélet, T-3/18 és T-4/18, ECLI:EU:T:2019:357.

⁶ Ld. LB Pfv. IV. 22.255/2006. sz. döntés.

Rosshiszemű a védjegy akkor is, ha a bejelentő valódi szándéka a védjegyoltalommal való visszaélés lehetőségének megteremtését célozza,⁷ és az is, ha az észszerű üzleti viselkedési normához viszonyítva megállapítható, hogy a bejelentő megfelelő körütekintő magatartást nem tanúsított, és a bejelentést megelőzően történt használatot ismernie kellett volna.⁸

Az utóbbi időben jelentősen megnövekedett a rosszhiszemű védjegybejelentések száma különösen olyan bejelentők részéről, akiknek egyedüli célja az erős gazdasági helyzetben lévő vállalatok jóhírű, közismert védjegyeinek a tisztességtelen, csalárd módon történő kihasználása. A rosszhiszeműség megítélése azonban részletes vizsgálatot, a tényállás mélyreható feltárását és bizonyítását, a védjegyjog alapos ismeretét követeli meg. A fentebb említett európai uniós és hazai jogesetek azonban iránymutatásul szolgálnak a jövőre nézve abban, hogy a rosszhiszemű bejelentők védjegybejelentéseivel szemben a fellépés sikeres lehet.

---

⁷ Ld. Pfv. 20.602/2019/9. sz. döntés.

⁸ Ld. 26.201/2018/4. sz. döntés.

KERESKEDELMI JELMONDATOK (SZLOGENEK) VÉDJEJYJOGI OLTALMA

SURI Noémi^{*}

1. Bevezetés

A nemzetközi, a közösségi, a hazai jogirodalom évtizedek óta megosztott abban a kérdésben, mely jogág alkalmas leginkább a jelmondatok lehető legszélesebb körű oltalmának biztosítására. A „jogművelők” igen nagy tábora a versenyjog oldaláról közelít a szlogenek felé, a magánjogtudomány az ipari tulajdon tárgykörében helyezi el. Tanulmányomban a jelmondatok polgári jogi oltalmának részletes bemutatására vállalkozom.

A jelmondatok interdiszciplinális természete megkérdőjelezhetetlen, a kutató magánjogi és közjogi „gyökereket” egyaránt felfedezhet. A szóösszetételek jogi védelemében a versenyjog mellett egyaránt elvitathatatlan szerepet tölt be a szerzői jog, a fogyasztóvédelmi jog és a reklámjog, azonban ezen referátum a jelmondatok védjegyjogi szabályozására fókuszál.

Napjainkban a védjegyek „reneszánsza” nem véletlen. A belföldi és külföldi vállalkozások felismerték egy- egy jól hangzó védjegy (szlogen) piaci erejét. A szóösszetételek stratégiai eszközök lehetnek a gazdasági társaságok, vállalkozások versenyében, növelhetik egy-egy vállalatcsoport marketingtevékenységének hatékonyságát.

Létezhet olyan „jelenség”, mely történelmi korszak megtestesítője, értékrend kifejező ereje, és emellett a szellemi tulajdon tárgya egyaránt lehet? A jelmondatok alkalmasak mindhárom funkció betöltésére. Szlogenekkel az életviszonyok számtalan területén találkozhatunk, a politika, az egyes iparágak, a multinacionális vállalatok egyaránt éltek és élnek mind a mai napig a szóelemek kereskedelmi értékével.

---

^{*} Dr. Suri Noémi, egyetemi adjunktus, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar.

2. Szlogen mint jelenség

A jelmondatok, szlogenek jogvédelme azért érdemel különös figyelmet, mert amellett, hogy a kereskedelem egyik meghatározó tényezője, polgári jogi vonatkozásai megkérdőjelezhetetlenek. A jelmondatok a reklámmondatok, reklámversek, szóösszetételek, szlogenek gyűjtőkategóriája.

Mielőtt a védjegyjog és versenyjog határán álló jelenség részletesebb vizsgálatába kezdenék, célszerűbbnek tartom a szlogen szó gyökereit, eredetét megvizsgálni.

A „szlogen” kifejezés egy skót klán, a slaugh harci kiáltása volt, mely eredeti jelentése csatakiáltás. A mai értelemben vett tartalmát a XVIII. században nyerte el.

Mi is ez a mai tartam? Azt gondolom ennek meghatározására két definíció a legalkalmasabb. *Tattay Levente* a szlogeneket ekként definiálja: „A szlogeneket a (kereskedelmi) jelmondatok minőségi kategóriájának tekinthetjük. A szlogen egy vállalat vagy termék reklámozását tartósan kísérő mondat.”¹ Sárközy Ildikó a *szlogenek.hu* oldal szerkesztője a versenyjog oldaláról közelít e fogalom felé: „A szlogen egy mondat, mely a márka szöveges üzenetét tartalmazza. Jó szlogen esetén a márküzenetben az egyedi termékígéret kerül megfogalmazásra.”²

A szlogenek jogvédelme azért kiemelten fontos, mert a kezdeti piacbefolyásolási szerepkör mára a polgári jog számos területét érintő jelenséggé nőtte ki magát.

Szlogenekkel találkozhatunk valamely áru megvásárlásakor, szolgáltatás igénybevételekor, a jelmondat egy értékrend kifejező ereje vagy egy történelmi korszak megtestesítője is egyben.

Milyen a jó szlogen? Tartalmi, formai szempontokat figyelembe véve az alábbiakat állapíthatjuk meg: rövid, tömör, közérthető, asszociatív kapcsolatot hoz létre a termék/márka gyártója és a vásárló között, szellemes megfogalmazása a könnyű megjegyezhetőségét segíti elő.

A szlogenek jogvédelme kezdetekben a marketing és reklámcélú mondatok oltalmára irányult. Mára e funkció továbbra is fennmaradt, de személyiségi jogi, szerzői jogi, és főként védjegyjogi kihívásokkal és feladatokkal bővült.

¹ TATTAY Levente: A jelmondatok és szlogenek jogvédelme. *Gazdaság és Jog*, 1999/3. 24.

² PAPP-VÁRY Árpád Ferenc – GYÉMÁNT Balázs: Az arculat szerepe az országmárkázásban – Országnevek, országsszlogenek, országlogók. *Marketing and Menedzsment*, 2009/2. 40.

„A szóvédjegyek különleges fajtáit képezik a kereskedelmi jelmondatok és a szlogenek.”³ A kereskedelmi jelmondatok és szlogenek közötti alapvető különbség a jelmondat értékállóságában rejlik. Amennyiben a figyelemfelkeltésre alkalmas megjelölés alkalmi, eseti jellegű, a kereskedelmi jelmondatok kategóriájával állunk szemben. Egy adott vállalkozáshoz, vagy annak árujához tartósan kötődő szókapcsolatokat, melyek a cég kereskedelempolitikájának állandó eszközei, szlogeneknek tekintjük.

3. Szlogenek védjegyoltalma

„A nemzetközi gazdasági kapcsolataink fejlődésével összhangba jelentkező igény, a védjegyek egyre bővülő belföldi jelentősége, valamint az 1890. évi II. törvényen nyugvó korábbi szabályozás elavult volta”⁴ hívta életre a hazai védjegyjog újraszabályozására irányuló társadalmi igényt.

A védjegyekről szóló 1969.évi IX. törvény a védjegyeket a személyhez fűződő jogok rendszerében, de a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok keretében helyezte el. Síkbeli jelzések, térbeli alakzatok, hang- és fényjelek részesülhettek oltalomban. E jogszabály nem tette lehetővé a szlogenek védelmét, azonban a törvény 2. § (2) bekezdése alapján a kereskedelmi nevek, mint szóösszetételek bejelentésre kerülhettek. A '69-es törvény „nem felelt meg a piaccgazdasági váltás, a privatizáció, a fokozódó gazdasági verseny a külgazdasági átalakulás igényeinek.”⁵

A földrajzi jelzések és eredet-megjelölések tárgyában elfogadott 2081/92 EGK tanácsi rendeletnek, valamint a Szellemi Tulajdon Világszervezetében 1994-ben aláírt Védjegyjogi Szerződésnek való megfelelés hívta életre az 1997. évi XI. törvényt a védjegyekről és a földrajzi árujelzők oltalmáról. Az új védjegy törvény a korábitól eltérő módon taxatívén határozza meg a védjegyoltalomban részesülhető megjelölések fajtáit:

- szó, szóösszetétel, beleértve a személyneveket és jelmondatokat
- betű, szám
- ábra, kép
- sík vagy térbeli alakzat, beleértve az áru vagy a csomagolás formáját

³ TATTAY Levente: Szóvédjegyek a marketingben és a reklámban. *Cégvezetés*, 2002/4. 37.

⁴ CSÉCSY György: A magyar védjegy fejlődése, figyelemmel az elmúlt 20 év eredményeire. *Facultas Nascituta, 20 éves a jogászképzés Miskolcon*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2001. 70.

⁵ TATTAY Levente: Borvédjegyek, bor-eredetmegjelölések. *Reklám és Propaganda*, 1998/5. 16.

- szín, színösszetétel, fényjel, hologram
- hang, valamint a fentebb felsorolt egyes megjelölések összetétele.

„Nem oltalmazható az a megjelölés, amely kizárólag olyan jelekből, adatokból, illetve formákból áll, amelyeket az áru vagy a szolgáltatás fajtája, rendeltetése, minősége, mennyisége, értéke, földrajzi származása, vagy egyéb jellemzője feltüntetésére használnak, illetve az áru jellegéből következnek.”⁶

A Nagy–Szarka Védjegyjogi Kommentár szerint minőségjelző címen csak azok a szavak zárhatóak ki, amelyek az „áru minőségére, nemcsak közvetetten, hanem közvetlenül is utalnak”, s így általánosan használatosak.

„A jelmondatok védjegyként való oltalma lajstromozást követel meg. A védjegyeként lajstromozás a Magyar Szabadalmi Hivatal előtti eljárásban meghatározott alaki és tartalmi követelmények figyelembevételével állami garancia mellett történik és a védjegyjogosultnak államilag garantált kizárólagos jogot biztosít.”⁷

A Vt. 12.§ (2) bekezdése a szóösszetétel, jelmondat, szlogen jogosultja részére abszolút jellegű és negatív szerkezetű jogot biztosít. Ez a jog azonban nem korlátlan, a Vt. 15. §-a szerint:

„a védjegyjogosult nem tilthat el mást attól, hogy gazdasági tevékenysége körében – az üzleti tisztesség követelményeivel összhangban – használja

- a) saját nevét vagy címét;
- b) az áru vagy a szolgáltatás fajtájára, minőségére, mennyiségére, rendeltetésére, értékére, földrajzi eredetére, előállítási, illetve teljesítési idejére vagy egyéb jellemzőjére vonatkozó jelzést;
- c) a védjegyet, ha az szükséges az áru vagy a szolgáltatás rendeltetésének jelzésére, különösen tartozékok vagy alkatrészek esetében.”

⁶ PINTZ György: *Találd fel magad! Jó tanácsok szellemi alkotásunk védelméhez*. Budapest, Akadémia Kiadó, 2005. 84.

⁷ TATTAY (1999a) i. m. 25.

Ezáltal megállapítható, „a védjegyoltalomból folyó kizárólagos jog alóli kivételek meghatározása fokozza a védjeggyel kapcsolatos cselekmények jogi megítélésének kiszámíthatóságát, növeli a forgalom biztonságát.”⁸

Védjegyjogosult lehet természetes vagy jogi személy, illetve jogi személy nélküli gazdasági társulás. Ha a jogi személy jogutód nélkül szűnik meg, a védjegy is megszűnik. A megszűnés nem automatikus, a jogosult kérelmére indult törlési eljárás keretében történik.

Az abszolút kizáró okok közül a szabályozás fontosságára tekintettel a megkülönböztetésre nem alkalmas megjelölések kategóriájának kiemelése indokolt. Egy jelzés védjegyként történő lajstromozásának legfontosabb követelménye a megkülönböztető funkció betöltése.

A szerzett megkülönböztető képesség szabálya a szlogenek esetében is érvényesül. Vagyis egy olyan jelmondat, amely eredetileg megkülönböztető jelleggel nem rendelkezik, ha használata révén akár a bejelentés napja előtt, akár azt követően megszerzi megkülönböztető képességét, oltalomban részesíthető.

Valószínűleg nem eredményez megkülönböztetésre alkalmas védjegyet, amennyiben két megkülönböztető képességgel nem rendelkező jelzést kapcsolnak össze. Ha a megjelölés olyan adatokból áll, melyek kizárólag az áru és a szolgáltatás fajtájára, minőségére, mennyisége jelzésére, értékére, földrajzi származására, előállítási, teljesítési idejére utal, a megkülönböztető képességet nem szerezheti meg. Szintén nem részesülhet oltalomban az olyan jelzés, amely az áru értékének lényét hordozza, az áru jellegéből következik vagy a célzott műszaki hatás eléréséhez szükséges.

A gyakorlatban aggályt vethet fel az idegen hangzású, idegen szavakból álló jelmondatok megkülönböztető képességének megítélése. Főszabály szerint az ilyen megjelölések védjegy- lajstromozás tárgyai lehetnek. A kutató a Zwack Unicum szlogenjeire német, angol, sőt francia nyelven is rábukkanhat: „*Das is ein Unicum!*”

Azonban „önmagában az a tény, hogy a jelzés idegen nyelvű, nem kölcsönöz megkülönböztető képességet a védjegyeknek, különösen akkor nem, ha közhasználatú idegen vagy nemzetközi szavakról vagy kifejezésekről van szó”.⁹

A fogyasztók megtévesztésére alkalmas megjelölések kategóriáját a jogalkotó a feltétlen kizáró okok között helyezte el. A megtévesztésre alkalmas megjelölések jellemzőjüket tekintve a megkülönböztetésre nem alkalmas

⁸ VIDA Sándor: *Tanulmányok Dr. Bérczi Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara, 2000. 580.

⁹ TATTAY Levente: *Védjegyekről vállalkozóknak*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995. 39.

jelzésekkel rokon vonásokat mutatnak. Ugyanis az oltalomból ki van zárva az olyan szóösszetétel, mely az áru fajtájában, minőségében, rendeltetésében, származásában vezet felre a fogyasztókat. Vagyis a szlogen nem lehet hasonló más szlogenhez, azonos és hasonló áru vonatkozásában sem.

A védjegyjogi oltalomból a viszonylagos kizáró okok között fellelhető összetéveszthető megjelölések is ki vannak zárva. A kizárás relatív voltának indoka az áruk és szolgáltatások egy része vonatkozásában figyelhető meg. Az összetéveszthetőség veszélye áll fenn, ha

- „két hasonló védjegy azonos árujegyzékkel
- két azonos védjegy hasonló árujegyzékkel
- két hasonló védjegy hasonló árujegyzékkel”¹⁰ szerepel a kereskedelmi forgalomban.

Tattay Levente szerint a lajstromozási elutasítások egyik leggyakoribb esete, amikor korábban oltalomban részesített védjegyek ütköznek hasonló bejelentett megjelölésekkel.

Az ütközések is több osztályba sorolhatók:

- egyszerű szavak ütközése
- szóösszetételek ütközése egyszerű szavakkal
- ábrás védjegyek ütközése ábrás védjegyekkel.

„A Vt. 12. § (1) bekezdése b) pontja értelmében, ha a kérdéses kereskedelmi jelmondatok akár hangalakjukban, akár jelentésükben, akár kiejtésükben más cégek jelmondataira emlékeztetnek, akkor kizártak a védjegyoltalomból. Az összetévesztés lehetősége evidens.”¹¹

Egy gyakorlati példán szemlélítve: a fogyasztók megtévesztésére lehet alkalmas, ha egy vállalkozó Milka szaküzletben azonos jelmondatokkal népszerűsíti másmilyen típusú édességét.

A Vt. 12. §-a alapján a jogosultat kizárólagos jog illeti meg a védjegyhasználat tekintetében. Az 1997-es törvény a használat fogalmának pontosításában is újat teremtett. Így a védjegyhasználat köre jelenleg:

- a megjelölés elhelyezése az árun vagy a csomagoláson
- a megjelölést hordozó áru forgalombahozatala, eladásra való felkínálása, valamint forgalombahozatal céljából való raktáron tartása

¹⁰ Ld. TATTAY Levente: *A szellemi alkotások joga*. Budapest, Szent István Társulat, 2009. 334.

¹¹ TATTAY (1999a) i. m. 25.

- szolgáltatás nyújtása vagy felajánlása a megjelöléssel
  - a megjelölést hordozó árunak az országba történő behozatala vagy kivitele
  - a megjelölés használata üzleti kivitelezésben vagy reklámozásban
- kategóriákra korlátozódik.

A 23. § megteremti annak lehetőségét, hogy a védjegyoltalom jogosultja a védjegy használatát másnak engedélyezze. A használat jogának átengedése történhet kizárólagos vagy nem kizárólagos jelleggel, de használati szerződéshez (védjegylicencia-szerződés) kötött, visszterhes ügylet, mely során a használó köteles díjat fizetni. A szerződés semmisségét eredményezi, amennyiben annak teljesítése a fogyasztók megtévesztésére alkalmas. Jelmondatok terén e szabály gyakorlati alkalmazására nem igazán találhatunk példát. Ennek oka az adott termék, márka és a szlogen közötti igen szoros, kvázi „elválaszthatatlan” kapcsolat, amely által biztosított előnyök átengedése (akár licencia esetében sem) a jogosult számára nem kifizetődő.

4. Valóban véd a védjegy? Versenyjogi eszközök az igényérvényesítésben

A következőkben arra a kérdésre keresem a választ, hogy az ipari tulajdon periférikus területét képező szlogenek részesülhetnek-e versenyjogi oltalomban? E kérdés megválaszolásához nélkülözhetetlen visszatekinteni az Európai Unió több évtizedes joggyakorlatára, az ipari tulajdon és versenyjog közötti kollízió kezdeti gyökereire.

Az ellentét okai több fronton alapulnak:

I. Front: iparjogvédelem- versenyjog

Az ipari tulajdon oltalmáról szóló, 1883-ban létrejött Párizsi Uniós egyezmény első cikk (2) bekezdése taxatívén határozta meg az ipari tulajdon tárgyait.¹² A PUE a versenyjogot az ipari tulajdon tárgykörébe sorolta, a versenyjogi szabályokat a védjegyek, szabadalmak, ipari minták egyenrangú sorában helyezte el. Ezt a szabályozási koncepciót borította fel az Európai Közösség. Az uniós szakirodalom mind az

¹² PUE 1. cikk (2) bekezdése szerint az ipari tulajdon tárgyai: szabadalmak, használati minták, ipari minták, ipari, kereskedelmi, továbbá szolgáltatási védjegyek, származási jelzések, eredetmegjelölések, tisztességtelen verseny tilalma.

iparjogvédelmet mind a szerzői jogot a versenyjog kategóriájába sorolja.¹³

II. Front: tisztességtelen piaci magatartás – versenyjog

„A szakirodalomban olyan nézet is található, amely nemcsak elvileg, hanem ténylegesen is kizárja a tisztességtelen verseny elleni fellépést, az ipari tulajdon tárgyköréből. A tisztességtelen piaci magatartás jogát az EK fogyasztóvédelmi joga szabályozza. Az Európai Közösség versenyjoga nem tartalmazza a tisztességtelen piaci magatartás elleni fellépést, az egyes tagállamok jogrendszere viszont (Franciaország, Németország, Olaszország) igen.”¹⁴

III. Front: Ipari tulajdon – belső piac

Több versenyjogi szerző egyetért abban, hogy az ipari tulajdon léte megkérdőjelezi a belső piac létrejöttének értelmét. Az egyes nemzeti iparjogvédelmi szabályok a szabadalmak, védjegyek, ipari minták jogosultjainak kizárólagos jogot biztosítanak az országhatárokon belül. „Az ipari tulajdonjogok kizárólagossága egy-egy országban monopóliumhelyzetet teremt, mert elvileg a versenyhelyzetet megszünteti.”¹⁵ A kizárólagos hasznosítás emellett azonban nemcsak a versenyhelyzetet szünteti meg, hanem alkalmas eszköz lehet arra is, hogy a más országból származó importot korlátozza vagy adott esetben ki is zárja.

Ezáltal az ipari tulajdonjogok monopóliumhelyzete szembe kerül az egységes belső piac létrehozásának igényével, valamint a verseny szabadságával is.

Az ipari tulajdon és a versenyjog kollíziójának feloldására több elméleti modell született. Az egyes elméletek közül több a versenyjog primátusát hirdeti,¹⁶ azonban tanulmányomban elsősorban azon téziseket szeretném részletesebben bemutatni, amelyek a két terület közötti egyensúly megteremtésére összpontosítanak.

Az ipari tulajdon tárgyai különlegességére hivatkozott elmélet bár tiszteletben tartja a szellemi alkotások különleges voltából eredő oltalmi sajátosságokat, de e különleges jogok gyakorlását korlátok közé szorítja.

¹³ A magyar jogirodalomban hasonló álláspontot vall Beck Salamon is, aki úgy fogja fel a védjegyjogot, hogy az része a versenyjognak és a jognak.

¹⁴ TATTAY Levente: Az ipari tulajdon és a versenyjog kollíziójának feloldása az Európai Közösségben. *Magyar Jog*, 1999/5. 294.

¹⁵ Ld. TATTAY (1999b) i. m. 295.

¹⁶ Gondolok itt elsősorban a versenynyitási elméletre.

Az inherencia elmélet szerint a szabadalmakra, védjegyekre, ipari mintákra vonatkozó ipari tulajdonjogi és gazdasági jellegű jogok nem választhatók szét, hanem szerves egészként természetes velejárók.

A két jogterület közötti összeütközés feloldásában az Európai Bíróság által megteremtett intézmény, a *jogkimerülés* is komoly szerepet tölt be. Az Európai Bíróság a jogkimerülés elvét már a hetvenes évektől alkalmazta a szabadalmak tekintetében.¹⁷ A nyolcvanas, illetve kilencvenes években jelentkező társadalmi igény az iparjogvédelem területén is életre hívta az elv alkalmazásának szükségességét.

Az ipari tulajdon és a versenyjog közötti kollízió egyik okát a Közösségi szabályozás hiányosságára is visszavezethetjük. Mind a Korábbi EK-szerződés, mind a Lisszaboni- folyamat eredményeként 2009. december 1-jétől hatályos EUMSZ, valamint EUSZ csak említés szintjén rendelkeznek az ipari tulajdon tárgyairól. A kodifikáció során a versenyjogi rendelkezések részletes szabályozásra kerültek, az ipari tulajdonból eredő jogok és kötelezettség beható szabályozására egészen 2017-ig kellett várni. Bár a közösségi védjegy létrehozásával kapcsolatos tárgyalások már 1959-től kezdődően megindultak, az első közösségi védjegybejelentéstől a rendeletig elfogadásáig közel húsz évnek kellett eltelnie.¹⁸ Az európai uniós védjegyrendelet¹⁹ 2017. október 1-től alkalmazandó.

Az uniós jogban évtizedek óta létező ellentétek mellett nem meglepő, hogy e téren hazai szabályozásunk kidolgozottsága sem példaértékű. Magyarország eltérően a közösségi hagyománytól az iparjogvédelmet nem a tulajdonjog, hanem a személyiségvédelem körében helyezi el.

A hazai iparjogvédelem árujelzői közül, a védjegy az, amely a szabályozás tárgyára tekintettel a versenyjog több intézményével is rokon vonásokat mutat. Ezen rokon vonások a jelmondatok oltalma során is többször vezetnek párhuzamos szabályozásra.

A közös pont „az a piac, ahol a gazdaság szereplői a fogyasztókkal kapcsolatba kerülnek.”²⁰

¹⁷ 1974.október 31-én hozott 15/74.sz. döntés Centrafarm/Sterling Drug-ügy, 1981. augusztus 14-én hozott 187/80. sz. döntés Merx/Stephar-ügy.

¹⁸ Ld. erről részletesen LÁSZLÓ Áron Márk: Szellemi tulajdon az Európai Unió jogrendjében. In: SZABÓ Marcel – LÁNCOS Petra Lea – GYENEY Laura (szerk.): *Uniós szakpolitikák*. Budapest, Szent István Társulat, 2014. 122–143.

¹⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/1001 rendelete (2017. június 14.) az európai uniós védjegyről. HL 154/1. 2017.06.16.

²⁰ PINTZ György: *Védjeggyel a csúcsra*. Budapest, Pintz és Társai Szabadalmi, Védjegy és Jogi Iroda, 2010. 176.

Azonban míg a versenyjog a tisztességes piaci verseny megteremtésére fókuszál, addig a védjegyjog a versenyfeltétek megteremtését, a versenytársakkal szembeni védelem kialakítását tűzi céljai zászlajára. A versenyjogi szabályzás a fogyasztó szempontjából egy sokkal szélesebb területet ölel fel, mint az iparjogvédelem területén belül árjelzőként elhelyezkedő védjegy.

A továbbiakban azt szeretném bemutatni, milyen hasonlóságok illetve különbségek fedezhetők fel a védjegyjogi illetve versenyjogi szabályozásban.²¹

Ha formai szempontból közelítünk a két jogterület felé a versenyjog hatósági nyilvántartásba-vételi eljárás nélkül, esetenkénti egyéni döntés alapján, míg a védjegyjog egy ún. „központi” követelményrendszer által kialakított lajstromozási eljárás feltételéhez köti a jogvédelem biztosítását.

A szabályzás tárgyán kívül e két terület közötti hasonlóság fedezhető fel a bitorlás²² elleni fellépés tekintetében is.

„Védjegybitorlást követ el, aki a védjegy árujegyzékében szereplő vagy ahhoz hasonló áruval kapcsolatban jogosulatlanul használja más védjegyét, vagy ahhoz az összetéveszthetőségig hasonló más megjelölést.”²³

A régi Ptk. 87.§ (1) bekezdésében szabályozta a személyhez fűződő jogok megsértését: akinek szellemi alkotáshoz fűződő jogát megsértik- külön jogszabályban meghatározott védelmen kívül- a személyhez fűződő jogok megsértése esetére irányadó polgári jogi igényeket támaszthatja. Az új Ptk. a szerzői jog és az iparjogvédelem szabályzása terén csak kiegészítő alkalmazásáról rendelkezik:²⁴ a jogalkalmazó csak olyan esetekben nyúlhat a Ptk. igényérvényesítési eszköztárához, melyről a szerzői jogról és az iparjogvédelemről, valamint az üzleti titok védelméről rendelkező törvények nem rendelkeznek.

²¹ A hatályos versenyjogi szabályozás központi forrása az 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról („Továbbiakban: Tptv.”), mely alapvető célkitűzéseként a tisztességes verseny elősegítését, ösztönzését, megteremtését hivatott biztosítani.

²² *Vida Sándor* nyomán, célszerűnek tartom a bitorlás fogalma felé mind az alanyi jog, mind a közösségi jog oldaláról közelíteni: „a védjegyjogi oltalom a jogos személyes érdek és a társadalmi érdek ötvözete: a bitorlás sérti a védjegytulajdonos vállalat alanyi jogát, s ugyanakkor a félrevezetés ténye következtében sérti a társadalmi érdeket is.” (VIDA Sándor: Felelősség a védjegy jogellenes használatáért. *Szabadalmi Közlöny*, 1981. 872.)

²³ TATTAY Levente: A védjegybitorlás és az ellene való fellépés. *Versenyfelügyeleti Értesítő*, 1995/7. 281.

²⁴ Ld. új Ptk. 2:55. §.

A Tptv. 6 §-a szerint: „Tilos valamely forgalomképes ingó dolgot (a továbbiakban: termék) vagy szolgáltatást a versenytárs hozzájárulása nélkül olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel – ideértve az eredetmegjelölést is – vagy elnevezéssel előállítani, forgalmazni vagy reklámozni, továbbá olyan nevet, árujelzőt vagy egyéb megjelölést használni, amelyről a versenytársat, illetve annak termékét, szolgáltatását szokták felismerni.” A Vt. 12. §-ban hasonló szabályzást találunk. „(1) A védjegyoltalom alapján a védjegyjogosultnak kizárólagos joga van a védjegy használatára. (2) A kizárólagos használati jog alapján a védjegyjogosult bárkivel szemben felléphet, aki engedélye nélkül gazdasági tevékenység körében használ.”

A Vt. és a Tptv. közti kapcsolat az általános és speciális viszonylatában értelmezhető. Általános kategóriaként a versenyjog tényállási elemei jelennek meg, míg a specialitást a védjegyjog hordozza. Aki védjegybitorlást követ el, nagy valószínűséggel kimeríti a jellegbitorlás tényállási elemeit is.²⁵

A bírói gyakorlatot vizsgálva azonban arra a következtetésre juthatunk, hogy e körben a versenyjogi igényt érvényesítők száma elenyészik a védjegyjogi alapon fellépőkkel szemben.

Az okot *Pintz György* három tényezőre vezeti vissza. A kizárólagos illetékeségű Fővárosi Törvényszék a két igény egy eljárásban történő érvényesíthetőségének feltételeként a versenyjogi igény szubszidiárius kérelmi igényként történő indítványozását teszi lehetővé. Vagyis a kereseti kérelem csak abban az esetben irányulhat a jellegbitorlás megállapítására, ha a védjegybitorlási igény tekintetében marasztaló ítélet születne. Amennyiben a felperes a Fővárosi Törvényszék gyakorlatát figyelmen kívül hagyja, kereseti kérelmeit azonos minőségben terjeszti elő, alappal számíthat az ügyek elkülönítésére.

Második tényezőként a szankciók jelennek meg. A versenyjogi és védjegyjogi jogkövetkezmények marasztalás esetén azonosak. Az igények köre igen széles, a bitorlás tényének megállapításától az eltiltáson keresztül az elégtétel adásáig terjedhet.

Harmadsorban, a védjegyjog által garantált vélelmek alkalmazásával a jogérvényesítés hatékonyabb eszközei állnak rendelkezésre.

²⁵ *Vida Sándor* gondolata nyomán megállapítható, „a hol az iparjogvédelem eszköztára (szabadalmi oltalom, védjegyoltalom, ipari mintaoltalom) megszűnik, elvileg lehetőség nyílik a műszaki-szellemi alkotások, árujelzők, sajátos külalakú vagy csomagolású iparcikkek oltalmára a tisztességtelen verseny joga alapján. Az alábbiakban ilyen tényállású eseteket kísérelünk meg felvázolni”. (*Vida Sándor: A versenyjog és az iparjogvédelem. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 1997/5.*)

A versenyjog és védjegyjog szabályozása a jogellenesség törvényi feltételeinek deklarálásában is egyező. A védjegy egyik alapvető feladata a megkülönböztető funkció betöltése, a versenyjogban e funkció a felismerhetőségben azonosítható.

A kapocs az összetéveszthetőség.

„Az összetéveszthetőség szempontjai hasonlóak a két jogterületen. Ennek több oka is van: mindkét jogterület szabályozása nemzetközi egyezményen alapul, a vitás ügyeket ugyanazon bírói fórum bírálja el, továbbá a jogbiztonság és a kiszámíthatóság érdekében a jogi szakma részéről is egyértelmű igényként jelentkezik, hogy az összetéveszthetőség tekintetében azonos zsinórmérték érvényesüljön.”²⁶

A törvényi szabályok és a bírói gyakorlat az összetéveszthetőség tekintetében igen szigorú. A jogsértés már abban az esetben is megvalósul, ha az összetéveszthetőség reális veszélye felmerül.

A tisztességtelen piaci magatartás megvalósítható az áru csomagolásának utánzatával, összetéveszthetőségig hasonló vásárlást ösztönző szlogenek, jelmondatok alkalmazásával.

Az összetéveszthetőség mellett a megtéveszthetőség kritériumainak be nem tartása is komoly következménnyel járhat. A versenyjog területén a jogérvényesítő szerv a Gazdasági és Versenyhivatal, mely közigazgatási eljárás keretében vizsgálódik a megtévesztő magatartás kérdésében. A Vt.-ben az oltalmazhatóság feltétlen kizáró okaként megjelenő megtévesztő jelleg a lajstromozást kizárja, már megadott védelem esetén a védjegy törléséhez vezethet.

A két terület közötti ütközés egyik sarokpontja egy korábban használt megjelölés oltalmazhatóságának kérdése. A Vt. 5.§ (2) bekezdése nyíltan kizárja az oltalom köréből az olyan árukat, amelyeket más lajstromozás nélkül korábban ténylegesen használt belföldön. A problémát a gyakorlat veti fel: a korábbi használók a versenyjog által biztosított jogokra hivatkoznak a védjegyjog által garantált védelemmel szemben.

Jogutódlás során a bírói gyakorlat ezt a joghézagot a fikció intézményének alkalmazásával küszöböli ki. Az érintett megjelölést jogi szempontból egyszerűen dolognak minősíti, így a személyiségi jogi rendelkezések helyett a tulajdonjogra irányadó szabályok kerülnek előtérbe. Abban az esetben, ha a vita kettőnél több alanyt érint, harmadik személy vonatkozásában versenyjogi

²⁶ PINTZ (2010) i. m. 177.

szempontból tényleges közbeavatkozás nélkül polgári jogi jogviszonyok nem vehetők figyelembe.

A fogyasztó megtévesztése azonban nemcsak az összetéveszthető illetve megtévesztő magatartás törvényi kritériumainak kimerítésével, hanem saját védjegy használatával is megvalósítható.

A védjegyjog és a versenyjog közötti számos kapcsolóelem bemutatása után, joggal tehetjük fel a kérdést, vajon létezik-e valamiféle elsőbbség az iparjogvédelmi jogosultságok javára a versenyjog által biztosított előnyökhöz képest?

Úgy gondolom, e fontos kérdésre a Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsa adhat leginkább kimerítő választ.

„A Magyar Szabadalmi Hivatalnak a védjegy ügyek kapcsán lefolytatott, alapvetően a megjelölés megkülönböztető jellegére, illetve ennek a hiányosságaira koncentrált eljárása során a Gazdasági Versenyhivatal által követett szempontok, illetőleg a Tptv. rendelkezései nem kerülhetnek figyelembevételre. Ennek megfelelően nem kizárt, hogy egy, a Magyar Szabadalmi Hivatal²⁷ határozatával oltalomban részesített védjegy használata kapcsán a Gazdasági Versenyhivatal a Tptv. alapján a fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolására való alkalmasságot állapítson meg.”²⁸

A jogirodalomban létezik egy olyan álláspont is, mely a jogbiztonság elvére hivatkozással, elveti a megtéveszthetőség fogalmának eltérő, védjegyjogi illetve versenyjogi tartalmát.

Ilyen éles, több évtizede a szakirodalmat megosztó ellentétek alapján nem meglepő, hogy nem könnyű annak eldöntése, hogy a védjegyjog egyik speciális területét képező szlogenek versenyjogi avagy iparjogvédelmi szabályozás alatt állnak-e/állhatnak-e?

E gondolatsor zárszavaként álljon itt a Legfelsőbb Bíróság 1995-ben született állásfoglalása:

„Miként arra a Legfelsőbb Bíróság a hasonló tárgyú más perben hozott (Pf. IV. 20 375/1988. számú) határozatában már rámutatott, az iparjogvédelemmel (szabadalom, ipari mintaoltalom, véd-

²⁷ 2011. január 1-jétől a 2010. évi CXLVIII. törvény értelmében a Magyar Szabadalmi Hivatal elnevezése Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalára (Továbbiakban: „SZTNH”) változott.

²⁸ A Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsának Vj-160/2001./62. számú határozata.

jegyoltalom) nem rendelkező áruval a piacon elsőként megjelenő versenytársnak az elsőbbség önmagában nem biztosít kizárólagos forgalmazási jogot. A mind a közérdek, mind a fogyasztó szempontjából kívánatos versenyt az ilyen jogosultság indokolatlanul korlátozná, illetőleg megszüntetné.”²⁹

5. Záró gondolatok

Tanulmányomban a jelmondatok jogi oltalmának bemutatására vállalkoztam. A szlogenek jogrendszerbeli elhelyezkedése interdiszciplinális természete miatt igen vitatott, a legvékonyabb határvonal a védjegyjog, a szerzői jog és a versenyjog között húzható. Szlogenek után kutatva egyértelműen kijelenthető közjogi és magánjogi „gyökerek” egyaránt fellelhetők.

A belföldi és külföldi vállalkozások felismerték, hogy a védjegyek mekkora kereskedelmi értékkel rendelkeznek. Egy-egy szín, forma, csomagolás, vagy a vállalkozás arculataként megjelenő szlogen stratégiai eszköz lehet a gazdasági társaságok versenyében, növelhetik egy-egy vállalatcsoport marketingtevékenységének hatékonyságát. Az egyre gigantikusabb méretet öltő multinacionális vállalatok térhódításával mindinkább nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a szervezeten belül a szellemi tulajdon értékének. Mára az egyes reklámüzenetek elképzelhetetlenek a jelmondatok nélkül.

Ha a szlogeneket egyetlen szóval kellene jellemezni, erre a „jelenség” kifejezés lenne a leginkább alkalmas. A szlogenek behálózzák életünket. Egyes politikai pártokat népszerűsítő jelmondatoktól, a sírfeliratokon keresztül az országok köré vont szóösszetételekig mindenhol fellelhetők. Példákon keresztül megkíséreltem szemléltetni, az egyes történelmi korszakokat megtestesítő szlogeneket, valamint feltárni azt, hogy a szellemi tulajdon tárgyai az elmúlt évtizedekben milyen értékek kifejezésének „szócsövei” lehettek.

A jelmondatok igazi jelentősége az, hogy bár a szlogen sok esetben szemmel láthatólag nem más, mint információ-szolgáltatás céljából készült reklám, mely célja a vállalkozás és a fogyasztó közötti olyan kapcsolat megteremtése, mely az eladásösztönzés nélkülözhetetlen eleme, azonban védjegyjogi, szerzői jogi, versenyjogi vonatkozásai megkérdőjelezhetetlenek.

²⁹ BH 1995.394.

II.
SZABADALOM ÉS ÜZLETI TITOK
– AZ INNOVÁCIÓ EREJE

A KNOW-HOW MINT APPORT

BREHÓSZKI Márta*

1. A know-how fogalma

A know-how *eljárásjogi ismereteket* jelent, ahogy azt az angol nyelvű fogalom is meghatározza (*knowing-how, procedural knowledge*). Röviden: az adott személy tudja, hogyan kell valamit előállítani. Ez elsősorban implicit tudást takar, magát a tudást gyakran az eljárást mutatva lehet elsajátítani, nehéz leírni, vagy szóban elmondani. Ezzel ellentétben a *know-what* tények ismeretét (pl. a hó fehér), a *know-why* pedig tudományos ismereteket jelent. Számos kísérlet született a fogalom magyar nyelvű fordítására, de talán csak a 2013. évi V. törvényben használt 'védett ismeret' nyerte el az általános elfogadottságot, mindamellett, hogy eredeti fogalma továbbra is használatos maradt.

A know-how fogalmával hazánkban először a GK. 52. számú állásfoglalása foglalkozott, melyben úgy került meghatározásra, mint „vagyoni értékű gazdasági, műszaki, szervezési ismeretek és tapasztalatok összessége”.

A know-how-nak sajátos kettős megközelítése van a jogtudományban: egyrészt az üzleti titok körébe eső fogalom, mint védett ismeret, másrészt szellemi alkotás, és ennek megfelelően értéket képvisel. A szakirodalomban a 2018. évi LIV. törvény hatályba lépéséig különböző álláspontok jelentek meg arról, hogy vajon inkább *szellemi alkotás* vagy üzleti titoknak minősül-e a know-how.¹ Az arany középutat képviselők, mint Tivadar Krisztián szerint a know-how legalább annyira szellemi alkotás, mint amennyire üzleti titok. A know-how szellemi alkotás természetét támasztja alá a hasznosítására, át-

---

* Dr. Brehószki Márta, egyetemi adjunktus, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar.

¹ TIVADAR Krisztián: Know-how a Ptk.-ban. *Polgári Jog*, 2016/12. Fórum, 15–20.

ruházására vonatkozó szerződések tartalma, ami túlterjeszkedik a titoktartás szabályozásán.²

A know-how Janus-arcúsága a BH2005. 209.-ben is megjelent. A kérdés az volt, hogy vajon az áru (szolgáltatás) kereskedelmi nevére vonatkozó ötlet, javaslat megfelel-e a know-how ismerveinek vagy önmagában egyéb szellemi alkotásnak minősíthető-e.

A Legfelsőbb Bíróság megismételte a GK. 52. sz. állásfoglalásban foglaltakat, miszerint a know-how vagyoni értékű gazdasági (műszaki, szervezési) ismeret (tapasztalat). Önmagában a vagyoni érték azonban nem elegendő a know-how-ként való minősítéshez. „Egy termékre vonatkozó névötletnek lehet vagyoni értéke, ami polgári jogi jogügylet tárgya is lehet. E vagyoni értéket azonban védelemre jogosult szellemi alkotásnak kell hordoznia. Egyrészt tehát a gazdasági életben hasznosítható javaslat és a gazdasági ismeret nem ugyanazon fogalmakat fedi. Másrészt az ismeretnek (tapasztalatnak) valamilyen megoldásban testet kell öltenie ahhoz, hogy a know-how-t jellemző védelem megillessen. Az ötlet, javaslat – adott esetben egy névnek egy termékkel való párosítása – abban az esetben érné el az ’ismeret’ illetve a know-how-ra jellemző ’megoldás’ szintjét, ha a megfelelő kifejtés, indoklás azt megfelelő ismerettartalommal töltené meg, egyben megjelenítené megalkotásának reprodukálható gondolati folyamatát.”

Az ötlet, javaslat önmagában nemcsak a know-how, hanem általában a szellemi alkotás ismerveinek sem felel meg, és így a határozat hozatalakor hatályos 1959. évi IV. törvény 86. § (3) bekezdésében meghatározott úgynevezett ’hézagmentes oltalom’ elve alapján sem eshetett védelem alá.

A bíróság szerint jogi értelemben vett szellemi alkotásról csak abban az esetben beszélhetünk, ha az meghatározott szellemi tevékenység, alkotási folyamat eredménye; már megformált gondolati tartalmat, azonosítható és egyediesíthető gondolatsort, gondolati szövedéket fejez ki. Ahhoz, hogy a külön törvény által védett szellemi alkotások körébe nem vonható szellemi alkotás az (akkor hatályos) 1959. évi IV. törvény 86. § (3) bekezdésében meghatározott védelemben részesülhessen, minimálisan meg kell feleljen annak a követelménynek, hogy felismerhetők legyenek rajta a szellemi tevékenységből fakadó eredetiség jegyei.³

Az érvelés összhangban van a Legfelsőbb Bíróság által már korábban kifejtett jogelvvvel, amely szerint az ötlet és javaslat önmagában nem rendelkezik a szellemi alkotás ismerveivel (Pf. IV. 24.820/2002.).

² TIVADAR i. m. 33.

³ Legf. Bír. Pfv. X. 20.572/2004. sz.

A hazai jogtudományban is számos kísérlet született a know-how definiálására. Tattay Levente szerint

„a know-how a szellemi alkotások szabályozási körébe tartozó, titkos, versenyelőnyt jelentő, áruként értékesíthető, vagyoni ismereteket foglal magában, amelyek nem kizárólag műszaki információt, hanem más jellegű, így szervezési, gazdasági, kereskedelmi, pénzügyi, adminisztratív tapasztalatokat és tudásanyagot is tartalmaz.”⁴

Csécsy György megfogalmazásában a know-how „a know-how áruként szereplő, a gyakorlatban felhasználható, műszaki, gazdasági, vagy más természeti jellegű, titkosan vagy bizalmasan kezelt ismeret és tapasztalat, vagy ezek összessége.”⁵

A hatályos Ptk. 2: 47.§-a 2014.-től 2018.-ig szabályozta a know-how védelmét az üzleti titkok védelméről szóló rendelkezésben. Ez a szabály az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvénnyel hatályát veszítette. A jogszabályi módosítást az Üzletitok irányelvnek való megfelelés indokolta.⁶

A 2018. évi LIV. törvény az üzleti titok védelméről a know-how-t mint védett ismeretet a következőképpen definiálja: üzleti titoknak minősülő azonosításra alkalmas módon rögzített, műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, megoldás, tapasztalat vagy ezek összeállítása.⁷ A védett ismeret az irányelv olvasatában az üzleti titok egy alfaja, ennek megfelelően az irányelv és a 2018-as törvény nem nevesíti külön a know-how-ra vonatkozó szabályokat, az üzleti titok követelményei a know-how-ra is irányadóak. Ebből az is következik, hogy a know-how az üzleti titokkal azonos védelemben részesül a törvény alapján.⁸

A Ptk. hatálybalépésével a GK. 52. számú állásfoglalás tartalmilag beépült a törvénybe, de az 1/2014. Polgári Jogegységi Határozat szerint ez az állásfoglalás továbbra is felhasználható a Ptk. értelmezésében, a jogi érvelés alátámasztásában.⁹

⁴ TATTAY Levente – PINTZ György – POGÁCSÁS Anett: *Szellemi alkotások joga*. Budapest, Szent István Társulat 2017. 360.

⁵ CSÉCSY György: A know-how hazai jogvédelmének változásai. In: LAMM Vanda – SAJÓ András (szerk.): *Studia in Honorem Lajos Vékás*. Budapest, HVG-ORAC, 2019. 65.

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2016. június 8-i (EU) 2016/943 Irányelve a nem nyilvános know-how és üzleti információk (üzleti titkok) jogosulatlan megszerzésével, hasznosításával és felfedésével szembeni védelemről 15.6.2016. L 157/1.

⁷ 2018. évi LIV. törvény 1. § (2) bekezdés.

⁸ 2018. évi LIV. törvény Indokolás.

⁹ 1/2014. Polgári Jogegységi Határozat.

2. Az apport fogalma és tárgya

Nem pénzbeli hozzájárulásként a know-how vagyoni értéket képvisel és forgalomképes, ennél fogva apport tárgya lehet.

Az apport fogalma sokat finomodott az 1988. évi VI. törvényünk óta. Ennek egyrészt gyakorlati okai voltak, másrészt az Európai Unió tökevédelmi irányelvének való megfelelés is indokolta.

A nem pénzbeli hozzájárulás bármilyen vagyoni értékkel rendelkező dolog (ingó vagy ingatlan), szellemi alkotáshoz fűződő vagy egyéb vagyoni értékű jog – ideértve az adós által elismert vagy jogerős bírósági határozaton alapuló követelést is – lehet.

Az apport tárgya tekintetében az 1997-es törvény megkülönböztette az aporra vonatkozó általános szabályokat, melyek minden gazdasági társaságra irányadóak voltak, ugyanakkor a törvény 2004. január 1-től hatályba lépett módosítása az rt.-re speciális rendelkezéseket vezetett be. Ennek értelmében először a társasági jog történetében az adós által elismert vagy a jogerős bírósági határozaton alapuló követelés részvénytársaságok esetében már apport tárgyát képezhette.

Az 1997-es Gt. kizárólag rt.-nél és kft.-nél nevesítette külön a szellemi alkotást és a vagyoni értékű jogot, mint az apport lehetséges tárgyait. Mivel ez a rendelkezés nem került be a Gt. általános részébe, így elvileg a bt.-k és kkt.-k esetében szellemi alkotás és vagyoni értékű jog nem lehetett apport tárgya.

Wellmann György szerint szerencsésebb lett volna, ha az 1997-es Gt. nem tulajdonba adásról rendelkezett volna, hanem a társaság vagyonába adásáról, vagy kizárólag a dolgokra vonatkoztatta volna a tulajdonba adás kritériumait oly módon, hogy „apport a társaság tulajdonába adott dolog, valamint szellemi alkotás és vagyoni értékű jog lehet” ugyanis akkor egyértelműen megteremthető lett volna az összhang az 1959. évi Ptk. rendelkezéseivel.¹⁰ Ugyanis a Gt. általános rendelkezéseit a Ptk.-val összhangban értelmezve arra a szerencsétlen megállapításra juthatunk, hogy a Gt. általános része csak a birtokba vehető dolgok apportálását teszi lehetővé, hiszen az 1959. évi Ptk. szerint főszabályként ezek lehettek tulajdonjog tárgyai. Ezt a hézagot a gyakorlat az imént említett Legfelsőbb Bírósági határozatban is olvasható megoldással hidalta át: tárgyiasult formában kell az apportálni kívánt vagyoni értékű jogot, szellemi

¹⁰ WELLMANN György: A társasági, illetve a polgári jogban mi lehet tulajdon, és ebből következően apportálás, illetve átruházás tárgya. *Gazdaság és Jog*, 10/2003. 12.

alkotást leképezni, mert így már a társaság által birtokba vehető, és a társaság tulajdonjogot szerezhet rajta.

A Kúria (egykoron a Legfelsőbb Bíróság) az apport tárgyának kérdéskörét számos esetben körbejárta. A BH 1990. 476.-ban kimondta a bíróság, hogy vagyoni értékű jognak minősül egy cég 'goodwill'-je, de egy természetes személy jó hírneve (üzleti hírneve) már nem, mivel nem forgalomképes. Egy új cég számára ugyanis nem közömbös, hogy milyen gyorsan válik a forgalmi életben közismertté, üzletköre mennyi idő alatt alakul ki. Egy ismert cég nevének a használata nyilvánvalóan előnyt jelent a számára, így anyagi hasznot is, tehát a névhasználat engedélyezése vagyoni értékkel rendelkezik, nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként elfogadható.¹¹

A Kúria több határozatában is hangsúlyozta, hogy ha az apport tárgya know-how, akkor azt a tag tárgyasult formában köteles a társaság rendelkezésére bocsátani, ugyanis kizárólag ilyen módon kerülhet a társaság birtokába, ekkor válik forgalomképesé.¹²

Ahhoz, hogy a hatályos jog szerint birtokba lehessen adni az adott jogot és ilyen módon tulajdonjogot lehessen keletkeztetni rajta, arra van szükség, hogy tárgyasult formában azt leképezzük.

A 2006. évi IV. törvény hatálybalépésével az adós által elismert követelésre vonatkozó szabályok változtak, és azóta bármely gazdasági társaságban lehet adós által elismert vagy jogerős bírósági határozaton alapuló követelés apport tárgya.¹³

A 2013. évi IV. törvény hatálybalépésével az apport tárgyára vonatkozó szabályok nem változtak. A törvény kimondja, hogy dolog tulajdonjogát vagy vagyoni értékű jogot lehet apportként átruházni a jogi személyekre.¹⁴ Ugyanakkor a gazdasági társaságok esetén az apport körét kibővíti a Ptk. és kimondja, hogy adós által elismert vagy jogerős bírósági határozaton alapuló követelés is lehet apport tárgya.¹⁵ Tehát azoknál a jogi személyeknél, amelyek nem gazdasági társaságok követelést nem lehet nem pénzbeli hozzájárulásként a társaság részére szolgáltatni.

A tag munkavégzésre vagy más személyes közreműködésre, illetve szolgáltatás nyújtására irányuló kötelezettségvállalását nem pénzbeli hozzájárulásként

¹¹ Legf. Bír. Cgf. II. 30.724/1990. sz. (BH 1990. 476.), Legf. Bír. Cgf. II. 30.656/1991. sz. (BH 1992. 537).

¹² Legf. Bír. Cgf. VII. 33.322/1998. sz. (BH 2000. 219.)

¹³ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 3:99. §.

¹⁴ Ptk. 3:10. §.

¹⁵ Ptk. 3: 99. §.

figyelembe venni nem lehet. Ez a rendelkezés a gazdasági társaságok rugalmas, tőkeegyesítő funkciójának megvalósítását szolgálja úgy, hogy a tőke ne váljon fiktív, a társasági hitelezők által ténylegesen igénybe nem vehető vagyonná.¹⁶

3. Az apportálás feltételei

3.1. Végrehajthatóság kérdése

A rendszerváltáshoz köthető első társasági törvényünk az 1988. évi VI. szerint apport bármilyen vagyoni értékkel rendelkező forgalomképes dolog, szellemi alkotás és vagyoni értékű jog lehetett.¹⁷ 1991-ben módosították a törvényt és a *végrehajthatóság* is az apport fogalmi elemévé vált, amit az 1997-es társasági törvény is megtartott.

A végrehajthatóság a 2006. évi IV. törvény hatálybalépésével került ki az apport kritériumai közül, amit egyébként már az Európai Közösség 2. számú társasági jogi irányelve sem tartalmazott.¹⁸

A BH 2001.540., az apportálás feltételeivel foglalkozott. Az ügyben egy kft alapításánál 2 millió forintot apportként szolgáltattak a tagok, ami két, a tagok tulajdonában álló szellemi alkotás volt. A műszaki és gyártási dokumentációkat a tagok a cégbejegyzési kérelem benyújtása előtt a társaság rendelkezésére bocsátottak. A cégbíróság azonban elutasította a bejegyzési kérelmet arra hivatkozással, hogy az *apport nem végrehajtható*. A társaság a fellebbezésben arra hivatkozott az apport megítélésének nem az az elsődleges ismérve, hogy végrehajtható-e vagy sem, hanem az, hogy azt utóbb a gazdasági társaság harmadik személy hozzájárulása nélkül átruházhatja-e. Tehát a társaság szerint a forgalomképesség a legfontosabb kritériuma a nem pénzbeli hozzájárulásnak. A tagok szerint a csatolt apportnyilatkozat ennek a feltételnek megfelel, tekintettel arra, hogy az apportálni kívánt tárgyak, illetve azok teljes gyártási dokumentációja a tagok szellemi termékeit képezik, azok a harmadik személy hozzájárulása nélkül átruházhatók. A társaság tagjai azzal érveltek még, hogy az apportot képező tárgyak legyártott állapotban voltak, így azok a cégbíróság megállapításával ellentétben végrehajtás alá vonhatók voltak.

¹⁶ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény indokolása.

¹⁷ 1988. évi VI. törvény 22. § (2) bekezdés.

¹⁸ 1991. évi LXV. törvény a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény, valamint a bírósági cégnyilvántartásról és a cégek törvényességi felügyeletéről szóló 1989. évi 23. tvr. módosításáról.

A Legfelsőbb Bíróság megállapította azonban, hogy sem a társasági szerződés, sem az apportlista nem tartalmazta az apport rendelkezésre bocsátásának módját és idejét. Azonban ezek a társasági szerződés *kógens tartami elemei*, így nemcsak a szerződés érvénytelen, hanem a végrehajtás alá vonhatóság feltételeit rögzítő előírás megvalósulása sem vizsgálható.

Az elsőfokú bíróság akkor járt volna el helyesen, ha a hiánypótlási eljárásban felhívta volna a jogi képviselőt, hogy nyilatkozzon arról, hogy az apportként szolgáltatott szellemi alkotások minek minősülnek. *Szabadalmi oltalom hiányában a társaság döntésétől függ, hogy az anyagi formában megtestesülő, vagyoni értékű ismeretek a know-how kritériumainak megfelelően apportként a társaság rendelkezésére bocsáthatók-e.*

Másrészt nyilatkoznia kellett volna a tagoknak arról, hogy az apport rendelkezésre bocsátása azok tulajdonba adásával történik-e és az milyen időpontban történik meg (ez utóbbi kérdésben a társasági szerződés kiegészítése lett volna szükséges).¹⁹

Láthatjuk, hogy már 2006. előtt is vitatható volt, hogy vajon a végrehajthatóság az apportálás kritériuma kell-e hogy legyen. A 2006. évi IV. törvénnyel ez a kérdés megoldódott, hiszen a törvény hatályba lépése óta ez már nem követelménye a nem pénzbeli hozzájárulás szolgáltatásának.

3.2. A forgalomképesség

A forgalomképességet az 1988-as és az 1997-es törvény is feltételként követezte meg.

Bár a 2006. évi IV. törvény és a hatályos Ptk. sem követeli meg explicit módon a forgalomképességet, abból nem következik, illetve nem következhet az, hogy forgalomképtelen dolgok apportálhatóak lennének. Az apporton tulajdonjogot vagy egyéb jogot (pl. haszonélvezetet) szerez a gazdasági társaság, amihez legalább korlátozottan forgalomképesnek kell lennie az apportálni kívánt dolognak.

Csécsey György megfogalmazásában a know-how forgalomképes, a tulajdonjoghoz hasonló, de nem kizárólagos vagyoni értékű jogként ismerhető el, másrészt az üzleti titok védelmébe tartozó nem forgalomképes személyiségi jogként határozható meg.²⁰ Az apportálhatóság szempontjából a meghatározás

¹⁹ Legf. Bír. Cgf. II. 32.018/1999. sz.

²⁰ CsÉCSY i. m. 63.

első fordulatainak van jelentősége, hiszen mint vagyoni értékű jog a know-how csak akkor lehet nem pénzbeli hozzájárulás tárgya, ha legalább korlátozottan forgalomképes.

4. Az apport értékének meghatározása

Az 1988-as, és az 1997-es társasági törvényünk úgy rendelkezett, hogy az apport értékét a szolgáltató tag határozhatja meg a többi taggal egyetértésben, persze arra is lehetőség, olykor kötelezettség volt, hogy az apport reális forgalmi értékét független könyvvizsgáló állapítsa meg.

A nem pénzbeli hozzájárulás értékének megállapítására a könyvvizsgáló gyakran szakértőt vagy szakértőket vett és vesz igénybe (pl. műszaki szakértőt, ingatlan-értékbecslőt), és azok véleményére támaszkodva határozza meg az értéket. A bírói gyakorlat hangsúlyozza: a könyvvizsgálótól elvárható, hogy a vagyontárgy értékére megfelelően alátámasztott, lehetőség szerint összehasonlító adatokat is tartalmazó értékelést adjon. Nem zárható ki ugyan, hogy a vagyontárgyat a könyvszerinti értékkel azonos értékben értékelje a könyvvizsgáló, azonban ebben az esetben is meg kell kívánni azoknak a szempontoknak a meghatározását, amelyek véleménye kialakításánál szerepet játszottak.²¹

A jelenleg hatályos Ptk. alapján a nem pénzbeli hozzájárulás értékét továbbra is a tag állapíthatja meg, a többi tagnak azt az értéket jóvá kell hagynia. Ez volt a szabály már a 2006-os Gt.-ben is.

Részvénytársaság esetén az alapszabályhoz mellékelni kell könyvvizsgáló vagy az adott vagyontárgy értékeléséhez szükséges szakértelemmel rendelkező szakértő jelentését, amely tartalmazza a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás leírását, értékét, értékelését, az alkalmazott értékelési módszer ismertetését és azt, hogy az értékelést érintő új befolyásoló körülmény nem merült fel. A könyvvizsgálónak vagy szakértőnek a jelentésben nyilatkoznia kell arról, hogy az apportnak az alapítók által előzetesen megállapított értéke egyensúlyban van-e az ellenében adandó részvények számával, névértékével (előzetes felülvizsgálat).²² Az apportról nem készíthet jelentést a részvénytársaság állandó könyvvizsgálója, tehát a jelentés elkészítésére egy eseti könyvvizsgálói szerződést kell kötni.

²¹ Legf. Bír. Cg törv. II. 31.118/1990. sz. (BH 1991. 289).

²² Ptk. 3: 251. § (1) bekezdés.

Nincs szükség a könyvvizsgálói jelentésre, ha a nem pénzbeli szolgáltatást nyújtó részvényes a szolgáltatás időpontjához képest három hónapnál nem régebbi, számviteli törvény szerinti beszámolóval rendelkezik, amely a hozzájárulás értékét tartalmazza, vagy ha a nem pénzbeli hozzájárulás olyan vagyontárgyakból áll, amelyeknek tőzsdén jegyzett ára van.²³

A 2013. évi V. törvény nem rendelkezik arról, hogy betéti társaság és közkereseti társaság esetében ki és hogyan állapítja meg az apport értékét, így az apportot szolgáltató maga határozza meg az értékét és a többi tagnak azt el kell fogadnia. Az elfogadás a társasági szerződés aláírásával történik.

Kft. esetén a nem pénzbeli hozzájárulás értékét szintén a tagok állapítják meg és fogadják el, viszont a Ctv. szerint a bejegyzési kérelem kötelező melléklete az ügyvezetői nyilatkozat az apport rendelkezésre bocsátásáról, illetve a tagok értékelésre vonatkozó nyilatkozata.

A nem pénzbeli hozzájárulás értéke megállapításához könyvvizsgáló vagy szakértő igénybe vehető, ebben az esetben az általa készített véleményt is csatolni kell a cégiratokhoz.

Érdekes kérdés, hogy a know-how értékét hogyan lehet megállapítani. Hiszen nem egy bejegyzett jogról van szó, hanem egy titokról, egy tapasztalatról, vagy ahogyan a törvény fogalmaz egy védett ismeretről. Reális értékét a szolgáltató tag állapíthatja meg, a cégbíróságnak az a fontos, hogy a formai feltételeket teljesítse az alapító, illetve az ügyvezető nyilatkozzon arról, hogy a know-how-t a társaság rendelkezésre bocsátották.

Éppen magában a fogalomban rejlik az érték megállapíthatóságának problémája, hiszen a védett ismeret, vagy titok reális értékét kell meghatározni, aminek meghatározása már csak a fogalmából eredően is nehézkes. A szolgáltató tag megbecsül egy értéket, amit a know-how ténylegesen képvisel, amit ha a többi tag jóváhagy, akkor nincs akadálya az apportálásnak. A know-how értékének meghatározására felkérhetnek könyvvizsgálót is, aki a tagok becslése alapján nem fogja jóváhagyni az értéket, neki dokumentációkkal kell alátámasztani, hogy a know-how valóban annyit ér, mint amennyit a tag meghatározott.

²³ Ptk. 3:251. § (2) bekezdés.

5. Összegzés

A gazdasági társaságba bevitt nem pénzbeli hozzájárulás elsősorban a társaság gazdálkodását, tényleges működését hivatott szolgálni, azonban az apport hitelezővédelmi szempontból sem elhanyagolható tényező a gazdasági társaságok életében. Az apport értékének minél pontosabb meghatározása a tagok feladata, azonban annak felülértékelése kihathat a társaság és a hitelezők döntéseire is. Ezért az apport értékének meghatározása kapcsán a Ptk. sajátos helytállási szabályokat ír elő a tagok részére, amellett hogy ezek a szabályok kógensek, tehát a felek megállapodásban sem térhetnek el a törvényi rendelkezésitől. A know-how apportként való kezelése talán a legképlékenyebb. Már önmagában azt meghatározni, hogy az adott ismeret kimeríti-e a know-how fogalmát sokszor feladja a leckét a tagoknak, vagy az érték megállapítására felkért könyvvizsgálónak. Második lépés pedig ennek az ismeretanyagnak az értékének meghatározása, aminek valósnak és a lehető legreálisabbnak kell lennie, azért, hogy a társaság jegyzett tőkéje ne fiktív legyen, hanem valódi érték legyen mögötte. Ez a társaság tagjainak és hitelezőinek is az érdeke.

SZELLEMI ALKOTÁSOK KÉNYSZERÉRTÉKESÍTHETŐSÉGE

KOVÁCS Krisztián*

1. Bevezetés

Nehéz terhet vesz a vállára, aki sikerrel szeretne eligazodni a szellemi alkotások útvesztőiben. Mára már talán nem túlzás azt mondani, hogy emberi ésszel alig-alig fogható fel az a páratlan részletgazdagság és sokszínűség, mely ezt a területet jellemzi. Tattay Levente, barátunk és kollégánk azonban nem jött zavarba: éppen olyan lelkesedéssel és érdeklődéssel beszélt a használati mintaoltalomról, mint a szerzői jog legújabb fejleményeiről. Kétségtelenül inspirálóan hatott mind közvetlen, mind távolabbi környezetére: professzor emeritussá válásakor újabb feladatokat jelölt meg, s lelkesen vetette bele magát az újabb és újabb publikációk írásába, példát mutatva mindenkinek. Tudományszervező, iskola-teremtő munkásságát dicséri, hogy a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen valóban elismert tudományos műhely jött létre, szellemi alkotásokkal foglalkozó tankönyve¹ pedig – szerzőtársai által – viszi tovább örökségét.

Ügyvédként, s nem elsősorban szellemi alkotásokkal foglalkozó jogászként az ember kevéssé foglalkozik azzal, hogy mi lehet akár a szerzői, akár az iparjogvédelem célja: szükséges-e ösztönözni a védelemmel az alkotói tevékenységet,² milyen módon változott a szerző fogalma,³ s megannyi más kérdés kívül esik az ember látókörén. A jelen tanulmány célja annak vázlatos bemutatása, hogy

---

* Dr. Kovács Krisztián, megbízott oktató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék.

¹ TATTAY Levente – POGÁCSÁS Anett – UJHELYI Dávid: *Szellemi alkotások joga*. Budapest, Szent István Társulat, 2021.

² UJHELYI Dávid: A szerzői jog célja és emberképe a szellemi alkotásokat megalapozó elméletek tükrében. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2014/5. 51–52.

³ POGÁCSÁS Anett: A szerző fogalmának és jelentőségének alakulása napjainkban. In: POGÁCSÁS Anett (szerk.): *Quaerendo et Creando – Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Szent István Társulat, Budapest, 2014. 477–489.

a szellemi alkotások, mint pénzben kifejezhető értékkel rendelkező jóságok⁴ milyen módon vehetnek részt a gazdasági forgalomban akár biztosítékként, akár végrehajtás vagy felszámolás során a hitelezők követelésének fedezésére. Minden kapcsolódó fejtegetés kiindulási alapja, hogy milyen értékkel rendelkeznek és hogyan határozható meg ez az érték a szellemi alkotások kapcsán.

2. A szellemi alkotások értékelése

A gazdasági forgalomban a védjegyek, szabadalmak vagy a know-how értékelésének főként a licenszdíjak meghatározásánál van jelentősége, illetve a cégek mérlegébe épülve azok értékét is megfelelően növelik. A könyv szerinti érték megfelelő meghatározása egyrészt számviteli követelmény, másrészt növeli mind a befektetők, mind a tulajdonosok, mind az üzleti partnerek bizalmát, ha a társaságok mérlegében magas eszközértéket látnak. A szellemi alkotásokhoz fűződő jogosultságok szolgáltatathatják egy újonnan alapítandó társaság induló tőkéjét – vagy egy tőkeemelés alapját –, melynél különös jelentősége van az érték megállapításának, hiszen a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás valóságtól eltérő értékelése esetén mind az alapítók,⁵ mind az egyéb közreműködők felelőssége felmerülhet.⁶

A szellemi alkotások értékelése azonban számottevően nehezebb, mint a klasszikus ingó vagy ingatlan vagyontömegek, esetleg követelések értékelése. Az első probléma, hogy szellemi alkotásokkal kapcsolatosan nem beszélhetünk valóban aktív, átlátható és működő piacokról, ahol az alkotásokkal kapcsolatos jogügyletek zajlanak. A tranzakció stratégiai döntések mentén, adott esetben vállalatfelvásárlásokkal kapcsolatban, sporadikusan zajlanak. Aktív piac nélkül pedig igen nehéz bárminek is az értékét meghatározni.⁷ A második ok az elsőtől következik: annyira kevés tranzakció van és minden tranzakció annyira speciális, ezáltal külön szabályozandó, hogy nem alakult ki egységes szerződéskötési gyakorlat a szellemi alkotásokra, továbbá maguk a szellemi alkotások is viszonylag nehezen összemérhetők tulajdonságaikat tekintve. Elég

⁴ POGÁCSÁS Anett: *Különbözőség az egységben – A szerzői jogi szabályozás differenciálódásának hatása a jogterület szerepére és hatékonyságára*. Budapest, Pázmány Press, 2017. 73.

⁵ 2013. évi V. törvény 3:99. § (2) bek.

⁶ TÖRÖK Tamás: A nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás felülértékelése. *Gazdaság és Jog*, 2015/4. 13–19.

⁷ Ted HAGEN: A new method to value intellectual property. *American Intellectual Property Law Association Quarterly Journal*, Vol. 30., 2002. 354–355.

csak arra gondolni, hogy egy szerzői műnél egyéni, eredeti jelleget várunk el – hiszen a jogalkotó álláspontja szerint a szerző a szokotthoz képest eltérő jellegű védelmet igényel –,⁸ a védjegyeknél megkülönböztetőképességet, az iparjogvédelem területén pedig – sok más mellett – újdonságot. Az egymástól alapjaiban különböző védelmi rendszerek nem meglepő módon egészen más megjelenési formához, illetve hasznosítási lehetőséghez vezetnek. Végül, az értékelést talán az nehezíti a leginkább, hogy a szellemi alkotások átruházásának részletei ritkán válnak elérhetővé a nyilvánosság számára. A nem-nyilvános joganyagok, szerződések és más instrumentumok kutatása pedig szinte lehetetlenné teszi hiteles végeredmény leírását. Hasonló problémával küzdenek azok is, akik például választottbírói ítéletek elemzésére vállalkoznak, egy két figyelemreméltó írás⁹ mellett a legtöbb írás – kutatási anyag hiányában – megmarad az általánosságok szintjén.

Káldos Péter egy írásában rámutat arra, hogy annyi tényező torzít még a pontos értékelés során is, hogy célszerű az érték meghatározáshoz legalább hét-három módszertant is igénybe venni,¹⁰ bár így végső soron egy közelítő átlag adja majd azt az értéket, amely végül elfogadásra kerül, azaz szükségszerűen torzulni fog bármely alátámasztó számításhoz képest.

A WIPO szellemi alkotási értékelő segédlete¹¹ szerint a szellemi alkotás értéke elsősorban abból számítható ki, hogy milyen a jövőben elérhető előnyöket biztosít a jogosultja számára. A szellemi alkotásokkal kapcsolatos legnagyobb értéknövelő faktor egyértelműen az adott alkotáshoz kapcsolódó kizárólagosság, mely annak jogosultját illeti. Az érték meghatározásánál nagy szerepe van annak, hogy a kizárólagosságnak olyan lehetőségeire kell irányulnia, mely a piac többi szereplője számára vonzó. Ha bármilyen ezt biztosító tulajdonsággal nem rendelkezik, akkor annak ellenére, hogy kizárólagosságot biztosít, értékkel nem fog rendelkezni. Jó példa erre a Magyarországon az 1991. évi XXXIX. törvénnyel bevezetett topográfiaoltalom, melyet a piac teljes mértékben elvetett, mint potenciális védelmi eszközt.

⁸ POGÁCSÁS Anett: Vizuális művekkel kapcsolatos szerzői jogi kérdések. In: LEGEZA Dénes (szerk.): *A szerzői jog gyakorlati kérdései: Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből (2010-2013) fennállásának 130. évfordulója alkalmából*. Budapest, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2014. 90–117.

⁹ Ld. pl. DÖMÖTÖRFY Borbála Tünde: Versenyjog és választottbíráskodás az Európai Unióban. *Iustum, Aequum, Salutare*, 2012/1. 133–145.

¹⁰ KÁLDOS Péter: A szellemi vagyonértékelés elméleti és gyakorlati módszerei. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2006/1. 24–26.

¹¹ <https://tinyurl.com/4wm2asfp> 6.

Nem segít az értékelésben valójában az sem, hogy a számviteli szabályok még a pontos lehatárolással is adósak maradnak, tudniillik, hogy mi is lehet olyan vagyoni értékű jogosultság, mely egy cég értékelése során figyelembe vehető:

„a szellemi termék meghatározása nem szerepel a törvényben, csupán felsorolja az oda tartozó jogokat és ez által ad támpontot a fogalom tartalmára nézve. Szellemi termékek közé eszerint a találmány, – az iparjogvédelemben részesülő javak közül – a szabadalom és az ipari minta, a szerzői jogvédelemben részesülő szoftver termékek, az egyéb szellemi alkotások, – a jogvédelemben nem részesülő, de titkossága révén monopolizált javak közül – a know-how és gyártási eljárás, és a védjegy sorolandók, függetlenül attól, hogy azt vásárolták vagy a vállalkozó állította elő, illetve használatba vették-e azokat vagy sem.”¹²

A problémát részletesen körül járja Dr. Saxné Dr. Andor Ágnes Márta is 2014-es PhD-dolgozatában.¹³

A tanulmányban – amellet, hogy tisztában vagyunk az értékelés nehézségeivel – adottnak vesszük, hogy valamilyen – legalább nyilvántartás szintjén – létező értékkel, mint információval rendelkezünk az adós társaságnál meglévő szellemi alkotásról. Ugyancsak adottságnak vesszük azt, hogy ezek a hasznosításra vonatkozó jogosultságok valamilyen módon átengedhetők másnak: ha ugyanis a jogosultságokat nem tudjuk átruházni, mást jogosítani a hasznosításra, úgy valójában értékelési problémával is szembesülünk, hiszen ez esetben ezen jogosultságok értéke nulla. Nem szolgálhatnak biztosítékként vagy más módon fedezetként, mivel ha senki nem szerezheti meg őket, értelemszerűen pénzt sem fizet értük, így a (kényszer)értékesítésük elképzelhetetlen. A második premissza tehát okszerűen következik az elsőből: csak akkor tudjuk értékkel rendelkezőként kezelni őket, ha átruházhatók valamilyen módon. Az érték meghatározásának tökéletlensége pedig azért sem jelent valós problémát a tárgyalt téma szempontjából, mivel még a 'tökéletesen' meghatározott érték esetén is történhetnek olyan váratlan piaci események vagy állami beavatkozása-

¹² CZOBOLY Gergely: A szellemi vagyon értékelése és értékbecslésének módszerei. *Infokommunikáció és Jog*, 2009/6. 236.

¹³ SAXNÉ ANDOR Ágnes Márta: *Az immateriális javak számviteli elmélete és alkalmazása a magyar szabályozási rendszerben*. Ph.D. értekezés. Budapest, 2014.

sok,¹⁴ amik alapjaiban forгатják fel az értékelés mögött húzódo logikát. Ezzel együtt, még a bírósági határozatokban is ritkán találni védjegy-érték meghatározásokat. A tapasztalatok szerint a hazai védjegyállománynak értelmezhető – pénzben kifejezhető – értéke csekély.¹⁵

Azt is alapvetésnek vesszük, hogy a tartozást felhalmozó társaság egyébként maga a jogosultja a szellemi alkotásoknak, amelyeket hasznosít, nem pedig csak egy ideiglenes jogcím alapján használja azokat. A jelenlegi gyakorlatok szerint ugyanis az alapítók nagyon sokszor – pont a fizetésképtelenség esetére gondolva – saját nevükben védetik le, jelentik be a szellemi alkotásaikhoz fűződő jogosultságukat, így a társaság esetleges törlése esetén is tovább tudják azokat hasznosítani.¹⁶

Bár nem tartozik szorosan a témához, hiszen pontosan a kényszerértékesítés hiánya miatt következik be, de érdemes néhány szót szólni arról, hogy sok esetben a jogosult megmentése, a tőle – bármilyen formában – történő vásárlás nem áll a többi üzleti szereplő, különösen a versenytársak érdekében. Egyszerű költség-haszon elemzéssel ugyanis egy versenytárs dönthet úgy, hogy úgy szerez meg egy jogosultságot, hogy azt megvásárolja, s ezáltal válik jogosulttá a hasznostásra. De valójában az sem jelent problémát, ha megszűnik – például felszámolás útján – az a cég, aki felléphetne a jogosultságok védelme érdekében. Klasszikus probléma minden szektorban, hogy a *sales* kollégákat egymástól csábítják át a munkáltató cégek, ezért minden cég igyekszik megtiltani munkavállalóinak, hogy más hasonló tevékenységet végző cégnél helyezkedjen el, a munka során megszerzett know-howt vagy akár csak a híváslistákat felhasználja.¹⁷ Mind a munkavállalónak, mind az őt foglalkoztatni kívánó cégnek – aki adott esetben akár üzleti partnere a know-how jogosult vállalkozásnak – alapvetően az lehet a félelme, hogy amennyiben a versenytilalmi megállapodást

¹⁴ UJHELYI Dávid: De mekkora úr a kényszer? – A közegészségügyi kényszerengedély jogintézményének története, szabályozása és aktualitása a szabadalmi jogban. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2022. [megjelenés alatt]; és RUDI Alexandra – UJHELYI Dávid: A szellemi tulajdon jog területén megvalósult különleges jogrendi jogalkotás – háttér és eredmények. *Fontes Iuris: az Igazságügyi Minisztérium szakmai folyóirata*, 2020/2. 53–58.

¹⁵ Ld. pl. Kúria Pfv.II.21.711/2013/9. számú döntését: Az idő elteltére és az iratok teljes hiányára tekintettel azonban az igazságügyi szakértő szakvéleménye szerint nem volt megállapítható sem a vállalkozásban lévő ingóságok értéke az életközösség megszakadásakor, sem pedig az, hogy a vállalkozásnak bármilyen eszmei értéke lett volna. Ugyanez volt az álláspontja a védjeggyel kapcsolatban, az értéket nem képviselt.

¹⁶ Michael MURRAY – Jason HARRIS: *Keay's Insolvency: Personal and Corporate Law and Practice*. Sydney, Thomson Reuters, 2018. 896.

¹⁷ FEJES Gábor: Az Mt. szerinti versenytilalmi megállapodásról – a versenyjog szemszögéből. In: BANKÓ Zoltán – BERKE Gyula – PÁL Lajos – PETROVICS Zoltán (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Lőrincz György 70. születésnapja tiszteletére*. Budapest, HVG-ORAC, 2019. 87–102.

megszegik, az adott cég fellép a tilalom megszegőivel szemben. A választás lehetősége tehát itt kettős: a know-how hasznosítható – adott esetben – annak megvásárlásával, de valószínűleg olcsóbb a vállalkozásnak, ha egyszerűen csak nyugtázza, hogy törlik a cégjegyzékből azt, aki felléphetne a know-how jogszerűtlen hasznosításával szemben.

3. Alapvetések a kényszerértékesítésről

Kényszerértékesítés alatt alapvetően azt a helyzetet értjük, mikor a társaság annak ellenére értékesít valamilyen vagyontárgyat, hogy az értékesítés nem szolgálja a hosszú távú érdekeit, kizárólag az akut problémákat kezeli, a fizetőképesség visszaállítását szolgálja. Az ilyen értékesítés megtörténhet az adós által, a végrehajtó vagy a felszámoló által is – attól függően, hogy az adóssal szemben indított eljárások milyen fázisban vannak. Álláspontunk szerint nem érdemes a fenti meghatározást pusztán az állami kényszer útján megvalósuló értékesítésekre korlátozni, mivel az adós a fenyegető felszámolás esetén is pontosan ugyanazon akadályokkal szembesül, mint egy felszámoló vagy végrehajtó.

Gyakorlatilag minden kényszerértékesítésre igaz, hogy az eladó alacsonyabb áron tudja értékesíteni a vagyontárgyait. Eleve, mind a Vht., mint pedig a Csódtörvény tartalmaz rendelkezéseket az értékesítési ár csökkentésére,¹⁸ de még az e törvények keretein kívül történő értékesítés során is nyilvánvaló, hogy a vagyontárgyakért nem tudnak annyit elkérni, mint arra piaci körülmények között lehetőségük lenne. Jelentős tényező e körben az ilyen értékesítések időbeli lefolyása: a pénzre rendszerint szinte azonnal van szükség, s a jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok elvét követve gyakran a célár töredékéért kelnek el a vagyontárgyak; pusztán azért, mert legalább volt valaki, aki hajlandó volt megvásárolni őket. Nincs tehát valódi ártartás, egyszerűen túl szűk a keresztmetszet: gyorsabban kell pénzt szerezni, mint hogy (végleg) fizetéképtelenné válna a cég. A nem-új vagyontárgyak értékesítése egyébként is nehézkes a B2B szegmensben: míg a fogyasztók egymás közötti ügyleteiben számos internetes fórum, csoport, apróhirdetés áll rendelkezésre, a vállalkozások úgy tűnik, hogy egyrészt nem nagyon használják, a használtak között pedig csak a nagyon tematikus fórumok igazán hatékonyak (pl. földmunkagépet és hasonló).

¹⁸ A Vht. például lehetővé teszi egészen a becsérték 1%-ig történő leszállítást. Vht. 124. § (2) bek.

Szellemi alkotásoknál viszont annyira nincs piac, ahogyan azt fentebb említettük, hogy bár lehetséges, hogy valaki eladásra kínálja saját jogosultságát, ez kereslettel szinte soha nem találkozik. Azt gondoljuk ezzel együtt, hogy a legtöbb ilyen értéket eleve nem is hirdetik eladásra. Ennek lehet az az oka, hogy maga a hasznosításra jogosult sem igazán bízik az értékesítés sikerében. Másrészt, az ilyen értékesítésre kínálásnak kétségtelenül stigmatizáló hatása van az üzletre nézve. Az értékesítő vállalkozás partnerei joggal kérdezhetik meg, hogy miért árulja a cég a saját termékein elhelyezett védjegyét vagy más olyan jogosultságát, mely egyébként a termeléséhez, üzleti tevékenységéhez kapcsolódik.¹⁹ És ettől kezdve az értékesítés esélyei is igencsak megcsappannak: senki sem szeretné, ha az újonnan megvásárolt védjegyét egy fizetéseképtelen céghez társítanák. Más szellemi alkotásoknál sem látunk valójában túl sok esélyt az érdemi értékesítésre: egy szabadalom hasznosítása, kiaknázása igen költséges tud lenni, a szabadalmi oltalom fenntartásának díja van, egyszerűen nincs túl sok realitása annak, hogy egy fizetéseképtelenség határán egyensúlyozó cég utolsó forrásait még a szabadalom fenntartására költse el.

4. A kényszerértékesítések gyakorlata

Ahogyan azt fentebb említettük, a szellemi alkotások értékesítése során alapból is igen nagy a látencia. A fizetéseképtelenség határán lévő cég pedig a stigmatizáló hatás miatt, a csődtől való félelem következtében²⁰ gyakran nem is tesz érdemi lépéseket, mert a megbélyegzéstől való félelem nagyobb, mint a cég megmentésének szándéka. A kutatás így elsősorban a saját, illetve kollégák tapasztalatainak elemzéséből, valamint nyilvánosan elérhető árvezetési dokumentumok feldolgozásából állt. A kényszerértékesítések gyakorlatának elemzése során a védjegyekre szorítkozunk, mivel szinte kizárólagosan ilyen szellemi alkotások értékesítése történik meg a gyakorlatban – a fentebb ismertetett körülmények okán.

A Magyar Bírósági Végrehajtói Kar rendszerében a jelen tanulmány írása során egyetlen alkalommal sem találtunk sem védjegyet, sem szabadalmat, sem más, szellemi alkotások értékesítéséhez kapcsolódó hirdetményt, holott az kizárva nincs. Véltetően a végrehajtók eredményesebben járnak el, amennyiben

¹⁹ Glen BULLIVANT: Insolvency warning signs. In: Burt EDWARDS (ed.): *Credit Management Handbook*. Gower, Aldershot, 2004. 148–153.

²⁰ TAJTI Tibor: A csődstigma, a második esély mentalitás és a csődjog viszonyáról, amit az összehasonlító jog sugall. *MTA Law Working Papers*, 2015/6.

az adós ingatlan és ingó vagyontárgyait árverezik, illetve jövedelmet tiltanak, ennél fogva az ilyen jogosultságokkal nem foglalkoznak. Eleve az a tapasztalat, hogy törekednek arra, hogy a leghatékonyabban, a legkedvezőbb időráfordítás mellett érjék el a megfelelő megtérülést. Ebbe az eljárásrendbe nyilvánvalóan nem fér bele a fentiek szerint nehézkes, nagy eséllyel sikertelen szellemi alkotásokkal összefüggő árverezés.

A felszámolásokkal kapcsolatosan – legalábbis a kereshetőség terén – jobb a helyzet. Az úgynevezett EÉR rendszeren²¹ 2015 augusztusáig (ez a legkorábbi kereshető időpont) visszamenve 54 árverést találunk, ahol védjegy volt érintett. Az 54 árverésből 13 árverés volt eredményes, azaz ennyi árverésnél keltek el a minimum ajánlati ár felett az árverezett tételek.

Önálló védjegyként az 1 millió forint alatti kategóriában kevés sikeres értékesítést látunk, ezeknél látni, hogy körülbelül a bejelentés költségéért egy láthatóan a korábbi jogosulthoz kapcsolódó személy vette meg a védjegyet, így vélhetően sokkal inkább a korábbi védjegy – azonos kör által történő – továbbviteléről beszélünk. Persze még itt is előfordulnak olyan különlegességek, hogy az értékesítési hirdetményből még az sem derül ki, hogy mit árvereznek, azonban 251 ezer Ft-ért valaki megvásárolja az árverezett dolgot – vélhetően nem arról van szó, hogy valaki kifejezetten az EÉR felületen szeretett volna egy általa nem ismert védjegyet vásárolni, hanem az árverés célzottan került kiírásra, nem a legelegánsabb módon.²² A további értékesítések között szintén csak néhány olyan tétel található, ahol védjegyet önmagukban értékesítettek: Heti Válasz, Granuflex, Gyöngy védjegyek, mindegyiket tíz millió forint alatti összegért.

A nagy értékű szegmensben pedig láthatóan az egymáshoz valamelyest kapcsolódó üzemi egységeket értékesítették: vágóhidat minden kapcsolódó arculatával, ipari és más ingatlanokkal, azonban ezeknél az értékesítéseknél láthatóan nem a kapcsolódó védjegyek jelenik az értékesítések súlypontját. Még a legnagyobb értékesítésnél, az Aquarius-Aqua Kft. albertirsai üdítőital és ásványvízgyártó komplexumánál is azt látjuk, hogy bár első látásra az értékesítendő védjegyek több tízmillió forintos értéket tesznek ki a pályázati kiírás szerint, azonban az 5 milliárd Ft feletti ajánlati árban szereplő 30 millió Ft-os becsértéket mindösszesen 21 védjegy adja ki. Azaz átlagolva mintegy 1-2 millió Ft-os védjegyenkénti értéket kapunk, ami nem tekinthető jelentősnek, mint védjegy-érték.

A nagy értékű értékesítéseknél láthatóan megjelenik az a torzító hatás, ami a kényszerértékesítésekhez kapcsolódik: a felszámoló vagy a végrehajtó meg-

²¹ Elektronikus Értékesítési Rendszer – <https://eer.gov.hu/>

²² 1.Vpk.109 számú értékesítés.

próbálja az egyébként értékkel rendelkező, tehát jó eséllyel eladható vagyontárgyakkal mintegy összecsomagolni azokat a vagyontárgyakat, amelyeket külön-külön aligha vásárolnának meg. Ennek egyik oldala, hogy minimálisan emelhető vele az az érték, amennyiért elkelnek az árverezett vagyontárgyak, a másik oldala, hogy az értékesítendő vagyontömeg így nagyobb ütemben csökken. Tény, hogy vannak olyan esetek, amikor adekvát ez a csomagképzés, mint amikor egy termelőeszközzel együtt adják el az eszközzel előállított késztermékhez tartozó arculatot, brandet (logókat, védjegyeket, domain nevet és így tovább). Más esetben egyértelműbb, hogy az egyben értékesítés pusztán a vagyontárgyaktól történő megszabadulást szolgálja: mint amikor a gyáráépület értékesítése során eladják a benne lévő használaton kívüli gépeket és az ott lévő vashulladékot: képviselnek értéket, csak önmagukban aligha találnának vevőre.

5. Összefoglalás

A szellemi alkotások joga, ahogyan azt már a bevezetőben is említettük olyanira komplex és változatos jogviszonyokat takar, amelyeket meglehetősen nehéz, talán értelmetlen is egységese, egy nézőpontot követve elemezni. De még az iparjogvédelemre és szerzői jogra történő szétválasztás sem tudja kellőképpen leszűkíteni az elemzés tárgyává tett területeket: alapjaiban tér el egymástól a rézkarc és egy filmalkotás, egy használati minta és egy védjegy, vagy akár a védjegyeken belül egy szóvédjegy és egy mozgást megjelenítő megjelölés is. Látható, hogy a jogalkotó a tartozások kielégítését elősegíti szabályanyag megalkotásakor elsődlegesen az ingó, ingatlan, követelés szentháromságra koncentrálna képzelte el a különböző behajtási eljárásokat, az értékesítés szabályait, s ezt a konzervatív felfogást követi a gyakorlat is.

A szellemi alkotásoknál a jelenlegi magyar gyakorlatban úgy tetszik, hogy valóban hatékonyan és jól, azaz máshogy szólva széleskörben használt piac, értékesítési lehetőség nincs. Valóban létező piac nélkül azonban a kényszerértékesítések sem lehetnek kellően sikeresek: az információhiány miatt a potenciális vevők a konkrét tranzakciós lehetőségekről nem értesülnek, illetve sok esetben még úgy sem hirdetnek meg szellemi terméket kényszerértékesítésre, hogy lehetőség lenne rá. Álláspontunk szerint a digitalizáció és a kevésbé dolog-központú gondolkodás előretörésével a jelen írásban ismertetett kényszerértékesítési lehetőségek is előtérbe kerülhetnek, s a szellemi alkotások nem csak az emberi kreativitás kifejezőivé, hanem még szélesebb körben értékhozóivá is válhatnak.

BIFURKÁCIÓ VAGY EGYSÉGES ELJÁRÁS, ALAPVETŐ SZEMPONTOK A MAGYAR SZABADALMI JOGBAN*

SZILÁGYI Gábor**

1. Bevezetés

A magyar szabadalmi jog rendszerében már régóta ismert kifejezés a bifurkáció. Ez az elsősorban sokak számára ismeretlennek tűnő fogalom jelentősen határozza meg a jogterületet. Jelen tanulmányban a jogintézmény legfontosabb ismérveit kívánom bemutatni, és rávilágítani az esetlegesen felmerülő kérdésekre.

Amennyiben a bifurkációs rendszer fogalmát szeretnénk meghatározni, azt mondhatjuk, hogy a jog érvényességéről és a jog érvényesíthetőségéről döntő szervezet nem azonos. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy valamely iparjogvédelmi oltalom megsértése esetén a bitorlás iránt indult perben eljáró bíróság kizárólag arról dönthet, hogy a jog (oltalom) – pl.: szabadalom, védjegy, használati minta – alapján marasztható-e az alperes. Nincs azonban a bíróságnak döntési kompetenciája abban, hogy ez a hivatkozott jog, érvényesen illeti-e meg a felperest. A jog érvényessége tekintetében a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (továbbiakban: SZTNH) mint közigazgatási hatóság jár el, előtte lehet a megadott oltalom érvényességét vitássá tenni. Amennyiben a bitorlás iránt indult pernek előkérdése a jog érvényessége, mert a perbevitt oltalom érvénytelenítése iránt eljárás indult, az iparjogvédelmi hatóság eljárásának befejezéséig a bíróság a pert felfüggeszti a Polgári Perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban Pp.) 123. § (1) bekezdése alapján. Az előkérdés eldönté-

---

* A tudományos közlemény elkészítését az EFOP-3.6.3-VEKOP-16-2017-00007 azonosító számú, „Tehetségből fiatal kutató” A kutatói életpályát támogató tevékenységek a felsőoktatásban című projekt támogatta.

** Dr. Szilágyi Gábor, tanársegéd, Budapesti Gazdasági Egyetem); PhD hallgató, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola.

se körében a jog érvényességét az alperes a perben tehát nem vitathatja, hanem az SZTNH előtt kell megindítani az adott oltalom státuszát érintő – törlési vagy megsemmisítési – eljárást. Bifurkációs rendszerben zajlanak a szabadalmi, nemzeti védjegy, nemzetközi védjegy, és nemzeti formatervezési mintaoltalmi perek.¹ Nem mondható el azonban a bifurkációs rendszer kizárólagossága valamennyi iparjogvédelmi (bitorlási) perre.

Említést érdemel az úgynevezett vegyes rendszer is, az európai uniós védjegy, a közösségi formatervezési mintaoltalmi, és a használati mintaoltalmi perek esetében. A vegyes rendszerben az alperes választása szerint alakul a per menete. Az iparjogvédelmi jogot, amelyre hivatkozással a felperes ellene pert indított, egyrészt vitássá teheti a szakhatóság előtt, ekkor a Pp. 123. § (1) bekezdése szerint a per felfüggesztésre kerül. Lehetősége van az alperesnek azonban arra is, hogy az irányadó uniós jogszabályi rendelkezés alapján² (a Pp. 204. § (1) bekezdésének megfelelően) a perben viszontkeresettel éljen, amelyben a bíróság előtt vitathatja a jog érvényességét, ez esetben erről az eljáró bíróság dönt.

Természetesen megkülönböztethető még a nem bifurkációs rendszerű egységes eljárás is, ahol a jog érvényessége és érvényesíthetősége tárgyában is egy fórum, vagyis a bíróság dönt. Erre példaként a szellemi alkotások jogának területéről Magyarországon a szerzői jog említhető meg.³

Jelen írásban kísérletet teszek a hazai bifurkációs rendszer legfontosabb jellemzőinek és anomáliáinak feltérképezésére és bemutatására. Felhívom a figyelmet azonban, hogy az írás nem az egyes szakkérdések részletes kifejtésére, hanem a jelenlegi állapotokról készülő „pillanatfelvétel” összefoglaló jellegű leírására szolgál. Ennek megfelelően nem kíván konkrét javaslatot tenni a rendszer megváltoztatására, hanem csak utalni azon kérdésekre, amelyek vizsgálata tárgyában további tudományos munkák elvégzése lehet kívánatos.

¹ CSÓTI Tamás: *Bírósági eljárások iparjogvédelmi ügyekben – Polgári peres eljárások II.* Budapest, SZTNH, 2018.

² Az Európai Parlament és Tanács 2017/1001 rendelete 58. cikk (1) bekezdés. 6/2002/EK rendelet 5. szakasz 24. cikk (1) bekezdés.

³ A szerzői jog megsértése iránt indult perben ugyanis, ha az alperes vitatja, a bíróság ítéli meg, hogy a perbeli alkotást megilleti-e a szerzői jogi védelem.

2. A hatályos hazai szabályozás

A magyar szabadalmi jogban alapvetően a bifurkációs rendszer érvényesül.⁴ Amennyiben szabadalom megsemmisítése iránti igény merül fel, az erre irányuló kérelmet az SZTNH bírálja el első fokon.⁵ Amennyiben a szabadalmat a hatóság megsemmisíti az oltalom a keletkezésre visszaható hatállyal *ex tunc* szűnik meg.

A szabadalombitorlás iránti perre a Fővárosi Törvényszék rendelkezik hatáskörrel és kizárólagos illetékességgel jár el.⁶ A szabadalombitorlási perben azonban – mint arra már utaltam a bevezetőben – a bíróság nem dönthet a szabadalom érvényességéről. Amennyiben a per alapjául szolgáló szabadalom érvényességét az alperes vitatja, a bíróság a pert felfüggeszti az SZTNH előtt indult eljárás jogerős befejezéséig.⁷ Ez esetben bármely fél kérelmére lehetőség van a megsemmisítési eljárás gyorsított lefolytatására.⁸ Itt érdemes megjegyezni, hogy ugyan a magyar bifurkációs rendszer Németországból ered⁹ és azzal a mai napig sok hasonlóságot mutat, azonban mégsem szükséges Magyarországon a bitorlási per felfüggesztése esetén a bíróságnak mérlegelni a megsemmisítés esélyeit.¹⁰ 2016 óta az SZTNH előtt indult és már lezárult megsemmisítési eljárások átlagos időtartama 17 hónap,¹¹ amely iparági szereplők véleménye szerint túl hosszúnak tekinthető.

Az első fokon eljáró közigazgatási szerv (SZTNH) határozatának megváltoztatását a Fővárosi Törvényszéknél lehet kérni (második szint), majd a harmadik szinten a Fővárosi Ítéltábla, mint másodfokú bíróság jár el, végül pedig rendkívüli jogorvoslati fórumként a Kúriára kerülhetnek az ügyek (negyedik szint). Mint az a fentiekből is látható, az SZTNH előtt induló és az oltalom létevel

⁴ PAPP László: Új tendencia vagy múltó szeszély? A szellemi tulajdon-védelmi bíráskodás áttekintése. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2017/4. 23.

⁵ 1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról (továbbiakban: Szt.) 44. § (1) bekezdés c) pont.

⁶ Szt. 104. § (1) bekezdés c) pont.

⁷ Pp. 123. § (1) szerint.

⁸ Szt. 81/A. § (1) bekezdés.

⁹ PAPP i. m. 23.

¹⁰ SZAKÁCS Eszter: Párban vagy szingliként: Bifurkáció, avagy a szabadalombitorlási és megsemmisítési kérelmek szét(nem) választása itthon, külföldön és az Egységes Szabadalmi bíróságra vonatkozó tervekben. *MIE Konferencia*, Szeged, 2012. május 10–11.

¹¹ Az Igazságügyi Minisztérium vitaanyaga a szabadalmi jogérvényesítés terén fennálló bifurkációs rendszer felülvizsgálatának lehetőségeiről 2020. december 1. (továbbiakban: Vitaanyag) 3.

kapcsolatos ún. státuszeljárások közül kiemelt szabadalom megsemmisítési eljárás, a jogorvoslatok igénybevételével olyan négy szintű eljárás, amely az igényérvényesítés és a végső döntés meghozatalának időtartamát jelentősen megnöveli.

A szabadalmi oltalommal kapcsolatos ügyekben nélkülözhetetlen a speciális, adott műszaki szakterületnek megfelelő műszaki szakismeret, amit a felsőfokú műszaki szakképesítés garantál. Az SZTNH előtti eljárásban ennek feltételei adottak, mert az érdemi vizsgálatot végző elbírálók műszaki szaktudása teljes szakterületi lefedettséget biztosít. Az SZTNH határozatának megváltoztatása iránti kérelem tárgyában első fokon a Fővárosi Törvényszék három hivatásos bíróból álló, speciális összetételű tanácsban jár el, akik közül két tag felsőfokú műszaki, vagy ezzel egyenértékű szakképesítéssel rendelkezik.¹²

A Fővárosi Törvényszék határozata ellen benyújtott fellebbezést, akárcsak a másodfokú (jogerős) határozat ellen benyújtott felülvizsgálati kérelmet – az eljáró tanács műszaki szakértelmet biztosító speciális összetételére vonatkozó szabály hiányában – három jogi végzettségű hivatásos bíróból álló tanács bírálja el. Általános gyakorlat a műszaki tárgyú ügyekben a kettős képviselő, a feleket az iparjogvédelemre szakosodott ügyvédi irodák mellett az adott műszaki területen szakképesítéssel rendelkező szabadalmi ügyvivők is képviselik. (Itt jegyzendő meg, hogy az iparjogvédelmi ügyekre szakosodott jogi végzettségű bírók részéről a speciális jogterület alapos ismerete és e jogterületen való jártasság mellett is, minden egyes szabadalmi ügyben rendkívüli erőfeszítést, kitartást, energiát és időt igényel a műszaki tartalom megtanulása, a felek érvelésére való reflektálás – a tisztességes eljárás elvének érvényesülése érdekében.)

A bíróság előtti rendes és rendkívüli jogorvoslati szakokban a hiányzó szakértelem pótlása a Pp. rendszerében biztosított szakértő kirendelésével nem feltétlenül garantálható. Rámutatnak erre a korábban hivatkozott Igazságügyi Minisztérium vitaanyagában felvázolt problémakörök is (igazságügyi szakértői névjegyzékben a választék hiánya, Iparjogvédelmi Szakértői Testület szakértőként való igénybevételének korlátozott eljárásjogi lehetőségei, a felek által választott szakértő függetlenségének vitathatósága, különösen egyes tudományterületeken, pl. gyógyszer szabadalmi ügyekben). Másrésztől nem tehető automatizmussá a másodfokú eljárásban – a hiányzó szakértelem pótlására – a szakértő kirendelése, amellyel a bíróság lényegében az ügy érdemében való döntést a szakértőre delegálná és az eljárás további elhúzódásához is vezetne. A nemperes eljárásban magánszakértő alkalmazásának nincs helye, a Kúria

¹² Szt. 87. §.

előtt pedig bármilyen szakértő igénybevétele a bizonyítás kizártsága miatt egyáltalán nem lehetséges. Ezzel szemben újabban egyre gyakrabban fordul elő a felülvizsgálati szakban a felek részéről a hatályon kívül helyezésre irányuló indítvány indokaként az anyagi pervezetés körében olyan eljárási szabálysértésre hivatkozás, hogy a jogi végzettségű bíróból álló másodfokon eljáró tanács műszaki szaktudás hiányában, szakértő kirendelését mellőzve bírálta el érdemben a jogvitát.

3. Nemzetközi kitekintés

A nemzetközi gyakorlatot áttekintve megosztott jelleggel találhatunk egységes eljárási elvet alkalmazó államokat, és a bifurkációs rendszert alkalmazó államokat is. Amennyiben a bifurkációs rendszert alkalmazó európai államokból szeretnénk néhányat kiemelni, érdemes megemlíteni Németországot, Ausztriát, Csehországot, Lengyelországot, és Szlovákiát. Az egységes eljárás elvét követi azonban Franciaország, Hollandia, Belgium, Olaszország, Svédország és Finnország.

A főbb szabadalmi perrendszerek főbb jellemzőinek áttekintése

	Kína	Franciaország	Németország	Japán	Hollandia	Dél-Kórea	Egyesült Királyság	Egyesült Államok
Bifurkációs rendszerű	igen	nem	igen	igen	nem	igen	nem	nem
Függedlyezés utáni felülvizsgálat	nem	igen (EPO)	igen (EPO, DPMA)	igen	igen (EPO)	igen	igen (EPO)	igen
Éskütszöki tárgyalás	igen	nem	nem	nem	nem	nem	nem	igen
Élőzetes végzés	igen	igen	igen	igen	igen	igen	igen	igen
Büntetőjogi felelősség	nem	igen	igen	igen	igen	igen	igen	nem
Átlagos időtartam elsőfokon [hónap]	6-18	18-24	14	12-15	12	10-18	24-36	18-42
Büntető célú kártérítés	nem	nem	nem	nem	nem	nem	nem	igen
Átlagos költségek első fokon [e USD]	20-150	60-250	90-250	300-5000	70-250	150-400	1000-2000	1000-6000
Az elsőfokú bíróságok száma	18 szakosított + rendszeres bíróság	1	12+1	2	1	5	2	94
Speciális bírósági bírák első fokon	részben	igen	igen	igen	igen	részben	igen	nem
Speciális fellebbviteli bíróság	igen	nem	nem	igen	nem	igen	nem	igen
Használati mintaoltalom	igen	nem	igen	igen	nem	igen	nem	nem
Formatervezésiminta-oltalom	igen	nem	nem	nem	nem	nem	nem	igen

Forrás: World Intellectual Property Indicators 2018, WIPO, Genf 2018. (saját fordítás)

Mint a fenti táblázatban is látható, a világ főbb szabadalmi perrendszerének összehasonlításában, a bifurkációs rendszer alkalmazása és az eljárások tartama között lehet kapcsolat, azonban számos más tényezőt is szükséges figyelembe venni az ilyen jellegű állítások megalapozott tételére. Napjainkban számos iparági szereplő megkérdőjelezi a bifurkációs rendszer szükségességét, és gátját érzi a gyors és hatékony jogérvényesítésének. Álláspontom szerint azonban

sokkal inkább lehet célravezető a hatályos rendszerek finomhangolása, mint a radikális váltás azok között.

4. Következtetések, és megfontolandó kérdések

A fent kifejtett érvek és szempontok alapján a következő javaslatokat tartom megfontolásra érdemesnek egy esetleges jogalkotási eljárás során, amely hozzájárulhat a bifurkációs rendszer hatékonyabb működtetéséhez.

Az első javaslatom a szabadalom megsemmisítése iránt indult eljárásban a négy szintű fórumrendszer megszüntetése a rendkívüli jogorvoslati szak kizárásával és azzal, hogy a Fővárosi Ítéltábla másodfokon eljáró tanácsa is speciális összetétellel, műszaki szakbírókból álló tanácsban jár el. Ezzel a megoldással az eljárások befejezésének ideje mérsékelhető lenne, és csökkenhetne a felek részéről pertaktikai okból elhúzódó eljárások száma is.

Végül a legfontosabb, nem csak a bifurkációs rendszerrel, hanem a magyarországi szabadalmi bíraskodás rendszerével kapcsolatban meggondolásra váró kérdés, amely a szabadalmi ügyekben és perekben a bírósági eljárás jogorvoslati fórumain a műszaki szakértelem hiányának hatékony kiküszöbölése. Mind az ún. státusz ügyekben (szabadalmi bejelentés, szabadalom megsemmisítése, nemleges megállapítási eljárás), mind a szabadalmi perekben [Szt. 104. § (1) bek. a)–c) pont] jogos elvárás a felek részéről, hogy az idő- és költségigényes szakértői bizonyítás helyett – annak egyéb anomáliáit nem is tekintve – a bírósági rendes és rendkívüli jogorvoslati eljárásokban is műszaki szakképesítéssel rendelkező hivatásos bírókból álló szaktanácsok kerüljenek felállításra. Ezzel a megoldással jelentős lépést tehetnénk, szabadalmi jog, mint komoly műszaki tartalommal is bíró jogterület fejlesztése érdekében, amely pedig közvetlenül hozzájárulhatna az eljárások idejének rövidüléséhez, és közvetetten a feltalálók részéről a szabadalmi rendszer legitimációjához és e révén pedig a szabadalmi bejelentések számának növekedéséhez.

A SZABADALMI KÉNYSZERENGEDÉLY KIHÍVÁSAI ÉS KIHÍVÓI PANDÉMIA IDEJÉN

SZUPERA Blanka*

A koronavírus világjárvány miatt előállt egészségügyi helyzet számos jogi kérdést vetett fel, megkérdőjelezve a szabadalmi jog egyes eszközeit is, hogy gyors hozzáférést biztosítson szabadalmaztatott találmányok hasznosításához. A COVID-19 hatására hirtelen megugrott a kereslet a járvány megelőzését szolgáló, különféle eszközök iránt, mint az orrot-szájat elfedő maszkok, a fertőzést kimutató tesztek, a gyógyszerek, oltóanyagok és a gyógyítás során alkalmazott egyéb termékek. Ezzel a kínálat képtelen volt lépést tartani és ki kellett találni, hogyan lehet előteremteni, majd hozzáférhetővé tenni ezeket. Az egészségügyi helyzet sürgősen jogi megoldást követelt arra, hogy a szükséges, szabadalmi oltalom alatt álló egyes egészségügyi termékeket és ellátásokat a lehető leg szélesebb körben biztosítani lehessen. Magától értetődő, hogy a pandémiával szemben globális, a lehető legnagyobb kiterjedésű összefogás szükséges.¹ Ez nagy figyelmet fordított a szabadalmi oltalom védettségét kihívó korlátokra is.² A szellemi tulajdon védelme részint szembe került az emberek egészségének, életének védelmével, mint olyan a közegészségüggyel. Az egyes országok az idővel való verseny, a gyógyszeripari termékek minél gyorsabb és egyenlő elosztására az egyes gyógyszeripari vállalatok bevonásával, illetve nélkülük is tettek lépéseket, illetve a Kereskedelmi Világszervezet is folyamatosan tanács-

---

* Dr. Szupera Blanka, PhD-hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola.

¹ Koronavírus: Hogyan lehet igazságosan elosztani az oltóanyagot. *Plenáris Hírlevél* 2020. december 14–18. <https://tinyurl.hu/8DB9/>

² Dalindyebo SHABALALA: An expert offers one solution to the COVID-19 vaccine access problem. *World Economic Forum*, 3. May 2021. <https://tinyurl.hu/Coeo/>

kozik a megfelelő megoldásról.³ A felmerülő legfontosabb kérdés tehát az, hogy melyik jogi válasz erre a leghatékonyabb?

A gyógyszeripari vállalatok, a szabadalmi jog jogosultjai bevonása nélkül, kvázi oktrojált megoldás a szabadalmi kényszerengedély, a közérdekű, közjóléti használat, az érintett jogorvoslati jogok időszakos korlátozása, és a szabadalmi oltalom felfüggesztése. Ezekkel szemben a gyógyszeripari vállalatok önkéntes hozzájárulásán alapuló megoldás a licencszerződés, a FRAND rendszer, a patent pool, és a szabadalom felvásárlása.

A *szabadalmi kényszerengedély* bírósági, illetve hatósági döntés alapján lehetőséget ad arra, hogy a szabadalom jogosultjának engedélye nélkül más is hasznosíthassa a szabadalmi oltalom tárgyát.⁴ Arra hivatott, hogy a meglévő tudás alkalmazhatóságát elősegítse és a szabadalmas visszaélésszerű joggyakorlását megakadályozza. A kényszerengedélyről a nemzetközi jogban két releváns forrás található. Az egyik a Párizsi Uniós Egyezmény,⁵ amely biztosítja ezt a lehetőséget tagjai számára, a másik a Kereskedelmi Világszervezet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény 1. C) Melléklete, a Szellemi Tulajdonjogok Kereskedelmi Vonatkozásairól szóló megállapodás (a továbbiakban: TRIPS Megállapodás),⁶ amely arra hivatott, hogy a Párizsi Egyezményen túl⁷ szélesebb körben alkalmazott, szigorúbb szabályokat biztosítson a szellemi tulajdon védelmére.⁸ A jogosult engedélye nélküli egyéb hasznosítás⁹ egy részletesen kidolgozott kényszerengedély alkalmazását teszi lehetővé a tagok számára. A szabályozás első kitétele, hogy minden egyes, a jogosult engedélye nélküli hasznosítás iránti kérelmet egyedileg kell elbírálni és előfeltétel, hogy a javasolt hasznosító kísérletet tegyen a szabadalmi jog jogosultjával egy a kereskedelmi forgalomban elfogadható feltételek mellett köttetendő hasznosítási szerződés

³ Members pursue convergence for an IP COVID-19 response. World Trade Organization News 14 October, 2021. https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/trip_14oct21_e.htm

⁴ TATTAY Levente – PINTZ György – POGÁCSÁS Anett: *Szellemi alkotások joga*. Budapest, Szent István Társulat, 2017. 272.

⁵ Az ipari tulajdon oltalmára 1883. évi március hó 20-án létesült Párizsi Uniós Egyezmény 5. cikk A) (2) bekezdése.

⁶ Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights.

⁷ Összefoglaló: WTO: egyezmény a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi és gyógyszerészeti szabadalmakat érintő vonatkozásairól. EUR-Lex 2017. december 31. <https://eur-lex.europa.eu/summary/HU/121168>.

⁸ Muhammad Zaheer ABBAS – Shamreeza RIAZ: Evolution of the Concept of Compulsory Licensing: A Critical Analysis of Key Developments Before and After Trips. *Academic Research International*, Vol. 4., No. 2 March (2013) 482.

⁹ A TRIPS Megállapodás 31. cikke a 30. cikkében foglalt kivételektől eltérő hasznosítás lehetőségéről.

megkötésére.¹⁰ Ettől három esetben térhet el a jogalkotó, mégpedig az országos szükséghelyzet fennállása alatt, egyéb rendkívüli sürgősségi körülmény, valamint a közhasznú, nem kereskedelmi hasznosítás esetén. Előbbi kettő esetében kitétel, hogy ésszerű időn belül értesíteni kell a szabadalmast, míg utóbbi esetében, csak abban az esetben, ha ismert a szabadalmas kiléte. A hasznosítás terjedelmét és időtartamát az engedély céljával összhangban kell meghatározni, és kiemelendő, hogy elsősorban csak a hazai piaci igények kielégítésére irányulhat.¹¹ Az ily módon szerzett hasznosítási jog sosem lehet kizárólagos, nem átruházható és az engedély a megadásához vezető körülmények múltával megszűnik.¹² A licenciáért cserébe pedig, annak gazdasági értékét kifejező díj jár a szabadalmasnak.¹³ A TRIPs Megállapodás az általános szabályokon túl két speciális esetet ismer. Egyik a versenyellenesnek ítélt gyakorlat orvoslására kibocsátott engedély, a másik a szabadalmak függősége miatt adható kényszerengedély.¹⁴

A magyar jog négy fajta szabadalmi kényszerengedélyt ismer, a hasznosítás elmulasztása, a szabadalmak függősége miatt adható, a 816/2006/EK rendelet hatálya alá tartozó és a közegészségügyi kényszerengedélyt. Az első szerint a szabadalmi oltalom jogosultjának a védett találmány hasznosítását törvényben meghatározott időn belül meg kell kezdenie. Erre azért van szükség, hogy az újabb és újabb technikai megoldásokat valóban alkalmazzák. Amennyiben a szabadalmas mulasztását nem igazolja, úgy a kizárólagos joggyakorlását is elveszítheti.¹⁵ A jelentősebb gazdasági értéket képviselő műszaki megoldásokat támogatja a szabadalmak függősége miatt adható kényszerengedély is. Amennyiben egy szabadalom alkalmazásához egy másik szabadalom (ún. gátló szabadalom) tárgyi hatálya alá tartozó találmányt is hasznosítani kellene, ez engedélyezhető.¹⁶ A közegészségügyi problémákkal küzdő országokba történő kivitelre szánt gyógyszeripari termékek előállításával kapcsolatos szabadalmak kényszerengedélyezéséről szóló, 2006. május 17-i 816/2006/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet által alapított kényszerengedély célja a legkevésbé fejlett és az egyéb fejlődő országok közegészségügyi problémái, így a HIV/AIDS, a malária, a tuberkulózis és más hasonló betegségek elleni védekezés

¹⁰ TRIPs Megállapodás 31. cikk a) és b) pontjai.

¹¹ TRIPs Megállapodás 31. cikk c) és f) pontjai.

¹² TRIPs Megállapodás 31. cikk d), e) és g) pontjai.

¹³ TRIPs Megállapodás 31. cikk h) pontja.

¹⁴ TRIPs Megállapodás 31. cikk k) és l) pontjai.

¹⁵ Szt. 31. §.

¹⁶ Szt. 32. § (1) bekezdés.

támogatása.¹⁷ A rendelet kifejezetten tiltja az ipar- és kereskedelempolitikai célok érdekében történő felhasználást.¹⁸ Ilyen engedélyt az kérelmezhet, aki gyártási és kiviteli célú értékesítési tevékenységét szabadalommal, illetve tanúsítvánnyal érintett termékre tervezi.¹⁹ Az engedély csak a kérelemben megjelölt mennyiségre, konkrét országba történő kivitelre és meghatározott időre adható.²⁰ Az engedély keretében készített terméket, vagy folytatott eljárással előállított terméket egyedi jelzéssel, megkülönböztető csomagolással kell ellátni és az engedély tényét is fel kell tüntetni rajta.²¹ Az engedélyes díjat köteles fizetni a jogosult részére, amelyet az illetékes hatóság állapít meg. Ekkor figyelembe kell venni, az érintett importáló ország számára nyújtott gazdasági értéket, a humanitárius, illetve nem kereskedelmi jelleget is.²² A díj mértékét nemzeti szükséghelyzet vagy egyéb súlyos veszélyhelyzet esetére maximalizálta a rendelet, amely így legfeljebb az importáló ország által vagy nevében fizetendő teljes ár 4%-a lehet. Ez a kitétel a díjmegállapítással járó késedelmes elbírálásoknak kívánja elejét venni, szigorú rendeleti keretek közé szorítva azt. A megadott engedélyről és annak speciális feltételeiről pedig a TRIPs Tanácsot minden esetben tájékoztatni kell.²³ Magyarországon az ilyen típusú kényszerengedélyről az Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (a továbbiakban: SZTNH) dönt a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény (a továbbiakban: Szt.) 33/A. § (1) bekezdése alapján.²⁴ Tekintve, hogy a 816/2006/EK rendelet hatálya alá tartozó kényszerengedély csak meghatározott országokba történő, exportcélú felhasználást tesz lehetővé, így ehhez komplementer jelleggel készült a hazai közegészségügyi kényszerengedély 2020-ban.²⁵ Az Szt. az új engedély keretei között alapvetően két altípust szabályoz. Az egyik a hazai hasznosítás kivételének engedélyezése, amely a megfelelő mennyiségű termék, gyógyszer vagy berendezés biztosítására fókuszál egészségügyi válság-

¹⁷ A 816/2006/EK rendelet preambulának (7) bekezdése.

¹⁸ A 816/2006/EK rendelet preambulának (6) bekezdése.

¹⁹ 816/2006/EK rendelet 6. cikk (1) bekezdése.

²⁰ 816/2006/EK rendelet 10. cikk (2)–(4) bekezdései.

²¹ 816/2006/EK rendelet 10. cikk (5) bekezdése.

²² 816/2006/EK rendelet 10. cikk (9) bekezdése.

²³ 816/2006/EK rendelet 12. cikk.

²⁴ Ld. Szt. 33/A. §-hoz fűzött miniszteri indokolás.

²⁵ RUDI Alexandra – UJHELYI Dávid: A szellemi tulajdonjog területén megvalósult különleges jogrendi jogalkotás – háttér és eredmények. *Fontes Iuris*, 2020/2. 57.

helyzetben (belföldi kényszerengedély).²⁶ A másik a más országban felmerülő közegészségügyi probléma kezelésére szolgáló kényszerengedéllyel összefüggő exportcélú hasznosítás céljából adható (külföldi kényszerengedély).²⁷ Ilyen engedélyek tárgya azonban csak egészségügyi termék²⁸ vagy annak előállításához szükséges, szabadalmi oltalom alatt álló eljárás, berendezés vagy eszköz hasznosítása lehet. A világjárvány miatt kialakult helyzetben ez az új hiánypótló szabályozás egy szükségszerű nyitás, mind a TRIPs Megállapodás 31. cikk f) pontjával szembeni felismerés,²⁹ mind a 816/2006/EK rendelet hatálya alá tartozó szűk engedélyezési intervallum fényében. Az oltalom alatt álló egészségügyi termékek fejlett országok számára is lehetnek hiánycikkek és hazai ellátás kielégítése mellett, hasonló helyzetben lévő fejlett országokba történő exportra is nyílik így lehetőség. Ezzel közelebb kerülnek az emberek által, az egészségüggyel szemben támasztott igényekhez, hogy lehetőleg egyenlő arányban kerüljenek elosztásra „az egészségügyi termékek” a pandémia kordában tartására és kezelésére. Jól mutatja ezt, hogy Magyarországon 2020. decemberében, néhány nap leforgása alatt három közegészségügyi kényszerengedélyt adott meg az SZTNH, míg a 816/2006/EK szerinti kényszerengedély kibocsátására még nem volt példa.³⁰ Mindezt a jogrendszer a kényszerengedéllyel a szabadalmi jog keretein belül valósítja meg,³¹ így az azzal járó előnyök és hosszútávon a jogba vetett bizalom, a jobbiztonság is védelemben részesül.

Néhány ország szabályozása a szabadalmi kényszerengedély helyett – vagy a mellett – a közérdekű, *közjóléti hasznosítást* teszi lehetővé. Többek között a német jogban is található ilyen megoldást fertőzésvédelmi törvényben,³² amelyet a világjárvány miatt módosítottak. E szerint a Szövetségi Egészségügyi Minisztérium – vagy nevében, utasítására az alárendelt hatóság – határozatában elrendelheti a szabadalmi oltalom alatt álló találmány, illetve eljárás időszakos

²⁶ Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.) 228. § (2) bekezdése szerinti egészségügyi válsághelyzet.

²⁷ Szt. 33/B. § (1) bekezdése.

²⁸ Egészségügyi termék a szabadalmi vagy kiegészítő oltalom alatt álló gyógyszer, hatóanyag, a vizsgálati készítmény, illetve az orvostechnikai eszköz.

²⁹ Members OK amendment to make health flexibility permanent. *World Trade Organization Press Releases*, 6 December, 2005. https://www.wto.org/english/news_e/pres05_e/pr426_e.htm

³⁰ Szabadalmi Közlöny és Védjegyterjesztő 2020/24. 209.

³¹ BOBROVSZKY Jenő: Az enyém, a tied, és a miénk a szellemi tulajdonjogban. In: FALUDI Gábor (szerk.): *Liber amicorum – Ünnepi dolgozatok Gyertyánfy Péter tiszteletére*. Budapest, ELTE, 2008. 25.

³² Infektionsschutzgesetz 5. § (2) bekezdés 5. pont.

használatát³³ a szövetség biztonságának vagy a közjólét védelme érdekében. Ez a lehetőség a szabadalmi találmányok egy meghatározott körére korlátozódik, mint a gyógyszerek és orvostechnikai eszközök, és az ezek előállítására szolgáló eljárások.³⁴ Ilyen végzésről minden esetben hasznosítás előtt kell tájékoztatni a szabadalom nyilvántartásba vett jogosultját. A közérdekű használat kiterjed az előállításra és az értékesítésre is a közegészségügyi felhasználás keretei közt, kizárva hasznosítás célját.³⁵ Ahogy a kényszerengedély esetében, úgy itt is jár kompenzáció a szabadalmasnak, jelen esetben a Szövetségi Kormánytól.³⁶

A pandémia hatására a lehető legradikálisabb megoldás is felmerült, amely a szellemi tulajdonjog védelmének időszakos mellőzését jelenti. Egyenesen *a szabadalmi oltalom felfüggesztését* kérte India és a Dél-Afrikai Köztársaság a TRIPs Tanácstól.³⁷ Ennek értelmében a TRIPs Megállapodás egyes rendelkezéseinek alkalmazását mellőznék a szellemi tulajdonjogok megszerzése, terjedelme, felhasználása és érvényesítése kapcsán. A TRIPs Tanács 2021-ben több ízben tárgyalta már a kérdést, de ezek eredményre a mai napig nem vezettek, a felfüggesztésről nem született döntés.³⁸ Ez a törekvés megjelent Brazíliában is,³⁹ ahol a szenátus elfogadta a COVID-19 elleni küzdelmet segítő gyógyszeripari termékek szabadalmi oltalmának felfüggesztéséről szóló törvényjavaslatot, ám a javaslat elakadt az alsó ház előtt. Mindez arra hívja fel a figyelmet, hogy ha nem lehet megfelelő ütemben kiszolgálni a COVID-19 által különösen sújtott, fejlődő országok igényeit a járvánnyal szembeni hatékony fellépésért, akkor a szabadalmi oltalmi rendszer maga kerülhet veszélybe. Kérdéses, hogy sikerülhet-e a hagyományos jogi keretek között egységesen rendezni a pandémia miatt felmerült közegészségügyi problémát.

³³ Infektionsschutzgesetz 5.§ (4) bekezdése.

³⁴ Infektionsschutzgesetz 5. § (2) bekezdés 4. pont.

³⁵ Christian DEKONINCK – Paul ENGLAND – Judith KRENS – Anja LUNZE – Jan Phillip REKTORSCHKEK: COVID-19 and public compulsory licensing of drugs in Europe. *Taylorwessing*, 17 April, 2020. <https://tinyurl.hu/CzKU/>

³⁶ Patent Gesetz 13. § (3) bekezdése.

³⁷ Waiver from certain provisions of the TRIPs Agreement for the prevention, containment and treatment of COVID-19. Communication from India and South Africa 2 October, 2020 <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/IP/C/W669.pdf&Open=True>

³⁸ TRIPs Council agrees to continue discussions on IP response to COVID-19. *World Trade Organization News* 20 July, 2021. https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/trip_20jul21_e.htm

³⁹ Ed SILVERMAN: Brazilian senate votes to suspend patents in bid to widen access to Covid-19 vaccines. *STAT+* 30 April, 2020. <https://tinyurl.hu/33k5/>

Ezen megoldás inverzére történt példa 2020. október 8-án, amikor a Moderna Inc.⁴⁰ a társadalmi felelősségvállalás jegyében, a nyilatkozat napjától önként *lemondott arról, hogy szabadalmi igényeit érvényesítse* a pandémia ideje alatt. Noha ez zöld utat jelentene a járvány elleni hatékony fellépéshez és biztosíthatná a COVID-19 elleni oltóanyagok igazságos elosztását is, mégsem indult meg világszerte a gyártása. Ez arra utal, hogy önmagában nem csak a szellemi tulajdon képezi ennek akadályát, hanem a gyártási kapacitások, a technológiai háttér és a megfelelő szakértelem hiánya is.⁴¹

A felajánlás biztosítására a nyilatkozat magába foglalta azt is, hogy a cég a járvány során érzékelt fejlesztési és szabadalmi akadályok kiküszöbölése érdekében *hasznosítási szerződést köt* a járvány utáni időszakra. A szabadalmi oltalom jogosultjai által tehető önkéntes hozzájárulásának legszélesebb körben alkalmazott formája az önkéntes felhasználási szerződés. Noha jelen esetben ez az igényérvényesítésről való lemondás hosszútávú jogi rendezéseként merült fel, önmagában is lehet megoldás a szabadalmi jog kínálta keretek között. Ez alapján a szellemi alkotáshoz fűződő, kizárólagos vagyoni jogok jogosultja (engedélyező) más személynek (engedélyes) engedélyt (licenct) ad olyan cselekmény végzésére (hasznosítás), amelyre a kizárólagos joga kiterjed. Az engedélyes az engedélynek megfelelő terjedelmű hasznosítási jogot szerez, és ennek fejében díjat fizet.⁴² Az ilyen hasznosítási szerződésekkel a legnagyobb probléma az egyes bizonytalansági tényezők, mint a megállapodásokhoz szükséges idő, az elhúzódo tárgyalások és az esetleges visszalépések. A szerződéskötések mederben tartását segíthetné elő a *FRAND-rendszer*.⁴³ A tisztességes, ésszerű és nem diszkriminatív feltételek mellett a szabadalmas kötelezettséget vállal arra, hogy hasznosítási engedélyt ad a szabványhoz nélkülözhetetlen szabadalmára (a továbbiakban SZNSZ). Erről akkor nyilatkozik, amikor szabványosítják a találmányát. Ha a szabadalom jogosultja kérésre mégis megtagadja az SZNSZ hasznosításának engedélyezését, akkor a szabványalkotó szervezetnek ki kell zárnia ezt a technológiát. Ennek fényében a FRAND-rendszer a szabványhoz nélkülözhetetlen szabadalom jogosultjainak magánérdekeit és a szabványalkotó

⁴⁰ Statement by Moderna on Intellectual Property Matters during the COVID-19 Pandemic 8 October, 2020. <https://tinyurl.hu/8Ydd/>

⁴¹ NOVÁK Zoltán: Vakcinakapitalizmus – Segít-e a harmadik világbeli országokon a szabadalmak feloldása? *Taylorwessing*, 19 May, 2021. <https://tinyurl.hu/TBew/>

⁴² FALUDI Gábor: A licencia szerződés. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2008/2. 13–14.

⁴³ A mozaikszó a rendszerrel szemben támasztott angol nyelvű feltételek kezdőbetűiből tevődött össze: fair, reasonable and non-discriminatory terms. In: John CASSELS: What is FRAND? *Fieldfisher*, 23 August, 2013. <https://www.fieldfisher.com/en/insights/what-is-frand>

szervezetek oldalán jelentkező közérdeket hivatott összehangolni. Bizonyos szempontból ez tekinthető ugyan a szabadalmi kényszerengedély előszobájának, de fontos, hogy önkéntes kötelezettségvállaláson alapul. A kutatás és fejlesztés befektetői számára így ez egy vonzóbb megoldás, ugyanakkor az elhúzódó jogdíj tárgyalások többletköltséget is jelentenek és csökkentik a hatékonyságot is.⁴⁴ A két intézmény előnyeinek elegye viszont egy új hibrid megoldást jelentene.⁴⁵

Szintén az önkéntes együttműködésen alapul a *szabadalmi szövetség, patent pool*.⁴⁶ A lényegét tekintve ez egy nemzetek feletti hasznosítási engedélyezést könnyítő, közvetítő rendszer. Ezen keresztül a kutatási eredmény és a tudásmegosztás, az információáramlás és a gyógyszerellátás is gördülékenyen és gyorsan működik.⁴⁷ Nem egy kis cég infrastruktúrájára kell alapozni, hanem összeadódik valamennyi együttműködő gyártási kapacitása is. Jót tehetne az ellátási láncolatoknak is, hiszen így minden termék hamarabb jutna a felvevő közeghez. Legyen szó maszkról, gyors vagy antigén tesztről, lélegeztetőgépről, vagy annak alkatrészeiről, orvosságról vagy oltóanyagról. Ez a konstrukció nemzetközi szinten mindenképp megoldást jelentene a kutatási és fejlesztési megállapodások, illetve az egyedi hasznosítási szerződések tucatjai helyett.⁴⁸ A WHO égisze alatt működik egy patent pool például a HIV, hepatitis C, tuberkulózis és a leukémia elleni gyógyszerek és kezelési módok hatékony megosztására.⁴⁹ Ezt a COVID-19 elleni hatékony védekezésre is kiterjesztenék a fejlődő országok megsegítésére.⁵⁰ A gyors kutatási eredmények csak akkor érhetők el, ha valamennyi ország kutatói nyíltan, információ visszatartás nélkül együttműködnek, függetlenül a meglévő, illetve a jövőbeni tulajdonjogoktól.

⁴⁴ Global Perspectives on FRAND, 5G, Covid-19 and Compulsory Licensing *Intellectual Property Expert Group* 19 April, 2021. <https://www.ipeg.com/global-perspectives-on-frand-5g-covid-19-and-compulsory-licensing/>

⁴⁵ Srividhya RAGAVAN – Brendan MURPHY – Raj DAVÉ: FRAND v. compulsory licensing: the lesser of the two evils. *Duke Law & Technology Review*, vol. 14., no. 1. (2015) 115.

⁴⁶ Joseph E. STIGLITZ – Arjun JAYADEV – Achal PRABHALA: Szabadalmak versus világjárvány. *Világgazdaság, Vélemény*, 2020. április 27. <https://www.vg.hu/velemeney/publicisztika/szabadalmak-versus-vilagjarvany-2-2212740/>

⁴⁷ Anja LUNZE – Jan Phillip REKTORSCHKE: Patent pools: an easy licensing option for COVID-19 drugs and SARS CoV 2 vaccines? *Taylorwessing*, 22 April, 2020 <https://tinyurl.hu/0974/>

⁴⁸ STIGLITZ–JAYADEV–PRABHALA i. m.

⁴⁹ Esteban BURRONE – Dzitars GOTHAM – Andy GRAY – Kees de JONCHEERE – Nicola MAGRINI – Yehoda M. MARTEI – Charles GORE – Marie Paule KIENY: Patent pooling to increase access to essential medicines. *Bulletin of the World Health Organization*, vol. 97., no. 8. (2019) 576.

⁵⁰ Leading Generic Drug Makers Unite to Pledge Capacity for Developing and Delivering Affordable COVID-19 Interventions as Pandemic Intensifies. *Medicines Patent Pool Press Release*, 12 November, 2020. https://medicinespatentpool.org/partners/mpp_global_manufacturers_open_pledge/

Ezekhez azonban már az együttműködés korai szakaszától szükség van a jogbiztonságra, amely kijelöli az együttműködés kereteit. Természetesen ez számos szabadalmi, versenyjogi és igazgatási kérdést vet fel, ugyanakkor jól látható, hogy az általános társadalmi, emberi érdekek mellett az egyik legoptimálisabb megoldás.⁵¹

Önkéntes hozzájárulásra épül a *kivásárlás (buy-out)* is, amely során a kormány megvásárolja a közérdek számára hasznos szabadalmat és hozzáférhetővé, közkinccsé teszi azt.⁵² A kivásárlásra egy másodaras aukción kerül sor, amelynek célja a találmány piaci értékének meghatározása. Az érintett kormány egy fix szorzóval ellátott áron vásárolhatná meg az aukcióra bocsátott szabadalmat. A szabadalmas ekkor még visszakozhat.⁵³ A licitálás után pedig az állam a szabadalmat közkinccsé teszi, vagy némelyiket véletlenszerűen kiválasztva a legnagyobb ajánlatot tevőnek eladja.⁵⁴ Ezzel a szabadalmi rendszer és a kutatás közvetlen kormányzati támogatása keveredik ugyan, viszont csökkenti a monopóliumok okozta gazdasági torzulást és ösztönzőleg hathat a kutatásra és a fejlesztésre.⁵⁵

Mindezek alapján mi lehet a megoldás? Hogyan tovább?

Az ismertetett oktrojált megoldások kontraproduktívak, visszavetik a kutatási és fejlesztési kedvet, súlyosan sérthetik a szabadalmi oltalomba vetett bizalmat is, noha nem kizárt, hogy a szabadalmi kényszerengedély az adott terméket elterjesztve a vártnál nagyobb hasznot hozzon a szabadalmasnak, mintha a vállalat saját gazdasági menedzsmentjét követné. Ezekkel szemben az önkéntes megoldások általában időigényesebbek, nehezkesebben működnek, adott esetben versenyjogi szempontok alapján megkérdőjelezhetőek és nem túl hatékonyak.⁵⁶ A megoldást egy olyan szabadalmi rendszer jelentené, amely képes a gyógyszertermékek hozzáférhetőségét az esetlegesen megugró egészségügyi igényekhez, a kereslethez igazítani. Ennek érdekében – véleményem szerint – semmiképpen nem szabad a szabadalmast megfosztani az oltalomtól, legfeljebb a védelem korlátozható. Az önkéntességre építve a szabadalom és a know-how együtt kell, hogy széleskörben hozzáférhető legyen. Mindenképpen több gyártási kapacitásra volna szükség. Érdemes megtartani a FRAND-

⁵¹ LUNZE–REKTORSCHKE i. m.

⁵² Michael KREMER: Patent Buyouts: A Mechanism for Encouraging Innovation. *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 113., no. 4 (1998) 1137–67. <http://www.jstor.org/stable/2586977>. 1138.

⁵³ Uo. 1146.

⁵⁴ Uo. 1147.

⁵⁵ Uo. 1138.

⁵⁶ LUNZE–REKTORSCHKE i. m.

feltételeket. Ezt vagy a közpénzből történő támogatás, vagy a rendeleti jóváhagyás erősítheti. A tisztességes árak kapcsán megfontolandó, hogy a fejlődő, szegényebb országokban alacsonyabb árakon legyenek elérhetőek a termékek. A mennyiséget pedig szükséges szigorúan, alaposan körül határolni és ha valaki a vállalat nem teljesíti időre, érdemes arányosan csökkenteni az árakat, elkerülve az esetleges gyógyszeripari túlvállalásokat. Ennek szükségességét az AstraZeneca és az Európai Uniói közötti szerződés vetette fel.⁵⁷ A WHO felhívta rá a figyelmet, hogy minden egyes megoldást alaposan mérlegelni kell, ügyelve arra, hogy akár országonként eltérő megoldásra vagy megoldásokra lehet szükség.⁵⁸ A globális szintet tekintve pedig a WHO előkészít egy új nemzetközi egyezményt a pandémiákról,⁵⁹ amelyben hangsúlyt kapna a járványok korai felismerésére, a velük szembeni egységes fellépés – így egyetemes és egyenlő hozzáférés biztosítása az orvosi megoldásokhoz, oltóanyagokhoz, gyógyszerekhez, diagnosztikai eszközökhöz – a szilárdabb nemzetközi egészségügyi együttműködési keret és az egy az egészség koncepció („one health” *approach*), amelyben összpontosul az emberiség, az állatvilág és növényvilág, így bolygónk egészsége a jövő generációiért való felelősség jegyében.

⁵⁷ Belgian Court orders AstraZeneca to deliver vaccine doses to the EU – Questions and Answers, *European Commission* 19 June, 2021. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/qanda_21_3107

⁵⁸ Promoting Access to Medical Technologies and Innovation. *Intersections between public health, intellectual property and trade* 30 August, 2021. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/who-wipo-wto_2021_e.pdf 10.

⁵⁹ Infographic – Towards an international treaty on pandemics. Council of the European Union, 25 October, 2021. <https://tinyurl.hu/1Sgp/>

A SZABADALMI KÉNYSZERENGEDÉLY SZABÁLYOZÁSÁNAK NEMZETKÖZI ÉS UNIÓS JOGI KERETRENDSZERE

UJHELYI Dávid*

„Az a szabadalomtulajdonos, ki a találmányt nem gyakorolja, a szabadalomadás célját megghiúsítja, visszaél a neki adott kizárólagos joggal, megakasztja az iparfejlődést és ellensége minden ipari haladásnak.”¹

1. Bevezetés

A 2019-ben megjelent új koronavírus-törzs okozta sporadikus megbetegedésekből rendkívül rövid idő alatt, 2020 tavaszára világjárvány alakult ki, amely jelenség számos olyan problémát hozott felszínre, amely a kis valószínűségű, de nagy kockázatú eseményekhez kötődik.² Ezek a problémák nem csak szociális vagy gazdasági természetűek voltak, hanem a jogi szabályozásban is azonosíthatóak voltak. Bár a hazai szellemi tulajdonjogi keretrendszer túlnyomórészt változtatások nélkül is képes volt megfelelő válaszokat adni ezen kihívásokra, a szerzői jogi és iparjogvédelmi rendelkezések kis mértékben mégis kiigazításra szorultak.

---

* Dr. Ujhelyi Dávid, Ph.D. LL.M. az Igazságügyi Minisztérium Versenyjogi és Szellemi Tulajdonjogi Főosztályának vezetője, továbbá a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának megbízott oktatója. A jelen tanulmányban kifejtett gondolatok a szerző saját véleményét tükrözik, azok nem azonosak a fenti intézmények álláspontjával.

¹ SCHUSTER Rudolf: A kényszerengedély kérdéséhez szabadalmi ügyekben. *Ügyvédek Lapja* – A Budapesti Ügyvédi Kör Közlönye, 1916/52. 2. Schuster Rudolf a hivatkozott cikk megjelenése idején a Magyar Királyi Szabadalmi Tanács elnöke volt. A jelen tanulmányban felhasznált internetes források utolsó elérési ideje egységesen 2022. február 11. napja.

² Frederick M. ABBOTT – Jerome H. REICHMAN: Facilitating Access to Cross-Border Supplies of Patented Pharmaceuticals: The Case of the COVID-19 Pandemic. *Journal of International Economic Law*, 2020/23. 535.

2020. március 11. napján a magyar Kormány az Alaptörvény 53. cikkében foglaltaknak megfelelően veszélyhelyzetet hirdetett ki,³ amelyet az Országgyűlés 2020. március 30. napján törvényi szinten is megerősített.⁴ Hazánkban tehát visszavonásig különleges jogrend volt hatályban, ennek megfelelően a Kormány a kialakult helyzet kezelése érdekében a katasztrófavédelemről szóló sarkalatos törvényben,⁵ illetve a Koronavírus törvényben meghatározottaknak⁶ megfelelően kormányrendeletben egyes törvények alkalmazását felfüggeszthette, törvényi rendelkezésektől eltérhetett, valamint egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhatott.

A szerzői jog tekintetében, a különleges jogrend keretei között született meg a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény oktatási célú szabad felhasználásai alkalmazásának a veszélyhelyzettel összefüggő eltérő szabályairól szóló 125/2020. (IV. 16.) Korm. rendelet, amely a CDSM irányelv⁷ 5. cikkének előrehozott átültetése útján biztosította az online munkarendű oktatás szerzői jogi kereteit.⁸

Az iparjogvédelem területén, szintén különleges jogrendi keretek között került elfogadásra a belföldi hasznosításra szolgáló közegészségügyi kényszerengedélyről szóló 212/2020. (V. 16.) Korm. rendelet (a továbbiakban: 212/2020. Korm. rendelet), amelynek tartalma – kisebb változtatásokkal a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvény útján került beépítésre a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvénybe (a továbbiakban: Szt.).

A 212/2020. Korm. rendelet egy a külföldi gyakorlatban is igen ritkán megjelenő jogintézményre, a közegészségügyi kényszerengedélyre vonatkozó hazai szabályozás kiegészítését valósítja meg. Jelen tanulmány célja a szabadalmi kényszerengedélyre vonatkozó nemzetközi és uniós szabályozás hátterének megvilágítása, a hazai gyakorlatban megjelenő új jogintézmény szabályozási beágyazottságának feltárása érdekében.

³ A veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet.

⁴ A koronavírus elleni védekezésről szóló 2020. évi XII. törvény (a továbbiakban: Koronavírus törvény).

⁵ A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXXVIII. törvény.

⁶ Koronavírus törvény 2. § „A Kormány a veszélyhelyzetben [...] az állampolgárok élet-, egészség-, személyi-, vagyon- és jogbiztonságának, valamint a nemzetgazdaság stabilitásának garantálása érdekében rendeletével egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, és egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat.”

⁷ A digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról szóló (EU) 2019/790 irányelv.

⁸ Bővebben ld. RUDI Alexandra – UJHELYI Dávid: A szellemi tulajdonjog területén megvalósult különleges jogrendi jogalkotás – háttér és eredmények. *Fontes Iuris*, 2020/2. 53–58.

2. Nemzetközi jogforrások

2.1. A Párizsi Unió Egyezmény

Az Ipari Tulajdon Oltalmáról szóló Párizsi Unió Egyezmény (a továbbiakban: PUE)⁹ 1883-ban elfogadott szövege nem tartalmazott még utalást a kényszerengedély alkalmazására, csupán azt emelte ki, hogy a szabadalom megadásával – az adott tag nemzeti rendelkezései szerint – hasznosítási kötelezettség is jár.¹⁰

A kényszerengedélyre való utalás a PUE 1925. évi hágai felülvizsgálata¹¹ során került a szövegbe, majd pedig az 1934. évi londoni¹² és 1958. évi lisszaboni¹³ felülvizsgálat során is módosítva lett, és ebben a formában képezi részét jelenleg is nemzetközi egyezménynek.¹⁴ A PUE 5. cikk A. pont (2) bekezdése szerint a tagoknak lehetőségük van saját jogrendszerükben a kényszerengedély lehetőségét biztosítani a kizárólagos jogok gyakorlásából fakadó visszaélések kezelése érdekében, amelyek visszaélések közül példaként említeni a „gyakorlatbavétel” – vagyis hasznosítás – elmulasztását.¹⁵

A PUE 5. cikke tisztázza még a megvonás és a kényszerengedély közötti kapcsolatot is, amikor kimondja, hogy „[a] szabadalom megvonása csak abban az esetben engedhető meg, ha a visszaélés megelőzésére a kényszerengedély nem

⁹ Magyarországon kihirdette az ipari tulajdon oltalmára létesült uniós egyezmények 1967. július 14-én Stockholmban felülvizsgált, illetve létrehozott szövegének kihirdetéséről szóló 1970. évi 18. törvényerejű rendelet.

¹⁰ Ld. a PUE 5. cikk 2. számozatlan bekezdését, az 1883. évi szövegváltozat szerint. „Toutefois le brevet restera soumis a l’obligation d’exploiter son brevet conformement aux lois du pays ou il introduit les objets brevetés.”

¹¹ Az 1925. évi hágai jegyzőkönyv elérhető: <https://wipolex.wipo.int/en/text/287779>.

¹² Az 1934. évi londoni jegyzőkönyv elérhető: <https://wipolex.wipo.int/en/treaties/textdetails/12991>.

¹³ Az 1958. évi lisszaboni jegyzőkönyv elérhető: <https://wipolex.wipo.int/en/treaties/textdetails/12990>.

¹⁴ Namrata DAWAR – Pooja KUMARI: Compulsory License for Pharmaceuticals in India: Balancing the Conflict of Interest. *Indian Journal of Intellectual Property Law*, Vol. 6., 2013. 143.

¹⁵ A PUE 5. cikk A. pont (2) bekezdése angol és magyar nyelv az alábbiak szerint szól.

(2) Each country of the Union shall have the right to take legislative measures providing for the grant of compulsory licenses to prevent the abuses which might result from the exercise of the exclusive rights conferred by the patent, for example, failure to work.

(2) Az unió mindegyik országa jogosult kényszerengedély adását lehetővé tevő jogszabályi rendelkezéseket kibocsátani avégett, hogy elejét vegye a szabadalomadta kizárólagossági jog gyakorlásából folyó esetleges visszaéléseknek, pl. a gyakorlatbavétel elmulasztásának.

elegendő.”¹⁶ Ebből látható tehát, hogy a kényszerengedély egyfajta átmenetet képez a hasznosítás elmaradásával kapcsolatos két szélsőséges jogalkotói reakció: intézkedés hiánya és a megvonás között. A hazai szakirodalom egyébként már 1916-ban megfogalmazta azt az álláspontot, miszerint a kényszerengedély jobban szolgálja a közérdeket a megvonásnál, mivel előbbi esetben megvalósul a találmány hasznosítása, ami a jogterület céljait tekintve előnyösebb eredménynek tekinthető.¹⁷

A hatályos PUE 5. cikk A. pont (4) bekezdése a hasznosítás elmulasztása miatti kényszerengedély vonatkozásában rögzíti, hogy megadására leghamarabb „[a] szabadalmi bejelentéstől számított négy év, illetve - ha ez hosszabb - a szabadalom megadásától számított három év” után kerülhet sor, a hasznosítás elmaradását a jogosult igazolhatja. A kényszerengedély – az 1925. évi szöveggel ellentétben – nem lehet kizárólagos és a licencia nem szubdelegálható.

A hágai jegyzőkönyv miatti módosításokat Magyarországon az ipari tulajdon védelmére Hágában, 1925. évi november hó 6-án aláírt nemzetközi megegyezések becikkelyezéséről szóló 1929. évi XVIII. törvénycikk vezette át az akkori szabadalmi törvényen.¹⁸ A korabeli szakirodalom általában méltatta¹⁹ a kényszerengedélyre vonatkozó szabályozás felülvizsgálatát, ugyanakkor függő szabadalmak vonatkozásában adható kényszerengedélyt hiányolta a nemzetközi szabályozásból; ez a fajta kényszerengedély egyébként jelenleg sincs nevesítve a szabályozásban. Fazekas 1932-ben az alábbiak szerint nyilatkozott: „Úgy látszik fátuma a kényszerengedély intézményének – amely pedig a jelen gazdasági krízisben új munkaalkalmak elősegítését célozta, – hogy konstrukcionális fogyatkozások miatt ne legyen képes rendeltetésének megfelelni.”²⁰

A PUE tehát bár csak a hasznosítás elmulasztása miatti kényszerengedélyt nevesíti – példálózó jelleggel –, a szabályozás az általános engedélyezési feltételek nevesítése mellett nyitva hagyja a lehetőséget a nemzeti jogalkotó számára egyéb típusú kényszerengedélyek kodifikációjára is, tág mozgásteret biztosítva ezzel a jogalkotó számára.

¹⁶ PUE 5. cikk A. pont (3) bekezdés.

¹⁷ SCHUSTER i. m. 3.

¹⁸ A találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII. törvénycikk.

¹⁹ HATVANY Endre: Ipari vámvédelem és mezőgazdaság. *Magyar Gyárpar*, 1930/1. 3.

²⁰ FAZEKAS Oszkár: Tudnivalók a szabadalmi reformról. *Iparjogi Szemle*, 1932/6–9. 1.

2.2. A TRIPS Megállapodás

1970 után a PUE – egyébként rendszeresnek és érdeminek mondható – felülvizsgálata a fejlődő országok ellenérdekeltsége miatt évtizedekre megakadt, a nemzetközi jogfejlődés megszorulni látszott,²¹ a kialakult helyzetet a Szellemi Tulajdon Világszervezete (World Intellectual Property Organization, a továbbiakban: WIPO) önerőből nem tudta kezelni. A jogfejlesztés fonalát egy másik nemzetközi szervezet, a Kereskedelmi Világszervezet (World Trade Organization, a továbbiakban: WTO) vette fel, az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (General Agreement on Tariffs and Trade, GATT) 1986 és 1994 közötti, uruguay-i felülvizsgálatának²² körében ugyanis egy új, szellemi tulajdonjogi egyezmény is elfogadásra került; konkrétan a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló megállapodás (a továbbiakban: TRIPS Megállapodás).²³

A TRIPS Megállapodás magasabbra emelte a nemzetközi sztenderdnek számító minimális védelmi szintet,²⁴ ennek ellensúlyozásaként ugyanakkor a szellemi tulajdonjogok – és így a szabadalmi oltalom – számos korlátját is nevesíti, köztük a kényszerengedélyt is. Ennek körében három közvetlenül releváns rendelkezés azonosítható: a szabadalmi jogok korlátozásának általános szabályait nevesítő 30. cikk, a kényszerengedély kereteit szabályozó 31. cikk és a gyártási kapacitás nélküli országok közegészségügyi igényeinek kielégítésére szánt 31bis cikk.

A TRIPS Megállapodás 30. cikke – a szerzői jogban ismert háromlépcsős-teszthez hasonlóan –²⁵ megszabja, hogy a szabadalomból fakadó kizárólagos jogok korlátozása akkor valósítható meg, ha az nem ésszerűtlenül ellentétes a

²¹ Sonia A. DESAI: To Define or Not Define: The „National Emergency” Exception of TRIPS. *Federal Circuit Bar Journal*, Vol. 23., No. 3., 2014. 384.

²² UDVARI Beáta: Mindenki ugyanannyit veszít? A fejlődő országok és a TRIPS-Egyezmény gyógyszer-kereskedelemre vonatkozó szabályai. *Fordulat*, 2010/8. 86. Elérhető: <http://fordulat.net/pdf/8/udvari.pdf>.

²³ The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. Magyarországon kihirdette az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről szóló 1998. évi IX. törvény.

²⁴ Marla L. MELLINO: The TRIPS Agreement: Helping or Hurting Least Developed Countries' Access to Essential Pharmaceuticals. *Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal*, Vol. 20., No. 4., 2010. 1356.

²⁵ Részletes elemzését ld. FICSOR Mihály: *Guide to the Copyright and Related Rights Treaties Administered by WIPO and Glossary of Copyright and Related Rights Terms*. WIPO, 2003. 56–60. Elérhető: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/891/wipo_pub_891.pdf

szabadalom szokásos hasznosításával és nem sérti aránytalanul a szabadalmas jogos érdekeit, figyelembe véve harmadik felek jogos érdekeit is.²⁶

Bár a „kényszerengedély” fogalmat egyszer sem említi, mégis ezen jogintézmény részletes szabályait tartalmazza a TRIPS Megállapodás 31. cikke. A rendelkezés mindösszesen 12 feltételt nevesít, amelyeknek meg kell felelni, amennyiben a tag nemzeti jogszabálya lehetővé teszi a szabadalom tárgyának a jogosult engedélye nélkül történő egyéb hasznosítását. Ezek jelentős része egy fejlett jogrendszerrel jelentkező országban teljesen egyértelmű: a kényszerengedélyre vonatkozó engedélyt egyedileg kell elbírálni,²⁷ a hasznosítás idejét és terjedelmét a cél által indokolt terjedelemben kell megállapítani,²⁸ a jogosultnak „az egyes esetek körülményeitől függő megfelelő díj jár” (*adequate remuneration in the circumstances of each case*),²⁹ bírói vagy független hatósági úton jogorvoslatot kell biztosítani.³⁰

Bizonyos feltételek viszont kifejezetten az adott jogintézményből fakadnak, ilyen a jogosulttal való előzetes tárgyalások lefolytatásának kötelezettsége, ez ugyanakkor nem irányadó „országos szükséghelyzet, egyéb rendkívüli sürgősségi körülmény vagy közhasznú, nem kereskedelmi hasznosítás esetén” (*case of a national emergency or other circumstances of extreme urgency or in cases of public non-commercial use*).³¹ A kényszerengedély nem lehet kizárólagos, és a kényszerengedélyes nem adhat másnak engedélyt a hasznosításra.³² Talán az egyik legfontosabb – és legtöbbet kritizált – feltétel a TRIPS Megállapodás

²⁶ Dina HALAJIAN: Inadequacy of Trips & the Compulsory License: Why Broad Compulsory Licensing Is Not a Viable Solution to the Access to Medicine Program. *Brooklyn Journal of International Law*, Vol. 38., No. 3., 2013. 1198.

²⁷ TRIPS Megállapodás 31. cikk a) pont. Jason D. FERRONE: Compulsory Licensing during Public Health Crises: Bioterrorism’s Mark on Global Pharmaceutical Patent Protection. *Suffolk Transnational Law Review*, Vol. 26., No. 2., 2003. 394.

²⁸ TRIPS Megállapodás 31. cikk c) pont. Paige E. GOODWIN: Right Idea, Wrong Result – Canada’s Access to Medicines Regime. *American Journal of Law & Medicine*, Vol. 34., No. 3., 2008. 571.

²⁹ TRIPS Megállapodás 31. cikk h) pont. Bruce Alexander McDONALD – Vladislav UGRYUMOV – Denis KOLESNIKOV: Compulsory Licensing of Pharmaceutical Patents in the Russian Federation Threatens Foreign & Domestic Drug Developers. *AIPLA Quarterly Journal*, Vol. 46., No. 1., 2018. 17–18.

³⁰ TRIPS Megállapodás 31. cikk i)–j) pont. Stacey B. LEE: Can Incentives to Generic Manufacturers Save the Doha Declaration’s Paragraph 6? *Georgetown Journal of International Law*, Vol. 44., No. 4., 2013. 1395.

³¹ TRIPS Megállapodás 31. cikk b) pont. Daniel R. CAHOY: Confronting Myths and Myopia on the Road from DOHA. *Georgia Law Review*, Vol. 42., No. 1., 2007. 150.

³² TRIPS Megállapodás 31. cikk d)–e) pont. Jared MULLOWNEY – Neil HARRIS: Patent Protectability or Public Health – An Examination of the Patent Compulsory License and Bioterrorism. *Journal of Biosecurity, Biosafety and Biodefense Law*, Vol. 4., 2013. 160.

31. cikk *f)* pontjában kapott helyet, miszerint a hasznosításnak „elsősorban a hasznosítást engedélyező Tag belső piacának kielégítésére kell engedélyezni” (*predominantly for the supply of the domestic market*).³³ Ugyanakkor az előzetes tárgyalási kötelezettséget és az imént említett belső piaci szükségletekkel kapcsolatos feltételt a tagok a versenyellenes gyakorlatok orvoslására irányuló kényszerengedélyek tekintetében nem kötelesek alkalmazni.³⁴ A kényszerengedélynek meg kell szűnnie, ha az elrendelésének körülményei megszűntek és valószínűleg nem merülnek fel újra.³⁵

Az Szt. IV. fejezetében szabályozott kényszerengedélyek – a 33/A. §-ban foglalt, speciális kényszerengedély kivételével, amely közvetetten a TRIPS Megállapodásnak a későbbiekben ismertetett 31bis cikkén alapul – mind megfelelnek a TRIPS Megállapodás 30. és 31. cikkeinek, azok figyelembevételével kerültek kidolgozásra.

A TRIPS Megállapodást több kritika is érte³⁶ azzal kapcsolatban, hogy nincs tekintettel a legkevésbé fejlett (*least developed countries*, a továbbiakban: LDC) és fejlődő országok alapvető gyógyszerekhez való hozzáférésére. Ez részben annak tudható be, hogy a TRIPS Megállapodás 27. cikk 1. bekezdése³⁷ az adott találmány típusától függetlenül, „a technika bármely területén” kötelezővé teszi a szabadalmi oltalom elvi lehetőségének biztosítását. Ez ugyanakkor közel sem volt megától értetődő ezen országok tekintetében, a TRIPS Megállapodás aláírásának idején pl. India, Brazília és Kína és a legtöbb LCD nem biztosított lehetőséget gyógyszerek szabadalmazására, de ez a lehetőség Norvégiában is csak 1992-től, Finnországban pedig 1995-től állt a feltalálók rendelkezésére.³⁸ A teljesség kedvéért ugyanakkor jelezni kell, hogy a fejlődő országok a TRIPS

³³ Jon MATTHEWS: Renewing Healthy Competition: Compulsory Licenses and Why Abuses of the TRIPS Article 31 Standards are Most Damaging to the United States Healthcare Industry. *Journal of Business, Entrepreneurship & the Law*, Vol. 4., No. 1., 2010. 126.

³⁴ TRIPS Megállapodás 31. cikk *k)* pont.

³⁵ TRIPS Megállapodás 31. cikk *g)* pont. Andrew C. MACE: TRIPS, eBay, and Denials of Injunctive Relief: Is Article 31 Compliance Everything. *Columbia Science and Technology Law Review*, Vol. 10., 2009. 238–239.

³⁶ Carlos M. CORREA: TRIPS Agreement and Access to Drugs in Developing Countries. *Sur - International Journal on Human Rights*, Vol. 3., 2005. 25.

³⁷ TRIPS Megállapodás 27. cikk 1. bekezdés „A 2. és 3. pontokban foglalt rendelkezések fenntartásával, a technika bármely területén létrehozott, akár termékre, akár eljárásra vonatkozó bármely találmány szabadalmazható, feltéve, hogy új, feltalálói tevékenységen alapul és iparilag alkalmazható.”

³⁸ Dipika JAIN – Jonathan J. DARROW: An Exploration of Compulsory Licensing as an Effective Policy Tool for Antiretroviral Drugs in India. *Health Matrix: Journal of Law-Medicine*, Vol. 23., No. 2., 2013. 428–429.

Megállapodás 65. cikke alapján 2005. január 1. napjáig,³⁹ a 66. cikk alapján az LCD-k pedig 2006. január 1. napjáig felmentést kaptak ezen rendelkezésnek a nemzeti jogukba való átültetése alól.⁴⁰ Másrészt, a 31. cikk *f)* pontjára tekintettel a gyógyszergyártási kapacitással nem rendelkező országok nem tudják kihasználni a kényszerengedély jogintézményéből fakadó lehetőségeket. Ezen kritikákat az HIV/AIDS világjárvány helyezi kontextusba, amely addigra elérte a világ szinte minden országát – 2013-ra már 35 millió fertőzöttet tartottak nyilván –,⁴¹ a betegek kezelésével járó költségek önerőből történő fedezése pedig bizonyos országokban kivitelezhetetlennek bizonyult.

A felmerült problémák kezelésének első lépésője a 2001. november 14. napján, a WTO negyedik Miniszteri Konferenciáján elfogadott *Doha Nyilatkozat*⁴² volt. A Doha Nyilatkozat rögzíti, hogy a jogalkotók észlelték azokat a közegészségügyi problémákat, amelyeket a fejlődő országok és LDC-eket sújtják – mint pl. a HIV/AIDS, tuberkulózis, malária és más járványok –, és leszögezi, hogy a TRIPS Megállapodásnak – a szellemi tulajdonjogok tiszteletben tartásával – erre reagálnia kell.⁴³

A Doha Nyilatkozat 4. bekezdése jelzi, hogy ezen célkitűzések érdekében a tagoknak a TRIPS Megállapodásban biztosított minden eszköz (*flexibilites*) rendelkezésére áll, amelyeket az 5. bekezdés *a.* pontja szerint a már említett céloknak megfelelően kell értelmezni. A Doha Nyilatkozat 5. bekezdés *b.* pontja szerint minden tag jogosult kényszerengedély adására, és meghatározni a megadás feltételeit. Ezen pont *c.* alpontja szerint a tagok maguk állapíthatják meg, hogy mi minősül a TRIPS Megállapodás 31. cikk *b)* pontja szerinti országos sürgőshelyzetnek (*national emergency*) vagy egyéb rendkívüli sürgősségi körülménynek (*other circumstances of extreme urgency*) azzal, hogy az egyes közegészségügyi krízisek – mint a HIV/AIDS, tuberkulózis, malária és más járványok – ilyennek tekintendők.⁴⁴

³⁹ Madhavi CHOPRA: Of the Big Daddy, the Underdog, the Mother Hen, and the Scapegoats: Balancing Pharmaceutical Innovation and Access to Healthcare in the Enforcement of Compulsory Patent Licensing in India, Its Compliance with TRIPS, and Bayer v. Natco. *Santa Clara Journal of International Law*, Vol. 13., No. 2., 2015. 342.

⁴⁰ MELLINO (2010) i. m. 1360–1361.

⁴¹ VIDA Sándor: Emberi jogok és védjegyek. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2015/4. 94. Elérhető: <https://www.hipo.gov.hu/sites/default/files/files/kiadv/szkv/szemle-2015-04/04.pdf>.

⁴² Declaration on the TRIPS agreement and public health, WT/MIN(01)/DEC/2, 2001.11.14. Qatar, Doha Elérhető: <https://tinyurl.com/3wexy4hh>.

⁴³ Uo. 1–3. pontok.

⁴⁴ Anthony P. VALACH Jr.: TRIPS: Protecting the Rights of Patent Holders and Addressing Public Health Issues in Developing Countries. *Chicago-Kent Journal of Intellectual Property*, Vol. 4., 2005. 162.

Különös jelentőséggel bír a Doha Nyilatkozat 6. bekezdése, amely elismeri a gyógyszergyártási⁴⁵ kapacitással nem rendelkező országok különös kitéttését, és utasítja a TRIPS Tanácsot (*TRIPS Council*), hogy legkésőbb 2002 végéig azonosítson megoldási javaslatokat ennek kezelésére és tegyen jelentést a WTO Általános Tanácsa (*General Council*) felé.⁴⁶

Végezetül a Doha Nyilatkozat 7. bekezdésével az LDC-k tekintetében a korábbiakban említett, gyógyszer szabadalom bevezetésével kapcsolatos türelmi idő 2016. január 1. napjáig meghosszabbításra került.⁴⁷

A tagállamok részéről a Doha Nyilatkozat 6. bekezdése vonatkozásában számos javaslat érkezett a közegészségügyi jellegű problémák kezelésére, így felmerült a TRIPS Megállapodás 30. cikkéhez való értelmezési segédlet összeállítása, a 31. cikk kiegészítése, a WTO Vitarendezési Testülete (*Dispute Settlement Body*, DSB) előtti ideiglenes ügyindítási moratórium bevezetése és egy a TRIPS Megállapodás 31. cikk *f*) pont alkalmazásának felfüggesztése (*waiver*) is.⁴⁸ A WTO ötödik Miniszteri Konferenciáján kidolgozott és 2003. augusztus 30. napján az Általános Tanács által elfogadott döntés⁴⁹ egy ideiglenes *waiver* elfogadása mellett foglalt állást. Ennek keretében a TRIPS 31. cikk *f*) pontja nem alkalmazható olyan kényszerengedélyek keretében,⁵⁰ amelyek gyógyszer előállítását célozzák és jogosult importáló tagnak (*eligible importing Member*) való exportra irányulnak.⁵¹ Jogosult importáló országnak tekinthető minden LCD és bármely egyéb tag, amely előzetes jelzi a TRIPS Tanács felé, hogy a *waiver*-t igénybe kívánja venni (ugyanakkor a szöveg szükítő hangnem-

⁴⁵ MEZEI Péter: Nemzetközi együttműködés a szellemi tulajdonjog területén. In: FEJES Zsuzsanna – SZALAI Anikó (szerk.): Államközi kapcsolatok. Szeged, Iurisperitus Kiadó, 2019. 245. Elérhető: http://acta.bibl.u-szeged.hu/69094/1/opera_iurisprudentiae_002_001_239-251.pdf.

⁴⁶ Charlene A. STERN-DOMBAL: Tripping Over TRIPS: Is Compulsory Licensing under eBay at Odds with U.S. Statutory Requirements and TRIPS. *Suffolk University Law Review*, Vol. 41., No. 1., 2007. 266.

⁴⁷ DAWAR–KUMARI (2013) i. m. 145.

⁴⁸ Thomas A. HAAG: TRIPS Since Doha: How Far Will the WTO Go Toward Modifying the Terms for Compulsory Licensing. *Journal of the Patent and Trademark Office Society*, Vol. 84., No. 12., 2002. 947.

⁴⁹ Implementation of paragraph 6 of the Doha Declaration on the TRIPS Agreement and public health, WT/L/540 and Corr.1, 2003. augusztus 30, Cancún (Mexico). Elérhető: https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/implement_para6_e.htm.

⁵⁰ Mark C. LANG: What a Long, Strange TRIPS It's Been: Compulsory Licensing from the Adoption of TRIPS to the Agreement on Implementation of the Doha Declaration. *John Marshall Review of Intellectual Property Law*, Vol. 3., No. 2., 2004. 341.

⁵¹ Uo. 2. bekezdés. STERN-DOMBAL (2007) i. m. 266.

ben jelzi, hogy ez pl. országos szükséghelyzet vagy egyéb rendkívüli sürgősségi körülmény esetén képzelhető el).⁵²

A *waiver* igénybevétele ugyanakkor körülményes, első lépcsőként notifikálni kell a TRIPS Tanácsot arról, hogy milyen és pontosan mennyi gyógyszert kíván az adott tag importálni, hogy nincsen saját gyártási kapacitás – kivéve, ha LCD-nek tekinthető –, és a TRIPS Megállapodás 31. cikke alapján az adott szabadalom tekintetében kényszerengedélyt adott ki vagy tervez kiadni. A kényszerengedély csak a szükséges mértékre terjedhet ki és a gyártott gyógyszereket speciális jelöléssel kell ellátni. A szállítás előtt a kényszerengedélyesnek közzé kell tennie a pontos szállított mennyiséget és a kényszerengedély alapján előállított termék külső, megkülönböztető jellemzőit. A kényszerengedélyesnek ugyancsak notifikációs kötelezettsége van a TRIPS Tanács irányába.⁵³ A kényszerengedély vonatkozásában alkalmazandó marad a TRIPS Megállapodás 31. cikk *h)* pontjában található, megfelelő kompenzációt előíró rendelkezés, ugyanakkor csak a gyártó vonatkozásában, az célszág tekintetében a rendelkezés felfüggesztésre kerül.⁵⁴ Bár a kényszerengedély alapján előállított termékek újra exportálása alapvetően tiltott, regionális együttműködések keretében LDC-knek lehetőségük van a termékeket egymással megosztani.⁵⁵

Végezetül a döntésben lefektetett *waiver*-ek addig vannak hatályban az egyes tagok tekintetében, amíg a TRIPS megállapodás a döntésnek megfelelő módosítására sor nem kerül, és ez az adott tag tekintetében nem lesz irányadó.⁵⁶ Említést érdemel ugyanakkor, hogy nem került sor olyan kényszerengedély kiadására, amely az ezen döntés szerinti *waiver*-t kihasználta volna.

A TRIPS Megállapodást módosító jegyzőkönyv⁵⁷ végül 2005. december 6. napján került kidolgozásra, amely egy 31bis cikkel és egy kapcsolódó függelékkel egészítette ki a megállapodást. Az új rendelkezések a 2003-as *waiver* szabályait veszik át és építik a TRIPS Megállapodásba, így már formálisan nem *waiver*-ről beszélünk, hanem egy önálló kényszerengedélyezési jogalapról. A TRIPS Megállapodás 31bis cikke csupán a legfontosabb, elsősorban a 31. cikk *f)* és *h)* pontjától való eltéréseket tartalmazza,⁵⁸ a függelék pedig szabályozza a fent

⁵² Uo. 1. bekezdés (b) pont.

⁵³ Uo. 2. bekezdés (a)–(c) pontok. CORREA (2005) i. m. 33–34.

⁵⁴ Uo. 3. bekezdés. DESAI (2014) i. m. 387.

⁵⁵ Uo. 3–4, és 6. bekezdés. HALAJIAN (2013) i. m. 1200.

⁵⁶ Uo. 11. bekezdés.

⁵⁷ Amendment of the TRIPS Agreement, WT/L/641. 2005. december 6. Elérhető: <https://tinyurl.com/xby96v3>.

⁵⁸ MATTHEWS (2010) i. m. 127.

már ismertetett értelmezési és eljárási szabályokat.⁵⁹ A jogosult importáló tag státusz tekintetében számos ország – Ausztrália, Kanada, az Európai Közösség Izland, Japán, Új-Zéland, Norvégia, Svájc és az Egyesült Államok –⁶⁰ otp-out nyilatkozattal élt, jelezve, hogy nem kívánják importórként igénybe venni a 31bis cikk szerinti rendszert. A TRIPS Megállapodás módosítása – a tagok 2/3-ának megerősítését követően – végül 2017. január 23. napján lépett hatályba.⁶¹

3. Az Európai Unió joga

Bár az Európai Unióról szóló szerződés 118. cikke felhatalmazást ad arra, hogy „az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében intézkedéseket fogad[jon] el a szellemi tulajdonjogok Unión belüli egységes oltalmát biztosító európai oltalmi jogcímek létrehozására”, az Európai Unió ennek ellenére általános jelleggel nem szabályozza a szabadalmi kényszerengedély jogintézményét. Ennek megfelelően az Európai Unió Bírósága is csak érintőlegesen, eseti jelleggel foglalkozott a jogintézménnyel,⁶² ezekben az esetekben a jogkimerülés és kényszerengedélyek kapcsolatát elemezve.⁶³

A teljesség kedvéért ugyanakkor jelezni kell, hogy az Európai Bizottság (a továbbiakban: Bizottság) legfrissebb cselekvési terve⁶⁴ reagál a jogintézmény 2020-ban felértékelődött szerepére, az alábbiak szerint.

⁵⁹ Jack BRODSKY: The Health of Ebay: The Impact of Ebay on the Future of Trips-Like Pharmaceutical Compulsory Licenses in the United States. *American Journal of Law & Medicine*, Vol. 41., No. 4., 2015. 663.

⁶⁰ Kishore KHAN: Striking a Balance in Compulsory License Legislation. *George Mason Journal of International Commercial Law*, Vol. 5., No. 2., 2014. 231.

⁶¹ Ashley E. SPERBECK: A Mathematical Solution to the Sine of Madness That Is Pharmaceutical Compulsory Licensing under the TRIPS Agreement and the Doha Declaration. *Marquette Intellectual Property Law Review*, Vol. 23., No. 1., 2019. 26.

⁶² C-19/84. *Pharmon BV v Hoechst AG*. Elérhető: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-19/84>; és C-267/95 és C-268/95. *Merck & Co. Inc. v Primecrown Ltd.* egyesített ügyek. Elérhető: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-267/95&language=en>.

⁶³ UJFALUSSY Kristóf Sebestyén: A szellemi tulajdon-jogok közösségi jogi kimerülése és ennek gyógyszeripari jelentősége. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2015/5. 43. Elérhető: <https://tinyurl.com/2k4fd8xzf>.

⁶⁴ EURÓPAI BIZOTTSÁG: Az EU innovációs lehetőségeinek maximális kiaknázása – A szellemi tulajdonra vonatkozó cselekvési terv az EU helyreállításának és rezilienciájának támogatása érdekében. Közlemény, COM(2020) 760 final, 2020. november 25. Elérhető: <https://tinyurl.com/3zfv8ych>.

„Végül pedig a Bizottság felismerte, hogy hatékony rendszereket kell biztosítani a kényszerengedélyek kiadása érdekében, amelyeket végső esetben, biztonsági hálóként kell alkalmazni, ha a szellemi tulajdon-jogok elérhetőségének biztosítását célzó összes egyéb erőfeszítés csődöt mondott. A Kereskedelmi Világszervezet (WTO) szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló megállapodása (TRIPS) a felsorolt feltételek mellett biztosítja a kényszerengedélyek kiadásának lehetőségét, azaz felhatalmazza a kormányokat arra, hogy a szabadalom jogosultjának hozzájárulása nélkül engedélyt adjanak egy szabadalmaztatott találmány felhasználására az azt kérelmező félnek. Országos szükséghelyzet esetén gyorsított eljárás is lefolytatható. A TRIPS-megállapodás és a közegészségügy kapcsolatáról szóló dohai nyilatkozatra is figyelemmel egyértelmű, hogy a WTO tagjai nemcsak a kényszerengedély kiadásának jogával rendelkeznek, hanem azt is szabadon eldönthetik, hogy milyen alapon adják meg a szóban forgó engedélyeket.

A kényszerengedélyek megadását Európában elsősorban a nemzeti jogrendszerek szabályozzák. A Bizottság felhívja a tagállamokat, hogy gondoskodjanak arról, hogy a rendelkezésükre álló eszközök a lehető leghatékonyabbak legyenek, például azzal, hogy gyorsított eljárásokat vezetnek be a kényszerengedélyek szükséghelyzetben történő kiadása érdekében. Ezenkívül a Bizottság úgy véli, hogy az innovációra és a kereskedelemre gyakorolt torzító hatások elkerülése érdekében szorosabb koordinációra van szükség ezen a téren. A tagállamok között kellő időben megkezdett koordináció és információcsere – például az érintett engedélyek időtartamával és jogdíjaival kapcsolatban – mindenképp segítene a lehető legnagyobb előnyök biztosításában, ugyanakkor megelőzné a túlzott mértékű torzulást. A Bizottság a tagállamokkal együtt megvizsgálja egy sürgősségi koordinációs mechanizmus létrehozásának lehetőségét, amelyet rövid időn belül el lehetne indítani azokban az esetekben, amikor a tagállamok kényszerengedély kiadását mérlegelik.”

Ennek alapján a Bizottság továbbra nem látja szükségesnek az uniós szinten egységes szabályozást, a jogintézményt továbbra is megfelelően látja nemzeti hatáskörben hagyni, ugyanakkor felhívja a tagállamokat arra, hogy a kényszerengedély csak végső esetben alkalmazható és például az engedélyek időtartama

és a jogdíjak tekintetében volna helye uniós szintű koordinációnak, információ-cserének.⁶⁵

Mindezek ellenére egy speciális kényszerengedély-típus, a TRIPS Megállapodás 31bis cikke szerinti kényszerengedély mégis uniós szinten van szabályozva,⁶⁶ amelynek kereteit a közegészségügyi problémákkal küzdő országokba történő kivitelre szánt gyógyszeripari termékek előállításával kapcsolatos szabadalmak kényszerengedélyezéséről szóló 816/2006/EK rendelet (a továbbiakban: 816/2006/EK rendelet) teremti meg,⁶⁷ célja pedig értelemszerűen az LDC országok gyógyszertermék-igényeinek kielégítése.⁶⁸

Bár a 816/2006/EK rendelet rövidebbel a TRIPS Megállapodás 2005. évi jegyzőkönyvének véglegesítését követően került elfogadásra, a releváns preambulumbekendései⁶⁹ csupán a Doha Nyilatkozatot és WTO Általános Tanácsának 2003. évi döntését említik.

A 816/2006/EK rendeletnek az fogalom-meghatározásokkal, a kényszerengedély feltételeivel és a TRIPS Tanács irányában fennálló notifikációs kötelezettséggel kapcsolatos rendelkezései⁷⁰ megfelelnek a TRIPS Megállapodás 31bis cikkében, illetve a kapcsolódó függelékben foglaltaknak,⁷¹ ugyanakkor az uniós szabályozás számos kapcsolódó normát is tartalmaz, amely a kényszerengedély gyakorlati alkalmazhatóságához nélkülözhetetlen. Ilyennek tekinthető az eljáró hatóság kijelölése – amely az adott szabadalom tekintetében hatáskörrel rendelkező nemzeti lajstromozó hatóság lesz –, a kérelem elutasításának szabályai, az egyes vámhatósági rendelkezések, az engedély visszavonásának és felülvizsgálatának szabályai,⁷² amiket a TRIPS Megállapodás nem szabályoz.

⁶⁵ Uo. 4. fejezet.

⁶⁶ Fanni WEITSMAN: Eliminating Barriers to Export of Generic Versions of Patented Drugs to Developing Countries – From Doha to Bill C-9. *Asper Review of International Business and Trade Law*, No. 6., 2006. 134.

⁶⁷ TATTAY Levente: A szellemi alkotások teljes körű újraszabályozása Magyarországon. *Iustum Aequum Salutare*, 2009/2. 162. Elérhető: <http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20092sz/11.pdf>.

⁶⁸ KHAN (2014) i. m. 240.

⁶⁹ 816/2006/EK rendelet (1)–(2) preambulumbekendés.

⁷⁰ 816/2006/EK rendelet 2, 4, 6, 9–10, 12. cikk.

⁷¹ VASS László Ádám: A szabadalmi kényszerengedélyezés összehasonlító jogi vizsgálata. In: MEZEI Péter (szerk.): *Természeti és ipari katasztrófák – Jogi aspektusok a 2010-es ajkai vörösiszap-katasztrófa fényében*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2010. 108. Elérhető: <https://tinyurl.com/4p3f5bzh>.

⁷² 816/2006/EK rendelet 3, 11, 14–16. cikk.

Szintén ilyen, gyakorlati jellegű szabálynak tekinthető a TRIPS Megállapodás 31bis cikke által nem érintett, ugyanakkor rendkívüli jelentőségű rendelkezés, amely a licenciadíjjal foglalkozik. A 816/2006/EK rendelet 10. cikk (9) bekezdése az eljáró nemzeti hatóság számára két lehetőséget kínál a díj meghatározására: egyrészt a díj megállapítható – nemzeti szükséghelyzet vagy egyéb súlyos veszélyhelyzet fennállásakor, illetve nem kereskedelmi jellegű közérdekű hasznosítás esetén – „az importáló ország által vagy nevében fizetendő teljes ár” 4%-ában, másrészt – minden egyéb esetben – „a kényszerengedély alapján engedélyezett hasznosításnak az érintett importáló ország [...] számára nyújtott gazdasági értéke, valamint az engedélyhez kapcsolódó humanitárius vagy nem kereskedelmi jellegű körülmények figyelembevételével.”

A 816/2006/EK rendelet – illetve így közvetetten a TRIPS Megállapodás 31bis cikke – szerinti kényszerengedély az Szt. 33/A. §-ában jelenik meg, ugyanakkor jelen tanulmány lezárásáig sem az uniós, sem pedig a hazai szabályozás alapján kényszerengedély nem került kiadásra.

4. Konklúzió

A kényszerengedély a jogosultak és a társadalom érdekei közötti egyensúlynak egy különleges eszköze,⁷³ ugyanakkor alkalmazásának ritkasága nem jelenti azt, hogy a jogintézmény jelentősége ne lenne kiemelkedő.

Bár a TRIPS Megállapodás 31bis cikke a befektetett erőforrások ellenére nem mondható sikertörténetnek – a koronavírus-járvány alatt, jelen tanulmány lezárásáig egyik fejlődő ország vagy LDC sem jelezte, hogy ki szeretné használni a felhatalmazást, az egyetlen, 2007-es példa a jogalap alkalmazására is rossz szájízt hagyott a résztvevőkben –,⁷⁴ ugyanakkor a közel harminc éves TRIPS Megállapodás alkotóit méltatja az a tény, hogy a kényszerengedéllyel kapcsolatos, a 31. cikkben található szabályozás nem csak a kényszerengedély „klasszikus” fajtái – mint a hasznosítás elmulasztása vagy a függő szabadalmak miatti kényszerengedély – tekintetében bizonyult alkalmazhatónak, hanem a világjárvány alatt is megfelelő eszköz volt az ellátási problémák kezelésére.

⁷³ VASS László Ádám: A szabadalmi oltalom és a know-how egyes összefüggéseiről. In: SMUK Péter: *Az állam és jogalapvető értékei I.* – Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola konferenciája. Győr, Széchenyi István Egyetem, 2010. 307. Elérhető: <https://tinyurl.com/2p8cehc2>.

⁷⁴ Ashley WEBER – Lisa MILLS: A One-Time-Only Combination: Emergency Medicine Exports under Canada’s Access to Medicines Regime. *Health and Human Rights*, Vol. 12., No. 1., 2010. 115–118.

Álláspontunk szerint a szabadalmi nemzetközi keretrendszer e tekintetben funkcionális, a TRIPS Tanács előtt Dél-Afrika és India kezdeményezésére jelenleg folyamatban lévő, szélsőségesen széles *waiver*-tárgyalások⁷⁵ nem tűnnek megalapozottnak.

---

⁷⁵ Alexander WINNING: South Africa's Ramaphosa: TRIPS waiver urgent to save millions of lives. *Reuters.com*, 2021. szeptember 28. Elérhető: <https://tinyurl.com/2n3eued5>.

AZ ÜZLETI TITOK VÉDELME NEK JOGGAZDASÁGTANI PROBLÉMÁI

SZALAI Ákos*

Tattay Levente szellemi alkotások jogvédelmével kapcsolatos elemzései gyakran indultak ki a jogvédelem joggazdaságtani hatásaiból – még, ha maga nem is így nevezte, hanem innovációt ösztönző, elsősorban (makro-)gazdasági, versenyképességet fokozó hatásának.¹ Mostani tanulmányomban ugyanezt az ösztönzési kérdést teszem fel az üzleti titok jogi védelme kapcsán Az üzleti titok a magyar irodalomban nem gyakran tárgyalt téma. Elsősorban annak egyik részterülete – pontosabban: a magyar jog mai felfogása szerint részterülete – a know-how problémájának elemzése áll a középpontban. A témát Tattay Levente is több, roppant fontos művében dolgozza fel.²

A magyar üzleti titok szabályozása – és ezzel a know-how szabályozása – új alapokra került az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvénnyel, amely a nem nyilvános know-how és üzleti információk (üzleti titkok) jogosulatlan megszerzésével, hasznosításával és felfedésével szembeni védelemről szóló 2016. június 8. 2016/943/EU európai parlament és tanácsi irányelvet ültette

---

* Dr. Szalai Ákos, egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar; Budapesti Corvinus Egyetem.

¹ Ld. pl. TATTAY Levente: A tudás alapú társadalom és a szerzői jogból, mint tudásgazdaságból származó jövedelem. *Információs Társadalom: Társadalomtudományi Folyóirat*, 2012/2. 77–99.; TATTAY Levente: Gondolatok az innovatív unióról. *Európai Jog: Az Európai Jogakadémia Folyóirata*, 2013/6. 28–39.; TATTAY Levente: Versenyképesség, innováció és szellemi alkotások az Európai Unióban. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2014/4. 5–27.; TATTAY Levente: A szerzői jog versenyképességre gyakorolt hatása az Európai Unióban. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2015/5. 3–25.; TATTAY Levente: *Versenyképesség és szellemi alkotások az Európai Unióban*. Budapest, Wolters Kluwer, 2016.

² Ld. pl. TATTAY Levente: A know-how fogalom fejlődése. *Jogtudományi Közlöny*, 2002/9. 409–412.; TATTAY Levente: A know-how-szabályozás problémái az Európai Unióban. *Gazdaság és Jog*, 2016/6. 15–18. [a továbbiakban: TATTAY (2016a)]; Levente TATTAY: The Protection of know-how in Hungary. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2019/8. 622–632.

át a magyar jogba.³ Az új szabályozás indokaként az üzleti titok védelmének erősítését hozta fel mind az irányelv,⁴ mind a magyar törvény indoklása.⁵

Ugyanakkor a joggazdaságtani irodalomban – a témát elsőként elemző David D. Friedman és szerzőtársai által írt 1991-es cikk kivételével,⁶ és azt kritizálva – inkább szkeptikus hangokat találunk azzal kapcsolatban, hogy az üzleti titok elkülönült jogi védelme jelentős hatást gyakorolna az innovációra.⁷ A fő érv úgy szól, hogy bár az innovációra hat az, hogy milyen erős a fejlesztő jogi védelme, de a már létező iparjogvédelmi és szerzői jogi oltalmi formák által megteremtett védelmet az üzleti titok védelme nem emeli jelentősen. Különösen, ha figyelembe vesszük, hogy nem csak ezen más formák révén lehetne jogilag védeni az innovációkat, hanem lehetne – ilyen jogi védelem nélkül is – egyszerűen titokban tartani. Önvédelemre rendezkedni be – ahogyan a későbbiekben nevezzük majd. Ilyen jogi védelem nélkül is fel lehet állítani fizikai akadályokat, (pl. belépést, belátást gátló objektumokat); ki lehet építeni technikai védelmet (például a számítógépes rendszerek, hálózatok védelmét);

³ Megjegyzendő, hogy az EU irányelv csak a címében utal a know-howra, illetve a preambulumban szerepel többször – de ott is inkább, mint a gazdaságban bevett kifejezés. A normaszövegben nem. Az, hogy a 2018. évi LIV. törvény tartalmazza a definícióját a magyar jogalkotó akaratából történt.

⁴ Mivel a kutatás a korábbiakban elvégzett munkára épül, a tudásmegosztás és az új felfedezések fontos mozgatórugói a további innovációnak. Az innovátor üzleti modelljétől függően előfordulhatnak olyan esetek, amikor a titkosság lehet az alapja a szellemi tulajdon innovációjának és versenyképességét javító tényezőként történő hasznosításának. Minden szellemi tulajdon-jog egy titokkal indul. (A nem nyilvános know-how és üzleti információk [üzleti titkok] jogosulatlan megszerzésével, hasznosításával és felfedésével szembeni védelemről szóló irányelv javaslata.)

⁵ Az üzleti titok jogosulatlan megszerzése, hasznosítása, illetve felfedése nyomán csökken az üzleti titok jogosultjainak esélye arra, hogy innovációs erőfeszítéseik révén kihasználják helyzeti előnyüket. Az üzleti titok védelmét szolgáló hatékony és uniós-zerter hasonló jogi eszközök nélkül a határokon átnyúló belső piaci innovációs tevékenység nem kap megfelelő ösztönzést, és az üzleti titkok nem tölthetik be kellő mértékben növekedést és munkahelyteremtést katalizáló szerepüket. Ennek következtében csökken az innovatív és kreatív alkotásra való hajlam csakúgy, mint a beruházási kedv, ez pedig hátrányosan érinti a belső piac zavartalan működését és növekedésösztönző képességét. (Az üzleti titok védelméről szóló T/386. számú törvényjavaslat általános indoklása.)

⁶ David D. FRIEDMAN – William M. LANDES – Richard A. POSNER: Some Economics of Trade Secret Law. *Journal of Economic Perspectives*, 1991/5. 61–72.

⁷ Ld. pl. Robert G. BONE: A New Look at Trade Secret Law: Doctrine in Search of Justification, *California Law Review*, 1998/86. 241–313.; Vincent CHIAPPETTA: Myth, Chameleon or Intellectual Property Olympian? A Normative Framework Supporting Trade Secret Law. *George Mason Law Review*, 1999/8. 69–169.; James W. HILL: Trade Secrets, Unjust Enrichment, and the Classification of Obligations. *Virginia Journal of Law and Technology*, 1999/4. 1–37.; Michael RISCH: Why Do We Have Trade Secrets? *Marquette Intellectual Property Law Review*, 2007/11. 1–76.

fel lehet szerelni kamerákat; szét lehet osztani az információkat, hogy senki ne legyen a teljes titok birtokában; lehet csak megbízható embereket, családtagokat tájékoztatni, lehet munkaszervezési lépéseket tenni (másolási tilalmak, belépési zónák stb.).⁸

A joggazdaságtani irodalomban kialakult többségi álláspont szerint az üzleti titok jogi védelme inkább csak arra hat, hogy az egyébként – e védelem nélkül – más formákban védett szellemi alkotásokat, információkat inkább próbálják majd titokként megtartani a jogosultak. És ezt többen kritizálják is. Tipikusan a szabadalommal vetik össze az üzleti titkot.⁹ Ebben az összevetésben a kritika általában arra épül, hogy üzleti titok esetén nincs meg az a nyilvánosság, amelyet a szabadalom megkövetel. Míg szabadalom esetén, a védelmi időszak lejárta után lehetőség van az innováció kiterjedt használatára, esetleg továbbfejlesztésére, addig ennek esélyét az üzleti titok csökkenti.¹⁰ Egészen pontosan arra csak akkor van erre lehetőség, ha a titkot annak jogosultja nyilvánosságra hozza azt, illetve ha megengedett módon (például mérnöki visszafejtés útján) jut más tudomására.

A mostani elemzés tárgya az, hogy ezt az állítást mire alapozza a joggazdaságtani irodalom, miért tartja úgy, hogy ez alig ad hozzá valamit az egyéb jogi és önvédelmi rendszerekhez. Másrészt számba veszi, hogy ha az innovációt ösztönző hatás gyenge is, lehet-e más érv annak megteremtése, fenntartása mellett.

1. Az üzleti titok jogi védelmének innovációt ösztönző hatásai

Ha az üzleti titok elkülönült jogi védelmének ösztönző hatásait (vagy más hatásait) akarjuk számba venni, akkor nem feledkezhetünk el arról, hogy annak alternatívája nem a ‘szabadrablás’. Ez a jogintézmény ugyanis már létező oltalmi, védelmi rendszerek mellett jelenik meg. A hatásokat akkor érthetjük meg, ha figyelembe vesszük, hogy *azokhoz képest* milyen többletvédelmet

⁸ RISCH i. m. 43.

⁹ Monográfiájában Görög Márta a szabadalmat emeli ki összehasonlítási alapként. GÖRÖG Márta: *A know-how jogi védelmének alapvető kérdései*. Budapest, HVG-ORAC, 2012. 12.

¹⁰ A magyar jogirodalomban ilyen kritikát fogalmaz meg a know-how védelmével szemben Bobrovszky Jenő. BOBROVSZKY Jenő: Rejtélyek és fortélyok Hozzászólás az üzleti titok és a know-how kérdésköréhez a Ptk. Javaslat kapcsán. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2006/4. 185.

teremt. Ez a többlet két formában érkezhethet. Vagy olyan szellemi alkotásoknak nyújt védelmet, amelyeket azok nem védenek, vagy olyan szankciókat teremt, amelyek az egyéb védelmi formáknál hiányoznak. Ebben a pontban ezt a két kérdést tekintjük át.

A védelem tárgya – az alternatívákhoz képest. Ugyan kétségtelen, hogy az üzleti titkot védő szabályok nélkül is védi a jog a szellemi alkotásokat, mégis érdemes a ‘szabadrablás’ helyzetéből kiindulni. Ugyanis vannak olyan információformák, amelyeket más oltalom nem véd. Másik oldalról pedig vannak olyan titokszerzési lépések (például a mérnöki visszafejtés), amelyekkel szemben az üzleti titok elkülönült jogi védelme sem nyújt védelmet. Ezen esetekre a jogelméleti és a joggazdaságtani irodalom gyakran úgy tekinti, mintha az adott szellemi alkotás szabadon, költségmentesen hozzáférhető lenne – közgazdász nyelven: *szabadjóság* lenne.

Az (amerikai) elméleti irodalom ezt *tulajdoni érvként* ismeri.¹¹ Az üzleti titkot védő első amerikai jogeseteket, például a Peabody v. Norfolk esetet¹² ennek alapján elemzi Robert G. Bone és Michael Risch is.¹³ John Locke tulajdon melletti természetjogi érveit vélik felfedezni ezekben: mindenkinek joga van a saját alkotásai feletti valamiféle, a tulajdonhoz hasonló jogi védelemre.¹⁴

Az információ szabadjóság voltára hivatkozó érv azonban akkor is téves, ha bizonyos információk esetén nincs jogi védelem, ha azok tekintetében ‘szabadrablás’ van. Ugyanis az információ gazdája ekkor is védekezhet annak nyilvánosságra kerülésével szemben. Klasszikus példával élve: a különböző

¹¹ Hasonló érvek bukkannak fel a szellemi tulajdon általános elemzése kapcsán a klasszikus joggazdaságtani tankönyvekben. Ld. Robert COOTER – Thomas ULEN: *Jog és közgazdaságtan*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2004. 134–146.; Steven SHAVELL: *Foundations of Economic Analysis of Law*. Cambridge, Massachusetts – London, The Belknap Press of Harvard University Press, 2004. 230–233.

¹² 98 Mass. 452, 458 [1868].

¹³ Ld. BONE i. m. 253–254.; RISCH i. m. 14. Ennek kapcsán Risch idézi Thomas Jefferson szellemi tulajdonnal kapcsolatos megfogalmazását is (RISCH i. m. 16.), amelyre – szerinte – e korszak bírói joggyakorlata is támaszkodott: „[a] társadalom kizárólagos jogot adhat [a találmányokból] származó haszonra annak érdekében, hogy ezzel ösztönözze az embereket arra, hogy a hasznot hozó ötleteiket kövessék.” (Thomas Jefferson levele Isaac McPhersonhoz, 1813 augusztus 13.)

¹⁴ Ugyanakkor a kritika nem csak arra hívja fel a figyelmet, hogy a többi védelmi formát is figyelembe kéne venni. Ha ugyanis valóban szabadrablás lenne, akkor sem lehet feltétlenül John Locke érveire támaszkodni. Locke ugyanis azt az elvárást, hogy a saját munkájának gyümölcse a természetjog alapján meg kell, hogy illesse az alkotót, azon feltevés mellett fogalmazza meg, hogy az így megszerzett tulajdon miatt mások nem kerülnek rosszabb helyzetbe. Locke ezt az érvet a föld magántulajdona kapcsán fejti ki, és ott ezt a feltételt úgy fogalmazza meg, hogy az ilyen módon tulajdonba került földdarab után is maradjon föld mindenkinek. (Locke Második értekezése... alapján RISCH i. m. 29.)

élelmiszerek receptjeit akkor is védelmeznék valamilyen formában a ‘tulajdonosuk’, ha az üzleti titok jogszabályi védelme nem nyújtana ebben nekik támogatást. A jogi védelem nem a szabadjóság jelleget szünteti meg, hanem ezt az önvédelmet váltja fel. A szabályozásnak az ilyen önvédelmi lépésekre gyakorolt hatásával a következő pont foglalkozik részletesebben.

A szellemi alkotások legtöbb formája esetében azonban nem csak az önvédelemre támaszkodhatunk, hiszen a jogrendszer az üzleti titok elkülönült védelmén kívül is kínál valamilyen védelmet. Az ezt is figyelembe vevő elemzések általában arra a hatásra hívják fel a figyelmet, hogy azon szellemi alkotások esetén, amelyeket egyéb formában – például szabadalomként – is védeni lehetne, az üzleti titok védelme inkább csak átrendezi a már meglévő információkat az egyes védelmi formák között. Amennyiben pedig ez történik, akkor az üzleti titok nem ösztönöz új innovációra – az innováció az egyéb formák mellett is megtörténne.¹⁵

Az igazán érdekes kérdés azonban nem is az, hogy az egyéb oltalmi formákhoz képest milyen többletet nyújt az üzleti titok elkülönült jogi védelme, hiszen vannak olyan információk, amelyeket azok nem védenek, és vannak olyan szankciók, amelyeket azok nem tartalmaznak. A szellemi alkotások egyéb védelmi, oltalmi formái és az önvédelem mellett létezik ugyanis egy harmadik összehasonlítási alap is: a polgári, vagy a büntető- (esetleg a munka-, vagy a verseny-) jog alapján *eleve* fennálló védelem.

Például más üzleti titkának a megsértése tipikusan személyiségi jogot sért. Az üzleti titkot a magyar joggyakorlat a magántitkok körébe sorolja, és ezért más titkának – akár üzleti titkának – a nyilvánosságra hozása is személyiségi jogot sért.¹⁶ Hasonlóképpen az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint is magában foglalta az üzleti titkot az Alkotmány 59. §-ában szereplő magántitok fogalom.¹⁷ Amennyiben pedig az üzleti titok megsértését nem is tekintenénk személyiségjogsértésnek, akkor sem valószínű, hogy az adott lépés ne lenne szerződésszegés –

¹⁵ David D. Friedman és szerzőtársai, illetve Robert D. Bone is kiemeli, hogy ez elsősorban akkor fontos, ha olyan szellemi alkotásról van szó, amelynek mérnöki visszafejtése, vagy újbóli kifejlesztése várhatóan hosszabb időt vesz igénybe, mint amekkora a szabadalom védelmi ideje. Ld. FRIEDMAN ET AL. i. m. 63–64.; BONE i. m. 265.

¹⁶ A magyar jogirodalomban ezt az álláspontot vallja Gárdos Péter, vagy Törő Károly. Ld. Törő Károly: *Személyiségvédelem a polgári jogban*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979. 434.; GÁRDOS Péter: *Kézikönyv az új Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, CompLex, 2009. 156.

¹⁷ JÓRI András: Magánszférajogok. In: JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*. Budapest, Századvég, 2009. 2226.

munkaviszony esetén: munkaviszonyból származó kötelezettség megszegése –, vagy a deliktuális felelősség alapján szankcionálandó lépés lenne.¹⁸

Látszik, nem sok olyan információfajta marad, amely csak az üzleti titok elkülönült jogi védelme miatt részesül védelemben. Éppen ezért e tekintetben annak ösztönző hatása sem lehet erős. Jól példázza ezt talán az a korábbi polgári törvénykönyvben a vállalkozási szerződés kapcsán szereplő szabály. A 394. § (3) bekezdése kifejezetten az üzleti titok védelmét írta elő: ha a megrendelő a vállalkozó teljesítése révén új elgondolásról, megoldásról, vagy műszaki ismeretről szerez tudomást, ezt a vállalkozó hozzájárulása nélkül mással nem közölheti. A 2013. évi V. törvény azonban ezt már nem tartalmazza. Az üzleti titkot elkülönülten védő szabály ugyan ezzel kiesett, de az üzleti titok védelme nem csökkent, hiszen azt a titokvédelem általános védelme miatt az egyébként is létezik.¹⁹

A szankció nagysága. Az üzleti titok elkülönült jogi védelme nem csak akkor ösztönözheti az innovációt, ha olyan információt véd, amit más oltalmi forma, vagy a polgári, büntető-, munka-, versenyjogi szabályok nem. Akkor is megjelenhet ilyen ösztönző, ha a védett szellemi alkotások köre ugyan nem bővül, de a jogsértés szankciója szigorodik.

A legérdekesebb kérdés itt az, hogy kétségtelenül erősebb szerepet kap a szankciók között a haszonelvonás: a jogsértő ebből fakadó hasznának kiadását is követelheti a sértett, nem csak a saját kárának megtérítését. James W. Hill például az üzleti titok elkülönült jogi védelmének indokát épp abban látja, hogy az – végső soron – a jogalap nélküli gazdagodás (*unjust enrichment*) körébe vonja az ilyen jogsértő tevékenységből fakadó hasznokat.²⁰ Amennyiben a haszonelvonás jogkövetkezményei és a kártérítés egymás mellé lép, az kétségtelenül emeli a szankciót – és ezen keresztül növeli a titok védelmét is.

Azonban a haszonelvonás sem új szankciós forma. Egyrészt arra a magántitok megsértése kapcsán is lehetőség van. Másrészt, ha a személyiségi jog

¹⁸ Az amerikai irodalomban, amely nem a személyiségi jog, hanem a tulajdonjog megsértéséből indítja a logikát, sokat foglalkozik azzal, hogy van-e olyan üzleti titoksértés, amelyiknél kérdéses, hogy az üzleti titokra vonatkozó szabályok nélkül ezek alapján el tudna járni a jog – és úgy tűnik nem talált. Robert H. Bone klasszikus fogalmazása szerint: „az üzleti titokért való felelősséget elsősorban a szerződéses elveknek kell szabályozniuk.” (BONE i. m. 243.)

¹⁹ Barta Judit fogalmazása szerint ez a szabály „végkép elhalványult”, mert annak különálló szabályozása a továbbiakban nem indokolt, hiszen azt egyéb rendelkezések kiváltották. Ld. BARTA Judit: XV. Cím A vállalkozási típusú szerződések. In: OSZTOVITS András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja*. III. kötet. Budapest, Opten, 2014. 586.

²⁰ HILL i. m. 13–16. A magyar jogirodalomban Törő Károly hangsúlyozza a jogalap nélküli gazdagodás szerepét az üzleti titok védelmében. Törő i. m. 445.

védelmének nem is lenne ez eszköze, a jogalap nélküli gazdagodás tényállása – vélhetően – egyébként is alkalmazható lenne a legtöbb olyan helyzetben, amikor valaki más titkát használva tesz szert haszonra.

A szankciók nagysága ugyanakkor nem csak akkor nőhet, ha más lesz a szankció formája, hanem akkor is, ha mást is a szankcionálható felek körbe von a szabályozás. A joggazdaságtani irodalom kulcsfogalma itt a végre nem hajtható (*judgement-proof*) kötelezettség problémája. Ennek klasszikus elemzése szerint, ha a jogsértő fél végrehajtható vagyona nem elégséges a megítélt összeg kifizetésére, akkor ezzel a szankció ereje is csökken – hiszen a fizetendő összeg is csökken.²¹ A szellemi alkotások létrehozatala kapcsán pedig azért is fontos ez a kérdés, mert az innováció várható megtérülését is érinti ez: a titok kikerülése esetén kisebb kompenzáció lesz csak elérhető. Tipikus érvelés szerint: az üzleti titok elkülönült jogi védelme csökkenti a végrehajthatósági problémát. A sokszor hivatkozott példa itt azon volt munkavállaló üzlettitok-sértése, akinek a vagyona nem lenne elegendő a sértett volt munkaadó kárának megtérítésére.²² Mivel az üzleti titok megsértése kapcsán nem csak a volt munkavállaló, hanem az új munkaadó is perelhető, így a kompenzáció összege nő. Ez az érv azonban visszavezet az előbb látott kérdéshez: a polgári jog (vagy a versenyjog) alapján nem lenne lehetséges enélkül is fellépni az új munkaadó ellen? Nem lenne-e ehhez elégséges alap a jogalap nélküli gazdagodás, illetve a korábbi munkaadónak okozott kár miatti deliktuális felelősség? Nem lenne a korábbi munkavállaló és az új munkaadó egyébként is közös károkozó?

2. Az innováción túl – az üzleti titok jogi védelmének egyéb ösztönző hatásai

Mint az előző pontban láttuk, az üzleti titok elkülönült védelmének egyik alternatívája az önvédelemre hagyatkozás. Ebben az esetben nem feltétlenül az innováció létrejötte a kérdés, hanem inkább az, hogy az elkülönült védelem miként befolyásolja az a *már meglévő* szellemi alkotások védelmével kapcsolatos döntéseket. Miként hat a szabályozás az önvédelmi lépések nagyságára

²¹ A végre nem hajtható kártérítések ösztönző hatásainak áttekintéséért magyarul ld. COOTER–ULEN i. m. 392–393. Érdemes ezen irodalomból kiemelni, hogy a végrehajtási probléma nem minden esetben jelent valóban az ösztönző csökkenését. Ld. erről Giuseppe DARI-MATTIACCI – Barbara MANGAN: Disappearing Defendants v. Judgment Proof Injurers. *Economica*, 2008/3. 749–765.; Giuseppe DARI-MATTIACCI – Gerrit DE GEEST: When Will Judgment-Proof Injurers Take Too Much Precaution? *International Review of Law and Economics*, 2006/3. 336–354.

²² RISCH i. m. 41., 51.

– és miként a más üzleti titkát megszerezni kívánó fél lépéseire? Az elemzés itt tipikusan az üzleti titok szabályozásának azon pontjára koncentrálnak, mely szerint a sértett csak akkor léphet fel a jogsértővel szemben, ha a titok védelme érdekében az elvárható magatartást tanúsította, vagyis az elvárható önvédelmi lépések megtörténtek.²³

Rablás játék – önvédelem esetén. Azt a helyzetet, amelyben a potenciális sértett és a potenciális jogsértő van, ‘rablás játékként’ lehet leírni.²⁴ A potenciális jogsértő arra fordít erőforrásokat, hogy a másik titkát megszerezze; a jogosult annak megvédésére. Feltehetjük, hogy e két erőforrásmennyiség közötti eltérés befolyásolja azt, hogy milyen eséllyel sikerül megszerezni vagy megvédeni az információt. Minél inkább meghaladja a rabló erre szánt erőforrásmennyisége a védekező félét, annál nagyobb a titok megszerzésének esélye. A két fél reagál egymásra: ha a rabló erős védelemre számít, akkor más döntéseket hoz, mint ha gyengégre. Csak az nem egyértelmű, hogy milyen irányú ez a hatás: lehet, hogy az erősebb védelem még erősebb támadásra, még több erőforrás felhasználására ösztönöz – de az is lehet, hogy az erősebb védelem elriaszt. És fordítva: az erősebb támadás lehet, hogy erősebb védelemre ösztönöz, de az is lehet, hogy a védekező fél inkább megadja magát. Az, hogy a két fél erőfeszítései között pozitív vagy negatív-e az összefüggés, sok elemtől függ:

- az információ értékétől (az egyes felek számára – ami, ugye, eltérő lehet),
- az erőfeszítések hatékonyságától (vagyis, hogy a másik fél adott erőforrás-felhasználása mellett a saját erőforrás változtatása mennyivel növeli a siker esélyét),
- a már felhasznált erőforrások mennyiségétől (amelyhez képest növelni akarjuk az erőforrások mennyiségét) stb.

Ennek alapján belátható, hogy annak megbecslése, hogy az egyes felek mennyi erőforrást szánnak céljaik elérésére, akkor sem egyszerű, ha csak a – jogilag egyszerű – önvédelem helyzetét vizsgáljuk.²⁵

Az üzleti titok védelmének hatása – az önvédelemhez képest. Ha az üzleti titok védelmének mai rendszerét, pontosabban a jogi védelem feltételeként megjelenő védekezéssel kapcsolatos elvárást vizsgáljuk, akkor érdemes abból kiindulni, hogy ez a szabály az információt védő fél döntési logikáját némileg megváltoztatja. Önvédelem esetén egy költségalapú rendszer létezik, amelyet ez

²³ Ld. pl. RİSCH i. m. 42–47.

²⁴ BONE i. m. 275–277.

²⁵ Ilyen modellért ld. BONE i. m. 305–313.

a szabály egy elvárásalapú rendszerré alakít át. Előbbi esetben azt kell számba vennie, hogy egy-egy titokvédelmi lépés milyen költségekkel jár – tekintettel arra is, hogy várhatóan hogyan reagál arra a másik fél. Azt kell szem előtt tartani, hogy (i) az adott lépés mekkora költséggel jár, (ii) hogyan változtatja ez a titok elvesztésének esélyét – figyelembe véve a másik fél várható reakcióját is, illetve, hogy (iii) mekkora a titok értéke a jogosult számára. (Amennyiben a potenciális sértett kockázatkerülő, akkor ő ezen utóbbi két elemet – a titoksértés esélyét és a titok értékét – úgy veszi figyelembe, hogy egyszerűen azok szorzatát, a titokvesztés miatti ún. várható költség csökkenését veszi számba. Amennyiben kockázatkerülő, akkor a számítás bonyolultabb, de akkor is igaz, hogy amennyiben – *ceteris paribus* az első)

Mivel az üzleti titok szabályozása egy önvédelemmel kapcsolatos elvárás fogalmaz meg, így ebben az esetben a jogosult nem az előbbi költségeket és esélyeket vizsgálja elsősorban, hanem – tipikus esetben – *minimálisan* az elvárások teljesítésére fog törekedni.²⁶ Azt azonban nem lehet általános jelleggel kijelenteni, hogy ez az elvárt szint nagyobb vagy kisebb-e annál, amit tiszta önvédelem esetén választana. Ez épp attól függ, hogy a titok gazdája miként értékelte az előző bekezdésben látott három elemet (a védekezés költséget, annak hatékonyságát, illetve a titok értékét). Az elvárás lehet ettől – a gyakorlatilag előre jelezhetetlen szinttől – alacsonyabb is és magasabb is.

Az üzleti titok védelmének hatása – a titok megszerzésére törekvő oldalán. Amikor az üzleti titok megszerzésére törekvő fél dönt az erőforrásfelhasználásról, akkor erre öt fontos tényező hat.

- (i) az adott lépés költsége,
- (ii) az, hogy – figyelembe véve a védekező fél arra adott várható reakcióit is – mennyivel nő emiatt a titok megszerzésének esélye,
- (iii) hogy mekkora a titok értéke a számára,
- (iv) milyen eséllyel és
- (v) mekkora szankcióra számít.

Az üzleti titok védelme ezen elemeket három ponton érinti. Egyrészt, emiatt jelenik meg egyáltalán a szankció. Ez – ha minden más változatlan lenne – csökkentené az ösztönzést az ilyen lépések megtételére. Másrészt, mivel a jogosult fél védekezését is befolyásolja a szabály (tipikusan az elvárt szintet fogja hozni), ezért a lépések hatásosságát (a titokszerzés esélyének változását) is befolyásolja. Ennek a hatása a fentiek miatt bizonytalan.

²⁶ Ha a megfogalmazott elvárási szint nem extrémül magas, vagy a titoksértés esetén kártérítésként vagy más alapon megkapott várható kompenzáció nem marad el extrém mértékben a saját valós (nem csak anyagi) veszteségétől, költségétől, akkor ő ezt az elvárást fogja teljesíteni.

További döntések. Eddig azt vizsgáltuk, hogy önvédelemre, illetve a titok megszerzésére mennyi erőforrást használnak fel a felek az önvédelem modelljében és az üzleti titok védelme esetén. A szabályozás azonban két másik döntésükre is hat.

Egyrészt, a titok megszerzésére törekvő fél oldalán a tiltott lépésekre szánt erőforrások visszafogása nem jelenti feltétlenül azt, hogy ő felhagy a titok megszerzésével. Lehet, hogy egyszerűen átcsoportosítja az erőforrásait a megengedett tevékenységekbe. Ezzel növeli az esélyét arra, hogy a titok ilyen úton kerül hozzá. Ez pedig visszahat a jogosult döntésére is. Éppen ezért szerepelt az ő lépéseinek elemzésében az, hogy az üzleti titok jogi védelme miatt *'minimalisan'* az elvárások teljesítésére fog törekedni. A titokvédelem miatt – *ceteris paribus* – nő annak az esélye, hogy a titok ilyen technikák révén kerül ki. Amennyiben pedig ez ellen olyan lépéseket is indokoltnak lát a védekező fél, amiket egyébként a jog nem várna el tőle, akkor ezeket a lépéseket az elvárás fölött is meg fogja tenni.

Másrészt abban is egyetért az irodalom,²⁷ hogy az üzleti titok jogi védelme nem csak arra hat, hogy a titok megszerzése, illetve az önvédelem érdekében mit tesznek a felek, hanem arra is, hogy a tiltott lépések elrejtésére (például nem tiltott lépésekké *'maszkírozására'*) és felderítésére, illetve a pereskedésre mennyi erőforrást áldoznak. Amennyiben például igaz is, hogy magára a *'rablás játék'* megnyerésére kevesebbet is szánnak a felek, ezt a megtakarítást a felderítés és a pereskedés költsége ellensúlyozhatja.²⁸

Bonyolultabb alternatívák. Ezen, az információ megvédele, megszerzése, a felderítés és az adminisztráció költségeit elemző pont lezárásaként érdemes hangsúlyozni, hogy itt – az egyszerűség miatt – csak a *'szabadrablás'* helyzetét vetettük össze az üzleti titok védelmével. Vagyis azon információk megtartása, illetve megszerzése érdekében tett lépéseket modelleztük csak, amelyek más védelmi formában, a polgári, vagy a büntető (esetleg a munka-, vagy verseny) jog alapján nem védettek. Azok esetében, amelyeknél ilyen védelem eleve van, a hatás vélhetően lényegesen kisebb – de egyben lényegesen bonyolultabb is modellezni. Ennek elemzéséhez látni kellene, hogy az üzleti titok védelme miatt emelkedik-e az elvárt védekezés szintje – illetve fogalmaz-e meg ilyet egyáltalán a joggyakorlat az egyszerű titokvédelem kapcsán. Miképpen viszonyulna az a rendszer például a mérnöki visszafejtéshez.

²⁷ BONE i. m. 275–277.; CHIAPPETTA i. m. 111.; RISCH i. m. 46–47.

²⁸ BONE i. m. 275.

Rablás játék végeredménye és az innovációs ösztönző. Bár a most elemzett ösztönzők időben később jelentkeznek, mint az előző pontban tárgyalt innovációs ösztönzők (hiszen csak azt lehet megvédeni, csak azt lehet megszerezni, amit már valaki megalkotott, kitalált, felismert), de a logikai viszony mégis fordított. Ezt nevezi a közgazdaságtan *visszafelé indukálásnak*. Amikor valaki innovációba kezd, akkor ugyanígy visszafelé fog gondolkodni. Először azt kell, hogy átgondolja, hogy siker esetén meg tudja-e majd védeni – illetve, hogy milyen költségekkel, milyen eséllyel tudja megvédeni – az alkotását. Ennek ismeretében tud arról dönteni, hogy megéri-e a fejlesztés, a szellemi alkotás, az információ, az innováció létrehozása, megszerzése.

3. Az üzleti titok, mint szerződések tárgya

A törvény és az uniós irányelv indoklása egyértelműen az üzleti titok jogellenes megszerzésének szankcionálására és annak védelmére koncentrál. Ugyanakkor az innovációt nem csak a szellemi alkotások jogosulatlan megszerzésének, felhasználásának erőteljesebb szankcionálása révén lehet ösztönözni – hat erre az is, ha egyszerűbbé válik annak önkéntes transzfere. Ugyanis egy-egy alkotás nem csak azon keresztül jelenthet előnyt a jogosultnak, ha maga hasznosítja azt, hanem akkor is, ha a jog átengedése, megosztása fejében másoktól ellenszolgáltatásokhoz juthat.²⁹ A jog ilyen átengedését, a transzfert azonban a tranzakciós költségek akadályozhatják. Az üzleti titok szabályozásának fontos hatása lehet ezekre a tranzakciós költségekre is – megkönnyítheti, de akár meg is nehezítheti az ilyen transzfereket.

A know-howt elemző magyar irodalomban a transzfer kezdetektől központi helyet kap. Már Világhy Miklós know-how definíciójában is annak átruházhatóságát, árjellegét emelte ki – és éppen azért mellőzte a titkosság elvárását, mert nem titkos információk is szolgálhatnak értékes csereeszközként.³⁰

Hasonlóképp az ilyen információk átadásának fontossága bukkan fel Boytha Györgynél is:

„Meggyökeresedett joggyakorlat továbbá a kereskedelmileg hasznosítható titok feletti rendelkezés átruházása vagy felhasználása-

²⁹ Ld. erről – általában a tulajdon kapcsán BARTUS Gábor – SZALAI Ákos: *Környezet, jog, közgazdaságtan*. Budapest, Pázmány Press, 2014. 152–153.

³⁰ VILÁGHY Miklós: A „know-how” problémája. *Újítók Lapja*, 1968/17. 3.

nak akár kizárólagos, akár nem kizárólagos engedélyezése, sokszor még szolgáltatásának jogszatossággal való erősítése is.”³¹

De ezt emeli ki Tattay Levente mind 2002-es, mind 2016-os cikkében is:

„A know-how áruként értékesített vagyoni értékű ismereteket jelent.”³²

„[A know-howt] tényleges előnyt jelentő jogosultságként ismerik el, amelyet a know-how átengedője biztosít a know-how megszerzője számára.”³³

Titoktartási záradékok és tudástranszfer. A tranzakciós költség fogalma az üzleti titok joggazdaságtani elemzéseiben is fontos szerepet játszik. Ezek az érvek arra koncentrálnak, hogy az üzleti titok jogi védelme jelentős részben feleslegessé, vagy legalábbis egyszerűbbé teszi a titoktartási megállapodásokat. Ezek az elemzések azonban nem az információtranszfer megkönnyítésére koncentrálnak, hanem arra, hogy amennyiben egy egyéb szerződés – például munkaszerződés – kapcsán a másik fél az üzleti titokhoz is hozzáférhet, akkor ebben a helyzetben hogyan védelmezhető az üzleti titok.³⁴ Ezt a titokvédelmet könnyít meg – az érv szerint – az üzleti titok szabályozása: mivel az eleve védett, kevésbé fontos annak szerződéses védelme is. Vagyis az egyéb tranzakciók költségeit csökkentik le.

A mostani kérdés azonban nem az, hogy mi történjen, ha egy másra irányuló szerződés kapcsán esetleg kikerülhet az üzleti titok. A kérdés éppen az, hogy miként osztható meg az tudatosan – tipikusan ellenérték fejében. Az információtranszfert akadályozó összes tranzakciós költséget itt természetesen nem tekinthetjük át. Pusztán három elemre koncentrálnánk: arra, amikor az üzleti titok szabályozása diszpozitív szabályokat tartalmaz, amikor az egységes nyelvhasználatot segíti, és amikor kógens szabályokat teremt.

Diszpozitív szabályok – értelmezés. A tudástranszferre vonatkozó szerződések természetesen olykor értelmezésre szorulnak. Lássuk először azt a helyzetet, amikor nem egyértelmű, hogy milyen jogok is kerülnek át a vevőhöz.

³¹ BOYTHA György: Reflexiók dr. Bobrovsky Jenő „Rejtélyek és fortélyok” című tanulmányához. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2006/5. 18.

³² TATTAY (2002) i. m. 410.

³³ TATTAY (2016a) i. m.16.

³⁴ Ld. pl. BONE i. m. 280–283.; Risch i. m. 41.

Görög Márta monográfiájában például az ilyen szerződések két fontos formáját különíti el: (i) az információ szabad továbbadását is lehetővé tevő átruházást és (ii) a csak a felhasználás jogát megengedő *licenciát*. Problémát az jelenthet, ha a szerződésből nem egyértelmű, hogy melyik is történt. Hasonlóképp problémát jelenthet az is, ha licencia esetén az nem egyértelmű, hogy kizárólagos vagy egyszerű (nem-kizárólagos) licenciáról van-e szó. A kérdés ilyenkor az, hogy a korábbi jogosult az adott információt másokkal is megoszthatja-e, vagy nem. Az üzleti titok definíciója alkalmas lehet arra, hogy ilyen esetekben segítse a szerződés-értelmezést, illetve, hogy diszpozitív szabályokat hozzon létre.

Lássuk erre példaként a *Vickery v. Welch* esetet,³⁵ amelyben az alperes azt vállalta, hogy átadja a felperesnek a csokoládégyárát, az ahhoz tartozó egyes jogokat, „a csokoládékészítés kizárólagos jogával és művészetével, titkos módjával, valamint a csokoládékészítés említett módjára vonatkozó minden információval együtt”. Amikor azonban az átadásra sor került volna, akkor az alperes azt közölte, hogy ugyan a csokoládékészítés titkos módját közölni fogja, de nem kötelezi magát arra, hogy azt nem adja tovább másoknak. Kijelentette, hogy az adott módszerre nincs kizárólagos joga vagy szabadalma – és ezt a felperes is tudta. Kiderült, hogy két vagy három másik személynek volt tudomása az alperes titkos módszeréről, akiktől ő korábban azt kérte, hogy nem adják azt ki, amíg ő a csokoládégyártást folytatja. Amikor a bíróság e kérdésben a felperesnek adott igazat, akkor egyben az is eldőlt, hogy – egyéb kikötés híján – az üzleti titok esetén a jogátengedés kizárólagos jog átengedését kell, hogy jelentse.

Persze nem biztos, hogy a magyar jog alapján hasonló válasz születne. Görög Márta is felhívja a figyelmet e kérdés és a szerzői jogban ismert kizárólagos és nem kizárólagos felhasználási engedély közötti párhuzamra.³⁶ Ugyanakkor, mint Pogácsás Anett kimutatja, szerzői jog kapcsán a magyar joggyakorlat arra hajlik, hogy amennyiben a szerződésből nem egyértelmű, hogy azzal milyen jogok is szálltak át, akkor a szerződés értelmezése során a joggyakorlat tipikusan (egy-két fontos kivételtől eltekintve) a szerzőre kedvezőbb, vagyis az átadott jogok körét szűkebbre szabó értelmezést követ.³⁷

Nyelvteremtés – definíciós viták lezárása. A tranzakciós költségeket nem csak diszpozitív szabályok megfogalmazásával, hanem nyelvteremtéssel is

³⁵ 36 Mass. 523, 19 Pick. 523 (1837).

³⁶ Görög i. m. 117–118.

³⁷ Pogácsás Anett: „Néma gyerekek...” – a szerzői jogi felhasználási szerződések értelmezésének egyes aspektusai. *Iustum Aequum Salutare*, XVIII. évf., 2022/2. 121–142.

csökkentheti a jog. Ez történik akkor, ha olyan kifejezéseket, definíciókat teremt, amelyet használva a felek egyszerűen megfogalmazhatják szándékaikat – így például azt, hogy a feleket milyen kötelezettségek is terhelik.³⁸ Az üzleti titok fogalmának léte esetén például egyértelművé válhat, hogy milyen információkat nem adhatnak át a felek másoknak.

Erre a határa szolgáltat példát az *Electro-Craft Corp. v. Controlled Motion, Inc.* eset.³⁹ Ebben az esetben a munkaadó titoktartási megállapodást kötött a munkavállalóval. A vita később abból fakadt, hogy a munkavállaló megosztott bizonyos információkat másokkal. Ezek azonban olyan információk voltak, amelyek titokban tartása érdekében a munkaadó nem tette meg az elvárható lépéseket. A bíróság éppen ezért a munkavállaló lépését nem minősítette titokszétsérsétnek – hiszen a megfelelő védelem hiányában az adott információ nem volt üzleti titoknak minősíthető. Amikor tehát a felek nem fejtik ki, hogy milyen információk titokban tartását is kívánják meg egymástól, akkor az üzleti titok definíciója segíthet annak elhatárolásában, hogy mire is terjed ki ez a kötelezettség.

Az másik kérdés, hogy az üzleti titkok körénél szélesebben is megvonhatják-e egy szerződésben a védett információk körét. Bár ilyen probléma már az *Electro-Craft* esetben is felmerült, de talán még tisztábban jelentkezik ez az *American Paper & Packaging Prod., Inc. v. Kirgan* ügyben.⁴⁰ Itt a jogi konfliktus oka az volt, hogy bár a munkaadó és a munkavállaló megállapodtak abban, hogy meghatározott információkat a munkavállaló a munkaviszony megszűnte után három évig nem hozhat más tudomására, azonban ő mégis egy konkurens cégnél helyezkedett el kereskedelmi ügynökként, és az új munkaadó nevében megkereste a régi munkaadója ügyfeleit. Ítéletében a bíróság azt mondta ki, hogy a munkavállalót nem köti az, hogy a megállapodásban hogyan definiálták a felek a titokban tartandó információk körét. Konkrét esetben azért nem szegett szerződést a munkaadó, mert az adott információ nem fért bele az üzleti titok jogi fogalmába – mivel az ügyfélkör az adott iparágban ismert volt, vagy legalábbis könnyen megszerezhető lett volna.

Tegyük azonban hozzá: az üzleti titok szabályozásának a tudástranszfer tranzakciós költségeire gyakorolt hatása kapcsán sem az a tiszta önvédelem a megfelelő összehasonlítási alap. Az üzleti titok elkülönült védelme által adott

³⁸ Ld. erről bővebben SZALAI Ákos: *A magyar szerződési jog gazdasági elemzése*. Budapest, L'Harmattan – Széchenyi István Szakkollégium, 2013. 488.

³⁹ 332 N.W.2d 890, 903 (Minn. 1983).

⁴⁰ 228 Cal. Rptr. 713, 717 (Cal. Ct. App. 1986).

definíció az egyébként is létező polgári (munka-) és büntetőjogi szabályok mellé, azok bírósági értelmezése, joggyakorlata helyébe lép és definíciókat azok joggyakorlata is kialakít.

4. Összefoglalás

Az elemzés azzal foglalkozott, hogy az üzleti titok jogi definícióját és a titoksértés jogkövetkezményeit megadó elkülönült szabályozás jelenthet-e valóban ösztönzést az innovációra, mint ahogy ezt a jogi szabály európai és magyar megalkotói várták. Láttuk, hogy ez a hatás nem tűnik túl erősnek, ha figyelembe vesszük, hogy az üzleti titok ezen szabályok nélkül is nagyjából hasonló védelemben részesültek volna.

Láttuk, hogy azon innovációk esetén, ahol e szabályozás nélkül valóban nem lenne jogi védelem az ösztönző ereje alapvetően függ attól, hogy miképpen alakul át e miatt a titok jogszerű használójának védekezésre, illetve a titkot megszerezni vágyónak az erre szánt erőforrásmennyisége – mi lesz, hogyan alakul át a ‘rablás játék’ végeredménye. De láttuk azt is, hogy amennyiben az erre a versenyre szánt erőforrások mennyisége csökken is, azzal szemben megjelennek olyan új tevékenységek (például az eljárás vagy a felderítés, illetve annak elkerülésének költségei).

Végül láttuk, hogy az üzleti titok szabályozásának lehet nyelvteremtési funkciója. Itt azonban ugyanúgy kérdés, hogy ezt elkülönült szabályozás hiányában nem tudná-e ellátni a jogrendszer.

Utolsó gondolatként azonban nem árt felhívni a figyelmet arra, hogy a mostan elemzésünk nem azt a problémát elemzi, hogy érdemes lenne-e kivezetni a jogrendszerből a mostani szabályozást, hanem azt, hogy milyen indokaink lehettek (volna) annak megteremtése mellett. A két kérdés nem ugyanaz. Ezt a problémát a közgazdaságtan útkötöttségként ismeri: ha már ráléptünk egy útra, akkor arról letérni már kevesebb hasznot hoz, mint amennyi költséget jelentett az, hogy arra ráléptünk. A know-how szabályozás kapcsán a magyar irodalomban Faludi Gábor fogalmaz meg hasonlót 2006-ban a polgári törvénykönyv körüli viták során:

„Nagy óvatosság szükséges mind a nem nevesített szellemi alkotások védelmének megszüntetéséhez, mind a know-how fogalom és védelem módosításához kapcsolódó hatályba lépési rendelkezések megalkotásához. A hatályos szabályok szerint a védelem a köz-

kinccsé válásig tart. Gazdasági társaságok jegyzett tokéjének része szellemi alkotásra, illetve know-how-ra fennálló vagyoni jogokból álló nem pénzbeli hozzájárulás. E jogok hatályos hasznosítási szerződések tárgyai is. Semmilyen felméréssel nem lehet megbízható tudomást szerezni arról, hogy jogalanyok milyen széles körét érintené a szerzett jogaik (a jövőben esedékes ellenérték tekintetében szerzett várományaik) megszüntetése. Nem kell különösebb indokolás ahhoz, hogy tekintettel kell lenni a megszüntetéssel/módosítással összefüggő alkotmányossági megfontolásokra is.”⁴¹

---

⁴¹ FALUDY Gábor: Megjegyzések az új Ptk. tervezet know-how-ra vonatkozó szabályaihoz. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2006/5. 31.

III.
SZERZŐI JOG A KREATIVITÁS
SZOLGÁLATÁBAN

A SZERZŐNEK A MŰ LEHÍVÁSRA HOZZÁFÉRHETŐVÉ TÉTELÉHEZ VALÓ JOGA KORLÁTOZÁSÁNAK ARÁNYOSSÁGA AZ EURÓPAI JOGFEJLŐDÉS TÜKRÉBEN

GRAD-GYENGE Anikó*

Tanulmányom Tattay Levente professzor úr emléke előtt tiszteleg. Bízom benne, hogy ezúton is le lehet róni azért hálámat, amiért fiatal kutatóként, oktatóként tárt karokkal fogadott és komoly érdeklődést mutatott kutatási tevékenységem iránt és számtalan alkalommal osztotta meg velem gondolatait, írásait. Témaválasztásom az ő kutatási témáihoz is kapcsolódik, az uniós jogharmonizáció újabb jelenségeit értékeli.¹

A DSM-irányelvvel² összefüggésben mértékadó források sokasága³ foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy a tartalommegosztó szolgáltatók felelősségére irányadó

---

* Dr. Grad-Gyenge Anikó, habilitált egyetemi docens, tanszékvezető, tudományos és innovációs dékánhelyettes, BME Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Üzleti Jogi Tanszék.

¹ A tanulmány teljes szövege a *Fundamentum* c. folyóirat 2022. első számában jelent meg. A kézirat lezárásának dátuma 2022. január 1.

² A digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról szóló, 2019. április 17-i (EU) 2019/790 európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban: DSM-irányelv).

³ A teljesség igénye nélkül kell megemlíteni Sebastian SCHWEMER – Jens SCHOVSBO: What is Left of User Rights? – Algorithmic Copyright Enforcement and Law in the Light of the Article 17 Regime. In: Paul TORREMANS (ed): *Intellectual Property Law and Human Rights*. 4th edition. Alphen aan den Rijn, Wolters Kluwer, 2020.; Matthias LEISTNER: European Copyright Licensing and Infringement Liability Under Art. 17 DSM-Directive. Can We Make the New European System a Global Opportunity Instead of a Local Challenge? *Zeitschrift für Geistiges Eigentum/Intellectual Property Journal*, 2020/2. 123–214.; Martin SENFTLEBEN: Institutionalized Algorithmic Enforcement – The Pros and Cons of the EU Approach to UGC Platform Liability. *Florida International University Law Review*, 2020/14 (2), 299–328.; João QUINTAIS – Giancarlo FROSIO – Stef van GOMPEL – P. Bernt HUGENHOLTZ – Martin HUSOVEC – Bernd Justin JÜTTE – Martin SENFTLEBEN: Safeguarding User Freedoms in Implementing Article 17 of the Copyright in the Digital Single Market Directive: Recommendations From

új rezsim mennyiben korlátozza az e szolgáltatásokat igénybevevő *user*-ek alapvető jogait (elsősorban a véleménynyilvánításuk szabadságát). E vonatkozásban már az irányelv kitárgyalása során is számos javaslat keletkezett.⁴ Jól mutatja azt, hogy ezt a kérdést egyelőre nem sikerült minden fél számára megnyugtató módon rendezni, hogy a lengyel kormány még az irányelv átültetési határidejének lejártát megelőzően megsemmisítési keresettel az Európai Bírósághoz fordult a szabályozás alapjogi megfelelőségi vizsgálatának lefolytatása érdekében.⁵ A vita feltehetően mások számára sem zárult még le: a tagállamok igen nagy többsége, vélhetően a Bíróság döntésére is számítva – kivár.⁶

Az alapjogi kérdés nyilvánvalóan nem bagatellizálható: a szabályozás által érintett valamennyi szereplő, a szerzői jogi jogosultak és userek, továbbá felhasználók jogos érdekei mind alapjogi védelmet élveznek.

Jelen tanulmányom a 17. cikk szabályai alapjogi elemzésének fenti fő sodrától eltér. Egy korábbi írásomban már foglalkoztam azzal a kérdéssel, hogy a jogsértésért való felelősség telepítése és annak erőteljes korlátozása a szubjektív szempontok beemelése útján mennyiben derogálja a vele szimbiózisban létező kizárólagos jogot.⁷ Ezt a problémát a DSM-irányelv 17. cikkének kontextusában megfogalmazva azt szükséges vizsgálni, hogy a lehívásra hozzáférhetővé tétel-

---

European Academics (November 11, 2019). <https://ssrn.com/abstract=3484968> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3484968>

⁴ Itt különösen ki kell emelni az ALAI-nak a tárgyban írott három véleményét: 2019 ALAI opinion on Article 13 of the proposal for a Directive on copyright in the Digital Single Market as adopted by the trialogue; 2020 First Opinion on certain aspects of the implementation of Article 17 of Directive (EU) 2019/790 of 17 April 2019 on copyright and related rights in the digital single market, 2020 Second Opinion on certain aspects of the implementation of Article 17 of Directive (EU) 2019/790 of 17 April 2019 on copyright and related rights in the digital single market (mindhárom vélemény elérhető: <https://www.alai.org/en/resolutions-and-positions/>), valamint az European Copyright Society álláspontját: Alex METZGER – Martin SENFTLEBEN: Comment of the European Copyright Society on Selected Aspects of Implementing Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market Into National Law. <https://europeancopyrightsocietydotorg.files.wordpress.com/2020/04/ecs-comment-article-17-cdsm.pdf>

⁵ A lengyel kormány 2019. május 24-én kezdeményezett eljárást az Európai Unió Bírósága előtt. A C-401/19. ügy jelenleg is folyamatban van, egyelőre főtanácsnoki vélemény látott napvilágot, amelyet alább elemzek.

⁶ Az Európai Bizottság 2021. július 26-án jelentette be, hogy 23 tagállam ellen indít kötelezettségességi eljárást a DSM-irányelv átültetésének elmulasztása miatt. Ld. <https://tinyurl.com/ydawpzp6>. Közülük azóta néhány tagállam teljesítette az átültetési kötelezettségét: a késlekedők közül 2021. december 8-ig Írország, Olaszország és Észtország ültette át az irányelvet.

⁷ GRAD-GYENGE Anikó: A jogsértésért való felelősség vagy a nyilvánossághoz közvetítési jog új határai. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2017/5. 7–14.

hez fűződő szerzői kizárólagos jog korlátozása egy igen erős felelősségkorlátozó rezsim útján miként hat a kizárólagos jogként értelmezés lehetőségére.

1. A lehívásra történő hozzáférhetővé tétel mint a szerző (és a kapcsolódó jogi jogosultak) kizárólagos engedélyezési joga és e jog alapjogi védelme

A lehívásra hozzáférhetővé tétel jogát a WIPO Szerzői Jogi Szerződése⁸ ismerte el elsőként a szerző új, önálló kizárólagos jogaként.⁹ A kizárólagos jog korlátozására a többi kizárólagos jog korlátozásának kereteit is megadó háromlépcsős teszt került bevezetésre, ami a biztosított jogok szerzői jogi rendszeren belül lehetővé tett korlátozásának maximumát állapította meg. A WCT 14. cikk (2) bekezdése rögzítette, hogy a tagállamok kötelesek biztosítani, hogy a nemzeti jogukban rendelkezésre álljanak azok a jogérvényesítési eszközök, amelyek a szerződésben meghatározott jogok megsértése esetén hatékony eljárást tesznek lehetővé. A WCT ezt a szabályozási megoldást a szerzőé mellett megjelenő egyéb társadalmi érdekek kiegyensúlyozott védelme körében helyezte el.¹⁰ A WCT-t az Európai Unió jogrendjébe átültető Infosoc-irányelv a kijelölt utat követte,¹¹ azzal, hogy definiálta a tagállamok számára azokat a konkrét kivételeket és korlátozásokat is, amelyek a szerző kizárólagos engedélyezési jogát szűkebbre szoríthatják.¹²

Bár számos európai bírósági ügyet megérő vita zajlott arról, hogy a fentiek szerint biztosított kizárólagos jogot más alapjogi védelem alatt álló érdekekkel való ütközésük során ezekből fakadó külső (i.e. szerzői jogi rendszeren kívüli) korlátozások is érinthetik-e. Ez a vita – legalábbis a szerzői jogi kivételek és korlátozások tekintetében – immáron eldőlni látszik.¹³

⁸ A Szellemi Tulajdon Világszervezete 1996. december 20-án elfogadott szerzői jogi szerződése, Magyarországon kihirdette a 2004. évi XLIX. törvény.

⁹ Silke von Lewinski: *International Copyright Law and Policy*. Oxford, 2008. 454–458.

¹⁰ A WCT preambuluma szerint a felek „felismerve az egyensúly fenntartásának szükségességét a szerzők jogai és a szélesebb közérdek, különösen az oktatás, kutatás és információhoz való hozzájutás érdekei között” kötötték a szerződést.

¹¹ Az információs társadalommal kapcsolatos szerzői és szomszédos jogokról szóló, 2001. szeptember 27-i 2001/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban: Infosoc-irányelv).

¹² Infosoc-irányelv 5. cikk.

¹³ Az ügyeket elemzi BARANYI Róbert: De ki őrzi az öröket? A CDSM-irányelv szűrési mechanizmusa és a véleményszabadság. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2021/6. 40–42.

Az Európai Bíróság a Pelham-ügyben¹⁴ a Kraftwerk együttes Metall auf Metall című számának hangfelvételéből kivett zenei hangminta (*sampling*) engedély nélküli felhasználása kapcsán járt el. A Bíróság kimondta, hogy a hangfelvételek előállítója „[...] felléphet a hangfelvételéből valamely harmadik személy által valamely más hangfelvételbe való belefoglalás céljából átvett hangrészlet felhasználásával szemben, még ha e részlet igen rövid is, kivéve, ha a minta felismerhetetlen hallás után.” A Bíróság szerint a tagállamok szabályozási hatásköre nem terjed ki arra, hogy a nemzeti jogukban a hangfelvétel-előállítók engedélyezési joga tekintetében az Infosoc-irányelv 5. cikkében meghatározottakon túlhaladó kivételeket és korlátozásokat állapítsanak meg.¹⁵

E nyomon továbbhaladva az EUB a korlátozott terjesztésű dokumentumok sajtóban történt kiszivárogtatásáról szóló Funke Medien (Afghanistan Papiere) ügyben¹⁶ kimondta, hogy az Infosoc-irányelvben foglalt kizárólagos jogokkal szemben a hozzájuk kapcsolt kivételek és korlátozások nem minősülnek teljes körű harmonizációt előírányzó intézkedésnek. Ugyanakkor az Európai Unió Alapjogi Chartájának 11. cikkében biztosított tájékoztatói szabadság és sajtószabadság az irányelvben előírt kivételeken és korlátozásokon túlmenően nem igazolhat eltérést (kivételt, korlátozást) a szerző kizárólagos többszörözési és nyilvánosságához közvetési joga alól, mivel az irányelvbeli kivételek és korlátozások saját maguk, kizárólagosan szolgálják az Alapjogi Charta érvényesülését. Így azonban a nemzeti bíróság feladata is arra szorul vissza, hogy az adott ügy körülményeinek összességére tekintettel úgy alakítsa ki a védett érdekek közötti egyensúlyt, amely – miközben tiszteletben tartja azok szövegét és megőrzi azok hatékony érvényesülését – teljes mértékben összhangban van az Európai Unió

¹⁴ Az Európai Bíróság 2019. július 29-én a C-476/17. számú Pelham GmbH, Moses Pelham, Martin Haas kontra Ralf Hütter, Florian SchneiderEsleben ügyben hozott ítélete.

¹⁵ Caterina SGANGA: A Decade of Fair Balance Doctrine, and How to Fix It: Copyright Versus Fundamental Rights Before the CJEU from Promusicae to Funke Medien, Pelham and Spiegel Online (August 1, 2019). *European Intellectual Property Review*, 2019/11. <https://ssrn.com/abstract=3414642>; Christophe GEIGER – Elena IZYUMENKO: The Constitutionalization of Intellectual Property Law in the EU and the *Funke Medien, Pelham and Spiegel Online* Decisions of the CJEU: Progress, but Still Some Way to Go! *International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 2020/51. 282–306. <https://doi.org/10.1007/s40319-019-00901-1>; Thom SNIJDERS – Stijn van DEURSEN: The road not taken: the CJEU sheds light on the role of fundamental rights in the European copyright framework: a case note on the Pelham, Spiegel Online and Funke Medien decisions. *International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 2019/50. 1176–1190.; Bernd Justin JÜTTE – João QUINTAIS: Advocate General turns down the music: sampling is not a fundamental right under EU copyright law. *EIPR*, 41(10) 654.

¹⁶ Az Európai Bíróság 2019. július 29-én a C469/17. számú Funke Medien NRW GmbH kontra Bundesrepublik Deutschland ügyben hozott ítélete.

Alapjogi Chartája által biztosított alapvető jogokkal. Ilyen módon nem csak a kizárólagos jog terjedelme van uniós szinten meghatározva, de a kivételek és korlátozások legtágabb terjedelme is, amit a tagállamok a többi alapjogra is tekintettel kell, hogy kialakítsanak.¹⁷

Mindezidáig utolsóként az EUB a Spiegel online ügyben foglalkozott a kérdéssel, amely egy, politikai szereplő szerzőjére később hátrányossá vált cikke közzétételével kapcsolatban folyt.¹⁸ Ebben a Bíróság kimondta, hogy az irányelvvel ellentétes az olyan nemzeti szabály, amely arra az esetre korlátozza az e rendelkezésben előírt kivétel vagy korlátozás alkalmazását, amikor a védett mű napi eseményekről szóló tudósítás céljából történő felhasználására vonatkozó előzetes engedély kérésére észszerűen nincs lehetőség. Ez utóbbi kritérium olyan módon szűkíti tovább az irányelvben foglalt tudósítási célú kivétel hatályát (és szélesíti ezáltal a szerző rendelkezési jogát), ami az irányelvben egyrészt nem szerepel, másrészt nem indokolhatóan korlátozza a művekhez való ilyen célú hozzáférést és ezáltal viszont ténylegesen akadályozza a tájékoztató szabadság érvényesülését. Ez azt is jelenti, hogy a szerző kizárólagos jogának szűkítése kivétel vagy korlátozás bevezetésével egyes esetekben nem csak lehetőség, hanem akkor, ha a vele szemben álló alapjog másként nem tud érvényesülni, akár jogalkotási kényszerré is válhat.

A paródia-kivétel tekintetében sajtós helyzet alakult ki. Az Infosoc-irányelv a többszörözés és lehívásra hozzáférhetővé tétel tekintetében tette lehetővé a paródiacélú kivétel bevezetését a tagállamok számára.¹⁹ A tagállamok jelentős része azonban a paródia, mint a véleményszabadság kifejezése lehetőségét más módon is elegendőnek látta biztosítani. A DSM-irányelv ezt követően a paródia nyilvánosságához közvetítés útján való megvalósulását azonban kötelezően bevezetendő kivétellé módosította.²⁰ Az a fura helyzet állt elő számos tagállamban, hogy míg a paródia elkészítéséhez a jogosult engedélye szükséges, a nyilvánosságához közvetítéséhez azonban erre nem lenne szükség. Aligha van

¹⁷ Ansgar KAISER – Stefan SCHEUERER: The Impact of Fundamental Rights on European Copyright Law – Opinion on the CJEU Decisions C-516/17 ‘Spiegel Online’ and ‘C-469/17 Funke Medien’ (October 31, 2019). *GRUR Int.*, 2019. 1153–1160.; Alan HUI – Frédéric DÖHL: Collateral Damage: Reuse in the Arts and the New Role of Quotation Provisions in Countries with Free Use Provisions After the ECJ’s. *Pelham, Funke Medien and Spiegel Online Judgments. International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 2021/52. 852–892.

¹⁸ Az Európai Bíróság 2019. július 29-én a C516/17. számú, Spiegel Online GmbH kontra Volker Beck ügyben hozott ítélete.

¹⁹ 5. cikk (3) bekezdés k) pont.

²⁰ 17. cikk (7) bekezdés b) pont.

azonban olyan érvelés, amely szerint az egyik bevezetése túlzó, a másiké pedig elfogadható lenne a szerzői kizárólagos jog korlátozása szempontjából.

A nemzeti jogalkotó a fenti EUB ítéletek, valamint az Infosoc- és a DSM-irányelv összevetése nyomán haladva álláspontom szerint már csak úgy dönthet (ahogy egyébként tette a magyar jogalkotó²¹), hogy a paródia-szabadság tekintetében annak a nyilvánossághoz közvetítési aspektusát mindenképp lehetővé teszi kivételként/korlátozásként. Viszont az a mérlegelési joga, hogy a paródia transzformatív elemét engedélyhez köti-e, szintén jelentős mértékben leszűkült: nem támasztható alá, ha a megosztás (véleménykifejezés okán) szabad, az alkotás (szintén véleménykifejezés okán) engedélyköteles kellene, hogy maradjon.

Az Európai Bíróság döntéseinek áttekintése alapján elmondható, hogy a szerzői jog alapjogok érvényesülése érdekében történő külső korlátozásának gondolata részben meghaladtá vált, részben belső korlátozási eszközzé alakult át: lényegében nincs lehetőség az alapjogi mércére hivatkozva kívülről korlátozni az uniós jogban biztosított szerzői jogokat. Az alapjogok érvényesülése az uniós jog által biztosított mozgásteret csak szűkítheti, és erre, de legfeljebb erre a mérlegelésre – nemzeti jogalkotás hiányában – a nemzeti bíró is felhatalmazással rendelkezhet.

Igen fontos látni, hogy a Bíróság eddig minden esetben elfogadta azt, hogy a kizárólagos jog irányelv által meghatározott terjedelme a szerzői érdekek indokolt védelmét biztosítja, továbbá hogy az irányelvben rögzített kivételek és korlátozások megfelelő keretet adnak a szerzői joggal szemben álló alapjogok érvényesítésének is. A Bíróság legfeljebb odáig jutott el, hogy a tagállami finomhangolásnak melyek az alkalmas és melyek az alkalmatlan eszközei. Ez egyáltalán nem zárja ki azt, hogy a Bíróság adott esetben akár eljuthatna oda is, hogy az irányelvi szabályozás nem biztosítja az alapjogok kiegyensúlyozott védelmét sőt, ehhez a megállapításhoz eljuthatna mind a szerzői, mind a szerzőével szemben álló érdekek javára.

²¹ A módosításhoz vezető szempontokat kiválóan foglalja össze UJHELYI Dávid: *A paródiakivétel szükségessége és lehetséges keretrendszere* című PhD-értékezője. (Budapest, PPKE JÁK) 165–171. <https://tinyurl.com/456kxcrs>

2. A lehívásra hozzáférhetővé tételhez fűződő kizárólagos engedélyezési jog bírósági érvényesíthetőségének eddigi alapjogi megfontolásai

Bár a kizárólagos jog belső korlátozás útján szorítható meg, ez nem jelenti azt, hogy ez a belső korlátozás csak szabad felhasználás útján lenne szabályozható, és azt sem, hogy e más típusú belső korlátozásnak viszont nem kellene az alapjogi teszteknek megfelelnie. Az Európai Bíróság az elmúlt két évtizedben több ügyben is vizsgálta azt, hogy a széles körben, de nem teljes mértékben harmonizált szerzői jogi jogérvényesítési rendszer mennyiben tesz eleget az alapjogi megfontolásoknak. Az Európai Unió mindezidáig a szerzői jog polgári, illetve közigazgatási jogi úton való érvényesítésének harmonizációját valósította meg, ennek alapját a 2004/48/EK irányelv képezi.²² (A büntetőjogi harmonizáció többszöri sikertelen kísérlet után is a tagállamok hatáskörébe tartozik.²³)

A jogérvényesítési rendszer magját az Enforcement-irányelvben foglaltak határozzák meg: ez az irányelv egy erősen objektív rendszerű (azaz a jogsértés ténye és nem a jogsértő tudatállapota alapján szankcionáló), az elkövethető jogsértések sokszínűségéhez megfelelően széles körben alkalmazható szankció-rendszert alakított ki.

Az Enforcement-irányelv alapján a jogsértés abbahagyására és a további jogsértéstől való eltiltásra vonatkozó, illetve a jogsértéssel kapcsolatos adatok szolgáltatására irányuló igényt lehet érvényesíteni olyan személyekkel szemben is, akik maguk nem valósítottak meg jogsértő cselekményt.

Az, hogy az Eker-irányelv²⁴ értelmében vett (online) közvetítő szolgáltatók – függetlenül attól, hogy egyébként nem minősülnek felhasználónak és így felhasználóként nem felelnek a jogsértésért – az irányelv több szankciója kapcsán is érintettek lehetnek, számos ügyben vetette fel azt a kérdést, hogy vajon velük szemben egyáltalán ezek az Enforcement-irányelv szerinti szankciók alkalmazhatók-e, vagy témám szempontjából: a szankciók esetleges alkalmazása a szer-

²² A szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről szóló 2004. április 29-i 2004/48/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban: Enforcement-irányelv).

²³ FAZEKAS Judit – GYENGE Anikó: Büntetőjogi jogérvényesítés a szellemi tulajdon-jogok területén és nemzeti szinten. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2006/6. 5–22.

²⁴ A belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól szóló 2000. június 8-i 2000/31/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban: Eker-irányelv).

zői kizárólagos jog (jellemzően a lehívásra hozzáférhetővé tételi jog) érdekében nem sérti-e valamilyen alapjogi védelem alatt álló érdeküket.²⁵

Egy belga ügyben a SABAM (a belga zenei közös jogkezelő szervezet) ideiglenes intézkedést kért a Scarlet Extended SA ellen, amelynek keretében megállapították, hogy a Scarlet internet-szolgáltatásán keresztül engedély nélküli fájlcserevel megvalósuló szerzői jogsértés zajlik.²⁶ A SABAM a nemzeti bíróságtól kérte azt, hogy kötelezze arra a Scarletet, hogy az hagyja abba a jogsértéshez nyújtott szolgáltatói tevékenységét, és ez egy blokkolási és szűrési módszer bevezetése útján valósuljon meg. Az Európai Bíróság az ügybe végül arra a következtetésre jutott, hogy a vállalkozás szabadságára, valamint a szolgáltatást igénybevevő ügyfeleknek a személyes adatokhoz, továbbá az információk fogadásához és közléséhez fűződő jogaira is tekintettel

- a nemzeti bíróságnak az ideiglenes intézkedés tartalmára, illetve a jogsértés abbahagyására, valamint a jogsértéstől való eltiltás tartalmára vonatkozó jogértelmezési lehetősége konkrét ügyben nem terjed odáig, hogy általában, valamennyi érintett és nem érintett szereplőre tovagyűrűző hatással bíró rendelkezést hozzon, ehhez nemzeti jogalkotói lépés szükséges;
- a nemzeti jogalkotó is csak az arányosság elvének figyelembevételével vezethet be online tartalomszűrést;
- a szűrés nem lehet minden elektronikus kommunikációra kiterjedő;
- a szűrés és blokkolás nem alkalmazható általában, generális prevenció céljával;
- ott egyáltalán nem alkalmazható szűrés és blokkolás, ahol nincs jogsértés;
- a szűrést és blokkolást nem lehet kizárólag az internet-szolgáltató költségére bevezetni.²⁷

²⁵ Irina BARALIUC – Sari DEPREUW – Serge GUTWIRTH: Copyright enforcement in the digital age: a post-ACTA view on the balancing of fundamental rights, *International Journal of Law and Information Technology*, 2013/1. 92–104.

²⁶ Az Európai Bíróság 2011. november 24-i C-70/10. számú a Scarlet Extended SA kontra Société Belge des Auteurs, Compositeurs et Éditeurs SCRL (SABAM) ügyben hozott ítélete.

²⁷ Gerhard SPINDLER: Copyright Law and Internet Intermediaries Liability. In: Tatiana-Eleni SYNODINOU – Philippe JOUGLEUX – Christiana MARKOU – Thalia PRASITOU (eds.): *EU Internet Law in the Digital Era*. Cham, Springer, 2020.; Tatiana-Eleni SYNODINOU: Intermediaries' liability for online copyright infringement in the EU: Evolutions and confusions. *Computer Law & Security Review*, 2015/1. 57–67.

A Netlog-ügyben²⁸ ugyanúgy a SABAM belga szerzői jogvédő szervezet perelt egy internetes szolgáltatót, ez esetben egy közösségimédia-jellegű szolgáltatót működtető tárhelyszolgáltatót. A Bíróság szerint nem irányulhat a szűrési rendszer felállítása során arra sem, hogy folyamatosan azonosítsa a SABAM repertoárjába tartozó valamennyi zeneművet, filmet vagy más audiovizuális alkotást, akár olyanokat is, amelyek a döntés időpontjában még meg sem születtek, csak később kerülnek be a jogkezelés körébe. Egy ilyen szűrési rendszer ugyanis indokolatlanul és aránytalanul korlátozná a tárhelyszolgáltató vállalkozási szabadságát.

Végül a UPC Telekabel ügyben²⁹ hozott döntés értelmében a hozzáférés biztosító szolgáltató eltiltó végzés alapján kötelezhető előzetes tartalomszűrésre, ha annak a konkrét módja a vállalkozáshoz való alapjogát nem korlátozza aránytalanul. Az összemérést a tagállami bíróságnak kell elvégeznie. Az ügyben konkrét filmek tekintetében kérte a jogosult a hozzáférés szolgáltató kötelezését a szűrésre.³⁰

Mindezen ügyek alapján lehet azt mondani, hogy az Európai Bíróság igen régóta foglalkozik olyan ügyekkel, amelyekben a közvetítő szolgáltatót végző szolgáltató felelőssége nem szűnik meg a jogsértő tartalom egyszerű eltávolításával. Sőt az ideiglenes intézkedés, továbbá a jogsértéstől való eltiltás körében a szűrésre kötelezés elfogadott szankciónak tekinthető. A Bíróság ezekben az esetben a „hagyományos”, az Enforcement-irányelvben megállapított jogérvényesítési eszköztárat töltötte meg olyan új, alapvetően technológiai eszközökkel, amelyek az új technológiák útján elkövetett jogsértések esetében megfelelőek lehetnek.³¹

²⁸ A Bíróság 2012. február 16-i C-360/10. számú ítélete (harmadik tanács) a Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) kontra Netlog NV ügyben.

²⁹ Az Európai Bíróság 2014. március 27-én a C-314/12. előzetes döntéshozatali ügyben UPC Telekabel Wien GmbH kontra Constantin Film Verleih GmbH és Wega Filmproduktionsgesellschaft GmbH hozott ítélete.

³⁰ Giulia PRIORA: Catch me if you can: CJEU safeguards the privacy of online copyright infringers in landmark decision Constantin Film Verleih v YouTube. *Rivista di Diritto dei Media*, 3/2020. <https://tinyurl.com/4vt3625s>

³¹ Sophie STALLA-BOURDILLON: Sometimes One Is Not Enough – Securing Freedom of Expression, Encouraging Private Regulation, or Subsidizing Internet Intermediaries or All Three at the Same Time: The Dilemma of Internet Intermediaries’ Liability. *Journal of International Commercial Law and Technology*, 2012/2.

A Promusicae-ügyben³² és az LSG-ügyben³³ a Bíróság kimondta, hogy az Ekerie., az Infosoc-irányelv és az adatvédelmi irányelv nem kötelezi arra a tagállamokat, hogy a szerzői jog hatékony védelmének biztosítása céljából előírják a személyes adatok polgári eljárás keretében történő közlésének kötelezettségét. Vagyis ezen a téren a tagállamok saját kompetenciáik alapján dönthetnek a kötelezettség megteremtéséről.³⁴ Ugyanakkor a Bonnier-ügyben³⁵ már a Bíróság nem tekintette az uniós jogba ütközőnek azt a (svéd) tagállami megoldást, amely lehetővé teszi, hogy egy adott internet-előfizető vagy internethasználó azonosítása érdekében arra kötelezzék az internet-hozzáférést biztosító szolgáltatót, hogy a szerzői jog jogosultjának vagy ez utóbbi jogutódjának tájékoztatást adjon arról az előfizetőről, akinek a szolgáltató egy adott IP-címet (internetprotokoll) biztosított, amely címről állítólag a jogsértést elkövették. A svéd nemzeti jogszabály az eljáró bíróság számára lehetővé teszi, hogy az egyes esetek körülményei alapján és az arányosság elvéből eredő követelmények megfelelő figyelembevételével mérlegelje az ellentétes érdekeket.³⁶

Az Európai Bíróság ezekben az esetekben eljutott arra a következtetésre, hogy a személyes adatok védelme sem olyan érdek, amely minden esetben megelőzné a szerzői jogi jogosult érdekeinek védelmét. Mivel azonban a szembenálló érdekek kiegyensúlyozására a másodlagos uniós jog maga nem ad iránymutatást, ezért azt csak az Emberi Jogi Charta alapján tudta megítélni. Mindenesetre a kiegyensúlyozás itt sem haladhat túl az Enforcement-irányelv adta kereteken.

A legintenzívebb jogfejlesztést a jogérvényesítés területén az Európai Bíróság egyes közvetítő szolgáltatók ilyenként való megítélésével kapcsolatban végezte. Ez, bár csupán közvetve jogérvényesítési kérdés, mégis fontos témánk szempontjából: a közvetítő szolgáltató ellen alkalmazható igények köre rendkívül szűkös mind az Eker-irányelv, mind az Enforcement-irányelv alapján. E

³² Anja DEKHUIJZEN: Netherlands: Proportionality of ISP's Obligation to Transfer Client Data to IP Rightholder – a Promusicae like case. *Computer Law Review International*, 2021/5. 155–159.

³³ C-557/07. végzés LSG-Gesellschaft zur Wahrnehmung von Leistungsschutzrechten GmbH kontra Tele2 Telecommunication GmbH.

³⁴ C-275/06. előzetes döntéshozatali ügy Productores de Música de España (Promusicae) kontra Telefónica de España SAU.

³⁵ C-461/01. előzetes döntéshozatali ügy Bonnier Audio AB és társai kontra Perfect Communication Sweden AB.

³⁶ Irina BARALIUC: Intellectual Privacy: A Fortress for the Individual User? In: J. BALCELLS – A. Cerrillo i MARTÍNEZ – M. PEGUERA – I. PEÑA-LÓPEZ – M. J. PIFARRÉ DE MONER – M. VILASAU SOLANA (coords.): *Big Data: Challenges and Opportunities. Proceedings of the 9th International Conference on Internet, Law & Politics*. Universitat Oberta de Catalunya, Barcelona 25–26 Jun, 2013.

szolgáltatók egy része üzleti modellje azonban már rég túlhalad az egyszerű tárhelyszolgáltatáson.

A L'Oréal és társai kontra eBay ügyben³⁷ a L'Oréal szerint az eBay olyan kulcsszavakkal irányította védjegyjogot sértő árukhoz a fogyasztókat, amelyek megegyeznek a védjegy-oltalom alatt álló kifejezésekkel, valamint a szűrési rendszerük nem elegendő. A Bíróság megállapította, hogy az online piac üzemeltetője maga a saját tevékenységével nem használja a védjegyet, ha csupán annyi a tevékenysége, hogy lehetővé teszi az ügyfelei számára, hogy azok védjegyekkel megegyező megjelöléseket jelenítsenek meg az oldalon. De ha a megjelenítések súlyozását is végzi (optimalizálja), akkor olyan „tevőleges szerepet” is játszik, melynek révén nem mentesülhet a felelősség alól. Sőt, egyes esetekben még a „tevőleges magatartásra” sincs szükség, mivel ha megfelelő gondosság mellett tudott vagy tudnia kellett volna olyan tényekről vagy körülményekről, amelyek alapján fel kellett volna ismernie az online eladásra való felkínálások jogellenességét, akkor haladéktalanul gondoskodnia kell a szóban forgó adatok eltávolításáról vagy az azokhoz való hozzáférés megszüntetéséről is. Ha pedig ezt nem teszi meg, felelőssége megállapítható, és kötelezhető arra, hogy intézkedéseket hozzon eladóként tevékenykedő ügyfelei azonosításában.³⁸

A *The Pirate Bay*-ügyben a világméretű fájlmegosztóval kapcsolatban mondta ki a Bíróság, hogy az üzemeltető az online megosztó platform önmagában ennek rendelkezésre bocsátásával és üzemeltetésével a magatartása következményeinek teljes ismeretében jár el a védelem alatt álló művek rendelkezésre bocsátása érdekében, indexálva és kategorizálva az említett platformon lévő torrentfájlokat, amelyek e fájlok felhasználói számára lehetővé teszik, hogy e műveket megtalálják, és azokat egy *peer to peer* hálózat keretében megosszák.³⁹ A Mircom ügyben megerősítette az előbbi döntését, miszerint a torrent rendszeren keresztül történő megosztás nyilvánosságához közvetítésnek minősül.⁴⁰

Az Európai Bíróság végül a C-682/18. ügyben kimondta, hogy az olyan videómegosztó platform vagy tárhely és fájlmegosztó platform üzemeltetője,

³⁷ Az Európai Bíróság 2011. július 12-i C-324/09. számú L'Oréal SA és tsai kontra eBay International és tsai ügyben hozott ítélete.

³⁸ Faludi Gábor: Alapjogok metszéspontja az internetes környezetben megvalósuló szerzőjog-sértések körében. In: CHRONOWSKI Nóra – POZSÁR-SZENTMIKLÓSY Zoltán – SMUK Péter – SZABÓ Zsolt (szerk.): *A szabadságszerető embernek: Liber Amicorum István Kukorelli*. Budapest, Gondolat, 2017. 442–457.

³⁹ Az Európai Bíróság C-610/15. 2017. június 14. a Stichting Brein kontra Ziggo BV és XS4All Internet B ügyben hozott ítélete.

⁴⁰ Az Európai Bíróság 2021. július 17-i C597/19. számú Mircom International Content Management & Consulting (MICM) Limited kontra Telenet BVBA ügyben hozott ítélete.

amelyen felhasználók védelem alatt álló tartalmakat jogellenesen hozzáférhetővé tehetnek a nyilvánosság számára, nem végzi e tartalmaknak az e rendelkezés értelmében vett „nyilvánossághoz közvetítését”, kivéve ha a platform pusztán rendelkezésre bocsátásán túl közreműködik abban, hogy ilyen tartalmakat a szerzői jog megsértésével a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tegyenek. Ez az eset áll fenn különösen akkor, ha ezen üzemeltető konkrétan tudomással bír a védelem alatt álló tartalom platformján való jogellenes hozzáférhetővé tételéről, és azt haladéktalanul nem törli vagy az ahhoz való hozzáférést haladéktalanul nem szünteti meg. Ugyanúgy kell megítélni azt is, ha az említett üzemeltető – noha tudja vagy tudnia kellene, hogy általában véve a platformján keresztül annak felhasználói védelem alatt álló tartalmakat tesznek jogellenesen hozzáférhetővé a nyilvánosság számára – nem hajtja végre azon megfelelő műszaki intézkedéseket, amelyek egy szokásos gondossággal eljáró gazdasági szereplőtől ebben a helyzetben elvárhatók annak érdekében, hogy hitelesen és hatékonyan lépjen fel a szerzői jogok e platformon való megsértése ellen. Továbbá az is ilyen megítélés alá tartozik, ha részt vesz a jogellenesen nyilvánossághoz közvetített védelem alatt álló tartalmak kiválasztásában, a platformján kifejezetten ilyen tartalmak jogellenes megosztására szolgáló eszközöket biztosít, vagy tudatosan elősegíti az ilyen megosztásokat, amit bizonyíthat az a körülmény, hogy az említett üzemeltető olyan üzleti modellt fogadott el, amely arra ösztönzi a platformja felhasználóit, hogy azon jogellenesen védelem alatt álló tartalmakat közvetítsenek a nyilvánossághoz. Az ügyben hozott döntés a tartalommegosztó szolgáltatókra vonatkozó új uniós szabályok irányába mutat.⁴¹

Az online közvetítő szolgáltatókkal szemben alkalmazott jogérvényesítési eszköztár tekintetében hozott döntésekben az Európai Bíróság három fő területen mérte össze az alapjogokat egymással: egyértelműen látszik, hogy a szűrés, blokkolás tekintetében maradt leginkább az írott jog keretein belül, többszöri nekifutásra kidolgozva azokat az arányossági szempontokat, amelyek alapján a szűrés, blokkolás a rendelkezésre álló igények körében elrendelhető. A Bíróság által követett módszer igen hasonló volt a kivételek, korlátozások tekintetében alkalmazott módszerhez. A végfelhasználók személyes adatainak védelmét érintő esetekben arra hivatkozva, hogy az uniós jog nem ad mércét az érintett, egyébként az uniós jog által védett jogok összemérésére, végső soron a tagállamokra hárította a megfelelő egyensúly kialakítását, fenntartva azonban az irányelvi kereteket ebben a tekintetben. Bár nincs konkrétan alkalmazandó

⁴¹ Az Európai Bíróságnak a 2021. június 22-én a C682/18. (Youtube) és C683/18. (Elsevier) sz. egyesített ügyekben hozott ítélete.

másodlagos uniós jog, a Bíróság ezekben az ügyekben arra jutott, hogy az uniós jog részét képező Emberi Jogi Charta által elismert jogoknak megfelelően kell érvényesülnie a nemzeti jogalkotó által kidolgozott és a nemzeti bíróság által alkalmazott szabályozásban, így az abból következő arányosság elvét kell figyelembe venni a konkrét nemzeti megoldások kidolgozása során.

3. A DSM-irányelv 17. cikke a tartalomjegyző szolgáltatók felelőssége szempontjából

A DSM-irányelv nem kis mértékben a korábban bemutatott előzmények hatására beteljesítette azt a jogfejlesztést, amit az EUB végzett, hogy a tartalomjegyzőt végző tárhelyszolgáltatók az Eker-irányelv szerinti tárhelyszolgáltatóként működnek-e, vagy „egyszerű” elektronikus kereskedelmi szolgáltatóknak minősülnek.⁴²

A DSM-irányelv 17. cikk (1) bekezdése a szerzői tulajdon megerősítése érdekében jelentőset lépett előre, amikor rögzítette, hogy a tartalomjegyző szolgáltatók lehívásra hozzáférhetővé tételt valósítanak meg. Azáltal, hogy ezek a szolgáltatók felhasználóvá minősültek, végeredményben megszűnt az alapja annak a felelősségkorlátozó hivatkozásnak, hogy nem tudnak az esetleges jogsértésről és emiatt szükség lenne a felelősségük korlátozására. Ilyen módon pedig a közvetítő szolgáltatókra vonatkozó felelősségkorlátozási szabályok alkalmazása nem is lehet célszerű az esetükben. Az irányelvi rendelkezések alapján szerzői jogi szempontból „egyszerű” felhasználónak minősülnek, „aktív kapuőrökké váltak”.⁴³ Ezzel az átminősítéssel felsorakoztak a végfelhasználók mellé. A DSM-irányelv ezen eleme erős garanciája a szerzői kizárólagos jog hatékony érvényesíthetőségének.

⁴² Matthias LEISTNER: European Copyright Licensing and Infringement Liability Under Art. 17 DSM-Directive Compared to Secondary Liability of Content Platforms in the U.S. – Can We Make the New European System a Global Opportunity Instead of a Local Challenge? *Zeitschrift für Geistiges Eigentum/Intellectual Property Journal*, 2020/2. 123–214.; Eleonora ROSATI: The legal nature of Article 17 of the Copyright DSM Directive, the (lack of) freedom of Member States and why the German implementation proposal is not compatible with EU law. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2020/11. 874–878.; João QUINTAIS: The New Copyright in the Digital Single Market Directive: A Critical Look. *European Intellectual Property Review*, 2020/1.

⁴³ Giancarlo FROSIO – Sinumal MENDIS: *Monitoring and Filtering: European Reform or Global Trend? The Oxford Handbook of Online Intermediary Liability*. Oxford University Press, 2020. 4.

Abból, hogy a tartalommegosztó szolgáltatók felhasználónak minősülnek, értelemszerűen következik az is, hogy a megvalósított felhasználáshoz engedélyt kell kérniük a jogosultaktól. Az irányelv azonban itt is speciális megoldást alkalmaz: a tartalommegosztó szolgáltató által szerzett engedély kiterjed a végfelhasználók nem kereskedelmi célú, illetve nem kereskedelmi mértékű bevételt eredményező cselekményeire is, illetve ha a végfelhasználó szerzett engedélyt (akár kereskedelmi célra), az ő engedélye is „fedi” a tartalommegosztó szolgáltató magatartását. Bár mindkét szereplő felhasználónak minősül, az engedélyszerzés során szinte tisztán⁴⁴ egyablakos jogszerzési modell nem egyedülálló a szerzői jogban. Figyelemmel arra is, hogy jellemzően itt nincs önálló bevételszerzés a két szereplő által, önmagában semmiképp nem tekinthető az újonnan megnyert szerzői engedélyezési jog indokolatlan megszorításnak. Sőt, ha a végfelhasználóra nem terjedne ki a tartalommegosztó által szerzett engedély, az azzal járna, hogy a tartalommegosztó tevékenysége egy jogsértő feltöltéshez kapcsolódna, aminek a megítélése értelmező szabályok nélkül lehetetlen volna.

A kizárólagos engedélyezési jogból az engedély elmaradásából fakadó jogsértésért való közvetlen felelősség is fakad mind a szolgáltató, mind a végfelhasználó oldalán. Az irányelv azonban itt is egy újabb komplex rendszert vezet be a felelősség alóli mentesülésre. Látni kell, hogy a felelősség alóli mentesülés feltételei a felróhatóság (adott helyzetben általában elvárható magatartás) megállapíthatóságának kritériumait jelentik a tartalomszolgáltatók tekintetében, noha az irányelv általában a felelősség kizárásának feltételeként fogalmazza meg őket. A magánjogi felelősség jellegéből fakadóan ha az alól mentesül a szolgáltató, akkor büntetőjogi felelőssége sem lesz megalapozható.

A felelősség alóli mentesülés első feltétele, hogy a felhasználó igazolja, hogy minden tőle telhetőt megtett az engedély megszerzése érdekében. A tőle elvárhatóság („*best efforts*”) körében vizsgálni kell a szolgáltatás típusát, közönségét és ennek méretét, valamint az érintett művek vagy más teljesítmények típusát, továbbá a megfelelő és hatékony eszközök rendelkezésre állását és a szolgáltatókat terhelő költségeit. Hogy ezek végső soron milyen elvárásokat is jelentenek, a bíróságok feladata lesz meghatározni. Fontos azonban látni, hogy nem objektív a felelősség alapja. A felelősség beszámítási pontja átcsúszik a jogosulttól (adott-e engedélyt vagy sem) a felhasználó oldalára (minden tőle telhetőt megtett-e). Ez a (pontosabban ehhez hasonló) konstrukció eddig a szer-

⁴⁴ Amennyiben a végfelhasználó üzleti célú felhasználást végez, a tartalommegosztó által szerzett felhasználási engedély nem fedi a végfelhasználó tevékenységét, ilyen esetben külön engedélyt kell szerezniük.

zói jogsértésért való felelősség tekintetében csak a kártérítési igény megítélése körében volt ismert.

A felelősség alóli mentesülés második, konjunktív kritériuma szerint a tartalommegosztó szolgáltatónak igazolnia kell, hogy a szakmai gondosság magas szintű ágazati normái szerint minden tőle telhetőt megtett annak biztosítása érdekében, hogy azon konkrét műveket és más védelem alatt álló teljesítményeket, amelyekre vonatkozóan a jogosultak megadták a szolgáltatóknak a lényeges és szükséges információkat, elérhetetlenné tegye. Ez a jogosulti közreműködéssel történő előzetes szűrés kötelezettségét teremti meg a szolgáltató számára arra az esetre, ha nem sikerülne engedélyt szerezni a felhasználáshoz a jogosulttól. Jelentős az az aspektusa ennek a feltételnek, hogy a szűrés csak akkor és olyan terjedelemben terheli a szolgáltatót, amilyen adatokkal őt a jogosultak ellátták. Ez abban az esetben is, ha egyébként (még) nem sikerült engedélyt szereznie a felhasználáshoz, a szerződéselőkészítő szakaszban is komoly együttműködést követel a jogosultakkal. Máshonnan közelítve, ha a jogosult nem is ad engedélyt, de érdekében áll a szűréshez szükséges adatokat szolgáltatni a szolgáltató számára, hogy az engedély megadásáig se kerüljenek fel alkotásai a szolgáltatásba. Végso soron a kizárólagos jogból fakadó lehetőségeket megszorítva ez extra, új típusú kötelezettséget telepít a jogosultakra a jogaik védelme érdekében. Ha nem működnek együtt a szolgáltatóval (szerződéskötést megelőzően vagy szerződéskötés nélkül), az azzal a veszéllyel jár, hogy a szolgáltató könnyebben mentesül a jogsértésért való felelősség alól.

Végül, a felelősség alóli mentesülés harmadik feltételeként a szolgáltatónak minden esetben a jogosultak megfelelően indokolt értesítésének kézhezvételét követően haladéktalanul intézkednie kell az értesítés tárgyát képező művek vagy más védelem alatt álló teljesítmények hozzáférhetetlenné tétele vagy honlapjairól történő eltávolítása érdekében, valamint minden tőle telhetőt meg kell tennie azok jövőbeli feltöltésének megakadályozására. Erre minimálisan amiatt van szükség, mivel a tartalomfelismerő rendszerek jelen pillanatban még erős korlátokkal működnek, ilyen módon pedig nem zárható ki, hogy jelentősebb mennyiségű jogsértő tartalom csúszik át rajtuk és kerül jogosulti engedély nélkül is megosztásra.⁴⁵

Megállapítható, hogy az irányelv nem csak a kizárólagos jog érvényesítésének legfontosabb eszközeként szolgáló objektív felelősséget számolja fel ezzel a döntően technológiai alapú felelősségkorlátozási rendszerrel, hanem

⁴⁵ Közlemény 2. pont.

végeredményben a jogi úton való, klasszikus igényérvényesítés mezsgyéjét is igen szűkre vonja.

Ha ugyanis nincs a szolgáltatónak engedélye a felhasználásra, de egyébként a felelősség alóli mentesülés érdekében rendszeresíteni tudja a technológiai szűrést, illetve – szintén technológiai úton – szolgáltatásából eltávolítja felszólításra a mindezek ellenére jogsértően felkerült tartalmakat, mentesül a felelősség alól. Az irányelv (66) preambulumbekzdése a jogsértésért való objektív felelősség tarthatatlanságát és az előbb leírt felelősségkorlátozási rendszer bevezetését csupán azzal indokolja, hogy az online tartalommegosztó szolgáltatók nem az általuk, hanem a felhasználóik által feltöltött tartalmakhoz biztosítanak hozzáférést. Az EUB főtanácsnoka az objektív felelősség fenntartását hasonló szempontok miatt tartja elfogadhatatlannak.⁴⁶ Az az evidencia tehát, hogy a felhasználó tud, illetve tudnia kell a felhasználásról, ebben az esetben megszűnik létezni: a szerzői jog alapvető struktúrájában történik lényegi változás.

Álláspontom szerint mindkét érvelésben összerosódik a szolgáltatónak a saját magatartásáért való felelőssége és a végfelhasználók magatartásáért való felelősségének kérdése. A tartalommegosztó szolgáltatónak a felelőssége elsődlegesen a saját mulasztása miatt kellene, hogy fennálljon, ami abban nyilvánulhat meg, hogy elmulasztott szerződést kötni. Az irányelvi szabályozás azonban továbbmegy ennél, mivel a felelőssége csak akkor áll be, ha azt sem tudja igazolni, hogy az adott helyzetben elvárható legnagyobb gondossággal járt el a szerződés megkötése érdekében, ami már önmagában szubjektív alapra helyezi a felelősségét. Ezen túlmenően a mentesüléshez a fent leírt cselekményeket is teljesítenie kell, hiszen ha nem szerzett engedélyt, akkor a végfelhasználók cselekményeit sem tudja jogszerűvé tenni ezen az úton.

A végfelhasználó tevékenységével kapcsolatban a korábbi helyzethez képest a tartalommegosztó szolgáltató felelőssége annyiban szigorodott, hogy már nem csak eltávolítási kötelezettsége merül fel, ha jogsértő tartalom válna elérhetővé a szolgáltatásában, hanem egy előzetes szűrési kötelezettsége is bevezetésre került, ami eleve azt a célt szolgálja, hogy engedély nélküli helyzetben se tölthessen fel a végfelhasználó engedélyezetlen tartalmat. Fontos, hogy ezek a kötelezettségek csak akkor játszanak szerepet, ha a szolgáltató végül abba a helyzetbe kerül, hogy nem tudott engedélyt szerezeni a felhasználáshoz. Az előzetes szűréshez viszont mindenképp kell a jogosult közreműködése, hiszen ő adja meg azokat az információkat, amelyek szükségesek a szűréshez. Ez azonban biztos, hogy önmagában nem elégséges eszköz a jogosult számára,

⁴⁶ 5. lábjegyzetben említett eljárás Főtanácsnoki vélemény 32. pont.

hiszen ilyen esetben örülhet ugyan annak, hogy nem kerülnek megosztásra a tartalmak, de az elmaradó engedély fejében járó jogdíjtól elesik.

Az objektív felelősség eltűnését a szabályozás a szolgáltató technológiai védekezési kötelezettségével kompenzálja. A felhasználó oldaláról érthető, hogy miért praktikus ez a megoldás, hiszen ha nem kap engedélyt a jogosulttól, lényegében abba a helyzetbe kerül, mint a közvetítő szolgáltató: nem fogja tudni egyesével nyomon követni a feltöltött tartalmak jogszerűségét. Ezt azonban minden erejével meg fogja próbálni elkerülni, ahogy arra a főtanácsnok jutott a C682/18. ügyben. A jogosult oldaláról vizsgálva azonban egyáltalán nem kedvező a helyzet: végső soron a szerződéskötés elmaradása kiszolgáltatottá teszi a jogvédelmét a szolgáltató technológiai megoldásainak. Nem az a probléma, hogy a jogvédelem algoritmikus alapúvá válik, hanem hogy mindez a felhasználóra van bízva. A jogsértés ugyan nem történik meg (vagy a megfelelő adatok szolgáltatása esetén csak igen kis eséllyel), viszont engedély és ennek alapján díjfizetés sem történik a jogosult felé. A klasszikus jogérvényesítés a teljesen tudatos jogsértések körére szorul vissza. Ez a másik oldala annak a dilemmának, amit Elkin-Koren úgy fogalmaz meg: korábban a szerzői jogi tartalmak elérhetőek voltak, ha csak nem bizonyultak jogsértőnek, ma az algoritmusok eltávolítják a tartalmakat, hacsak a szerzők nem jogosították őket kifejezetten.⁴⁷

A Lengyel Kormány által az Európai Bíróságon indított eljárás fókuszában az a kérdés áll, hogy a megelőző nyomon követés kötelezettsége a felhasználók által online elérhetővé tenni kívánt tartalmak tekintetében a végfelhasználói véleménynyilvánítás szabadságához fűződő jog aránytalan korlátozásának minősül-e és emiatt nem megengedhető. A jogosulti oldalról feltehető ügy is a kérdés, hogy elegendő-e a szerzői jog hatékony védelme megőrzéséhez az, hogy az irányelv elengedi a felhasználó objektív felelősségét és általános szabályként egy alapvetően szubjektív alapú felelősségi rendet vezet be, illetve ennek elmentételezéseként kizárólag az azonosítható, hogy megjelenik a rendszerben az előzetes nyomonkövetés eszköze.

A főtanácsnok a már hivatkozott véleményében emlékeztet arra, hogy a kizárólagos jog kiterjesztését megelőzően a jogosultaknak kellett a tartalom-megosztó szolgáltatásokat nyomon követniük és értesítés útján szolgáltatójuk tudomására kellett hozniuk a szolgáltatásokon található jogsértő tartalmakat az eltávolítás érdekében, ami túl nagy teher számukra és nem is teszi lehetővé a felhasználások hatékony ellenőrzését.⁴⁸ Valójában ez a módosítás továbbra

⁴⁷ Niva ELKIN-KOREN: Fair Use by Design. *UCLA Law Review*, 2017/64. 1082–1100.

⁴⁸ 53. pont.

sem tehermentesíti a jogosultakat, ugyanis ha a felhasználó elmulasztaná az engedélyszerzést, a jogaik védelme érdekében még aktívabb fellépésre vannak kényszerítve, hiszen a potenciális felhasználók felé el kell juttatniuk az engedélyezési körbe tartozó alkotások és más teljesítmények azonosító adatait. Ez azonban meglehetősen magas követelménynek tűnik azokkal a szolgáltatók irányában a jogosultakkal szemben, akik még nem szerződtek az adott jogosulttal.

Fontos aspektusa a főtanácsnok véleményének, hogy az előzetes nyomkövetés kötelezettségét szűken értelmezi és nem terjeszti ki azokra a tartalmakra, ahol érdemi vizsgálatot kellene folytatnia a szolgáltatóknak arra vonatkozóan, hogy ténylegesen azonos tartalmakról van-e szó.⁴⁹ Ez az algoritmikus jogvédelem határát szűkebbre szabva megnyitja a lehetőséget a „hagyományos” jogérvényesítés, a bírói úton folytatott jogviták számára, ami a szerzői jogi védelem számára ugyanolyan kedvező, mint a véleménynyilvánítás szabadságát élvező megosztó felhasználók számára.⁵⁰

A főtanácsnok rámutat, hogy az előzetes szűrés a szerzői jog esetleges megsértésének megtorlása helyett, annak megelőzése érdekében került bevezetésre, amelynek során a felhasználók által online elérhetővé tenni kívánt információkat ellenőrizni kell, és közzétételüket megelőzően korlátozni kell azokat az információkat, amelyek ilyen sérelmet okozónak minősülhetnek.⁵¹ A Parlament és a Tanács az ügyben beadott iratában maga is elismeri, hogy ezek a rendelkezések arra irányulnak, hogy a tartalommegosztó szolgáltatókra hárítsák az e szolgáltatásokon keresztül elkövetett szerzői jogi jogsértések ellenőrzésének terhét, a szerzői jog digitális környezetben való megfelelő alkalmazásának ellenőrzését. A jogalkotó nem ruházhatja át ezt a hatáskört és háríthat az említett szolgáltatókra minden, a felhasználók alapvető jogaival való, ebből eredő beavatkozásokkal kapcsolatos felelősséget.⁵²

4. Következtetések

A kialakult szabályozás sajátos hatással van az alapjogi szinten tulajdoni védelem alatt álló szerzői kizárólagos jogra: megsértése esetére szubjektív feltételek teljesüléséhez köti a felelősség alóli mentesülést, másrészt a szerzőre

⁴⁹ 205. pont.

⁵⁰ 223. pont.

⁵¹ 79. pont.

⁵² Hivatkozza a Főtanácsnoki vélemény 84. pontja.

kockázatminimalizálási feladatot ró azáltal, hogy rá telepíti az adatszolgáltatás kötelezettségét annak érdekében, hogy a szolgáltató elkerülhesse a felelősségre vonást.⁵³

Ez pedig ugyan a teljes irányelvi megoldás értékelésével erősíti a szerző kizárólagos jogát, ilyen módon helyrebillenti azt az egyensúlytalanságot, amely abból fakadt, hogy a szerző nem tudott szerzői jogi alapon fellépni a tartalmegosztó szolgáltatók ellen, ugyanakkor olyan megoldással él, amely a jog kizárólagos, abszolút jellegét jelentős mértékben erodálja azáltal, hogy szubjektív alapra helyezi a felelősséget és végső soron a felhasználó technológiai eszközeire bízva a végfelhasználói jogkövetés kikényszerítését. A 17. cikk okozta hatás a szerzői jog rendjén Lábody Péter szavaival a Richter-skála szerinti 9. fokozatú földrengéshez mérhető.⁵⁴

A DSM-irányelv 17. cikkének elfogadásával az uniós jogalkotó nem csak megerősítette azt a bírósági gyakorlatot, amely a tartalmegosztó szolgáltatók tevékenységét fokozatosan felhasználásként értelmezte, de túl is haladt a szabad felhasználási ügyekben alkotott keretrendszeren, valamint a jogérvényesítési ügyekben végzett jogfejlesztő tevékenységen. Nem implementálta a korábban szabályozott jogviszonyokat a modern technológiai környezethez, hanem jelentős mértékben megváltoztatta a kereteket. A gondosság jogi fogalmát viszonylag konkrét technológiai tartalommal töltötte meg, ami a tulajdon védelmének eszköztárát is jelentősen megváltoztatta.

Figyelemmel arra, hogy az eddigi uniós bírósági gyakorlat a másodlagos jogi kereteket nem feszítette szét, hanem azok keretei között, vagy azok alatt, de az Alapjogi Chartára építve le tudta vezetni az uniós jogi aktusok alapjogi megfelelőségét, nem várható, hogy az Európai Bíróság az új másodlagos jogi eszköz, a DSM-irányelv 17. cikkének érvénytelenségét a jelenleg zajló eljárásban megállapítsa az alapjogok meg nem engedett megsértésére hivatkozva. Jól látható, hogy megtalálható az az értelmezési tartomány, amelyben az alapjogi sérelem nem áll fenn.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a szerzői jog bírói úton történő jogvédelmének átváltozása a felhasználó részéről biztosított technológiai védelemmé minden további nélkül összeegyeztethető lenne a WCT 14. cikkével, hiszen az új rezsim nem a jogsértések elkövetése elleni szankciókra, hanem a jogsérté-

⁵³ Martin HUSOVEC – João QUINTAIS: How to License Article 17? Exploring the Implementation Options for the New EU Rules on Content-Sharing Platforms (January 2021). *GRUR International*, 2021/4. <https://ssrn.com/abstract=3463011>

⁵⁴ LÁBODY Péter: Szerzői jogi „user-szabadságok” a globális tartalmegosztó platformokon. *In Medias Res*, 2021/1. 103.

sek megakadályozására helyezi a hangsúlyt. Az új szabályozás egyértelműen törekszik arra, hogy a jogsértés lehetőségét olyan körre szorítsa, ahol végső soron csak a legsúlyosabb, legnyilvánvalóbb sérelmek ellen van bírósági úton fellépési lehetőség. Hogy ez a rendszer ténylegesen hatékony jogvédelmet fog-e tudni biztosítani, a gyakorlat fogja megmondani.

OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA, AUSZTRIA, MAGYARORSZÁG: CSATLAKOZÁS A BERNI EGYEZMÉNYHEZ?

MUNKÁCSI Péter*

1. Bevezetés

A jelen írás nem előzmény nélküli; továbbfűzi azt a gondolatfonalat, amelynek szövegét a 2014-ben Tattay Levente professzor úr tiszteletére megjelentetett írás kezdte el.¹ A két tanulmány együtt olvasása újabb adalékot nyújt a szerzői jog történetével foglalkozó hazai szakirodalom számára, felvázolva a XIX.-XX. század legfontosabb nemzetközi szerzői jogi egyezményéhez, az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezményhez (a továbbiakban: Berni Egyezmény vagy BUE)² történő magyar és osztrák csatlakozáshoz vezető utat. A distinkció hangsúlyozása nem véletlen, mivel az Osztrák–Magyar Monarchia maga nem vált részesévé a Berni Egyezménynek. A kérdést a címben ez indokolja, hogy a gazdag kulturális, művészeti hagyományokkal rendelkező, izgalmas kortárs alkotói kísérleteknek helyt adó monarchia elmulasztott egy soha vissza nem térő alkalmat megragadni és a nemzetközi szerzői jogi egyezménynek részesévé válni a művészeket, kiadókat tömörítő szervezetek támogatását élvezve. A csatlakozás a szerzői jog belső immanens evolúciója helyett a nemzetközi magánjog kollíziós szabálya segítségével, s végül nemzetközi közjogi aktus által, külön-külön valósult meg.

* Dr. Munkácsi Péter, Eötvös Loránd Tudományegyetem; Igazságügyi Minisztérium.

¹ MUNKÁCSI Péter – KISS Zoltán: Magyarország 1922-es csatlakozása a Berni Egyezményhez. In: POGÁCSÁS Anett: *Quaerendo et creando. Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Szent István Társulat, 2014. 285–308.

² A Berni Egyezményt a Szellemi Tulajdon Világszervezete adminisztrálja, jelenleg 181 tagállama van (Uganda vonatkozásában 2022. április 28. napján vált hatályossá az egyezmény), ld. <https://www.wipo.int/export/sites/www/treaties/en/documents/pdf/berne.pdf> [letöltés: 2022. január 31.].

Amíg a Berni Egyezményhez való csatlakozás kérdését a korábbi írás a hazai vonatkozások tekintetében járta körül, úgy a jelen elemzés Ausztriára fókuszál annak rövid, vázlatszerű illusztrálására, hogy a nemzetközi magánjogból ismert viszonyosság alapelve milyen hatással lehet a nemzeti, de végső soron a nemzetközi szerzői jogfejlődés alakulására. Jelentőség tulajdonítható annak a korabeli osztrák szerzői jogi törvénymódosításnak, amely a viszonyossági klauzula visszaállításával kétoldalú megállapodások létrehozását eredményezte és megnyitotta a lehetőséget Ausztria önálló, Magyarországtól *független*, BUE tagságához.

A jogtörténeti célzatú témafelvetés az aktuális európai, nemzetközi jogfejlődés eseményei fényében válik időszerűvé. A viszonyosság elve a nemzetközi szerzői jog egyik vitás kérdéseként merült fel az audiovizuális előadóművészi teljesítmények védelmét szabályozó nemzetközi szerződés létrehozása céljából 2000 decemberében összehívott és eredménytelenül zárult diplomáciai konferencián.³ Két évtizeddel később kiemelt figyelem irányult az elvre az Európai Unió Bíróságának az ún. „RAAP”- ügyben hozott ítélete nyomán.⁴ A jogvita tárgyát a harmadik országok állampolgárai részére olyan esetben járó egyszeri méltányos díjazáshoz való jog képezte, amikor e személyek közreműködtek valamely, Írországban felhasznált hangfelvétel elkészítésében. Elemezve a Szellemi Tulajdon Világszervezete (a továbbiakban: WIPO) előadásokról és hangfelvételekről szóló szerződését (a továbbiakban: WPPT)⁵ és az ún. „Bérlet irányelvet”,⁶ az Európai Unió Bírósága szerint az uniós joganyaggal ellentétes az, ha valamely tagállam a hangfelvételek európai unión belüli felhasználása

³ Az eredménytelenül zárult genfi diplomáciai konferencia megismétlésére és a szerződés elfogadására csak 2012 júniusában, Pekingben került sor (ld. erről MUNKÁCSI–KISS i. m. 288–289., 11. l.j.). Az audiovizuális előadásokról szóló WIPO Pekingi Szerződéséről magyar nyelven összefoglalást lásd GRAD-GYENGE Anikó: A hatályos szerzői és szomszédos jogi sokoldalú szakegyezmények 7. pont. In: GYERTYÁNFY Péter (szerk.) – LEGEZA Dénes (szerk., lektor): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2020. 58–62.; a 2000. évi diplomáciai konferenciáról, ld. MUNKÁCSI Péter: Az audiovizuális előadások védelméről tervezett nemzetközi szerződés. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2001/4. 12.

⁴ C-265/19. sz. ügy Recorded Artists Actors Performers Ltd. kontra Phonographic Performance (Ireland) Ltd., Minister for Jobs Enterprise and Innovation, Ireland, Attorney General [ECLI:EU:C:2020:677].

⁵ Kihirdette: 2004. évi XLIX. törvény.

⁶ 2006/115/EK irányelv a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról (kodifikált változat) HL L 376., 2006.12.27., 28–35. o.

során az egyszeri méltányos díjazásra jogosult előadóművészek köréből kizárja az Európai Gazdasági Térségen kívüli harmadik országok előadóművészeit.⁷

A viszonyosság tematikájának áttekintését megelőzően szükséges a szerzői jogi kontextus (betekintés erejéig a vizsgált korszak társadalmi-kulturális életére is) és – ezzel szoros összefüggésben – a szerzői jogi védelem szintjeiben bekövetkezett változások felvázolása.

2. Az Osztrák–Magyar Monarchia közjogi státusza

Ricketson–Ginsburg utal rá, hogy az Osztrák–Magyar Monarchiában a jelentősebb nemzetközi szerzői jogi szerződések hiányához vezető okok a kaotikus képet nyújtó belső struktúrában keresendők.⁸ Ausztria–Magyarország nem játszott olyan szerepet a nemzetközi politikában, mint amilyen területe, népessége, gazdasági fejlettsége alapján megillette.⁹ A Monarchia fennállása

⁷ A WPPT 15. cikk (3) bekezdését és a „Bérlet irányelv” 8. cikk (2) bekezdését az uniós jog jelenlegi állapotában úgy kell értelmezni, hogy a harmadik országok által az e 15. cikk (3) bekezdése alapján bejelentett fenntartások, amelyek hatásaként a területükön a WPPT 15. cikk (1) bekezdésében előírt, egyszeri méltányos díjazáshoz való jogot korlátozzák, nem vezetnek az Európai Unióban az említett 8. cikk (2) bekezdésében írt jog korlátozásához e harmadik országok állampolgárai tekintetében. A döntés szerint ilyen korlátozásokat az uniós jogalkotó is bevezethet, amennyiben azok megfelelnek az Európai Unió Alapjogi Charta 52. cikk (1) bekezdésében foglalt követelményeknek. Az említett 8. cikk (2) bekezdésével tehát ellentétes az, ha valamely tagállam korlátozza az egyszeri méltányos díjazáshoz való jogot az említett harmadik országok állampolgárságával rendelkező előadóművészek és hangfelvételelőállítók tekintetében. Az esetről ld. Ole-Andreas ROGNSTAD: Performing artists' right to remuneration: on the junction of external treaty competence, national treatment, material reciprocity and fundamental rights: RAAP: Case C-265/19, Recorded Artists Actors Performers Ltd v. Phonographic Performance (Ireland) Ltd and others. *Common Market Law Review*, vol. 58., Issue 5. (2021) 1523–1545.; Jørgen BLOMQUIST – Morten ROSENMEIER: International protection of performers in the EU – points of attachment and national treatment vs. material reciprocity after the RAAP decision by the CJEU/Protection internationale des artistes et Union européenne – points de rattachement et traitement national vs réciprocité matérielle après la décision RAAP de la CJUE. *RIDA revue internationale du droit d'auteur*, Bind 269., 2021. 33–71.; Péter MUNKÁCSI: Something's Up: European Union Developments on Intellectual Property Multilateralism. *Medien und Recht International (MR-Int)*, vol. 18., Heft 3/21., 2021. 114.

⁸ Sam RICKETSON – Jane GINSBURG: *International Copyright and Neighbouring Rights: The Berne Convention and Beyond*. Oxford, Oxford University Press, 2006. 1., 31.

⁹ Az Osztrák–Magyar Monarchiát – külpolitikai rangját tekintve – elsőrangú európai nagyhatalomként tartották számon. A kiegyezés idején a több mint 600 ezer négyzetkilométernyi területen harmincötmillió lakos élt, amely szám 1910-re 51,3 millió főre változott. A birodalmat tizenegy, több vallási, kulturális háttérrel rendelkező nemzet, illetve nemzetiség lakta. A Monarchia gazdasági növekedésének mértéke az 1870 és 1910 közötti időszakban átlagosan 1,5 és 2,5 % közé esik. Az adatok forrása: GERŐ András: Osztrák–Magyar Monarchia: test és

idején a közjogi vitákat eredményező helyzet a kortársak számára nehezen volt követhető.¹⁰

Az Osztrák–Magyar Monarchia maga nem volt állam, nem rendelkezett szuverenitással, a főhatalom gyakorlásának jogosítványával, hiszen nem voltak olyan szervei, amelyek a Monarchiát alkotó két fél, Ausztria és Magyarország szerveire azok hozzájárulása nélkül kötelező döntést hozhattak volna. Az Osztrák–Magyar Monarchia tehát nem államként, hanem szuverén államok által, meghatározott célok megvalósítása érdekében nemzetközi szerződéssel létrehozott szövetségként, konföderációként rendelkezett nemzetközi jogi jogalanyisággal és államszövetségként vett részt a nemzetközi kapcsolatokban.¹¹

Az 1867. évi osztrák-magyar kiegyezést rendező osztrák és magyar törvények a külügyeket (is) eltérően szabályozták.¹² A magyar törvény értelmében a külügyek azon része közös, „melyek az Ő Felsége uralkodása alatt álló összes országokat együtt illetik”.¹³ Az osztrák törvény viszont a külpolitika egészét közös ügynek minősítette.¹⁴

---

lélek. In: SÁRMÁNY-PARSONS Ilona – SZEGŐ György (szerk.): *Az Osztrák–Magyar Monarchia, mint művészeti színtér I.* Budapest, Múcsarnok–MMA, 2017. 15.

¹⁰ MUNKÁCSI–KISS i. m. 292.

¹¹ WELLER Mónika: Az Osztrák–Magyar Monarchia kialakulásával és fennállásával kapcsolatos egyes nemzetközi kérdésekről. *Állam- és Jogtudomány*, XXXVIIIévf., 1996–1997/1–2. 97–98.

¹² SZABÓ Szilárd: Magyarország nemzetközi jogalanyiségének kérdése az 1907. évi gazdasági kiegyezés kapcsán. *Jogtörténeti Szemle*, 2012/1. 57.

¹³ 1867. évi XII. törvénycikk a magyar korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között felforgó **közös érdekü** viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról. 8. §: „A pragmatica sanctióból folyó közös és együttes védelemnek egyik eszköze a külügyek czélszerű vezetése. E czélszerű vezetés közösséget igényel azon külügyekre nézve, melyek az Ő Felsége uralkodása alatt álló összes országokat együtt illetik. Ennélfogva a birodalom diplomaticai és kereskedelmi képviseltetése a külföld irányában és a nemzetközi szerződések tekintetében fölmerülhető intézkedések, mindkét fél ministeriumával egyetértésben és azok beleegyezése mellett, a közös külügyminister teendői közé tartoznak. A nemzetközi szerződéseket mindenik ministerium saját törvényhozásával közli. Ezen külügyeket tehát Magyarország is közöseknek tekinti, s kész azoknak közösen meghatározandó költségeihez azon arány szerint járulni, mely az alábbi 18., 19., 20., 21. és 22. pontokban körülírt módon fog megállapíttatni.”

¹⁴ Das Gesetz vom 22. Dezember 1867, betreffend die allen Ländern der österreichischen Monarchie gemeinsamen Angelegenheiten und die Art ihrer Behandlung RGBl. 1867 Nr. 146. „§ 1. Nachfolgende Angelegenheiten werden als den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern und den Ländern der ungarischen Krone gemeinsam erklärt:

a) Die auswärtigen Angelegenheiten mit Einschluß der diplomatischen und commerziellen Vertretung dem Auslande gegenüber, sowie die in Betreff der internationalen Verträge etwa nothwendigen Verfügungen, wobei jedoch die Genehmigung der internationalen Verträge, in soweit eine solche verfassungsmäßig nothwendig ist, den Vertretungskörpern der beiden Reichshälften (dem Reichsrathe und dem ungarischen Reichstage) vorbehalten bleibt; [...].“

Szabó Szilárd mutatta ki a nemzetközi szerződések megkötése tekintetében a kiegyezést követő évtizedek hiányos és ellentmondásos szabályaiból eredő gyakorlatát. E gyakorlat a nemzetközi szerződések *aláírása* tekintetében volt meglehetősen eltérő. Egyáltalán nem lehet azt állítani, hogy a nemzetközi szerződéseket a közös külügyminiszter, vagy valamelyik másik közös miniszter, vagy a közös minisztertanács vagy egy közös miniszter meghatalmazottja általában, rendszeresen aláírta volna. Már az 1868-as postaegyezményt,¹⁵ az 1871-es távírda-egyezményt¹⁶ csak osztrák és magyar meghatalmazottak írták alá. Viszont ismeretes olyan nemzetközi szerződés is, amit a közös meghatalmazott mellett mindkét ország meghatalmazottja is aláírt, pl. az 1881-es nemzetközi filoxéraszerződést¹⁷ és van olyan is, amit csak közös meghatalmazott írt alá (lásd az 1878-as postaegyezményt).¹⁸

3. Változások a társadalmi és kulturális életben, változások a szerzői jogi védelem szintjeiben

Az 1867-es kiegyezést követő évtizedeket, mint a forradalmakat, háborúkat lezáró, a nemzetközi helyzetet általánosan stabilizálódó évtizedekként lehet jellemezni. A stabilizálódás évtizedei Európa-szerte a társadalmi és a kulturális élet olyan alapvető változásait eredményezik, mint pl. a nagyvárosiasodást, az elit- és tömegkultúra szétválását. A Monarchia kora a polgárosodás, a civilizatorikus megújulás időszaka volt. A létezés mindinkább meghatározó részeivé váltak a modernitás oly elemei, mint az oktatási rendszer, népiskolai törvény, épültek kórházak és lett járványügyi intézményrendszer; vezetékes víz és fürdőszoba; virágzó színházi kultúra és vibráló erejű művészet.¹⁹ Stefan Zweig életveg városként titulálja Bécsset, ahol muzsikálni, táncolni, színházat játszani, társalogni, ízléssel, s tetszésre viselkedni mindez itt sajátos művészetnek számított.²⁰ A valcer, az életöröm, a „*Wiener Blut*”, a túlsorduló érzékiség és a gondtalan érzékiség Habsburg-mítoszát, a „semmi nem az, aminek látszik”

¹⁵ 1869. évi XI. törvénycikk.

¹⁶ 1872. évi XV. törvénycikk.

¹⁷ 1882. évi XV. törvénycikk.

¹⁸ SZABÓ i. m. 58.

¹⁹ GERŐ i. m. 22.

²⁰ Claudio MAGRIS: *A Habsburg-mítosz az osztrák irodalomban.* (Részletek; ford. SZÉKELY Éva.) Budapest, Európa, 1988. 20.

élményét találó képpel jellemzi Magris, hogy itt az iszapos piszkossárga Duna is kék lesz.²¹

A prózairodalom, a színház, a költészet és a zene tobzódása sajnálatosan együtt járt a külföldi művek jogosulatlan többszörözésével és felhasználásával. A kiterjedt kalózkodás csak a politikai egység megteremtésével csökkent.²² A stabilizálódás évtizedeiben, a Berni Egyezmény létrejöttének időszakáig, tizenöt európai és nyolc amerikai állam saját nemzeti – általános – szerzői jogi szabályozását alkotta meg, míg az Egyesült Királyságban műfajspecifikus szabályokat fogadtak el (*1814 Sculpture Copyright Act, 1833 Dramatic Copyright Act, 1835 Lecture Copyright Act, 1842 Literary Copyright Act, 1862 The Fine Arts Copyright Act*).²³

Bár a szerzői jog magyarországi szabályozása erősen kötődött Ausztriához, az első magyar szerzői jogi törvény²⁴ előkészítésének folyamata több évtizedet átfogó reformkísérletekre tekint vissza.²⁵ Nem kevésbé mutat eltérést az első önálló osztrák szerzői jogi törvény²⁶ megalkotásának folyamata. Az 1846-os osztrák szerzői jogi tárgyú császári pátens²⁷ hatályba lépését követően már az 50-es évek elején megkezdődtek az annak módosítására irányuló törekvések, amelyek évtizedekkel később a könyv- és zenekiadói szakma, a műkereskedők nyomására újabb és újabb reformtörekvésekhez vezettek.²⁸ A jogalkotásra irányuló folyamat a Monarchia működésére oly jellemző lassú, kimért bürokra-

²¹ MAGRIS i. m. 20., 32.

²² RICKETSON–GINSBURG i. m. 1.21.

²³ RICKETSON–GINSBURG i. m. 1.05.

²⁴ A szerzői jogról szóló 1884. évi XVI. törvénycikk.

²⁵ MEZEI Péter: A szerzői jog története a törvényi szabályozásig (1884: XVI. tc.). *Jogelméleti Szemle*, 2004/3. <http://jesz.ajk.elte.hu/mezei19.html> [letöltve: 2022. január 31.]; NÓTÁRI Tamás: *A magyar szerzői jog fejlődése*. Szeged, Lectum, 2010. 332.; NÓTÁRI Tamás: Szerzői jogi reformkísérletek a 19. században és a 20. század első felében. *Jogelméleti Szemle*, 2011/3. <http://jesz.ajk.elte.hu/notari47.html> [letöltve: 2022. január 31.]. LEGEZA Dénes: *A kiadói szerződés története: a reformkortól 1952-ig*. [A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára] Szeged, Iurisperitus, 2018. 212.

²⁶ Gesetz vom 26. Dezember 1895 betreffend das Urheberrecht an Werken der Literatur, Kunst, und Photographie. RGBl. 1895 Nr.197.

²⁷ Das Kaiserliche Patent vom 19. Oktober 1846 Nr. 992 J G S.

²⁸ Sybille GERHARTL: „Vogelfrei“ – Die österreichische Lösung der Urheberrechtsfrage in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts oder warum es Österreich unterließ, seine Autoren zu schützen. Diplomarbeit. Wien, 1995. 14–31. <https://www.wienbibliothek.at/sites/default/files/files/buchforschung/gerhartl-sybille-urheberrecht.pdf> [letöltve: 2022. január 31.].

tikus módon²⁹ csak 1892-re jutott el magának a normaszövegnek az előkészíté-
ség, amelyből 1895 végén vált jogszabály.³⁰

3.1. Az Osztrák–Magyar Monarchia a szerzői jog nemzetközivé válásában

A szerzői jogi védelem fejlődéstörténetében újabb lépcsőfokot jelentett a nem-
zetek közötti kétoldalú szerződések és egyezmények felismervén, hogy a véde-
lem szükségessége az országok határait átlépi, mindazonáltal a szerződéskötési
hajlandóság az Osztrák–Magyar Monarchiában volt a legkisebb.³¹ Az 1880-as
évekre vált egyértelművé, hogy a nemzeti szerzői jogi törvények nem biztosí-
tanak kellő védelmet a szerzők számára. A nemzetközi védelem megteremtése
érdekében az *Association Littéraire Internationale* (ALAI) 1882-es római
tanácskozásán Bernbe hívtak össze nemzetközi értekezletet, ahol 1883-ban
tíz cikkből álló többoldalú nemzetközi szerződés tervezetét készítették elő,³²
amely tervezetet megküldve „valamennyi civilizált ország” (*toutes les nations*

²⁹ Az osztrák bürokráciát találóan jellemzi Claudio MAGRIS: „Rendszeret és hierarchiaimádat, ellenérzés minden lázadással szemben és lemondás a dolgok cselekvő átalakításáról – mind-
mind a bürokrata személyében szublimálódik, aki Grillparzertől Musilig újra és újra felbukkan
az osztrák irodalomban.” MAGRIS i. m. 18.

³⁰ Ld. a 23. lábjegyzetet. Az 1895-ös osztrák szerzői jogi törvény fontosabb összefoglaló
munkái: Leo GELLER: *Gesetz betreffend das Urheberrecht*. Wien, 1896.; Carl JUNKER: *Die
Berner Convention zum Schutz der Werke der Literatur und Kunst und Österreich-Ungarn*.
Wien, A. Hölder, 1900.; Alfred SEILLER: *Das österreichische Urheberrecht*. Wien–Leipzig,
Hölder–Pichler–Tempisky AG, 1927.; az újabbak közül Robert DITTRICH: *Österreichisches
und Internationales Urheberrecht*. Wien, Manz, 1974. (a hetedik kiadás 2018-ban jelent meg);
Walter DILLENZ: *Materialien zur Geschichte des österreichischen Urheberrechts 1895-1936*.
Wien, Manz, 1989. ÖSGRUM 8. [a továbbiakban: DILLENZ (1989)]; Walter DILLENZ: *Warum
Österreich-Ungarn nie Berner Übereinkunft beiträt*. In: Elmar WADLE (ed.): *Historische
Studien zum Urheberrecht in Europa*. Berlin, Duncker & Humblot, 1993. 167–191. [a továb-
biakban: DILLENZ (1993)].

³¹ Az Osztrák Monarchia 1866-ban Franciaországgal (az 1879.évi III. törvénycikk rendelkezett
annak meghosszabbításáról), a kiegyezést követően Ausztria-Magyarország 1890-ben
Olaszországgal (1891: III. törvénycikk), 1893-ban Nagy-Britanniával (1894: X. törvénycikk),
1899-ben a Német Birodalommal (1901: VI. törvénycikk, amely csak 1904. május 24-én
lépett életbe), 1912-ben pedig az Amerikai Egyesült Államokkal (1912. évi LXI. törvénycikk)
állapodott meg irodalmi és művészeti alkotások szerzői jogi védelmének kölcsönös elisme-
réséről. Ausztria és Magyarország között 1887-ben jött létre kétoldalú egyezmény (1887: IX.
törvénycikk).

³² *Convention pour constituer une Union générale pour la protection des droits des auteurs sur
leurs œuvres littéraires et artistiques*.

civilisées») kormányzatának, alapul szolgált az első berni diplomáciai konferencián, 1884. szeptember 8-19. között.

A konferencián Ausztria-Magyarország részéről Dr. Emil Steinbach és Zádor Gyula, mindketten igazságügy-miniszteri tanácsosok, külön szavazati joggal vettek részt, Steinbach-ot továbbá a kodifikációs bizottság tagjává is beválasztották. Ausztria és Magyarország elsősorban a fordítási jogok kérdésének tárgyalása során, az egyezmény-tervezet 6. cikkéhez tett észrevételt. A vita során Ausztria–Magyarország azon az állásponton volt, hogy a cikk ellen fognak szavazni, mivel az ellentétes az akkor frissen elfogadott 1884-es magyar szerzői jogi törvénnyel. A (konferencián elfogadott) tervezet tíz évre szóló kizárólagos fordítási jogot biztosított azoknak a szerzőknek, akik a berni Unió valamely államának állampolgárai.³³ A hazai szabályozás az eredeti műnek a szerző beleegyezése nélkül történt fordítását a szerzői jog bitorlásának tekintette, ha a szerző az eredeti mű címlapján vagy elején a fordítási jogot magának fenntartotta; feltéve, hogy a fordítás közzététele, az eredeti mű megjelenésétől számított egy éven belül megkezdődött és három esztendő alatt befejeződött. Színművek esetében a fordítást az eredeti mű megjelenésétől számított hat hónap alatt kellett befejezni. Ezen túlmenően a fordítás joga, formalitáshoz volt kötve: a fordítás megkezdését és befejezését, annak iktatását a földművelés-, ipar- és kereskedelmi királyi minisztériumnál kellett bejelenteni.³⁴

A Monarchia ambivalens hozzáállását az 1884-es diplomáciai konferenciához jól szemlélteti Steinbach jelentése:

³³ Az elfogadott 6. cikk: Authors who are nationals of one of the countries of the Union shall enjoy, in all the other countries of the Union, the exclusive right of translation in relation to their works for ten years after the publication, in one of the countries of the Union, of the translation of their work authorized by them.

In order to enjoy the benefits of the above provision, the complete authorized translation must appear within three years following the publication of the original work.

For works published in instalments, the period of three years specified in the foregoing paragraph shall be calculated only as from the publication of the last instalment of the original work.

Where the translation of a work appears in instalments, the ten-year term provided for in the first paragraph shall also be counted only as from the appearance of the last such instalment.

In the case of works composed of several volumes published at intervals, and also for bulletins or collections published by literary or scientific societies, or by private persons, each volume, bulletin or collection shall, with regard to the periods of ten and three years, be considered a separate work.

³⁴ 1884. évi XVI. törvénycikk 7. cikk. Megjegyzendő, hogy az 1895-ös osztrák szerzői szabályozás, a belpolitikai helyzetből adódóan, a fordítás jogát szintén a nemzetközi szintű szabályozás szintje alatt rendezte. A szerző három évre fenntarthatta a fordításon fennálló kizárólagos jogát, amely fordítás a kiadást követő öt évig élvezett védelmet (28. és 47. §). A fordítási jog körüli osztrák vitás helyzetről ld. GERHARTL i. m. 67–73.

„[Most], miután a magyar kormány arra a felismerésre jutott, teljesen új jogszabályai alapján, hogy az ország kulturális adottságai nem teszik lehetővé, hogy a külföldiek alkotásai, különösen a fordításaik, általában véve kiterjedtebb védelemben részesüljenek, mint amelyet a magyar törvény biztosított az állampolgárai számára, így elutasították a konferencián való részvételt. Ez a hozzáállás nagyon megkönnyíti a megközelítésünket. Csak csatlakozni tudunk Magyarország álláspontjához, ezáltal magunknak beismerhetjük, hogy különösen a külföldiek szerzői jogainak kiterjesztése Ausztria nem német nemzetiségei számára csupán tisztelgés a magasabb kultúra előtt.”

A második berni diplomáciai konferenciára egy évvel később, míg a harmadik, egyben utolsó diplomáciai konferenciára ugyanott 1886. szeptember 6. és 9. között került sor, mindkét alkalommal Ausztria–Magyarország távollétében. Hét európai és három Európán kívüli ország fogadta el és írta alá 1886. szeptember 9-én a záró egyezmény szövegét. A konferenciát követően, 1886. október 12. napján a svájci kormány levelet küldött a Monarchia közös külügyminisztériumának, amelyben tájékoztatott az egyezmény elfogadásáról, utalva annak a csatlakozást lehetővé tevő 18. cikkére. Ausztria–Magyarország nem válaszolt a kapott információkra.

4. Viszonosság a szerzői jogban

Az 1895-ös osztrák szerzői jogi törvény vitatott rendelkezése (2. §) a külföldi műveket érintő viszonzossági szabályokat érintette, amely Ausztria nemzetközi szerzői jogi viszonyait, ha átmenetileg is, hátrányosan befolyásolta. Az osztrák szerzői jogi jogfejlődés okán a viszonzosság kérdéseinek rövid áttekintése jelentőséggel bír.

Viszonosságon a nemzetközi kapcsolatokban elsősorban az államoknak egymással szemben kölcsönösen elvárt és tanúsított egyforma magatartását, egyforma eljárását értjük, de a különböző államok polgárainak és szervezeteinek egymás közötti jogi kapcsolataiban, elsősorban a külföldi természetes és

jogi személyekre vonatkozó speciális szabályok, a „külföldiek joga” esetében is szerepet játszhat.³⁵

A szerzői alkotások védelmére létesült nemzetközi egyezmények az aláíró államokat elsősorban a viszonyosság rendszerében kötelezik külföldi szerzői jogok védelmére. Ez azt jelenti, hogy a nemzetközi szerzői jogvédelem elsősorban a nemzeti szerzői jogok viszonyosan kiterjesztő alkalmazásában áll.

Boytha György definícióját követve anyagi viszonyosságról szólunk akkor, ha az egymással szemben alkalmazott eljárás tartalmilag azonos, vagyis: ha az érintett felek ugyanazt az anyagi jogot alkalmazzák egymás viszonylatában. Alaki viszonyosság forog fenn akkor, ha csupán az egymás irányában alkalmazandó szabályok kijelölésének szempontjai azonosak, maguk az alkalmazásra kerülő anyagi szabályok azonban eltérőek.³⁶

Az 1895-ben elfogadott osztrák szabályozás alapján csak azok a szerzői művek részesültek védelemben, amelyek vagy a Német Birodalomban vagy olyan államban jelentek meg, amellyel államszerződés állt fenn. A rendelkezés lényegében Ausztriát a bilaterális megállapodásokra korlátozta, amelyek közül, értelemszerűen, a Német Birodalom és az Osztrák–Magyar Monarchia között 1899. december 30. napján létrejött egyezmény bírt jelentőséggel.³⁷

Ezzel szemben az 1846-os szerzői jogi tárgyú császári pátens 39. §-a az anyagi viszonyosság rendszerén alapulva úgy rendelkezett, hogy azok a művek, amelyek az egykori Német Szövetség területén kívül jelentek meg, csak abban a mértékben nyújt védelmet, amennyiben a vonatkozó jogok az osztrák területen megjelent műveknek a külföldi állam törvényei által hasonlóképpen biztosítva vannak.³⁸

³⁵ Vékás Lajos: A törvény szerkezetéről és néhány általános részi kérdéstről. In: BERKE Barna – NEMESSÁNYI Zoltán (szerk.): *Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai. Kodifikációs előtanulmányok*. Budapest, HVG-ORAC, 2016. 16., 22.

³⁶ BOYTHA György: Viszonyosság a nemzetközi szerzői jogban. *Jogtudományi Közlöny*, 1967/9. 540.

³⁷ Ld. a 28. sz. lábjegyzetet.

³⁸ RICKETSON–GINSBURG i. m. 1.27.; FŐDI Károly: A külföldi szerzők védelme. *Jogállam: jog- és államtudományi szemle*, 1913/5. 387. A szerzők megjegyzik, hogy a császári pátens 38. cikke szerint az Ausztria és a Német Szövetség területén megjelent művek tekintetében az alaki viszonyosság állt fenn.

4.1. Az 1907. évi osztrák szerzői jogi törvénymódosítás

Az osztrák viszonyossági szabályok hatálybalépését követően a szakmai szervezetek hamar kifejezték kritikus álláspontjukat. A svájci könyvkereskedők szövetsége egyenesen a szövetségi kormánynál járt közbe az Osztrák–Magyar Monarchiának a Berni Egyezményhez történő csatlakozása érdekében. A német-osztrák írószövetség 1899 májusában három minisztériumhoz juttatott el petíciót hasonló követeléssel. Ugyanezen év őszén az osztrák-magyar könyvkereskedők szövetsége közgyűlési határozatot fogadott el az osztrák BUE-csatlakozásról.³⁹

1899-től a *Reichsrat*, az Osztrák Császárság parlamentje vált mindinkább színterévé a hasonló tartalmú követeléseknek; az év novemberében az igazságügyi miniszterhez interpelláció azokat az okokat kérte számon, amelyek nem teszik lehetővé a Berni Egyezményhez történő csatlakozást. A miniszter a lehetséges csatlakozás tárgyában körkérdezt intézett a bécsi, a prágai, a krakkói és a lemergi tudományos és művészeti akadémiák részére. A megkeresés eredményét a miniszter a Német Birodalom és az Osztrák–Magyar Monarchia között 1899-ben létrejött kétoldalú egyezmény 1901-es parlamenti vitája során ismertette. A BUE-csatlakozással szembeni ellenállást a Monarchia keleti területeiről beérkezett vélemények fogalmazták meg. Bár ugyanezen vita során három parlamenti határozatot is elfogadtak, közöttük azt, amely Ausztria tagságát érintette a Berni Egyezményben, érdemi fejlemény nem történt a soron következő években.⁴⁰

Parlamenti interpellációk, elvetélt javaslatok, kezdeményezések – ilyen előzmények után került sor 1907 januárjában az osztrák szerzői törvény módosítását célzó javaslat képviselőházi vitájára, amely javaslat Ausztria nemzetközi szerzői jogi pozíciójának erősítését szolgálta, az 1846-os császári pátensben megfogalmazott anyagi viszonyosság elvének visszaállításával.⁴¹

Végül 1907. február 26-án került kihirdetésre a törvénymódosítás, amely felhatalmazza az igazságügyi minisztert, hogy szerződések hiányában az anyagi

³⁹ DILLENZ (1993) i. m. 182.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ A képviselőházban folytatott vitáról készült jegyzőkönyvben utalás történik Magyarország retrográd, a Berni Egyezményhez való csatlakozást blokkoló álláspontjára is, ld. DILLENZ (1989) i. m. 199–203; magyarul FŐDI i. m. 388.

viszonosság feltétele mellett az osztrák szerzői jogi törvény rendelkezéseit a külföldi államokkal való viszonyban rendeleti úton léptesse életbe.⁴²

E rendelkezéssel Ausztria, Magyarországtól *függetlenül*, számos állammal került szerzői jogi kölcsönösségi viszonyba, mint Egyiptom, Luxemburg, Belgium, Dánia, Görögország, Izland, Mexikó, Monaco, Norvégia, Svédország, Portugália, Románia, Svájc, Spanyolország, Amerikai Egyesült Államok, Bolívia, Costa-Rica, Nicaragua.⁴³

A folyamatot, a világosan körvonalazódó osztrák csatlakozási szándékot az egyezményhez az I. világháború szakította félbe. A Monarchia utódállamai-ként létrejött Ausztria, Magyarország a Párizs környéki békeszerződésekben megfogalmazott kötelezettségek eredményeként váltak az egyezmény tagjaivá. Ausztriát a saint-germain-i békeszerződés 239. cikke, Magyarországot a trianoni békeszerződés 222. szakasza kötelezte arra, hogy tizenkét hónapon belül lépjen be a Berni Egyezménybe, amelyhez Ausztria 1920. október 1-én, Magyarország csak 1922. február 14-én csatlakozott.

5. Konklúzió

A jelen írás és annak 2014-es pandantja vázlatos képet rajzolt az Osztrák-Magyar Monarchia elmaradt csatlakozásáról a Berni Egyezményhez. E vázlatok talán érzékeltetni tudják azt feszítő ellentmondást: vajon a virágzó kulturális-művészeti életet sugárzó európai nagyhatalom miért mulasztotta el a lehetőséget, hogy a korabeli nemzetközi szerzői jogfejlődés tendenciáinak részese legyen, miért hiányzott az a kormányzati szándék egy nemzetközi mércével is mérhető szabályozás megalkotására a Monarchia területén létrejött irodalmi, tudományos, művészeti alkotásoknak, miért közönyön, tisztázatlan közjogi helyzeten és a vesztés háború jóvátételi kötelezettségén keresztül jutott el Ausztria és Magyarország, egymástól *függetlenül*, a Berni Egyezményhez.

⁴² Gesetz vom 26.2.1907 über die Änderung des Urheberrechtsgesetzes RGBl 58: „Artikel I. Absatz 2 des § 2 des Gesetzes vom 26. Dezember 1895, RGBl. 197, betreffend das Urheberrecht an Werken der Literatur, Kunst und Photographie, erhält folgenden Zusatz: Insoweit Staatsverträge nicht bestehen, können aus solche Werke, unter der Voraussetzung der Gegenseitigkeit die Bestimmungen dieses Gesetzes ganz oder teilweise durch eine im Reichsgesetzblatt kundzumachende Verordnung des Justizministers anwendbar erklärt werden. Artikel II. Mit dem Vollzuge dieses Gesetzes, welches mit dem Tage seiner Kundmachung in Wirksamkeit tritt, ist Mein Justizminister betraut.

⁴³ Vö. KENEDI Géza: *A magyar szerzői jog. Az 1884. évi XVI. törvénycikk részletes magyarázata, valamint a vele egybefüggő törvények és rendeletek.* Budapest, Atheneum 1908. 225.

Osztrák nézőpontból három olyan ok sorolható fel, amely miatt Ausztria–Magyarország nem csatlakozott a Berni Egyezményhez, ezek: az Egyezmény szerzői jogi rendelkezései és az 1895-ös osztrák törvény közötti különbségek; a fordításvédelem, mint a legfőbb kifogás (*Stein des Anstoßes*), és Magyarország ellenállása az egyezményhez, mint államszerződés-ként való csatlakozással szemben.

Ez utóbbi kapcsán megjegyzendő, hogy az 1867. évi kiegyezés egyik értelme éppen az volt, hogy az a magyarországi nemzetiségek felett állította vissza a magyar nemzet szupremáciáját; a magyar uralkodó osztály számára olyan hatalmat, befolyást biztosított az ország ügyeinek intézésében, a Monarchia külső kapcsolatainak alakítására, ami azelőtt elérhetetlennek tűnt. E lényeges történelmi mozzanat nélkül kevésbé érthető meg a Berni Egyezmény keletkezése időszakának hazai külpolitikai gondolkodása: a németellenesség, a pánszlávizmustól való félelem, a föderalizmus elutasítása, a vezetésre hivatott nemzet-, illetve a birodalmi versus csatlós tudat, a nemzetközi horizont hiánya, a bizonytalan helykeresésünk, viszonyulásunk a világ fejlődéséhez.

Az 1907-es osztrák szerzői jogi törvénymódosítás eklatáns példa lehet arra, hogy a viszonosságnak, mint jogintézménynek milyen lényeges szerepe lehet a szerzői jognak a multilateralizmuson alapuló fejlődési folyamatában. Boytha György megállapítása évtizedekkel később is helytállónak bizonyul, aki szerint a viszonosság a szerzői jogok nemzetközi védelmének kivétel nélküli alapfeltételévé és a szerzői jogi territorialitás feloldásának általános és alapvető módszerévé vált.⁴⁴

E megállapításokat a RAAP-ítélet és annak következményei is igazolják, hiszen az ítélet eredményeként lényegében felfüggesztésre került a viszonosság elve, amely elvre számos európai uniós tagállam hivatkozik a nemzeti elbánás alkalmazása során harmadik országokkal szemben. Ennek okán az ítélet az Európai Unió több tagállamában vitákat váltott ki és javasolták napirendre vételét különböző politikai szinteken, azonnali jogalkotást sürgetve az anyagi jogi viszonosság uniós jogban történő bevezetése érdekében. Amennyiben erre sor kerül, úgy a jogfejlődésre gyakorolt hatásai már egy új könyvfejezet tárgya lehet.

⁴⁴ BOYTHA i. m. 540.

MI VAN A FÜGGÖNY MÖGÖTT? – A SZÍNHÁZI LÁTVÁNYTERV SZERZŐI JOGI VÉDELME NEK EGYES KÉRDÉSEI

SÁPI Edit*

Tattay Levente Professzor Úr emlékezetemben a segítőkészségével, kedveségével és jó humorérzékével él tovább. Rengeteg segítséget és támogatást kaptam tőle, amikor PhD hallgatóként a disszertációmra dolgoztam és mindig szeretettel érdeklődött a miskolci kollégák iránt. Ez a hozzáállása, nyitottsága, pozitivitása és megfontolásra érdemes javaslatai nagy szerepet játszottak abban, hogy még lelkesebben foglalkoztam kutatási témám egyes kérdéseivel. Emiatt választottam jelenlegi tanulmányom témájául is a címben megjelölt témakört, ezzel is tisztelve Professzor Úr emléke előtt.

„Clothes make a statement.
Costumes tell a story.”
(Mason Cooley)

1. A színpadi művek komplexitásáról

Arra a költőinek tűnő kérdésre, hogy ki a színpadi mű szerzője, a válaszadás a legkevesebb esetben korlátozódik egy személyre, vagy minden esetben egzakt módon alkalmazható, egyértelmű válaszra. A színházi szórakoztatóiparban a szerzőség kérdése vethet fel olyan problémákat,¹ amelyek más műtípusok esetében lényegesen egyszerűbben válaszolhatóak meg. A színpadi mű ugyanis tipikusan egy olyan komplex alkotás, amely több személy együttműködő alkotó-

* Dr. Sági Edit, egyetemi adjunktus, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar.

¹ Jennifer WOMACK: Big shop of Horrors: Ownership in Theatrical Design. *Fordham Intellectual Property Media & Entertainment Law Journal*, 2007/1. 228.

tevékenysége következtében jön létre, hiszen egy olyan cselekményes, rendezett alkotás, amely írói művön alapul, lehet prózai, vagy zenés darab, mindehhez pedig társul egy látványvilág, amelynek szerepe sokszor elhalványulni látszik és másodlagosnak tűnhet a kiemelkedő színészi játék, a rendezés vagy a magával ragadó zene mellett. Ugyanakkor, amikor egy színházi előadásra beül a néző, az esetek nagy részében a színpadképet fogadja be először és a grandiózus látvány a függöny legördülése után még sokáig az ember emlékezetében él. Költőien fejezi ki a színpadi látvány jelentőségét Forgách András, amikor úgy fogalmaz, hogy „[a]z előadás világát nem kis részben - mert a néző tudatáig el sem jutó jelenlétével, mint egy titkos rádióadó, amely folytonos tartalmakat sugall a perifériális észlelésen keresztül - maga a díszlet és a jelmez, valamint a hozzájuk tartozó, egyre fontosabbá váló világítás teremti meg.”²

A színpadi művek esetében az alkotás, az alkotó ember és annak oltalma nem merülhet ki csupán az író, az előadóművészek, esetlegesen a zeneszerző hozzájárulásainak védelmében. A jogirodalom ezt úgy fogalmazza meg, hogy a színpadi produkció szerzősége ’többszólamú’,³ hiszen az előadóművész, író, rendező, díszlettervező, jelmeztervező, zeneszerző, dramaturg, konzultáns közös teljesítményeként tartható számon.⁴ Emellett nehezíti a szerzőség egyértelmű megítélését az is, hogy a színpadi produkció minden egyes eleme szerzői jogi oldalról hogyan értékelhető,⁵ vagy egyáltalán releváns-e az oltalom szempontjából. Emellett vannak olyan szereplők, alkotói hozzájárulások, amelyek szerzői jogi helyzete ködös és esetleges, mint például a rendező és a dramaturg, holott az ő hozzájárulásuk megkérdőjelezhetetlen a színpadi produkció létrejöttének folyamatában.⁶

A színpadi művekkel kapcsolatban megállapítható tehát, hogy jellemző rájuk egyfajta komplexitás, amely annak az eredménye, hogy e műtípus kapcsán rengeteg érdek találkozik és így ütközik is. Például a színpadi scenika kialakítása kapcsán a szerzői jogi oltalmat élvező díszletek és jelmezek alkotóinak nézetei összeegyeztetésre kell, hogy kerüljenek a rendező elképzeléseivel, akinek – leg-

² FORGÁCS András: A díszlet mint kép. In: *Díszlet – Jelmez*. Budapest, Gönczöl, 2005. https://szinhaz.hu/2005/12/22/a_diszlet_mint_kep

³ LUKE McDONAGH: *Performing copyright. Law, Theatre and Authorship*. Oxford–New York, Hart Publishing, 2021. 31.

⁴ GERALD EADES BENTLEY: *The Profession of Dramatists in Shakespeare’s Time 1590–1642*. Princeton, Princeton University Press, 1971. 198.

⁵ WOMACK i. m. 229.

⁶ EDIT SÁPI: “Giving life to a work of art” – Dramatic works and theatre directors from the viewpoint of copyright law. *Studia Iuridica Cassoviensia*, 2021/1. 70–84.

több esetben – egy már kész, alapul fekvő írói alkotást kell színpadi előadásra alkalmassá tenni.

Az a komplexitás, amely a színpadi művet, mint egységet is jellemzi, a színházi színpadképben külön is visszaköszön, hiszen – mint látni fogjuk – a látványterv kialakításában is egynél több személy működik közre.

2. A színházi látványterv és a scenika szerzői jogi megítélése

2.1. A látványterv és a scenika fogalmi megközelítése

Tagadhatatlan, hogy amikor a színpadkép a függöny mögül előtárul, sok esetben kiváló és kidolgozott, komplett műalkotásokat láthatunk, amin „nem fog az idő”.⁷ Erre a legjobb példa Oláh Gusztáv varázslatos díszlete Bohéméletben – és különösen a harmadik felvonás nyitójelenetében látható havas párizsi utcakép⁸ – amely már-már színháztörténeti bravúrral 1937 óta van az Opera műsorán, és ez idáig közel 900 előadást ért meg. Természetesen figyelembe kell venni, hogy a kortárs színházakban sok esetben helyhiány, vagy forráshiány miatt a díszlet és a jelmez inkább funkcionális jellegű. Ugyanakkor ma is láthatunk olyan produkciókat, ahol a látványosságot helyezik szem elé. Ilyen például az Operaházban 2018-ban futott Az álarcosbál grandiózus látványvilága, ahol a díszletezés Tiziano Santi, a csodálatos jelmezek pedig Giuseppe Palella munkáját dicsérik, vagy a Kentaur által megálmodott díszletek és a Vágó Nelly által tervezett jelmezek Az Operaház Fantomja esetében.

A színházi szakzsargon a látványterv kifejezés alatt a jelmezek és a díszletek által kialakított színpadképet, színpadi világot érti. A látványterv a színelőadások vizuális keretének és a cselekmény lefolyásának átfogó megtervezése, amely a statikus építmények, díszletek mellett kiterjed a jelmezekre, a világításra, a színek alkalmazására, valamint a mozgásokból eredő képi változások színpadi hatására is.⁹ A látványterv tehát sokkal több, mint a díszlet és jelmez összefoglaló elnevezése, hiszen magában foglalja a színpadkép komplett meg-

⁷ Bohémélet az Operában t.ly/InHD

⁸ „Mikor a harmadik felvonásban felment a függöny, egy mellettem ülő külföldi úr felkiáltott a csodálattól. Igaza volt: ha csodát lát az ember, konstatálni kell. Mert különben jön valaki, és kitalálja, hogy nem is csoda az. Inkább csináljunk helyette egy másikat. Isten őrizz!” – *Sok év után...* – *A Bohémélet a MÁO-ban.* t.ly/o0oh

⁹ SZÉKELY György: *Magyar Színházművészeti Lexikon.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1994. 449.

jelenését, egységét, úgy is tekinthetünk rá, mint a színpadi előadás formába öntésére. A jogtudomány nem definiálja a látványterv fogalmát, hanem az adott szakma által használt meghatározásra támaszkodik.¹⁰

Ehhez kapcsolódik a scenika is, amely valójában egy színházi lenyomatnak tekinthető. A scenika a látványtervhez képest sokkal inkább technikai jellegű, hiszen a színjáték terének, a színpadnak a kialakítását, berendezését jelenti. A színház scenikusa felelős a színpadkép különböző elemeinek működéséért és feladatköre összekapcsolódhat a díszlettervezőével és a látványtervezőével.¹¹

A scenikus és a látványtervező tehát nem ugyanazt a feladatot látja el, hiszen míg a scenikus feladata sokkal inkább technikai jellegű, addig a díszlettervező, jelmeztervező, vagy ha az adott színház egységesen kezeli, a látványtervező feladata általánosságban szellemi alkotás létrehozása, alkotómunka folytatása. Azt mondhatjuk tehát, hogy feladatuk az adott színdarab tekintetében az írói kép színpadra tömörítése.¹² Kettőjük kapcsolatát és a már kész színpadképhez való viszonyulásukat úgy is meg lehet ragadni, mint az építészeti alkotások esetében a tervező és a kivitelező jogi helyzetét¹³ és egymáshoz való kapcsolatát.

A szerzői jogi törvény¹⁴ nem rendelkezik kifejezetten a látványtervezésről, ez azonban – figyelemmel a törvényben olvasható lista példálózó jellegére – nem jelenti automatikusan azt, hogy a védelem elutasításra kerülne. Tekintettel arra, hogy a látványtervet szerzői jogi szempontból egészében, egyes elemei nélkül vizsgálni nem lehet, a tanulmányban a látványterv egyes elemeire, így a jelmezekre, díszletekre, maszkírozásra és világosításra koncentrálunk.

¹⁰ Vö. pl. az SZJSZT-23/10. – Konstruktív tervek, gyártmánytervek és látványtervek szerzői jogi megítélése szakvéleménnyel, ahol a látványtervet az – ügyszóhoz kapcsolódóan az alábbi definícióval használták. „A látványtervezés a megrendelő által megjelölt eszközök, grafikák megjelenítése egy már létező felületről készült digitális fényképen. A megjeleníteni kért eszközök lehetnek világítódobozok, totemoszlopok, építési hálók, autográfikák stb. A megrendelő például kérheti, hogy a tervező cég az önkormányzati engedélyeztetési eljárásához szükséges látványterven jelenítse meg, hogyan fog kinézni egy bizonyos üzlet fölött egy bizonyos világítódoboz. A látványtervező ilyenkor a világítódobozról készült képről kivágja a világítódobozt, vagy megrajzolja a világítódobozt, és a boltról készült képre, a bolt fölé illeszti.”

¹¹ SZÉKELY i. m. 727.

¹² SZJSZT-12/09/külső szakértő.

¹³ Ld. bővebben: BARTA Judit: *A tervezői tevékenység komplex bemutatása, valamint az építészeti, műszaki alkotások és tervek szerzői jogvédelme*. Budapest, Patrocinium, 2018. 227–456.

¹⁴ 1999. évi LXXVI. tv. a szerzői jogról (a továbbiakban: Sztj.)

2.2. Az alkotómunka jellege

Önmagában a jelmezek és díszletek szerzői jogi védelme már jó ideje nem kérdőjelezhető meg, ezeket a vizuális művek külön kategóriájába sorolhatjuk.¹⁵ Az Sztj. 1. § (2) bekezdés n) pontja rögzíti, hogy szerzői jogi oltalom alatt áll a jelmez, a díszlet, valamint ezek terve. E rendelkezés következtében tehát a jogszabály szerzői joggal ruházza fel a jelmez- és díszlettervezőt, amennyiben munkájával kapcsolatban a törvényi feltételek fennállnak, vagyis a mű a szerző szellemi tevékenységéből fakadó, egyéni, eredeti jellegű alkotás.¹⁶ Az Sztj. 2013. évi módosításától¹⁷ már nem csak a jelmez és a díszlet terve, hanem a kész, tárgyasult forma¹⁸ is oltalom alatt áll, feloldva ezzel a korábbi értelmezési anomáliákat, amelyek a bírói gyakorlatban voltak tapasztalhatóak. Az SZJSZT egy eset kapcsán rámutatott, hogy a jelmez- és díszlettervek komplex tervdokumentációk,¹⁹ míg a már tárgyasult jelmezek és a díszletek olyan használati célú műtárgyak, amelyek a jellegüket tekintve a képző- és iparművészeti alkotásokhoz állnak közel,²⁰ amit a mozgathatóság és a világítás változékonysága egészít ki.²¹ Egyes díszletelemek a színpadon kívül kevésbé, vagy alig használhatóak, így csökkent funkcionálisítással rendelkeznek. Ugyanez igaz a jelmezekre is, hiszen számos kosztüm használhatatlan a mindennapokban, sokkal inkább tekinthető művészeti alkotásoknak. Ezt támasztja alá Gyertyánfy Péter azon gondolata is, miszerint

„[a] jelmez az általános ruhatervekhez, szabásmintákhoz képest távolabb van a cél általi meghatározottságtól és közelebb a díszítő és jellemző-gondolati művekhez, vagyis a szűkebb értelemben vett képzőművészeti alkotásokhoz. Itt ritkábban merül fel a használati célú művek szerzői jogi védelmének alapproblémája, az, hogy a funkció meghatározó ereje kizárna minden szellemi mozgásteret. A terv eredményét, a háromdimenziós megvalósítást inkább

¹⁵ Kiss Zoltán Károly: Díszletek és jelmezek szerzői jogi védelme. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2021/4. 35.

¹⁶ Sztj. 1. § (3) bek.

¹⁷ 2013. évi XVI. törvény a szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról, 33. §.

¹⁸ A szerzői jogi törvény indokolása.

¹⁹ SZJSZT-2/2006. – Szerzői jogdíjak jelmezterveken.

²⁰ A szerzői jogi törvény indokolása.

²¹ HUSZTHY Edit: Az előadás, a színpadi tér és a látvány – egy tervező szemével. *Critical Lapok (online)*, t.ly/eN0x

műtárgyként, és nem áruként hozzák forgalomba – utóbbi az ipari tervezőművészeti alkotásra jellemző.”²²

Amiatt, hogy a szakértői álláspontok szerint a jelmez- és a díszlet szerzői jogi szempontból képzőművészeti alkotásként értelmezhető, azokkal rokon jellegű alkotás, felmerül a kérdés, hogy hogyan lehet megítélni azokat a díszleteket és különösen jelmezeket, amelyek teljes mértékben funkcionálisak. Nem egy előadás esetében tapasztalható, hogy az előadóművészek hétköznapi ruhájukban játszanak, teljesen mindennapi tárgyak között. Ezekre a jelmezekre és a megelőző tervezési szakaszra mondhatjuk-e szerzői jogi értelemben véve is egyéni, eredeti jellegű alkotások?

Az egyéni, eredeti jelleg kapcsán érdemes kitérni a színházi gyakorlatban megjelenő *replica* és *non-replica engedélyekre*. A *replica* és *non-replica engedélyek* leggyakrabban akkor jutnak szerephez, amikor külföldi, nagyszerű zenés darabokat kívánnak bemutatni másutt, tipikusan külföldön. Ha egy színház *replica engedélyt* szerez egy darabra, akkor a hazai darab tulajdonképpen az eredeti másolata lesz, amelybe így természetesen bele kell értenünk a látványvilágot is, tehát a jelmezek, díszletek és egyéb látványelemeket is. Ezzel szemben a *non-replica előadás* azt jelenti, hogy a külföldön bemutatott darab nem az eredeti másolata lesz, hanem teret enged az alkotó csapat kreativitásának.²³ Így az alkotómunka a *replica engedély* útján játszott produkció esetében lecsökken.

Mint láthattuk, a látványterv bővebb fogalom, hiszen magában foglalja nem csak a díszletek, hanem az általuk és a jelmezek által együttesen kialakított, komplett színpadképet is. Elképzelhető, hogy a látványtervező egy személyben tervezi a jelmezeket és a díszleteket, ugyanakkor a magyar színházi szakmában az a gyakoribb megoldás, hogy az adott darab látványán külön díszlettervező és külön jelmeztervező dolgozik. Ebben az esetben a szerzői jogi oltalom jogosultjának meghatározása könnyebb, hiszen az alkotások szerzői tekintendők az oltalom alanyainak.

A külső szemlélő szemszögéből összekapcsolódhat a jelmez- és a díszlet, hiszen a színpadi produkcióban sokszor egységként mutatkoznak, ugyanakkor figyelemmel kell lennünk arra is, hogy ez nem azt jelenti, hogy a jogvédelmük is csak összekapcsolódva valósulhat meg. Az Sztj. szóhasználata is eligazít

²² GYERTYÁNFY Péter: A szerzői jog bírói gyakorlata 2006-tól, 1. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2012/4. 42.

²³ Christina Marie BOURSIQUOT: *Forging new roads: expanding the theatrical touring market internationally*. Columbia University, 2014. 23.

e körben, hiszen kifejezőmódjában sem úgy rögzíti őket, hogy „szerzői jogi oltalom alatt áll a jelmez és díszlet”. Azonban, még ha így is fogalmazna a jogszabály, könnyedén fel lehetne oldani értelmezéssel a helyzetet, hiszen a jelmez és a díszlet két különálló alkotásnak tekintendő és az ezekkel kapcsolatos jogsértések is megvalósulhatnak külön-külön. Igaz ugyan, hogy mind a díszlet, mind a jelmez színházon kívüli felhasználása is sokrétű,²⁴ azonban a tanulmány további részében kifejezetten a színházi felhasználás kérdéseit tekintjük át.

2.2.1. A színpadi jelmez(terv), mint egyéni, eredeti alkotás

Bár a mondás szerint nem a ruha teszi az embert, egy karakter jól eltalált jelmeze már félsiker. Nem véletlen, hogy az igazán jó jelmezek beszédesek. Elismerve a prózai színház, sokoldalúságát és magas művészi értékét, meglátásom szerint a – nézők szélesebb rétegéhez is eljutó – leghíresebb jelmezek (és díszletek is) a zenés színházhoz kötődnek. Ennek oka az lehet, hogy a zenés színházi produkciók természetüknél és hagyományaiknál fogva általában jobban építenek a látványra, mint a prózai előadások. A musicaltörténelem tíz leghíresebb jelmeze között²⁵ tartják számon például Dorothy Gale piros cipellőjét és kék kötényruháját, a Macskák dresszeit, a Fantom maszkját, vagy József színes szélesvásznú álomkabátját.

A színházelmélet ad egyfajta fogalmi megközelítést a jelmezekre, amely onnan közelít, hogy mire hivatott a jelmez a színpadi előadásban.²⁶ Funkcióját tekintve a jelmez információkat tartalmaz a játék jellegéről, az ábrázolni kívánt korszakról, a játszott mű hangulatáról, esetleges torzító-parodisztikus céljairól,²⁷ és ami talán a legfontosabb: a karakterről. Nem véletlen, hogy más stílusú kosztümöt visel a komika, a naiva és a primadonna. A jelmez emellett a karakterfejlődést is kifejezi.

Ahogy arra Forgách András is rámutat,

„[e]lőfordul, hogy egyes jelmezek is díszletként kezdenek működni, szétfeszítik a teret, mint a nagy vagy szándékos provokációval indító divattervezők kifutóin, ahol a gyakorlatlan szem a váratlan

²⁴ KISS i. m. 44–50.

²⁵ Yasmin ELAHI: Top 10 Iconic Musical Theatre Costumes, *Home of Theatre*, 2021. március 15. <https://www.theatrehaus.com/2021/03/top-10-iconic-musical-theatre-costumes/>

²⁶ WOMACK i. m. 232–234.

²⁷ SZÉKELY i. m. 339.

ötleteket nézve csak nehezen veszi észre az új, rejtett, nagyon is funkcionális, praktikus ötletet.”²⁸

Mindebből látható, hogy a jelmeztervezés egy komplex alkotómunka, melynek sajátosságait az egyik bírósági határozat és az ahhoz kapcsolódó SZJSZT vélemény²⁹ is hangsúlyozza. Megjegyzendő, hogy bár a vonatkozó jogvita filmalkotásban megjelenő jelmezek szerzői jogi helyzetével kapcsolatban merült fel, ennek alkalmazása a színpadi jelmezekre nem jelent gondot, hiszen mind a szakértői vélemény, mind a bírósági határozat olyan megállapításokat tartalmaz, amelyek általánosságban igazak a jelmezekre és a jelmeztervezésre, függetlenül attól, hogy azok a színpadon, vagy filmen jelennek meg. Így például rávilágít, hogy „[a] jelmezek sokkal többek, mint ruhák, megtestesítik a karakter pszichológiai, szociális és érzelmi állapotát, a forgatókönyvben meghatározott adott pillanatban.”³⁰

2.2.2. *A színpadi díszlet(terv), mint a szerzői jogi oltalom tárgya*

A színházművészeti definíció szerint a díszlet a színpadi mű cselekményének helyszínét jelölő, változtatható, mozgatható és cserélhető színpadberendezés. Lényege, hogy a bemutatandó mű által meghatározott korstílust, a szerző instrukcióit, a rendezői és díszlettervezői koncepciót megjelenítő építészeti-képzőművészeti alkotás.³¹

Sajátossága a színházi díszletnek a változtathatósága, többfunkciós volta. Számos díszletelem egy előadásban egyszerre több funkciót is betölthet, mert úgy tervezték meg őket, hogy a jelenetek közötti gyors színpadrendezés után átalakuljon rendeltetésük. Gyakorta látni olyat például, hogy ugyanaz a tárgy az egyik jelentben még asztal, a másik jelentben pedig – elforgatva – már padként jelenik meg, ily módon az adott díszletelem képes egyszerre több célt is szolgálni.

A színpadi díszlet és annak (háttér)elemei meghatározó szerepet töltenek be az adott mű dramaturgiája szempontjából is,³² így szükségszerű, hogy a rende-

²⁸ FORGÁCH i. m.

²⁹ SZJSZT-17/13 – A jelmeztervezés szerzői jogi minősítése a filmes műfajban.

³⁰ Fővárosi Törvényszék P. 26.279/2010/77. idézi Deborah Naddolman Landis szavait.

³¹ SZÉKELY i. m. 164.

³² Bővebben: É. Kiss Piroska: *A színpadi tér. A téralkotás elemei, és azok dramaturgiai hatása.* DLA értekezés. Magyar Képzőművészeti Egyetem, Doktori Iskola, 2006.

ző és a díszlettervező együttműködve alakítsák ki a darabot, összekapcsolva alkotótevékenységüket. Egy ügy kapcsán az SZJSZT is kiemelte, hogy

„[M]indezen szempontok figyelembe vétele sem jelenti azt azonban, hogy a díszlettervező tevékenysége ne lenne alkotói munka: ezzel ellenkezőleg, az az esetek túlnyomó többségében magas fokú kreativitást, művészi érzéket és szakmai tudást igényel és ezért eredménye, vagyis a díszlet(terv) is egyéni-eredeti jellegű. Abban az esetben ugyanis, ha a „díszlettervező” valójában csak mechanikus kivitelezője egy másik személy (pld. a rendező) teljeskörűen megtervezett tervének, szerzői jogi értelemben már nem díszlettervezőről, hanem díszletkivitelezőről, díszletépítőről (asztalos, festő stb.) beszélhetünk.”³³

2.2.3. A látvány kiegészítői: a smink és a világítás

A színházművészet az arcfestés két kategóriáját különbözteti meg: a maszkírozást és a sminkelést. A Magyar Színházművészeti Lexikon szerint a maszk egyrészt lehet álarc, másrészt pedig a színész arcvonásainak festékkel, protézisekkel (orr, fül, áll stb.), álszőrrel történő módosítása, megváltoztatása az ábrázolt alaknak megfelelően.³⁴ Ez utóbbi esetet hívja a színházi zsargon maszkírozásnak,³⁵ amelyet bonyolultabb esetekben a maszkmester³⁶ végez. Ehhez képest a sminkelés színházi értelemben „a színész saját, jellegzetes arcvonásainak hangsúlyozását vagy kendőzését jelenti, hogy mimikája érvényesülhessen a színpadi világításban. Eszközei a különböző színpadi festékek, műszempillák. Amennyiben a színész arcvonásait a szerepnek megfelelően át is alakítja az arcfestéssel, maszkírozásról beszélünk.”³⁷

Az angolszász alapokon nyugvó *copyright* rendszerekben a színházi művészi sminkelés szerzői jogi védelmével kapcsolatban a legnagyobb aggályként annak

³³ SZJSZT-12/09. – Díszletterv átdolgozása.

³⁴ SZÉKELY i. m. 494.

³⁵ SZÉKELY i. m. 495.

³⁶ SZÉKELY i. m. 495.

³⁷ SZÉKELY i. m. 688.

rögzíthetlensége³⁸ merül fel.³⁹ Ugyanakkor a U.S. Court of Appeal a *Macskák Broadway-musical* kapcsán foglalkozott a művészi sminktervek szerzői jogi védelmével⁴⁰ és megállapította, hogy a darabban alkalmazott sminktervek szerzői jogi oltalom alatt állhatnak, hiszen bár a 'rögzítettségük' estéről-estére megszűnik, mivel minden előadás után lemossák a színészek, azonban minden alkalommal ugyanúgy történik a karakterek sminkelése. Érdekességként jegyezzük meg, hogy az amerikai jogi környezet szerint a megkülönböztető jellegzetességgel bíró arcfestés, sminkelés védjegyjogi oltalom alá is kerülhet.⁴¹

A hazai szabályozás tekintetében vizsgálva a kérdést, úgy véljük, hogy eredendően nem lehet kizárni a művészi smink szerzői jogi oltalmát. Szükséges azonban hozzá, hogy valóban művészi sminkelésről legyen szó, tehát lépjen túl azon a határon, hogy az adott szereplőt 'csupán szebbnek láttassa' és hordozza magában az egyéni, eredeti jelleget. Például a *Macskák* esetében alkalmazott sminkelés ennek a feltételnek valóban megfelel, hiszen az előadóművészek macskákká történő maszkírozása nyolc rétegnyi sminket követel meg, amelyet több óra alatt tesznek fel.⁴² Egyes vélemények szerint a művészi sminkelés valójában a festéssel analóg, annyi különbséggel, hogy míg a festő vászonra dolgozik, a maszkmester emberi arcra.

A fentebb már hivatkozott SZJSZT 17/13 szakvéleményben is szerepel, hogy

„A film műfajától, a megbízás jellegétől, a filmgyártó igényeitől, a tervezésre rendelkezésre álló időtől és a költségvetéstől függően jelmeztervek vagy vázlatok, anyag- és színminták, smink- és maszktervek, illetve a jelmeztervező koncepcióját, jelmezek stílusát, színvilágát, szereplők karakterét szemléltető hangulatképek (un. „mood”) készülnek.”

³⁸ In order for a work to be copyrightable, it must be 'an original work of authorship'; that is, it must be (i) original and (ii) fixed in a tangible form. (17 U.S.C. § 102(a).)

³⁹ Olivia WELDKAMP: *Make-up Artistry and Copyright Protection*. University of British Columbia, *Intellectual Property Law*, 2021. március 8. <https://tinyurl.com/yejeymw>

⁴⁰ *Carell v. Shubert Organization, Inc.*, 104 F. Supp. 2d 236 (S.D.N.Y. 2000)

⁴¹ A hivatkozott forrás részletesen kifejti, hogy a KISS együttes fekete-fehér arcfestése a Lanham Trademark Act értelmében védjegyoltalom alatt állhat. Ld. Samantha ELIE: *Protect Your Face: Body Art and Copyright (Part II)*. *Center for art law*, 2016. április 18. <https://itsartlaw.org/2016/04/18/protect-your-face-body-art-and-copyright-part-ii/>

⁴² Murdoch McBRIDE: *Appeals Court Says Cats Make-Up Copyright Case Goes to Civil Trial*. *Playbill*, 2000. december 21. <https://tinyurl.com/4katd8zv>

Itt tehát ismét megjelenik, hogy a jelmeztervezés kísérőjeként értelmezhetjük a smink-és maszkterveket, amelyeket ugyanúgy koncepcionálisan, az adott előadás (film) hangulatához igazítva terveznek meg. Egy másik – egyébként fotóművészeti vonatkozású – szakvélemény szintén foglalkozik a sminkelésben megjelenő egyedi vonásokkal, annak megkülönböztetésre alkalmas jellegével.⁴³

A magunk részéről a művészi, színpadi sminket a jelmez integráns részének tekintjük, így a művészi sminkelés is a szerzői jogi oltalom tárgyát képezheti. Megjegyzendő, hogy a gyakorlatban sok esetben külön személy tervezi a jelmezeket és a sminket. Ez megfigyelhető például az Operaház Fantomja esetében is, ahol a komplett Fantom-maszk megalkotása külön tervezési folyamat eredménye.

Ahogy a sminkelés, maszkírozás a jelmez(tervezés) kiegészítője, hasonlóan fontos velejárója a színházi díszletnek – és így a komplett színpadi látványtervnek is – a világítás. Több színpadi produkció esetében a világítástervezés dramaturgiai is lényeges szerephez jut és előfordul, hogy a színpadon fényjátékot is alkalmaznak. A világítás és az ún. fénytervező kapcsán Forgách András utal arra, hogy

„Egészen ritka Magyarországon a fénytervező [...] amit már az is jelez, hogy a színházak gyakran megelégszenek egyfajta házilagosan előállított világítással, nem érzékelve, hogy a díszlet ma már nem egyszerűen a pszichológiai lebonyolítás helyszíne, [...] hanem öntörvényű létező, szuverén művészi állítás is.”⁴⁴

Bár nem azonosítható a világítással teljesen, de itt érdemes felidézni azt az SZJSZT véleményt,⁴⁵ ahol egy színpadi lézerprodukció szerzői jogi kérdéseivel foglalkozott a Szakértő Testület. A fentebb hivatkozott konkrét ügyben egy olyan összetett műről volt szó, ahol a fényjáték és a tánclemek együttesen alkották magát a produkciót, egy külföldi előadás inspirációja alapján. Kiemelte a Szakértő Testület, hogy a fényjáték esetén különböző színű és „textúrájú” fények, fényhatások, különböző méretű és alakú fénynyalábok segítségével hoznak létre vizuális képzőművészeti alkotást.

⁴³ SZJSZT 40/07. – Fotórészlet felhasználása új szerzői mű létrehozásához.

⁴⁴ FORGÁCH i. m.

⁴⁵ SZJSZT 31/2005. – Az átdolgozás szintjét el nem érő inspiráció színpadi lézerprodukció esetén.

Szintén a fénytervek szerzői jogi védelmével foglalkozott az SZJSZT egy másik ügyben,⁴⁶ ahol hangsúlyozta, hogy a fővilágosítói, illetőleg látványtervezői megbízások általában szerzői munkát is magukban foglalnak, míg a világosítói munka pedig kivitelezői jellegű. Kiemelik, hogy a látvány megvalósításának technikai megoldása önmagában nem szerzői mű.

2.3. A felhasználással kapcsolatos szabályok

A szerzői jogi oltalom alatt álló jelmezek és díszletek, valamint a kapcsolódó látványelemek felhasználásának szabályai természetesen az Szjt.-ben rögzített általános felhasználási szabályokhoz igazodnak, vagyis a vagyoni jogok gyakorlása a szerzőtől származó felhasználási szerződéssel történhet. A felhasználásért cserébe fizetendő jogdíj tekintetében már korábban az a gyakorlat alakult ki, hogy a tervezőnek egyösszegben fizetik ki a honoráriumát, nem pedig a bruttó jegybevétel arányában kapja meg szerzői díját,⁴⁷ amely gyakorlat még mindig él.⁴⁸ Jogviszonyuk alapját a legtöbb esetben megbízási szerződés⁴⁹ szolgáltatja. Emiatt a gyakorlatban meghonosodtak az összeszokott rendező-díszlettervező és/vagy jelmeztervező párosok, amely nem lehet meglepő, hiszen az adott színdarab szempontjából is lényeges, ha a rendező és a tervező könnyebben össze tudja hangolni nézőpontját.

Megjegyzendő, hogy az Szjt. külön, színházi felhasználáson kívülként rögzíti azt az esetkört, amikor a díszlet és jelmez céljára készült művek audiovizuális médiaszolgáltatásban kerülnek felhasználásra, ahol szintén előírja a szerző engedélyének meglétét és nevének feltüntetését.⁵⁰

A jelmezek és díszletek szerzőivel szembeni vagyoni jogi jogsértések három tipikus magatartás útján valósulhatnak meg és mind az engedély nélküli felhasználás gerincén haladnak. Az egyik esetkör az, amikor a jelmezeket, díszleteket

⁴⁶ SZJSZT 25/2002/1-2. – Filmalkotás látvány-, illetve fényterveinek szerzői jogi védelme; a szerzőség kérdése.

⁴⁷ SZILÁGYI István: A szerzői jog. In: JUHÁSZ Sándor – KALMÁR Péter (szerk.): *Mr. Producer. Színházi management könyv*. Budapest, OperocK, 1993. 195.

⁴⁸ Ld. pl. a Győri Ítéltábla Gf.IV.20.228/2005/30. szám alatt közzétett eseti döntés alapjául szolgáló jogviszonyt.

⁴⁹ Hiába fordul elő többször a színházi gyakorlatban az, hogy a jelmeztervezői tevékenységet „megbízási” szerződés keretei között látja el a tervező, ezek a kötelek vegyesek, hiszen egyértelműen megfigyelhető bennük az eredmény-jelleg.

⁵⁰ Szjt. 36. § (4) bek.

lemásolják egy másik színpadi műhöz. Ez alól természetesen kivételt képez a fentebb már említett *replica előadások* látványtervei.

Másik eset az, amikor az engedély nem fedi le a valamennyi felmerülő felhasználást, például az engedély a kőszínházban történő felhasználásra vonatkozik csak és a kihelyezett előadásra nem.⁵¹ Ez az eset akkor fordulhat elő, ha egy adott színdarab a kőszínházból útjára indul és más helyszíneken, adott esetben más országokban is előadják azt vendégjáték keretében. A felhasználási engedélynek ki kell terjednie ezekre a kihelyezett előadásokra is, és nem csak a színdarab nyilvános előadására vonatkozóan, hanem a színpadi mű egyéb, szerzői joggal védett elemei tekintetében is, tehát a jelmez és díszlettervek vonatkozásában is. Ezek a jogsértések szinte automatikusan maguk után vonják a jogdíjfizetés részleges, vagy teljes elmaradását. Az ilyen helyzetekben szinte kivétel nélkül mindig tapasztalható (részbeni) jogdíjelmaradás is.

A harmadik magatartási kör az engedély nélküli átdolgozásokban realizálódik.⁵²

A jelmez- és díszlet(tervek) engedély nélküli átdolgozásának kérdése jelent meg abban az ügyben,⁵³ ahol az eredetileg kőszínházba tervezett látványvilágot a Szegedi Szabadtéri Játékokon történő előadásában a szabadtéri színpad arányaihoz igazították. Ebben az esetben az alapvető problémát az jelentette, hogy a díszletek megváltoztatása túlmegy a „technikai” változtatáson és noha „általánosságban elmondható, hogy a kőszínházi és szabadtéri előadások jellegének különbsége – még a színpadok méretazonosságának esetében is – a díszlet kisebb-nagyobb módosítását teheti szükségessé”, a változtatások elérték azt a szintet, amely bizonyos színpadelemek tekintetében átdolgozásnak minősülnek, amelyre azonban a díszlettervező nem adott engedélyt. Kiemelte továbbá a Testület, hogy hiába vannak eltérő színpadi adottságok egy kőszínházban és egy szabadtéri színpadon, egyik rendezői koncepció sem terjeszkedhet odáig, hogy a szerzőnek minősülő díszlettervező engedélye nélkül átdolgozza a díszleteket.

Egy másik ügyben⁵⁴ a *Légy jó mindhalálig* című musical díszleteinek engedély nélküli módosítása volt a jogvita tárgya. A rendező a díszlettervező engedélye nélkül módosította az eredeti díszleteket egy kihelyezett, soproni előadás alkalmával, valamint a díszlettervező nevének feltüntetését is mellőzték a színlapról. Az eljáró tanácsnak azt kellett megállapítania, hogy szerzői jogi értelemben át-

⁵¹ Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.21.771/2008/7.; Fővárosi Bíróság 6.P.24.970/2006/7.

⁵² A Győri Ítéltábla Pf.I.20.055/2011/7.

⁵³ SZJSZT 39/07. – Színpadi díszlet megváltoztatása.

⁵⁴ Győri Ítéltábla Pf.I.20.055/2011/7.

dolgozás történt-e, vagy új, eredeti mű jött létre a változtatások következtében. A perben az SZJSZT szakvéleménye szerint⁵⁵ átdolgozás történt, az engedély hiányában pedig így megtörtént a vagyoni jogok sérelme.

3. A párhuzamos oltalom lehetősége?

Bár első látásra kecsegtethető lehet párhuzamot vonni, de az SZJSZT értelmezése szerint a jelmez nem részesülhet a szerzői joggal párhuzamos formatervezési oltalomban.⁵⁶ Dogmatikailag sem indokolt a két tárgykört azonosan kezelni, hiszen a formatervezési mintaoltalomban minden új és egyéni jellegű formatervezési minta részesülhet.⁵⁷ További magyarázatként hozzáteszi a törvény, hogy mintának minősül valamely termék (azaz bármely ipari vagy kézműipari árucikk⁵⁸) egészének vagy részének megjelenése, amelyet magának a terméknek, illetve a díszítésének a külső jellegzetességei, így a rajzolat, a körvonalak, a színek, az alak, a felület, illetve a felhasznált anyagok jellegzetességei eredményeznek.⁵⁹ A jelmez nem árucikk, hanem a színpadi előadásban felhasznált, annak hangulatát, szellemiségét tükröző jelkép.

Ugyanakkor már más a helyzet a design és a díszletek között.⁶⁰ A jogirodalom kiemeli, hogy a szerzői jogi oltalom és a formatervezési minta közötti kapcsolat az alkalmazott művészeti alkotások esetében áll fenn, ahol az ilyen formába öntött kreatív megoldások esztétikai jellemzőkön kívül használati, műszaki és egyéb követelményeknek is megfelelnek. E körbe tartozónak tekinthetjük a lakberendezési tárgyakat is.⁶¹ A párhuzam egyes díszletelemek tekintetében akként merülhet fel, ha a színpadi díszlet elemei között vannak lakberendezési tárgyak, vagy formatervezett bútorok. Nem kizárt, hogy ezek a díszletelemek

⁵⁵ SZJSZT 12/09. – Díszletterv átdolgozása.

⁵⁶ SZJSZT 2/2006. – Szerzői jogdíjak jelmezterveken.

⁵⁷ 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról (a továbbiakban: Formatv.). 1. § (1) bek.

⁵⁸ Formatv. 1. § (3) bek.

⁵⁹ Formatv. 1. § (2) bek.

⁶⁰ BAKSAY-NAGY György – GRAD-GYENGE Anikó: *Design és jog. Bevezető a design védelmének lehetőségeibe*. Budapest, MMA MMKI, 2020. 21.

⁶¹ Ld. bővebben pl. TATTAY Levente: A formatervezési minták. A szellemi alkotások mostohán kezelt területe. *Gazdaság és Jog*, 2013/2. 22.; LONTAI Endre: *Polgári Jog. Szellemi alkotások joga (szerzői jog és iparjogvédelem)*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1986. 176.; HEPP Nóra: A formatervezési minta oltalom szerzői jogi megközelítése. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2011/5. 48–74.

formatervezési minta oltalmat is élveznek. Ugyanakkor ez nem azt jelenti, hogy a komplett színpadi díszletet a szerzői jogi oltalom mellett automatikusan formatervezési minta oltalom is védi, már csak azért sem, mert a design a szerzői jogi oltalommal ellentétben nem a formalitásmentes oltalom elvén épül fel.⁶²

4. Záró gondolatok

Nagyon találó Zeke Edit látványtervező gondolata, amelyet érdemes a szerzői jog szemüvegén át is értelmezni:

„Egy színházi előadásnak nincs külön rendezői meg külön látványtervezői változata. Vagyis a térnek, a jelmezeknek, a fényeknek, a színészi játéknak, a zenének az előadás koncepciójához kell igazodniuk, ezek együttesen alkotják azt az egészet, amit előadásnak nevezünk. A rendező fejében állnak össze a részletek, így az ő koncepciója mentén alakítjuk ki és teremtjük meg a vizuális környezetet, vizuális lényeglátással segítjük a rendezői elképzelést. A látványtervezés persze önálló munka, de egy pillanatig sem szabad szem elől téveszteni, hogy az érvényes végeredmény közös erőfeszítéssel jön létre.”⁶³

A bevezetőben említett és szerzői jogi értelemben is vett komplexitás, amely a színpadi műveknek jellemzője, megfigyelhető önmagában a színpadi látványtervben is. Ennek oka, hogy a színpadi látványvilág magában kell, hogy hordozza a színdarab dramaturgiáját, szellemiségét, a rendező koncepcióját, így a közös alkotótevékenység és a létrejövő külön-külön szerzői művek hozzák létre azt az egységet, amelyet a színpadi mű képvisel.

⁶² Formatv. 15. §.

⁶³ ZEKE Edit: Az ürességet is meg kell tervezni. *Nemzeti Magazin*, 2017/8. 13.

A KARAKTER MERCHANDISING NEMZETKÖZI JOGI MEGÍTÉLÉSE

STRIHÓ Krisztina*

„[...] mivel a merchandising legtöbb esetben valamely védjegy vagy más árujelző, valamint szerzői alkotás felhasználására irányul, e terület evidens módon a szellemi alkotásokhoz áll a legközelebb.”¹

1. Bevezetés

A szerző által választott téma – a karakter *merchandising* – bemutatásával szeretne tisztelni Tattay Levente professzor úr és munkássága előtt. A merchandising területével számos publikációjában foglalkozik professzor úr, amelyek közül több forrás is hivatkozásra kerül.

A tanulmány egy sajátos, interdiszciplináris jelenséget vizsgál, amelynek komplexitása több szempontból is megmutatkozik. A merchandising egy kétarcú kifejezés, hiszen egyrészt megjelenik jogintézményként, másrészt a gazdasági életben is használatos. A merchandising összetettsége, sokoldalúsága abban is megmutatkozik, hogy, mint jogi fogalom eleve számtalan jogterületet érintő kérdés.

A merchandising definíciójából kiindulva ismertetjük annak nemzetközi jogi előfordulását és megítélését, kiemelten kezelve a karakter merchandising fogalmának meghatározását és jogi minősítését.

Jelen tanulmánynak nem célja a merchandising és az irányadó jogi rendelkezések teljes körű leírása, elemzése.

---

* Dr. Strihó Krisztina, tudományos munkatárs, NKE ÁNTK; egyetemi docens, KJE Nemzetközi Tanulmányok Tanszék.

¹ TATTAY Levente: *A szellemi alkotások joga*. Szent István Társulat, Budapest, 2001. 279.

2. A merchandising fogalmi tisztázása

A tanulmány egy sajátos jogintézményt és egyben gazdasági jelenséget vesz górcső alá. Specialitása többek között abban a tényben rejlik, hogy a címadó kifejezést jogászok és közgazdászok egyaránt használják, azonban más jelentéstartalommal töltik azt meg. „A merchandising szóhasználat először angol és francia nyelvterületen jelent meg.”²

Az angol megjelölésből kiindulva a merchandising kifejezés jelenti egyrészt az áruk eladásához vagy azok értékesítésének kísérletéhez kapcsolódó tevékenységet a reklámozás vagy a termékek elhelyezése segítségével; vagyis a közgazdaságtan területét érintő terminológiaként kezeli a szótár, a polcszervízzel azonosítható magatartást kiegészítve az egyéb eladásösztönző eszközökkel. A merchandising szó másrészt azt a magatartást jelöli, amely a merchandising termékek összekapcsolását valósítja meg népszerű filmmel, személlyel vagy eseménnyel, az adott termékek eladásának folyamatában.³ Az utóbbi meghatározás egy szóval arculat-átvitelként, esetleg piacépítésként írható le, vagy „másképpen imágóátvitelről (*imagetransfer*-ről) van szó,”⁴ amelyre a jogásztársadalom tekint sajátjaként. A jelenség jogi vetülete jelezhető a „szerződés” kiegészítés által, így egy sajátos szerződéstípusként definiálható a merchandising szerződés. Tattay Levente álláspontja szerint a merchandising szerződések karakteresen atipikus szerződések, mert nem illeszkednek a kötelmi jog általános rendszerébe.⁵

Az angol szótár egyértelműen mutatja, hogy a merchandising valójában egy kétarcú jelenség, hiszen mind a közgazdászok, mind a jogászok által használatos. Kiemeljük, hogy „a merchandisingnek nincs tételes jogi fogalma Európában, így Magyarországon sem.”⁶

A jogi megközelítés értelmében a merchandising szerződés valamely ismert, széles körben kedvelt, keresett személy személyhez fűződő jogi védelme alatt álló dolog, védjegy kereskedelmi hasznosítását, szerzői mű másodlagos felhasználását jelenti, a jogosult hozzájárulása alapján, az eredeti funkciójától eltérő

² TATTAY Levente: A merchandising. *Külgazdaság, Jogi melléklet*, 2002/1–12. 77.

³ *Oxford advanced learner's Dictionary of Current English*. Oxford, Oxford University Press, 1997. 959–960.

⁴ CSÉCSY György: A merchandising, mint sajátos gazdasági és jogi jelenség. In: PÁZMÁNDI Kinga (szerk.): *Sárközy Tamás ünnepi kötet: Ünnepi tanulmányok Sárközy Tamás 65. születésnapjára*. Budapest, HVG-ORAC, 2006. 63.

⁵ TATTAY Levente „Atipikus Fórum” című konferencián merchandising szerződésekről tartott előadásában hangzott el (Szeged, 2010. december 09.).

⁶ TÓTH Nikolett Ágnes: *A sportjog, mint sajátos szakjog*. PhD értekezés. Miskolc, 2014. 255. <http://midra.uni-miskolc.hu/document/18501/13628.pdf>

körben.⁷ A röviden csak reklámarcnak minősített gyűjtőfogalom a szerződés lehetséges közvetett tárgyainak széles skáláját takarja, így például lehet valódi vagy fiktív személy neve, hangja, karaktere; védjegy; szerzői mű vagy annak egy részlete. Reklámarc felhasználásakor különösen hangsúlyos az arculat, a híresség kiválasztásának jelentősége. Alapvető kritérium az arculattal szemben, hogy ismert és kedvelt, keresett arc legyen, a fogyasztó tudjon és akarjon vele azonosulni, vagy legalábbis jelentsen számára minőségi szempontból egyfajta garanciát.

Közgazdasági szempontból több tevékenységet foglalhat magában a merchandising, nevezetesen az áru külső megjelenését, a kiszerezését és a csomagolását, az értékesítés módját, bolti megjelenés esetén a termék elhelyezését, a polcszervizes teendőket (lásd még a polctükör fogalmát). Minden olyan magatartás a merchandising fogalma alá tartozik, amely a termékek eladásához vagy értékesítésének kísérletéhez kapcsolódik: akár a reklámozás segítségével, akár a termékkel/szolgáltatással összefüggő külső paraméterek célcsoporthoz történő igazítása révén. Például meghatározó szempont lehet, hogy az adott termék milyen magasságban kerül elhelyezésre bolti értékesítés esetén, hiszen a gyermekek és a felnőttek szemmagassága eltérő; vagy jelentős szerepe lehet a csomagolásnak is (exkluzív ajándéktárgyakat nem célszerű gazdaságos kivitelezésben kínálni, vagy a gyermekeknek szánt csokoládénak, joghurtnak érdemes színes külsőt kölcsönözni, esetleg ismert és kedvelt mesefigurákkal díszíteni).

A fenti megközelítésekből is látható, hogy a merchandising (szerződés), mint gazdasági életünk egyik jelentős ügylete, kettős tartalommal jelenhet meg. A jogász társadalom és a közgazdászok által egyaránt használatos kifejezés eltérő, de a gyakorlatban ugyanazon cél érdekében alkalmazott jogintézmény, eszköz szorosan összekapcsolódhat, egymást kiegészíthetik. A közös cél pedig a fogyasztó megszólítása, meggyőzése egy konkrét termék, szolgáltatás, cég érdekében (adott esetben a goodwill kialakítása), végső soron a piacon való megjelenés, terjeszkedés és haszonszerzés eszközéül szolgál.

A közgazdasági megközelítésre alkalmazandó a merchandising szó, amely ebben az összefüggésben egyfajta gyűjtőfogalomként funkcionál,⁸ míg a jo-

⁷ A merchandising szerződés általános jellegű meghatározása a Nemzetközi Iparjogvédelmi Egyesület (a továbbiakban: AIPPI) munkálta ki az 1995-ben, Montreal-ban megrendezésre került szakmai konferencián (In: Question 129, Legal aspects of merchandizing. <https://www.aippi.org/download/committees/129/RS129English.pdf>).

⁸ Jelentheti a polcszervizes teendőket; a termék külső megjelenését, a formáját, a színét, a csomagolását; a célcsoport kiválasztásának mechanizmusát; az értékesítés helyét és módját;

gászok alapvetően egy sajátos szerződéstípusként kezelik a merchandising-ot, ebben az esetben a szerződés szóval kiegészített verziót tekinthetjük precíznek, vagyis a merchandising szerződés kifejezést.

A két szakterület találkozási pontja tipikusan a reklámjog, konkrétan egy-egy reklámfilm, tehát a marketing területe. A reklámozás egyik különösen kedvelt eszközének minősíti a merchandising-ot Pogácsás Anett.⁹

A következő pontban ismertetjük a merchandising nemzetközi jogi megjelenését.

3. A (karakter) merchandising nemzetközi jogi megítélése

A klasszikus nemzetközi jog mellett, vagy sokkal inkább azon belül mindenképpen tisztázni szükséges a merchandising (szerződés) esetleges előfordulását az európai uniós jogban, hiszen „az Európai Unió sajátos entitás, [...] már az Európai Közösséget is úgy jellemezhetjük, mint valami egyedülállót a nemzetközi jogban, mint az első igazán nemzetek feletti szerveződést.”¹⁰

A hivatkozott szupranacionális szervezet közvetlenül nem foglalkozik a vizsgált területtel, kizárólag közvetve annak egyes részterületeivel, mint például a dohánytermékek reklámozásával és szponzorálásával foglalkozó irányelvben (2003/33/EK irányelv).

Az európai szerződési jog egységesítése érdekében tevékenykedő Study Group on a European Civil Code (munkacsoport) által elkészített Közös Hivatkozási Keret (Draft Common Frame of Reference, DCFR) tervezete és végleges változata sem rendelkezik a merchandising szerződésről.¹¹

Két nemzetközi szervezet munkásságát célszerű kiemelni, nevezetesen a Nemzetközi Iparjogvédelmi Egyesület (AIPPI)¹² és a Szellemi Világtulajdon

---

továbbá a marketingkommunikációs eszközök közül például a reklámozás folyamatában is megjelenik, de már sokkal inkább jogi jelenségként.

⁹ POGÁCSÁS Anett: Szerzők és művek a meggyőzés szolgálatában – reklámalkotók és reklámarcok. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2010/6. 26.

¹⁰ GOMBOS Katalin: *Európai jog – Az Európai Unió jogrendszere*. Budapest, Wolters Kluwer, 2019. 27.

¹¹ Christian von BAR – Eric CLIVE – Hans SCHUKTE-NÖLKE (eds.): *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference*. München, Sellier, 2008. Forrás: https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf, https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/european-private-law_en.pdf.

¹² The International Association for the Protection of Intellectual Property.

Szervezet (WIPO)¹³ ezirányú tevékenységét. Mindkét nemzetközi entitás érde-
mi rendelkezés(ek)e)t hozott a merchandising szerződés és a hozzá kapcsolódó
jogi, valamint gazdasági kérdések rendezése céljából.

Az AIPPI több állásfoglalást adott ki a merchandising témakörével kap-
csolatban. A 129. számú állásfoglalást „Legal aspects of merchandizing” („A
merchandising jogi aspektusai”) címmel; a 210. számú állásfoglalást „Protection
of Major Sports Events and associated commercial activities through Trademarks
and other IPR” [„A fő sportesemények és a hozzájuk kapcsolódó kereskedelmi
tevékenység védelme (védjegy és más szellemi tulajdon felhasználásakor)]”
címmel olvashatjuk.¹⁴

A WIPO „Character Merchandising” című („Karakter merchandising”)
iránymutatása 1994-ben jelent meg,¹⁵ amely egy átfogó munkának minősül
ebben a körben. A WIPO a vizsgált jelenség közgazdasági meghatározását is
fontosnak tartja, amelynek alátámasztásaként nyilvánosságra hozta a „Savvy
Marketing: Merchandising of Intellectual Property Rights” („Hozzáértő mar-
keting: a szellemi tulajdonjogok értékesítése”) című¹⁶ munkáját.

A sporttevékenységhez kötődően született meg egy további nemzetközi meg-
állapodás, az ENSZ égisze alatt, Nairobi-ban a „Nairobi Treaty on the Protection
of the Olympic Symbol” („Nairobiban elfogadott Szerződés az olimpiai jelkép
oltalmáról”) címmel.¹⁷ Ez utóbbi közlemény azonban kizárólag egy speciális
területtel foglalkozik, nevezetesen a sportjoggal, a sportolók és a sportszerve-
zetek merchandising tevékenységével, az ahhoz kapcsolódó kérdésekkel. Az
ENSZ által kiadott dokumentum sajátos jogterületet érint, ezáltal leszűkítve a
potenciális alanyi kört és a konkrét szerződés közvetett tárgyait is.

A rendelkezések általánosságuk okán az AIPPI és a WIPO által kiadott do-
kumentumokkal foglalkozunk érdemben, míg az ENSZ részéről hivatkozott
normatív szabályok részletezését mellőzzük, annak speciális szabályozási
tárgykörére való tekintettel.

¹³ World Intellectual Property Organization.

¹⁴ <http://www.aippi.org/download/committees/210/GR210usa.pdf>

¹⁵ http://www.wipo.int/export/sites/www/copyright/en/activities/pdf/wo_inf_108.pdf

¹⁶ https://www.wipo.int/sme/en/documents/merchandising_fulltext.html

¹⁷ Az olimpiai jelkép oltalmáról szóló, Nairobiban, az 1981. szeptember 26-án elfogadott szerző-
dés kihirdetéséről szóló 2008. évi LX. törvénnyel hirdette ki hazánk.

3.1. Az AIPPI és a merchandising¹⁸

A felsorolt szakmai anyagok közül a legfontosabbnak az AIPPI-féle átfogó munkát tartjuk, hiszen igyekszik a merchandising szerződéssel kapcsolatosan felmerült gyakorlati problémákra jogi eszközzel reagálni, mintegy megteremtve a nemzetközi szintű, tehát valamennyi állam (az államok többsége) által követendő minimális szabályozási szintet.

Az AIPPI „A merchandising szerződés jogi aspektusai” című munkájában¹⁹ (Montreal) alapvető szinten rögzítésre került a jogintézmény rendezésének szükségessége a legfontosabb gyakorlati tapasztalatok kíséretében. Az AIPPI álláspontja szerint a gazdasági életben növekvő ütemben alkalmazzák az arculatátviteli szerződést, amelynek négy alkalmazási körét határolja el, így

- az alak/figura/karakter merchandisinget (*character merchandising/Merchandising von Figuren*);
- a személy(iség) merchandisinget (*personality merchandising/Persönlichkeit*);
- az esemény merchandisinget (*event merchandising/Ereignissen*);
- a márkanevek területét (*brand merchandising/Markennamen*).

„Az AIPPI-féle meghatározásból kiindulva a karaktermerchandising speciális tárgyát adják a szerzői jogi oltalom alatt álló alkotások, illetve azok meghatározott jellegzetes része(i)nek felhasználása.”²⁰

Külön kiemelésre kerül a vizsgált jogintézmény funkciója, amelyet termékértékesítés és szolgáltatásnyújtás népszerűsítésére alkalmaznak, például egy ismert karakter nevét, képmását (valódi vagy fiktív személy), sporteseményekhez kötődő sajátosságokat, irodalmi és művészeti munkákat, alkotásokat, azok címeit vagy más egyedi elemeit.

Az AIPPI azért tartja fontosnak a merchandising szerződésről való szakmai egyeztetést, mert felismerte, hogy a gazdasági és a kereskedelmi gyakorlat folyamatos fejlődést mutat és ezért az a tendencia alakult ki, hogy a fejlődés üteme sokkal gyorsabb a jogalkotó folyamatnál, a jogi környezet „fejlődésénél.” Ez a tény pedig sok esetben okoz problémát, nehézséget annak meghatározásánál, hogy melyik rendelkezés az irányadó az adott jogviszonyra, ezáltal végeredményben olykor a megfelelő szintű jogi védelem hiányát idézi elő.

¹⁸ STRIHÓ Krisztina: *A merchandising szerződés*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020. 158–162.

¹⁹ A merchandising szerződés jogi aspektusairól szóló leirat, 129. számú kérdés (1995).

²⁰ PAPP Tekla: *Atipikus szerződések*. Budapest, HVG-ORAC, 2019. 130.

A jelenség azonban olyan nagy gazdasági jelentőséggel bír, amely a nemzetközi és a nemzeti szintű kereskedelmi folyamatok intenzitásának növelését segíti elő.

Az AIPPI fő vizsgálódási tárgya, hogy szükség van-e a merchandising szerződésre alkalmazandó speciális normatív háttér (*sui generis*) megalkotására, a gazdasági jelentőségére tekintettel. A helyes és megalapozott válasz megtalálása érdekében számba veszi a lehetséges szabályozási módszereket.

Az AIPPI álláspontja szerint a merchandisingként (jelen esetben a kifejezés a szerződés közvetett tárgyát jelenti) alkalmazott elemek különböző normák által jogilag szabályozottak, ezáltal egyfajta jogi védelem biztosított, például a védjegyjogi, a szerzői jogi, a személyiséghez fűződő szabályok, a versenyjogi rendelkezések és a kapcsolódó reklámjogi szakaszok által. A szervezet azonban szakmai állásfoglalásában hangsúlyozza, hogy a termékek, szolgáltatások értékesítésekor, a folyamat előmozdítása érdekében (megkülönböztetésre és azonosításra) felhasznált elemek leginkább védjegyként kezelendők (beleértve a termékek, a szolgáltatások védjegyeit). Tattay Levente karakteres véleménye szerint „a védjegyoltalom a legalkalmasabb a hatékony jogvédelem biztosítására.”²¹

Osztjuk az AIPPI iránymutatását a tekintetben, hogy a konkrét szerződés közvetett tárgyára irányadó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell az adott kötelmi helyzetben azzal, hogy álláspontunk szerint mindenképpen indokolt egy egységes definíció normatív meghatározása.

A gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól szóló 2008. évi XLVIII. törvény (Grt.) 3. §-ban található értelmező rendelkezések közé illeszténék be a merchandising jogi fogalmát a következő javasolt megszövegezéssel:

A merchandising (szerződés) valamely, a gazdasági reklámtevékenységtől eltérő területen közismertté és általánosan elfogadottá, keresetté vált személy személyhez fűződő jogi védelme alatt dolog, védjegy vagy egyéb árujelző kereskedelmi hasznosítása, vagy szerzői mű avagy annak valamely jellegzetes karaktere, a mű címe, egy részlete másodlagos felhasználása az eredetitől eltérő területen értékesítés-ösztönző és a reklámozó cég ismertségének kialakítása, fokozása céljából.

A következő pontban áttekintjük aWIPO irányadó megközelítését.

²¹ TATTAY (2001) i. m. 279.

3.2. A WIPO és a merchandising²²

A WIPO szakmai tevékenysége körében az 1994-re datálható, „Character Merchandising,” („Karakter arculatátvitel című munka”)²³ emelkedik ki, mivel a fogalmi meghatározást követően foglalkozik a téma jogi oldalával is, hasonlóan az AIPPI-hez.

A górcső alá vett nemzetközi dokumentum értelmében a karakter merchandisinget úgy definiálhatnánk, mint egy karakter adaptációja vagy másodlagos „kihasználása”, felhasználása különböző árukkal és/vagy szolgáltatásokkal kapcsolatban, a képzelt karakter alkotója vagy egy valódi személy, vagy egy vagy néhány jogosult kívülálló harmadik személy által; a szükséges személyi tulajdonságoknak (úgy mint a név, az imázs vagy a megjelenés) a felhasználása történik azzal a céllal, hogy vágyat keltsenek a leendő vevőkben az adott termék, szolgáltatás megszerzésére vonatkozóan, a karakterhez való vonzódásuk alapján. „A merchandising lényegét a másodlagos felhasználásban határozhatjuk meg.”²⁴

A WIPO hangsúlyozza, hogy a képzeletbeli karakter alkotója, szerzője, vagy az illetékes személy nagyon ritkán kerül az azt felhasználó kereskedelmi tevékenységet folytató természetes személy, jogi személy pozíciójába. A karakter merchandising néhány tipikus esetét emeli ki, mint például Mickey Mouse egér képzeletbeli alakját háromdimenziós változatban; a Ninja teknősök képmását, nevét ábrázoló pólót, Alain Delon nevével árusított parfümöt, André Agassi nevű tenisz cipőt, továbbá a Coca Cola-t fogyasztó Elton Johnt, stb.²⁵

Az illusztrációként felsorolt példákból is látszik, mennyire fontos az arculat, valamint a célcsoport helyes kiválasztása, illetve az ezek közötti összhang megtalálása. A mai iskolás korú gyermekek számára a felsorolt sztárok talán már semmit sem jelentenek, de az idősebb generáció tagjai valószínűleg hatékonyan megszólíthatóak a felsorolt hírességek által.

Az Egyesült Államokból eredő karakter merchandising kialakulása a 20. század elejére tehető, a Walt Disney Stúdiójába. Amikor ez a cég megalkotta

²² STRIHÓ i. m. 162–166.

²³ https://www.wipo.int/export/sites/www/copyright/en/activities/pdf/wo_inf_108.pdf

²⁴ TATTAY (2001) i. m. 279.; A felhasználás abban az esetben minősül másodlagosnak, ha a szerződés közvetett tárgya az Sztj. hatálya alá tartozik, egyebekben elsődlegesnek tekintjük.

²⁵ Természetesen a hivatkozott dokumentum az akkor, 1994-es helyzetnek felel meg. Napjaink egy nagy sztárja a Hell reklámarca, Bruce Willis, de írhatnánk Hosszú Katinka nevét is stb. Több generáción átívelő, örök példaként gondolhatunk a kis Vukra, vagy Mickey egérre, a Star Wars karaktereire, vagy a nagysikerű Harry Potter-re.

a mesefiguráit (Mickey, Minnie, Donald), egyik alkalmazottjuk, Kay Kamen, alapított egy részleget a karakterek másodlagos kereskedelmi hasznosítása céljából, amely garantálta az alacsony áru tömegtermékek gyártására és a disztribúciójára (poszterek, pólók, játékok, gombok, kitűzők) kiadott licencek számát. A licenc szót jelen esetben engedély adása tartalommal használjuk.

Természetesen egy karakter hírnevének a másodlagos használata, hasznosítása a 20. század előtt is létezett, de nem közvetlenül kereskedelmi céllal. Dél-kelet Ázsiában például „Ramayana” vallásos karakterei, mint Rama herceg, Vishnu és Sita századokon át szobrok, babák és játékok formájában jelentek meg. A 19. század végén néhány iparos az általuk gyártott áruk (például tányér, ruha, óra, baba stb.) népszerűsítése céljából elhatározta, hogy képzeletbeli karaktereket alkot, amelyeket az árukon, a csomagoláson vagy bármilyen dokumentumon tüntetnek fel. Később az irodalmi alakok és a mesefigurák kerültek előtérbe, mint például az Alíz Csodaországban című mese szereplői.

A jelenség nagyon gyorsan terjedt a 20. század folyamán, amelynek hatására az 1950-es években megjelent az úgynevezett „*tie-in advertising*”, vagyis a politikai életből, a moziból, illetve a show business-ből ismert személyek nevének, képmásának a szerepeltetése ruhaneműkön. Az 1970-es és az 1980-as évektől a súly egyértelműen eltolódott a mozifilmekből ismert sztárok, így például a Csillagok Háborúja szereplőinek irányába. A Star Wars figurák által a társadalom viszonylag széles rétegét lehet megszólítani, hiszen korra, nemre való tekintet nélkül az emberek, családok többsége szívesen megnézi egy-egy részét. Megjegyezzük, hogy a híres figurák sikere töretlen az első film bemutatása, tehát 1977 óta. 1979-ben a Kenner Products több, mint 100 millió dollár értékben adott el a Csillagok háborúja filmes karaktereihez kapcsolódó „merchandise árukat.”

A WIPO álláspontja szerint a merchandising termékek mindig is hozzájárultak a profitráta tartós és dinamikus növekedéséhez. Például 1978-ban a Walt Disney Merchandising részlege 27 millió dollár feletti nyereséget ért el.

A WIPO megfigyelése szerint a merchandising tevékenység napjainkban az egyetemi életre, a szervezetekre, a szociális tevékenységre és a társadalmi munkára, a művészeti ágakra és a természeti jelenségekre összpontosít. Megfigyelhetjük, hogy a WIPO által vizsgált időszakban megjelölt prioritások közül továbbra is előtérben van az egyetemi élet, a természeti jelenségek és a szociális szféra azzal, hogy a véleményvezérek (influencerek) tevékenysége kezd meghatározóvá válni a közösségi platformok széles körben történt elterjedésének köszönhetően. Kiemeljük továbbá, hogy fontos megkülönböztetni

a gazdasági reklámtevékenységtől a társadalmi célú hirdetéseket és az ahhoz kapcsolódó népszerűsítő kampányokat, magatartásokat.

3.2.1. A WIPO szerinti kategorizálás

A WIPO a merchandising típusai kapcsán rögzíti, hogy a karakter merchandising ugyan marketing szempontjából egy egységet alkot, azonban jogilag a kitalált figura, a személyiség merchandising és az imázs merchandising kategóriáit különböztethetjük meg.

Az első kettő csoport mellett az imázs merchandising valójában egy hibrid kategóriának tekinthető a WIPO álláspontja szerint. Jól látszik, hogy a fő csoportképző szempont a merchandising szerződés lehetséges közvetett tárgya és ehhez kapcsolódóan a jogvédelmi mechanizmusa.

A WIPO, hivatkozott dokumentumában hangsúlyozza, hogy a fogyasztók jellemzően nem önmagukért veszik meg az olcsó tömegcikkeket, mint például a bögrét, a sálat, kitűzőt, vagy pólót, hanem a rajtuk szereplő és egyébként a vevő által kedvelt híresség képmásának, nevének köszönhetően. Természetesen, minél szorosabban kötődik az adott termék vagy szolgáltatás az adott személy tevékenységéhez, a lehetséges fogyasztó annál inkább figyelembe veszi, hogy a terméket vagy szolgáltatást ez a személy népszerűsíti és támogatja (teniszcipőket vagy ütőket teniszbajnok reklámoz, energiatalt egy tájfutó, vagy hi-fi berendezést, hangszert egy popstár).

A hivatkozott körülmény okán nevezik a merchandisinget a „jó hírnévvel való kereskedelemnek” is.

A személyiség merchandising valós személyek megkülönböztető jegyeinek (név, képmás, hang és más személyiségjegyek) használatát, felhasználását foglalja magában (más szóval, egy egyén valós identitását), áruk és szolgáltatások marketingtevékenysége keretében. Kiemeljük, hogy a kitalált figurán alapuló merchandising esetén is a megkülönböztető és egyúttal beazonosítható jegyek, tulajdonságok kerülnek előtérbe.

A WIPO az imázs típusra a legújabb formaként hivatkozik, amelynek lényege, hogy termékek és szolgáltatások reklámozása során valódi színészek által játszott, kitalált, filmes vagy televíziós karakterek használata valósul meg. Ebben az esetben a nagyközönség néha nehezen tudja megkülönböztetni a színészt (valós személy) az általa játszott szereptől (az eljátszott karakter), más esetekben viszont teljes a társítás, és a karakter neve alapján ismerik a színészt, és azzal utalnak rá. A WIPO példaként nevesíti Roger Moore által

alakított James Bond 007-es ügynököt, a Peter Falk alakította Columbo-t, a Richard Dean Anderson által alakított MacGyver-t. Ez utóbbi esetében, az R. D. Anderson ábrázolást (itt: védjegyként) viselő pólót „MacGyver póló”-nak nevezték, és a R. D. Anderson képmásával ellátott tejtermékek megvásárlásával esély nyílt másodlagos²⁶ MacGyver termékek elnyerésére, például pólókra, vagy utazótáskákra.

3.2.2. A karakterhez fűződő jogok minősítése

A kitalált karakterhez fűződő jogokat általánosságban „tulajdonjog”-nak (property rights) hívjuk, amely gazdasági és felhasználási jogokat foglal magába. Mint a legtöbb tulajdon esetében, ezek a jogok a kitalált karakter felhasználását (vagy pontosabban nevének, képmásának, megjelenésének stb. felhasználását), és a használatából, valamint az eladásából eredő hasznot foglalják magukba.

A valós személyek esetében, többek között, a valós személy nevéhez, képmásához, vagy a megjelenéséhez fűződő jogokat „személyiségi jogok”-nak (*publicity rights*) nevezzük, amelyek tartalmazzák a megkülönböztető személyiségjegyek használatát és a használatukból eredő hasznot.

A karakterhez fűződő jogi védelemnek számos olyan formája létezik, amelyek egy része automatikus, más eszközök viszont bizonyos feltételekhez kötöttek (például a szerzői jogok vagy a személyiségi jogok), vagy egy erre hivatott hatóság előtti intézkedést követően járnak (például a védjegyoltalom, az ipari formatervezés oltalma).

Érdemes kiemelni, hogy a WIPO szerint a merchandising alapvetően a védjegylicencia hatálya alá tartozik. A szervezet leszögezi, hogy az egyes országok jellemzően nem alkottak sui generis merchandisingre vonatkozó jogi háttérrel, önálló jogszabályt.

Véleményünk szerint a merchandising szerződés témakörét és szabályozási körét nem korlátozhatjuk le a védjegyjog területére, hiszen egy meglehetősen szerteágazó, sajátosan sokoldalú lehetőséget kínál az alapügyletre épülő vegyes szerződéses rendszer.

²⁶ Megjegyezzük, hogy ez a fajta másodlagosság nem egyezik meg a szerzői joghoz kapcsolódó másodlagos felhasználással.

4. Zárszó

A tanulmányban egy interdiszciplináris jelenséget vizsgáltunk meg, a merchandising (szerződés)t, elsősorban jogi, azon belül is magánjogi szempontból, illetőleg a témával szorosan összefüggő gazdasági vonatkozásait. A kétarcúság abban mutatkozik meg, hogy a merchandising egyrészt jogintézménynek, egy *sui generis*, atipikus szerződésnek minősül, másrészt egy közgazdaságtanban használatos fogalom, gazdasági eszköz.

A közgazdasági megközelítésre alkalmazandó a merchandising szó, amely ebben az összefüggésben egyfajta gyűjtőfogalomként funkcionál, míg a jogászok alapvetően egy sajátos szerződéstípusként kezelik a merchandising-ot, ebben az esetben a szerződés szóval kiegészített verziót tekinthetjük precíznek, vagyis a merchandising szerződés kifejezést.

A két szakterület találkozási pontja tipikusan a reklámjog, konkrétan egy-egy reklámfilm, tehát a marketing területe

A fentiekre tekintettel *de lege ferenda* javaslattal élünk a merchandising (szerződés) *sui generis* fogalmának meghatározására, amely annak általános jellegénél fogva és jogrendszerbeli elhelyezéséből (Grt.) eredően valamennyi közvetett tárgy esetén alkalmazható.

„A reklám világa védelmet biztosítani igyekvő jogalkotóktól is magas fokú kreativitást igényel.”²⁷

Összességében elmondhatjuk azonban, hogy a hazai jogalkotási mechanizmus nem követi megfelelő ütemben a nemzetközi tendenciát, ahol már viszonylag terjedelmes, részletszabályokra is kiterjedő elképzelések vannak (AIPPI, WIPO).

Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a nemzetközi egyezmények és a külföldi tapasztalatok, megoldások hazai adaptálására a szokásainkra, a jogrendszerbeli sajátosságainkra tekintettel kell, hogy sor kerüljön.²⁸

²⁷ POGÁCSÁS i. m. 21.

²⁸ HARMATHY Attila: Jogpolitika – polgári jog. *Magyar Jog*, 2010/12. 716.

LOGÓK, MÁRKÁK A FILMVÁSZNON

*A védjegyek filmes felhasználásának jogfejlődése az Egyesült Államokban**

TAKÓ Sándor**

Köszönetet mondok Prof. Dr. Tattay Leventének, hogy témavezetőként, mentorként közel egy évtizeden keresztül áldozatos munkával segítette, támogatta tudományos pályafutásomat.

1. Bevezetés

Hollywood megalapítása óta alkot és merít. Ez a kettősség gyakran jogterületek, nem egyszer pedig jogi oltalmat élvező szellemi alkotások, jogosultak egymással való találkozását, esetekben érdekütközését eredményezheti, számos későbbi per kiindulópontjául szolgálva. A filmalkotók egyéni, eredeti jellegű teljesítményükből fakadóan egyrésztől szerzői jogi védelemben részesülő filmalkotásokat hoznak létre, alkotói folyamatuk során másrésztől azonban gyakran nyúlnak – hol üzleti megfontolásból, hol művészi kifejezés céljából, olykor pedig csupán egyszerű kellék-, vagy díszletelemként – mások szintén védett műveihez, termékeihez, nem egyszer a másik fél engedélye, vagy díj fizetése nélkül.

---

* A tanulmány elkészítését a Médiatudományi Intézet támogatta. A tanulmány törzsszövege a *Film és jog a gyakorlatban – A filmkészítés egyes magánjogi kérdései* (Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete, Budapest 2021.) c. kötet részét képezi.

** Dr. Takó Sándor, Magyar Mozgókép Szemle díjas producer, rendező, jogász. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, valamint a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem megbízott oktatója, E-mail: tako.sandor@jak.ppk.hu.

Napjainkban gyakran mondhatóak a védjegyek játékfilmekben történő szerepeltetése. A filmalkotók és a védjegyjogosultak a felhasználás kapcsán egymással jellemzően együttműködnek, amely együttműködés mindkét fél számára jövedelmező lehet: a védjegyjogosultak, a védjeggyel ellátott termékek, szolgáltatásaik szerepeltetésével komoly közönségre és népszerűsége tehetnek szert, míg a filmproduktions irodák filmjük „promóciós felületként” való kiaknázásával jelentős költségvetési forrást vonhatnak be a filmjükbe, ha frappánsan csinálják, a film művészeti értékét sem erodálva.

Ilyen sikeres együttműködésre, termékelhelyezésre példa Steven Spielberg 1982 E.T. című ikonikus filmje, amelynek egyik jelentében Elliot, a főszereplő

1. ábra Az E.T. alternatív plakátja a Reese's Piece cukorkáival
(Forrás: www.fanpop.com)

kisfiú Reese's Pieces édességgel csalogatja be a házába a Földön ragadt, bujkáló földönkívüli lényt, és férkőzik be egyúttal lassan a bizalmába. A termékelhelyezésért, valamint azért cserébe, hogy E.T. figurája szerepelhesen a cég saját reklámjaiban, a Reese's Pieces gyártója, a Hershey's Foods egymillió dollárral támogatta a film marketingkampányát.¹ Azt, hogy ez milyen jó üzleti döntésnek bizonyult, mi sem bizonyítja jobban, hogy a film hatására a cég termékének forgalma 65 százalékkal emelkedett a tengerentúlon, dollármilliókban mérhető bővülést eredményezve az édességyártónak. Filmjével Spielberg megteremtette a

cselekménybe simuló termékelhelyezést, amelyre azóta külön iparág épült ki, s napjainkig előszeretettel alkalmazott marketingeszköze a filmiparnak.²

Érdekesség, hogy filmjében Spielberg eredetileg a jóval ismertebb M&M's csokigolyókat szerepeltette volna, ez a márka szerepelt az eredeti forgatókönyvben is, a cég azonban visszautasította a producer-rendező együttműködési ajánlatát. Az anekdota szerint, amikor Spielberg megkereste a cég marketingesét, hogy mennyit áldoznának a filmben történő megjelenésre, a marketinges meglepődött, és a rendező felvetését megfordítva azt kérdezte Spielbergől,

¹ PAPP-VÁRY Árpád Ferenc: Reklám a filmekben. A product placement (termékelhelyezés) előretörése. *rekláMérték*, VI. évf., 39. sz., 2008. aug. 2.

² Uo.

hogy mennyit volna ő hajlandó fizetni azért, hogy az M&M's hozzájáruljon a gyerekek körében közkedvelt márka szerepeltetéséhez?³

Ugyan az E.T. sikerének ismeretében, valamint abban a korban, ahol egymást érik a termékelhelyezések a filmekben, sorozatokban, már megmosolyogtatónak tűnik az M&M's képviselőjének a hozzáállása, aki ezzel a marketingtörténeti jelentőségű ballépésével vélhetően nem ágyazott meg karrierje előmenetelének sem, a példa mégis jól érzékelteti azt az oldalt és – időnként – ellenérdeket is, amit a márkatulajdonosok képviselnek ebben a kérdésben.

A márkatulajdonosok egyik, ha nem a legfontosabb értéke ugyanis a márkájukhoz kapcsolódó, sok esetben évtizedek megbízhatóságával és tudatos, drága marketing kommunikációval felépített jó hírneve, amelyet a védjegy testesít meg a fogyasztók számára. Minden egyes üzleti döntésével ezt a reputációt teszi kockára a gazdasági vállalkozás, ezek fényében nem meglepő, hogy a nagy márkák rendkívül érzékenyek a védjegyük másik fél általi szerepeltetése kapcsán, különösen, ha az nagyszámú közönséghez jut el, mint a filmek esetében.

A bonyodalom tárgya lehet, hogy a védjegyeket az alkotók sok esetben nem a fentihez hasonló együttműködés alapján, üzleti célból, hanem művészi kifejezésük részeként, olykor célzatosan, a cselekménybe simuló kritikai éllel is felhasználják, megjelenítik filmjükben, mindezt sokszor a védjegytulajdonos engedélye nélkül. Minderre az alkotóknak alapjogi felhatalmazása van a tenge-rentúlon, a művészi kifejezés szabadsága ugyanis, mint a véleménynyilvánítás egyik módja, az első alkotmánymódosítás (*First Amendment*)⁴ alapján alkotmányos védelemben részesül az Egyesült Államokban.⁵

A film azonban kétélű fegyver. Ahogy az E.T. példája is mutatja, a pozitív filmes megjelenítés egy csapásra képes márkát építeni, a hollywoodi filmtörténetben azonban arra is találunk példát, miképpen lehet egy – akár szándékosan, akár gondatlanul – negatív kontextusba helyezett filmes megjelenítéssel évtizedek alatt felépített jó hírnevet megsérteni, akár lerombolni. Egy olyan, a védjegy által megtestesített jó hírnevet, amely a véleménynyilvánítás szabadságához hasonlóan szintén törvényi védelemben részesül.

³ PAPP-VÁRY Árpád: Product Placement, Hollywood és a Product Placement. *Magyar Reklám*, 2006. 18–21. <https://tinyurl.com/2yperjpn>

⁴ Amendment I. Freedom of Religion, Speech, Press, Assembly, and Petition. (Ratifikálva: 1791. december 15.)

⁵ Paul McDONALD – Emily CARMAN – Eric HOYT – Philip DRAKE (eds.): *Hollywood and the Law*. London, British Film Institute – Palgrave, 2015. 47.

Szemléletes, peres ügyé végül nem fajuló eset volt a Budweiser sör és a Stolichnaya vodka filmes megjelenítése a 2012-es Flight című filmben.

A film bemutatóját követően a Budweiser sört gyártó Anheuser-Busch, valamint a Stolichnaya vodka forgalmazója sajtóközleményben nehezményezte, hogy a Flight című filmben az ő engedélyük nélkül tüntették fel a védjegyjoltalmat élvező márkájukat.⁶ A védjegytulajdonosok különösen azt sérelmezték a forgalmazó Paramount stúdiótól, hogy a Denzel Washington által alakított, alkoholproblémákkal küzdő pilóta karakter a vásznon jól kivehetően az ő termékeikkel ittasodott le a filmben, súlyosan negatív aspektusba helyezve így a védjegyük megjelenését.⁷

2. A védjegyek és a művészi kifejezés szabadságának konfliktusa

A szerzői művekben, így a filmalkotásokban a védjegyeket a művészi kifejezés eszközeként jellemzően abból a célból szerepeltetik, hogy a film korszakát, témáját, egy-egy jelenetét, karakterét megfelelő kontextusba helyezték a néző számára. A művészi kifejezés szabadsága, mint a véleménynyilvánítás hagyományos eszköze az Egyesült Államokban alapjogi védelemben részesül. Szintén erős, törvényi szinten deklarált jogosultság a szellemi alkotások, így azon belül a védjegyek jogosultjainak a védelme is. Amennyiben egy védjegyet engedély nélkül művészi kifejezés céljából egy filmben felhasználnak, egy sajátos érdeellentét alakulhat ki az alkotók és a védjegyjogosultak között. Két jogszabály által védett jogosultság, a művészi kifejezés szabadsága és a védjegyjoltalom áll egymással szemben.⁸

A film mint hetedik művészeti ág kapcsán alapvető, az Egyesült Államok Alkotmánya által deklarált követelmény, hogy a véleménynyilvánítás szabadságában az alkotót mások ne korlátozhassák. Fontos azonban megjegyezni, hogy e szabadságjogon az alkotó sem terjeszkedhet indokolatlanul túl, különösen

⁶ Joe FLINT – Mark OLSEN: Budweiser in 'Flight' leaves Anheuser-Busch aftertaste. *L. A. Times*, Nov. 6, 2012. <http://articles.latimes.com/2012/nov/06/entertainment/la-et-ct-budweiser-flight-20121106>

⁷ Sarah AAGAARD: Telling a Story With a Mark: A Practical Approach to Protecting Trademarks in Branded Entertainment. *Entertainment Law Seminar*, 2014/Fall. 3.

⁸ McDONALD i. m. 47.

mások sérelmére nem. Az ellentét peres útra terelődése esetén a bíróságnak esetről-esetre kell a konfliktust megvizsgálnia és feloldania.⁹

A filmes világot érintő védjegyperek évtizedek óta meghatározzák Hollywoodot. Az első ilyen, később sokat hivatkozott, precedensértékű per volt a *Dallas Cowboys Cheerleaders v. Pussycat Cinema Ltd.* ügy 1979-ből.¹⁰ Az ügyben a széles népszerűségnek és ismertségnek örvendő Dallas Cowboys pomponlány csapata amiatt perelte be a new york-i illetőségű felnőtt filmes gyártót és mozi üzemeltetőt, a Pussycat Cinemát, mert a Debbie Does Dallas című 1978-ban bemutatott filmjében a felnőtt filmes színésznők a lánycsapat egyenruhájához kísértetiesen hasonló kék-fehér öltözékben szerepeltek, azt a félrevezető és hírnévrontó képet kialakítva a nézőkben, hogy a pornográf jelenetekben Dallas Cowboys Cheerleaders tagjai láthatók. A perben az alperes sikertelenül hivatkozott a művészi kifejezés szabadságára, a new yorki bíróság a felperes Dallas Cowboys Cheerleaders keresetének helyt adott, s megállapította a Dallas Cowboys Cheerleaders védjegysérelmét.¹¹

Közel egy évtizeddel később zajlott a védjegyjog és a művészeti szabadsága kapcsán az Egyesült Államok másik legfontosabb, a területet mind a mai napig meghatározó és sokat hivatkozott bírósági pere, a *Rogers v. Grimaldi*¹² ügy, amely komoly fordulatot hozott a filmekben történő védjegyek felhasználásának joggyakorlatában.

A tanulmány célja, hogy a tengerentúli szabályozás elméleti megalapozásával, valamint a joggyakorlat precedensértékű eseteinek megvizsgálásával bemutassa, hogy a 70-es évektől kezdődően miképp alakult a védjegyek oltalmának és a művészi kifejezés szabadságának egymással időnként konkuráló bírósági gyakorlata az Egyesült Államokban, így különösen a filmipar központjában, Hollywoodban.

3. Védjegyszabályozás az Egyesült Államokban

A védjegyjog – a szerzői joggal egyetemben – az Egyesült Államokban is a szellemi alkotások joga egy elkülönült területe. Szabályozása azonban a szerzői jogtól eltérően nem az amerikai alkotmány szellemi tulajdon-klauszulájából,

⁹ Uo.

¹⁰ *Dallas Cowboys Cheerleaders v. Pussycat Cinema Ltd.* 604 F.2d 200, 203 (2d Cir. 1979).

¹¹ McDONALD i. m. 47.

¹² *Rogers v. Grimaldi* 875 F.2d 994, 997 (2d Cir. 1989).

hanem az úgynevezett kereskedelmi klauzulából ered,¹³ amely az államok közötti kereskedelem szabályozása tekintetében hatalmazza fel jogalkotásra a törvényhozót.¹⁴ Ez abból is adódik, hogy a szerzői joghoz képest a védjegy jog más elméleti alapokon nyugszik. A védjegy mint árujelző ugyanis az egyes áruk és szolgáltatások azonosítására, egymástól való megkülönböztetésére szolgál. Legfontosabb szerepe, hogy védje a gazdasági szereplők üzleti jó hírnevét, valamint a márka gazdasági értékét (*goodwill*) azáltal, hogy a jogosult számára kizárólagos jogokat biztosít az árujelző használatára.¹⁵ A védjegy továbbá forrásazonosítónak is szolgál a fogyasztók számára, ha a termék vagy szolgáltatás eredete és származása követhetlenné vagy azonosíthatatlanná válna. További eltérés a szerzői művek védelmével szemben, hogy míg a szerzői jogi oltalom a vagyoni jogok tekintetében egy meghatározott időszakig áll fenn, addig a védjegyoltalom időtartama gyakorlatilag korlátlan, mivel az tetszőleges alkalommal megújítható.¹⁶

A védjegyoltalom az Egyesült Államokban szövetségi szinten szabályozott, tehát nem tagállami hatáskör. Legfőbb szövetségi törvénye az USA-ban az 1946. évi Trademark Act, vagy más néven Lanham Act,¹⁷ de emellett még számos egyéb jogszabály vonatkozik a védjegyekkel kapcsolatos egyes részterületekre.¹⁸

A Lanham Act megalkotása óta a védjegytulajdonosok legfontosabb jogforrása, amelynek szabályozási köre az évtizedek alatt jelentősen kibővült. Míg a törvény hatálya alá kezdetekben csak a kereskedelmi gyakorlatban forrásazonosítónak használt szavak, személynevek, szóösszetételek tartoztak, ez a szabályozási kör folyamatosan kibővült az ábrák, képek, alakzatok, vagy ezeknek a kereskedelemben használt összetételeivel, valamint a színek, hangok vagy más nem lajstromozott megjelölések oltalmával is.¹⁹ E körben fontos megjegyezni a terminológiai félreértések elkerülése végett, hogy az Egyesült Államokban a lajstromozás nélküli megjelölésekre is használatos a védjegy kifejezés, eltekintve a magyar joggal. Amikor tehát az amerikai jogesetekben trademark

¹³ U.S Constitution, Article I., Section 8.

¹⁴ KESERŰ Barna Arnold: Összetéveszthető? A védjegyek összetéveszthetőségének pozitív jogi és pszichológiai háttere az USA-ban, az Európai Unióban és Magyarországon. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2012/1. 57.

¹⁵ UJVÁRI Petra: „Divatjog a kifutón” – a divatipar oltalmazhatóságának lehetőségei a szellemi tulajdon-jogok tükrében. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2015/2. 23.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Lanham Act 15 U.S.C. 1051 note.

¹⁸ KESERŰ i. m. 57.

¹⁹ McDONALD i. m. 48.

kifejezéssel találkozunk, nem feltétlenül csak a lajstromba vett megjelölésekre kell gondolni, az jelentheti a lajstromozás nélküli megjelölést is.²⁰

Ahhoz, hogy egy megjelölés védjegyoltalomban részesüljön, megkülönböztető képességgel kell rendelkeznie a tengerentúlon. Ez kétféle módon lehetséges: a megjelölés vagy természeténél fogva bír megkülönböztető jelleggel, vagy úgynevezett, „másodlagos jelentés” (*secondary meaning*) megszerzésével lesz megkülönböztethető. Ez utóbbi esetén a fogyasztók az adott megjelölést elsődleges értelmében nem magával a termékkel, hanem a termék forrásával azonosítják. Ennek elérése azonban rendkívül költséges és időigényes munka.²¹

A Lanham Act ebből kifolyólag széleskörű és pontosan meghatározott védelmet nyújt a védjegy tulajdonosai számára. Védjegy sérelem esetén a pert indító felperesnek bizonyítania kell, hogy (1) a felhasznált védjegy jogi oltalomban részesül, (2) a felperes saját tulajdonát képezi, (3) és az engedélye nélkül történt felhasználás következtében fennáll az egyes termékek vagy szolgáltatások kapcsán a márkák összetéveszthetőségének veszélye a fogyasztók körében (*likelihood of consumer confusion*).

Ha a jogtulajdonos sikeresen hivatkozik erre a jogintézményre, a bíróság határozatban szólítja fel a jogosulatlan felhasználót a jogszerűtlen cselekmény abbahagyására, és állapít meg kártérítést az eset körülményeinek alapos megvizsgálásával.

Előfordulnak azonban olyan esetek, amikor a jogsértő sikeresen hivatkozik valamilyen védekezésre a védjegy megsértése miatt. Ilyenkor lép „elő” a *First Amendment*, hiszen vannak olyan esetek amikor a szólás szabadsága mint alapjog megelőzi a védjegy jogosultjának érdekeit.²²

4. Az ún. 'alternatív-útvonal teszt' alkalmazása a Dallas Cowboys Cheerleaders v. Pussycat Cinema ügyben

A *Dallas Cowboys Cheerleaders v. Pussycat Cinema Ltd.* ügyben²³ az amerikai popkultúra két gyűlékony pontja – az országszerte népszerű amerikai futball és az akkoriban fénykorát élő pornóipar került egymással szembe.

²⁰ KESERŰ i. m. 57.

²¹ UJVÁRI i. m. 24.

²² McDONALD i. m. 49.

²³ *Dallas Cowboys Cheerleaders v. Pussycat Cinema Ltd.* 604 F.2d 200 (2d Cir. 1979).

Az 1970-es évek végén a Dallas Cowboys Cheerleaders az ország egyik legismertebb és legpiacképesebb márkája volt. Az 1978-as Super Bowl-on hetvenmillió tévénéző követte élőben a lánycsapat show-ját, akik csak ebben az esztendőben több mint 750 ezer posztert értékesítettek országszerte.²⁴ Nem véletlen, hogy a felnőtt filmes iparág képviselői is szemet vetettek a sikerükre, és hasznot kívántak húzni a csapat népszerűségéből.

1978-ban nagy sikert aratott a felnőtt mozikban a Debbie Does Dallas című pornográf film, amelyben egy csoport főiskolás lány Texasban kíván szerencsét próbálni a célból, hogy bekerüljenek a „Texas Cowgirls” fantázianevet viselő, a valóságban nem létező pomponcsapatba. Debbie, a film főszereplője, ahhoz hogy előteremtse az utazáshoz szükséges pénzt, a történet szerint prostituáltnak áll, és számos jelenetben folytat szexuális cselekményt a ’Texas Cowgirls’ egyenruhájában.²⁵ A lány egyenruhája kialakításában, varrásában és színeiben is feltűnő hasonlóságot mutatott a Dallas Cowboys Cheerleaders országszerte ismert, emblematikus kék-fehér dresszével.²⁶ A felvételeket és a film poszterét meglátva a népszerű lánycsapat jogi képviselője a New Yorki Szövetségi Bírósághoz fordult védjegy megsértésére hivatkozva. A bíróság az eset körülményeit megvizsgálva megállapította, hogy a Dallas Cowboys Cheerleaders egyenruhája védjegyjogi védelemben részesül, és megtévesztő hasonlóság áll fenn a felperes védjegyoltalom alatt álló ruhája és a filmben megjelenített ruha között. A védjegy megsértésének tényét megállapítva a bíróság felfüggesztette a film további forgalmazását, amely döntéssel szemben az alperes fellebbezett. A fellebbezésében a filmforgalmazó Pussycat Cinema Ltd. az Első Alkotmánykiegészítésben (*First Amendment*) garantált művészi kifejezés szabadságára hivatkozott, kifejtve, hogy filmjében csupán a „sportban rejlő szexualitás” természetét mutatta be az amerikai társadalomban, és ehhez vette alapul felperes védjegyét. A fellebbezést a fellebbviteli bíróság elutasította. Az indokolás szerint „az alperesnek számos lehetősége megvolt a ’sportban rejlő szexualitás’ ábrázolására anélkül, hogy megsértette volna felperes védjegyét.”²⁷

²⁴ Dallas Buyers Cheerleaders, Inc v. Scoreboard Posters, Inc., 600 F.2d 1184, 1186 (5th Cir. 1979). <https://www.copyright.gov/fair-use/summaries/dallcowboys-scoreboard-5thcir1979.pdf>

²⁵ <https://www.imdb.com/title/tt0077415/>

²⁶ Brittany KELLEY: Dallas Cowboys Cheerleaders, Inc. v. Pussycat Cinema, Ltd., <https://prezi.com/lov9rzm7k6kt/dallas-cowboys-cheerleaders-inc-v-pussycat-cinema-ltd/>

²⁷ Dallas Cowboys Cheerleaders v. Pussycat Cinema Ltd. 604 F.2d 206.

2. ábra. A *Debbie Does Dallas* c. felnőttfilm plakátja (balra) és a Dallas Cowboys Cheerleaders egyenruhája (jobbra).²⁸

A bírósági döntés közel egy évtizedig meghatározta az Egyesült Államok joggyakorlatát a kreatív kifejezés és a védjegyek vonatkozásában az ún. „alternatív útvonal” teszt alkalmazásával. A döntésben hivatkozott teszt²⁹ szerint egy védjegy vagy egy védjegyhez hasonló szimbólum engedély nélküli megjelenítése esetén a filmalkotó kizárólag abban az esetben hivatkozhatott jogszerűen az első alkotmány-kiegészítésre, ha bizonyította, hogy a megjelenített védjegy oly szétválaszthatatlan módon összekapcsolódik az üzenetével, hogy ugyanazt kifejezni a védjegy felhasználása nélkül nem lett volna képes. Amennyiben azonban létezik az alkotó számára alternatív útvonal a művészi kifejezésre – ami a Dallas Cowboys Cheerleaders v. Pussycat Cinema Ltd. ügyben más színű és formájú egyenruhák szerepeltetését jelentette volna – a művészi kifejezés alkotmányos védelmére az alkotó nem hivatkozhat. Az alternatív útvonal teszt meglehetősen szűk korlátok közé szorította a következő egy évtizedben az alkotókat a védjegyek felhasználása kapcsán. A teszt alkalmazásával – az alapvető fordulatot hozó 1989-es Rogers v. Grimaldi ügyig – a bíróságok számos filmes kapcsolódású jogvitában megtiltották a védjegyekhez hasonló szavak, ábrák filmekben történő szerepeltetését a 80-as években.³⁰

²⁸ <https://tinyurl.com/5h6e6e9a>

²⁹ Amelyet először *Near v. Minnesota*, 283 U.S. 697 (1931) ügyben dolgoztak ki és alkalmaztak.

³⁰ McDONALD i. m. 51.

5. A Rogers v Grimaldi ügy. A Rogers-teszt megszületése

3. ábra A *Ginger és Fred* c. film plakátja
(Forrás: imdb.com)

A Ginger és Fred című 1986-os játékfilmje állt, egészen pontosan annak címe. A komédia két kitalált, nyugdíjas olasz kabarészínészről, Ameliáról és Pipporól szól, akik harminc évvel ezelőtt azzal szereztek hírnevet, hogy Ginger Rogerst és Fred Astaire-t utánozták. A film cselekménye szerint a TELEVÍZIÓ nevű kitalált nagyvállalat egy karácsonyi showmúsortához újra felkéri a két idős táncost egy utolsó performanszra. A műsort előkészítő lélekölő forgatagban azonban nem találják helyüket, és a reklámokkal folyton megszakított műsorfolyamban helyzetkomikumok tömkelegében tudják csak eltáncolni régi számukat.³²

A modernkori televíziózás társadalomra gyakorolt hatását kifigurázó film-szatírárt a kritika és a közönség is jól fogadta, Ginger Rogers azonban nem nézte jó szemmel nevének ilyen formájú felhasználását. A film bemutatását követően Rogers 8 millió dolláros kártérítési igényt nyújtott be a film producere, Alberto Grimaldi, és a filmet forgalmazó stúdió, a Metro-Goldwyn-Mayer ellen.³³

Alapvető fordulatot hozott a védjegyek és művészi kifejezés kapcsolatában a Rogers v. Grimaldi ügyben³¹ hozott 1989-es bírósági ítélet. Míg ugyanis a nyolcvanas években a védjegyoltalom élvezett nagyobb védelmet az alkotói véleménynyilvánítással szemben, addig a Rogers v. Grimaldi ügy és annak utóélete a filmkészítők és a művészi kifejezés számára hozott pozitív fordulatot. Az esetben hozott bírósági határozat elvetette a nyolcvanas években uralkodó „alternatív-útvonal” tesztet, és egy új, alkotóközpontú megközelítést hozott a véleményszabadság és a védjegyoltalom vonatkozásában.

Az ügy középpontjában a híres olasz filmrendező, Federico Fellini *Ginger és*

³¹ Rogers v. Grimaldi, 875 F.2d 994 (2d Cir. 1989).

³² <https://port.hu/adatlap/film/tv/ginger-es-fred-ginger-e-fred/movie-882>

³³ A film Oscar-kampányára ütemezett keresetlevél olyan mélyen érintette Fellinit, hogy személyesen meg sem jelent a díjátadó-gálán. (Forrás: McDONALD i. m. 53.)

Keresetében azt sérelmezte, hogy a filmalkotók az ő és táncpartnere nevét engedély nélkül, rájuk nézve sérelmes, jó hírnevet sértő módon használták fel, azt az érzést keltve a nézőben, hogy ők beleegyezésüket adták nevük a filmben való ilyen módú felhasználására (*consumer confusion*). Rogers állításait megvizsgálva a bíróság úgy fogalmazott, hogy a színésznő valóban „a szórakoztatóipar azon szűk elitjének a tagja, akinek elegendő a nevének csupán az egyik előtagját megemlíteni ahhoz, hogy azonnal ráasszociáljon a közönség”.³⁴

A per során az alperes Grimaldi és a stúdió az első alkotmánykiegészítés által garantált szólás- és művészeti kifejezés szabadságára hivatkozott, mint a védjegyoltalomnál erőteljesebb, alkotmányos védelemben részesülő alapjogra. A 80-as években kialakult gyakorlat, és az alternatív-útvonal teszt alapján Grimaldiéknak nem sok reményük volt a per során, az ítélet azonban a korábbi gyakorlattól eltérő, a jogterület leggyakrabban hivatkozott, Grimaldiék számára kedvező, precedens értékű döntést hozott.³⁵

A bíróság elvetette az alternatív-útvonal tesztet arra hivatkozva, hogy míg az az eredeti *Neat v. Minnesota* ügyben alkalmas volt birtokjogi kérdések eldöntésére, védjegyjogi kérdésekre a tesztet alkalmazni nem lehet, ugyanis az a szólásszabadság és a művészi kifejezés nagymértékű korlátozását jelenti.³⁶

A véleménynyilvánítás szabadságát túlzóan szűkítően értelmező alternatív-útvonal teszt helyett a bíróság ítéletében egy új, Rogers-tesztként elhíresült módszert dolgozott ki annak érdekében, hogy megfelelő egyensúlyt találjon a művészi kifejezés szabadsága és a védjegyek oltalma között.

A *Rogers v. Grimaldi* ügyben ahelyett, hogy azt vizsgálta volna meg a bíróság, hogy objektíve volt-e más lehetősége az alkotónak Rogers nevének felhasználása nélkül üzenetét kifejezni, a szubjektumra, magára a művészi kifejezés mértékére és az alkotó szándékára fókuszálva azt nézte meg, hogy Fellini filmcíme „rendelkezett-e a film üzenetével összhangban levő bizonyos mértékű művészeti értékkel, illetve nem törekedett-e kifejezetten a nézők megtevesztésére a film tartalmához nem tartozó módon.”³⁷

³⁴ *Rogers v. Grimaldi*, 875 F.3d. 999.

³⁵ MCDONALD i. m. 54.

³⁶ Uo.

³⁷ The title has no artistic relevance to the underlying work whatsoever, or, if it has some artistic relevance, the title explicitly misleads as to the source of the content of the work (Forrás: *Rogers v. Grimaldi*, 875 F.3d. 999.)

A teszt tehát az alternatív útvonal vizsgálatát felváltva arra kereste a választ, hogy a felhasznált mű címe kapcsolódik-e a film tartalmához, illetve azt a célt szolgálja-e kizárólag, hogy megtévesztő módon reklámozza a filmet.³⁸

Az ügyben mind a New York-i bíróság, mind a második kerületi fellebbviteli bíróság megállapította, hogy a film címe a bevezetett új teszt mindkét kritériumának megfelel, rendelkezik 'bizonyos mértékű művészeti értékkel' és nem törekszik a címmel kifejezetten a nézők megtévesztésére, így pedig érdemes az első alkotmány-kiegészítésben lefektetett művészi kifejezés szabadságának védelmére a védjegysértés megállapításával szemben.³⁹

A művészeti minőség kapcsán a bíróság kifejtette, hogy a teszt során vizsgálódása az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéletre nem, csupán arra terjedt ki, hogy a film címe és „a film tartalma között megvan-e a minimális kapcsolódási pont.”⁴⁰ Mivel a film fő karaktereit Gingernek és Frednek hívták, akiknek a névválasztása a film cselekményéhez és üzenetéhez is igazodott, a bíróság az első kritérium kapcsán megállapította a szükséges minimális 'művészeti tartalom' meglétét.

A második kritérium vizsgálatával már több időt töltött a bíróság. Rogers azt állította, hogy a film címe tudatosan megtéveszti a nézőket. Ezt az állítását alátámasztva Rogers egy a film célközönsége körében végzett felmérésre is hivatkozott, amely szerint a megkérdezettek 14 százaléka gondolta úgy a film címe alapján, hogy a két sztártáncos személyesen is érintett a produkcióban. További aggályát fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy a film címe nem csupán a személyes jelenléte kapcsán félrevezető, de azt a tévhitet is kelti a nézőben, hogy a film az ő és Fred Astaire életművét dolgozza fel egy életrajzi ihletésű filmben.⁴¹

A bíróság Rogers állításait megvizsgálva megállapította, a cím valóban alkalmas lehet arra, hogy azt a hitet keltse a nézők egy részében, hogy egy a ket-tősről szóló életrajzi filmet készítettek az alkotók. Megjegyezte azonban azt is, hogy a filmcím egy sajtós, ironikus tartalmi kapcsolatban áll a cselekménnyel. Elfogadta Fellini tanúvallomását, miszerint a rendező azért választotta Fred Astaire és Ginger Rogers kettősét, mert számára ők egyszemélyben „szimbolizálták azt a csillogást és felszabadultságot, amit az amerikai mozi képviselt az

³⁸ HARKAI István: Védjegyjogi viták videójátékokban. *Danubia Market*, 2017. december 18., http://szellemitulajdon.blogspot.com/2017/12/vedjegyjogivitak-videojatekokban_18.html

³⁹ Rogers v. Grimaldi, 875 F.3d. 1001.

⁴⁰ „[...] minimum threshold of artistic relevance to the film's content” (Rogers v Grimaldi, 875 F.3d 1001.)

⁴¹ Uo.

éppen nehéz időket élő olaszországi mozinézők számára a harmincas, negyvenes években.”⁴²

Ha a filmalkotók olyan félrevezető címet adtak volna alkotásuknak, mint a 'Ginger és Fred igaz története' vagy a 'Ginger Rogers bemutatja: Fred és én', egyértelműen megalapozták volna a megtévesztő cím kritériumát. A második kritérium megvizsgálása kapcsán az ítélet azonban azt állapította meg, hogy az adott filmcímmel Fellini nem vezette félre tudatosan a nézőket, a cím az eset körülményeinek megvizsgálása alapján a „*a film és az alkotók művészi kifejezésének szerves részét képezi.*”⁴³

A Rogers v. Grimaldi döntés precedensértékű igazodó pontjává vált a következő évtizedek védjegypereinek.

6. A Rogers v. Grimaldi ügy utóélete. A Rogers-teszt mint a védjegyperek hivatkozási pontja

Ahogy az idő telt – a bírói gyakorlaton keresztül – a Rogers-teszt egyre szélesebb védelmet biztosított és alakított ki a védjegyek művészeti célú felhasználása terén, ami a korábbiakkal ellentétben, már nem csupán a filmcímekre korlátozódott. A teszt, amely eredetileg csak a védjegyjogilag is értékelhető személynevek műcímekben való felhasználását vizsgálta, a későbbi bírósági gyakorlat gyakran hivatkozott elemeként számos védjegyjogi döntés alapját képezte a filmek, és egyéb szerzői művek kapcsán.

Így került elő az alkalmazása a játékipar egyik legnépszerűbb játékának védjegyjogi perében is. Az E.S.S. Entertainment 2000 v. Rock Star Videos ügyben⁴⁴ egy sztriptízbár tulajdonosa perelte be a Grand Theft Auto San Andreas című játékszoftver fejlesztőit. A kultikussá váló játékban az alkotók Kalifornia és Nevada államok nevezetes helységeit készítették el virtuálisan, amelyben az élethűsége való törekvés jegyében igyekeztek modellezni Los Angeles (a játékban Los Santos), San Francisco (a játékban San Fierro) és Las Vegas (a játékban Las Venturas) városait. Ennek jegyében alkották meg a felperes bár-

⁴² „[...] glamorous and care-free symbol of what American cinema represented during the harsh times which Italy experienced in the 1930s and 1940s.” (Rogers v Grimaldi, 875 F.3d 1001.)

⁴³ „[...] integral element of the film and the filmmaker’s artistic expressions.” (Rogers v Grimaldi, 875 F.3d 1001.)

⁴⁴ E.S.S. Entertainment 2000 v. Rock Star Videos, E.S.S. Entm’t 2000, 547 F. 3d.

jának digitális változatát is, amely a játékban a “Pig Pen” elnevezést kapta, a valóságos Play Pen paródiájaként.⁴⁵

4. ábra. A klub védjegyének fotója (jobbra) és digitális változata a játékban (balra).⁴⁶

A tulajdonos pert indított védjegy megsértésére hivatkozva, amely jogvita eldöntése során a kilencedik kerületi fellebbviteli bíróság a Rogers-tesztet alkalmazta annak megítélésére, hogy a virtuális szórakozóhely neve valóban megsértette-e a mintául szolgáló eredeti védjegyet. A bíróság ítéletében megállapította, hogy a felhasználás művészeti relevanciával bírt a játék hangulatvilágának megteremtésében, és nem volt kifejezetten félrevezető sem, így elutasította a felperes védjegysértés megállapítása iránti keresetét.⁴⁷

A kilencvenes-kétezres évek védjegypereit szemlélve véve elmondhatjuk, hogy a Rogers v. Grimaldi ügy hatására a bírósági gyakorlat megfordította a nyolcvanas évek védjegyjogosultak felé billenő védelmét, és egyre inkább a művészi kifejezés szabadságának védelmét volt hivatott képviselni, széles felhasználási felületet biztosítva a védjegyek művészi célú felhasználása terén a filmkészítők számára.

A Rogers teszttel kialakított – igen erős – filmalkotói védelem érzékeltetésére napjainkból is találhatunk jó példát. A Másnaposok az elmúlt évtized egyik legnagyobb kasszasikere volt Hollywoodban. Hiába hozott azonban a film trilógia dollármilliókat a Warner Brothers stúdióknak, annak jogi háttere szerzői jogi és védjegyoltalmi szempontból sem volt zökkenőmentes.

A második rész bemutatóját is veszélyeztető eset volt, amikor a Mike Tyson maori ihletésű, ikonikus arctetoválását készítő tetováló művész, Victor Whitmill polgári jogi keresetet nyújtott be a Warner Brothers ellen szerzői jog-sértésre

⁴⁵ HARKAI i. m.

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Uo.

hivatkozva.⁴⁸ A stúdió Whitmill állítása szerint ugyanis úgy festette fel a film egyik, Ed Helms által játszott, Stu Price nevet viselő karakterére a Mike Tyson tetoválásával megegyező kinézetű speciális maszkot, illetve használta fel az erről készült fotókat a film poszterén és egyéb marketinganyagain, hogy tőle, mint a szerzői jogi védelemben részesülő tetoválás jogosultjától nem kért erre vonatkozóan felhasználási engedélyt, díjat ezért nem fizetett érte.⁴⁹

Keresetében Whitmill a film bemutatójának elhalasztását, a tetoválást tartalmazó jelenetek kivételét, valamint a poszter megváltoztatását kérte egészen addig, amíg a per zajlik. A film bemutatójának elhalasztását mint ideiglenes intézkedési kérelmet a bíróság ugyan elutasította, mivel az aránytalan sérelmet okozott volna a stúdiónak, de elutasító határozatában Catherine D. Perry bíró kifejtette, hogy Whitmill szerzői jogi igényei, így különösen a díjigénye megalapozott lehet.⁵⁰

5. ábra Mike Tyson Whitmill által készített tetoválása (balra) és annak filmbeli változata (jobbra).⁵¹

Nem ez volt azonban az egyetlen per a film alkotói ellen, a második résszel kapcsolatosan ugyanis egy védjegyjogi vonatkozású per is indult a stúdióval szemben.

⁴⁸ Whitmill v. Warner Brothers Entertainment, Inc., No. 4:11-cv-752 (E.D. Mo. 2011).

⁴⁹ TAKÓ Sándor: A filmforgalmazás magánjogi kérdései. A filmforgalmazási szerződés. *In Medias Res*, 2018/2. 315.

⁵⁰ A polgári per a tanulmány kéziratának leadásának időpontjában még folyamatban van.

⁵¹ <https://tinyurl.com/52kdeupd>

A perben a luxustáskákat gyártó Louis Vuitton és Warner Brothers feszült egymásnak.⁵² A táskagyártó és forgalmazó cég azért vonta perbe a stúdiót, mert az a filmben egy olyan táskát használt fel kellékként és nevezett meg rosszul, ironikus módon Lewis Vuitton-ként, amely nem a luxusmárka terméke volt, hanem annak egy a tengerentúlon híres utánczata, a Diophy nevű cég gyártásában. A Louis Vuitton keresetében azt sérelmezte, hogy egy olyan táskát szerepeltetett a filmben a stúdió, amelynek motívumai összetéveszthetőek voltak a cég egyik leghíresebb motívumával, az úgynevezett „Toile Monogrammal”.⁵³

A kérdéses filmjelenetben a szereplők az első epizód botrányos legénybúcsújából nem tanulva éppen másik jó barátjuk, Stu legénybúcsújára tartanak Thaiföld felé. A reptéren ismerik meg Teddy-t, Stu testvérét, akit a film szórakoztatóan infantilis és szociopata karaktere, a Zach Galifianakis által játszott Alan kipécéz magának. A figyelemmániás Alannek nem tetszik, hogy Stu testvére is velük fog tartani az úton, és óvodás módon úgy próbálja kizárni a társaságból a megszeppent Teddy-t, hogy Louis Vuitton „Keepball” formájú, vállra vehető táskáját a maga mellett található egyetlen szabad várótermi székre helyezi. Ez felbosszantja Stu-t, és ledobja a földre Alan székre helyezett táskáját, helyet csinálva így testvérenek, Teddynek. Alan ezt követően meghökken, és rosszállóan odaszúrja Stu-nak, hogy úgy dobálja a táskáját, hogy „ez egy Lewis Vuitton” (a magyar szinkronban fonetikusán „Loiz Vuttyon”). A szereplő a jelenetben a cég nevét rosszul ejti ki, ezzel is érzékeltetve a karakter egyszerre buta és sznob jellemét. A peres eljárás alapját mégsem a rossz megnevezés képezte, hanem az, hogy az alkotók a filmben úgy nevezték meg a márkát, hogy közben nem a Louis Vuitton táskáját, hanem az ikonikus Lv mintához hasonló jelzéssel ellátott, formára és kinézetre is igencsak összetéveszthető, olcsó utánczatát használták fel, azt az érzést keltve a cég megítélése szerint a nézőben, hogy ehhez ők, mint a Louis Vuitton védjegy tulajdonosai, hozzájárultak.⁵⁴

A per során tehát a felperes – a bíróság vizsgálódási terét saját szempontjából rendkívül szűk korlátok közé szorítva – annak okán hivatkozott a védjegysértésre, miszerint a filmbeli jelenet alkalmas volt arra, hogy annak nézői könnyedén összetévesszék a luxus táskát a Diophy olcsó és rossz minőségű utánczatával. A Warner Brothers a művészi kifejezés szabadságra hivatkozva visszautasította a védjegysértés tényét.⁵⁵

⁵² Louis Vuitton Mallatier S.A. v. Warner Brothers Entertainment Inc., 868 F.Supp. 2d 172.

⁵³ McDONALD i. m. 58.

⁵⁴ McDONALD i. m. 57.

⁵⁵ Louis Vuitton Mallatier S.A. v. Warner Brothers Entertainment Inc., 868 F.Supp. 2d 178.

A bíróság a Rogers teszt kritériumainak alkalmazásával vizsgálta meg az esetet. Első körben arra kereste a választ, hogy a védjegy filmes felhasználásának volt-e valamilyen fokú művészeti vonatkozása. Tekintettel arra, hogy kulcsszerepe volt a Diophy kelléktáska használatának és a luxusmárka neve rossz kiejtésének is a jelenetben, hozzájárulva ezzel Alan karakterének mélyebb

6. ábra Az Alant játszó Zach Galifianakis (középen) a Louis Vuitton luxustáskára hajazó Diophy utánzáttal.³⁷

megismeréséhez, a bíróság megállapította, hogy a jelenet hiába sérti a felperes védjegyének jó hírnevét, ez a felhasználás még belefér a művészi kifejezés szabadságába, és a Rogers teszt alapján alapjogi immunitást élvez.⁵⁷

A második kritériumra vonatkozóan, a „félrevezetés mértékét” (*explicitly misleading*) vizsgálták. E kapcsán a felperes kiemelte, hogy az alperes stúdió tudatosan használta fel félrevezető módon a Louis Vuitton szövedjegyet, miközben a jelenetben egy harmadik fél által gyártott olcsó táskát mutatott be úgy, mintha az a Louis Vuitton emblemikus luxustáskája volna. Mindezzel pedig azt a hamis képet alakították ki a nézőben, mintha a cégük engedélyezte volna, mi több szponzorálta volna a stúdiót ezért a felhasználásért.⁵⁸

A luxusmárka e kapcsán Dallas Cowboys Cheerleaders v. Pussycat Cinema esetre hivatkozott, amelyben elmarasztalta a bíróság a filmforgalmazót a felperes védjegyének negatív kontextusba helyezett megjelenítése miatt.

A bíróság a Rogers v. Grimaldi ügyben kialakított kritériumok alapján megvizsgálva a keresetlevelet arra jutott, hogy a hivatkozott Dallas Cowboys Cheerleaders v. Pussycat Cinema eset bírósági határozata az elmúlt évek bírósá-

⁵⁶ The Hollywood Reporter: Warner Bros. Sued by Louis Vuitton Over „Hangover II” Handbag <https://www.hollywoodreporter.com/thr-esq/hangover-warner-bros-sued-louis-vuitton-276132>

⁵⁷ McDONALD i. m. 58.

⁵⁸ Uo.

gi gyakorlatával meghaladottá vált, a korábbi esetben alkalmazott Lanham Act rendelkezései pedig ezáltal erre az esetre nem alkalmazhatók.⁵⁹

A bíróság elfogadta a Warner Brothers első alkotmány-kiegészítésre alapozott védekezését, és hiába állapította meg azt, hogy a stúdió negatív kontextusban használta fel felperes védjegyét, ez a felhasználás megítélése szerint még belefért a művészi kifejezés szabadságába, s nem valósított meg védjegysértést. A bíróság mindezekre tekintettel elutasította a Louis Vuitton keresetét, és felmentette a film alkotóit.⁶⁰

A Louis Vuitton korábbi bírósági döntésekre való hivatkozásának elutasítása, valamint a művészi kifejezés határainak kiterjesztése is jól érzékelteti, hogy a Rogers teszt alapján kialakított gyakorlat egyre szélesebb körben biztosította a filmalkotók szabad védjegyfelhasználásának körét a tengerentúlon, akár azok jogosultjaival szemben is. A filmalkotók a filmes perekben egyre gyakrabban hivatkoztak az ún. Rogers-védelemre.

7. A „Rogers-védelem” határai

Nem minden filmcím és védjegyfelhasználás ment át azonban a Rogers-teszt szűrőjén, és kapta meg az alapjogi immunitást.

Az 1997-ben alapított, a beszédes The Asylum (magyarul bolondokháza) nevet viselő amerikai stúdió úgynevezett *mockbuster* filmjeiről vált ismertté. A *mockbuster* kifejezés az angol *mock*, azaz a kicsúfol és a *blockbuster*, azaz a kasszasiker szavak összevonásával született meg, olyan filmekre utalva, amelyeket kis stúdiók azért készítenek, hogy egy nagy költségvetésű hollywoodi filmen ők is kasszírozzanak.⁶¹ A fogalmat és a *mockbuster*-lázat az Asylum indította el 2005-ben, amikor a Tom Cruise főszereplésével készült *Világok harca* nagy költségvetésű film bemutatójával egyidejűleg bemutatta alacsony költségvetésű, nagyon alacsony színvonalú utánzatát a *Világok harca* – Az

⁵⁹ Bővebben ld. Louis Vuitton Malletier, S.A. v. Warner Bros. Entertainment Inc., No. 1:2011cv09436 – Document 29 (S.D.N.Y. 2012) 12–13. <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/new-york/nysdce/1:2011cv09436/389663/29/>

⁶⁰ Bővebben ld. Louis Vuitton Malletier, S.A. v. Warner Bros. Entertainment Inc., No. 1:2011cv09436 – Document 29 (S.D.N.Y. 2012) 18–19.

⁶¹ Premier Plán: Jön a Függetlenség napjának gagyi változata! <http://premierplan.hu/2016/06/11/jon-a-fuggetlenseg-napjanak-gagyi-valtozata/>

invázió címmel, valósággal felrobbantva az amerikai mozikat, dollármilliókat keresve a paródiafilmmel.⁶²

7. ábra. A The Asylum stúdió egymillió dollár alatti költségvetéssel készített Világok harca – Invázió c. filmjének plakátja (balra), valamint a Tom Cruise főszereplésével, 132 millió dollárból készült, szintén Világok harca címet viselő blockbuster posztere (jobbra)

A stúdió a sikeren felbuzdulva több tucat, a hollywoodi filmek catering összegéből készülő filmet mutatott be, amely alacsony színvonalú, paródiának beillő mockbusterekre külön iparágat építettek ki, több ezer vásárló nézőt megtevesztve, és egyúttal millió rajongót is szerezve. Nem volt ugyanez elmondható a filmes kampányaikra éves szinten dollár százmilliókat áldozó nagy hollywoodi stúdiókról, akik már nem viseltettek hasonlóan őszinte rajongással a gagyifilmes stúdió megtevesztő címadási, filmgyártási modellje iránt, és számtalan pert indítottak a céggel szemben az elmúlt években.

Az Asylum mockbusterei ugyanis többször is „szélárnyékból előzve” értek el jelentős nézettséget, meglovagolva az „eredeti filmek” marketingkampányát. Jó példa erre a 2011-ben megjelent Csizmás, a kandúr (Puss in Boots) című animációs film és Asylum utánzata. Az eredeti filmen a DreamWorks csaknem négy évig dolgozott, 300 ember és 130 millió dolláros költségvetés segítségével. Ezzel szemben az Asylum hasonló időben bemutatott „Puss in Boots: A Furry Tail” című másolatának elkészítésén mindössze 12 ember munkálkodott hat

⁶² Dorothy POMERANTZ: Meet The Guys Behind ‚Sharknado’. *Forbes* (Jul 12, 2013) <https://tinyurl.com/2p9h5swx>

hónapon át, kevesebb mint 1 millió dollárból, de így is sikerült rengeteg nézőt elérniük, hála a DreamWorks mozikampányának.⁶³

8. ábra Az Asylum film plakátja balra, míg a Universal animációs filmjének posztere jobbra.⁶⁴

Az Asylum húzásai ellen először a Universal Studios lépett fel peres úton 2012-ben, szerzői jogi és védjegysérelemre, valamint tisztességtelen versenyre hivatkozva.⁶⁵ Az Universal „Battleship” című filmjét „American Battleship” néven másolták le, a hivatalos plakátokon pedig az eredeti film betűtípusát használták. Az Universal keresetére az Asylum vezetősége egy sajtóközleményben reagált, amelyben megköszönték az ingyenreklámot és azt, hogy a filmjük óriási publicitást kapott az amerikai sajtóban.

⁶³ ERÉNYI Martin: A B-kategóriás filmek és a szerzői jog. *ArsBoni* <https://karrier.arsboni.hu/2018/01/24/b-kategorias-filmek-es-szerzoi-jog/>

⁶⁴ <https://www.cartoonbrew.com/wp-content/uploads/2014/01/Mock-Puss-580x432.jpg>

⁶⁵ Universal vs. Global Asylum No. 2:12-CV03454-R-PJW (20 April, 2012), <https://tinyurl.com/2mzwtrrr>

9. ábra A Universal filmje balra, míg a per tárgyát képező, később megváltoztatott Asylum plakátja jobbra.⁶⁶

Végül az Asylum ugyan kénytelen volt megváltoztatni a film címét American Warships-re, a plakátjukat pedig átalakítani, de összességében elmondható, hogy anyagi szempontból mégsem veszték el a tárgyalótermet.⁶⁷

A Warner Brothers Entertainment v. The Global Asylum, Inc. ügy⁶⁸ közepontjában is az Asylum egy megtévesztő filmcíme állt. 2012-ben A Gyűrűk ura előzménytrilógiájának első részét, A Hobbit: Váratlan utazás (angolul a The Hobbit: An Unexpected Journey) című filmet forgalmazó Warner Brothers és a gyártó Metro-Goldwyn-Meyers nem nézte jó szemmel, hogy a filmjükkel egyidőben, a Hobbit első részének százmillió dolláros kampányának farvizén a Global Asylum egy megtévesztően hasonló, a Hobbitok kora (Age of the Hobbits) című ősemeres fantasy-vel kívánta elárasztani a DVD piacot és az on demand videoplatformokat.

⁶⁶ ERÉNYI i. m._

⁶⁷ Uo.

⁶⁸ Warner Brothers Entertainment v. The Global Asylum, No. CV 12-9547 PSG (CWx), 2012 US Dist. LEXIS 185695, at *2 (CD Cal. 10 December 2012).

10. ábra Nem csak a filmek címe, de a Warner Brothers (balra) és az Asylum plakája (jobbra) között is jelentős hasonlóságokat látott a bíróság.⁶⁹

A cég ellen még a film bemutatása előtt benyújtott keresetében a Warner Brothers szerzői jogi és védjegysértésre való hivatkozással azt kérte, hogy a bíróság határozatban utasítsa a Global Asylum-ot a film címének megváltoztatására. Az Asylum védekezését a fenti ügyekben is rendre hivatkozott első alkotmány-kiegészítésben lefektetett művészi kifejezés immunitására alapozta. Az Asylum a címadás kapcsán azzal védekezett, hogy a Kambodzsa dzsungleiben forgatott 2 milliárd dolláros költségvetésű ősemleres fantasy-juk címében azért használták a hobbit kifejezést, mert így a hívták a régészek egymás között és a sajtóban is azokat a 2003-as indonéziai ásatásokon talált, a tudományban Homo Floresiensisnek nevezett egyméteres magasságú, Tolkien hobbitjai méretéhez hasonló, 17 ezer évvel ezelőtt élt előembereket, akiket ők megjelenítették a filmjükben.⁷⁰

Az ügyben a bíróság a Rogers tesztet alkalmazva a művészi immunitás helyett azonban számos jogsértést állapított meg. Az ítélet különösen az alábbiak miatt utasította el az alperes stúdió Rogers tesztre alapított védekezését. A bíróság kiemelte, hogy míg a Rogers v. Grimaldi ügyben a film címe, cselekménye és

⁶⁹ <https://i.pinimg.com/736x/8d/d6/88/8dd6885899665bbc043301ad183a6c60.jpg>

⁷⁰ Érdekes adalék a védekezés kapcsán, hogy Saul Zaentz producer november elején a régésztszadalomnak is nekiment: azt akarja kiharcolni, hogy a régészek és a sajtó se használhassa fel a Tolkien-életmű részeként a szerzői jog védelme alatt álló hobbit szót a Homo Floresiensis szinonimájaként. (Forrás: https://index.hu/kultur/cinematrix/hirblog/2012/11/15/gagy_i_hobbit/)

a felhasznált védjegy között volt egy művésziileg is értékelhető kapcsolódási pont, addig ugyanez a Warner Brothers vs. The Global Asylum ügyben nem mondható el. A bíróság nem talált művészetileg értékelhető kapcsolódási pontot a film címe és a film cselekménye között.⁷¹

A címadást ezen túlmenően a néző figyelmének felkeltéseként, valamint a mozinézők kifejezett megtévesztéseként (*explicitely misleading*) értékelte. Ahogyan Philip Gutierrez szövetségi bíró ítéletében fogalmazott: „Jelentős a valószínűsége annak, hogy a fogyasztókat megzavarná az *Hobbitok kora* cím, és tévesen vásárolnák meg úgy a filmet, hogy közben ’A Hobbit: Váratlan utazás’ című filmre számítanának.”⁷²

Kiemelte továbbá, hogy „a felperes több bizonyítékot is felhozott a keresetében arra vonatkozóan, hogy az Asylum filmjei korábban számos esetben megtévesztették a nézőket, akik a hasonló címadás miatt nem azt a filmet vásárolták meg, amelyeket valóban szerettek volna.”⁷³

A bíróság külön kitért a stúdió megtévesztő filmplakát alkotási gyakorlatára is, amelyekben rendre igyekeztek formájában, színeiben, betűtípusában is utánozni a nagy stúdiók egyes filmjeit. Mindezekre tekintettel a bíróság közérdekre hivatkozva ideiglenes korlátozásként (*temporary restraining order*) még a bemutató előtt arra utasította az Asylum stúdiót, hogy változtassa meg címét. A film végül a nem kevésbé áthallásos *Lord of the Elves (A törpök ura)* címmel jelent meg.

A Rogers-védelem alkalmazása kapcsán a bíróságok a felhasználás tartalma mellett annak jellegét is egyértelműen kijelölték. A bírósági gyakorlat alapján a Rogers-védelmet ugyanis kizárólag nem kereskedelmi célú beszédre lehet alkalmazni.⁷⁴

Azt, hogy mikor számít valami kereskedelmi, vagy nem kereskedelmi célú beszédnek egy film kapcsán, több ügyben is vizsgálta a jogalkalmazás, fogódzoul szolgálva ezáltal a filmalkotók számára.

Kereskedelmi célú felhasználás miatt elutasította a művészi kifejezés immunitására vonatkozó védekezését a New Line Cinema-nak a bíróság az American

⁷¹ McDONALD i. m. 59.

⁷² „There is substantial likelihood that consumers will be confused by *Age Of Hobbits* and mistakenly purchase the film intending to purchase *The Hobbit: An Unexpected Journey*” (Forrás: McDONALD i. m. 60.)

⁷³ „Indeed, Plaintiffs have presented evidence that Asylum’s other films have caused confusion among consumers, who mistakenly purchase Asylum films intending to purchase a different film.” (Forrás: Paul McDonald, i. m. 60.)

⁷⁴ A kereskedelmi beszéd tengerentúli szabályozásáról ld. bővebben: GELLÉN Klára: *A kereskedelmi kommunikáció szabályozása a médiajogban*. Budapest, HVG-ORAC, 2012.

Dairy Queen v. New Line Productions ügyben,⁷⁵ megtiltva azt a filmgyártónak, hogy címében és plakátján a Dairy Queen étteremlánc nevét és védjegyét használja fel a védjegytulajdonos engedélye nélkül. A döntés értelmében a New Line Cinema-nak meg kellett változtatnia az 1999-ben megjelent filmje címét 'Dairy Queens'-ről 'Drop Dead Gorgeous'-re, valamint le kellett vennie az étteremlánc névadó védjegyét is a filmje plakátjáról.

A Dairy Queen esethez hasonlóan kereskedelmi célú felhasználásnak minősítette, és megtiltotta a bíróság a Penguin Books kiadónak, hogy Alan Katz írásában and Chris Winn illusztrálásával kiadja *Cat NOT in the Hat* című mesekönyvét.⁷⁶ A könyvben az alkotók Dr. Seuss író ikonikus *Cat in the Hat* című mesekönyvének stílusában dolgozták fel O.J. Simpson botrányos büntetőügyét. A könyvben azonban nem csak Dr. Seuss írói stílusát, hanem a borító védjegyoltalomban részesülő tipográfiját és címét, valamint szerzői jogilag védett rajzait és színvilágát is átvették. A könyv ilyen formában való további nyomtatását ez okból megtiltotta a bíróság.⁷⁷

A különbségtétel a kereskedelmi és nem kereskedelmi beszéd között tovább bonyolódott a 2000-es években, a hollywoodi stúdiók a profitmaximalizálás érdekében ugyanis ez időtől kezdődően előszeretettel alkalmaztak tömeges termékelhelyezést filmjeikben, nem beszélve a filmek másodlagos kereskedelmi hasznosításáról, a merchandisingről, amely esetenként nagyobb bevétellel kecsegtetett, mint maga a jegybevétel. A film és reklám közötti éles határvonal jelentősen elhalványodott.⁷⁸ Nem véletlen, hogy egyre több ügyben utasították el az alkotók „Jolly Jokerét”, a Rogers-védelmet.

A *Facenda v. NFL Films Inc.* döntésben a bíróság villámsebességgel utasította el az alperes Rogers-tesztre alapozott védekezését. John Facenda az NFL történetének egyik legismertebb sportkommentátora volt egészen az 1984-ben bekövetkezett haláláig. A sportközvetítések idején a szövetség ún. 'Standard Release' szerződését Facenda is aláírta, engedélyt adva az amerikai futballszövetségnek arra, hogy kép- és hanganyagait időbeli és térbeli korlátozás felhasználja.⁷⁹ Kivélt képezett ez alól a kereskedelmi célú felhasználást, a szö-

⁷⁵ *American Dairy Queen v. New Line Productions*, 35 F. Supp. 2d 727 (D. Minn. 1998).

⁷⁶ *Dr Seuss Enterprises v. Penguin Books USA Inc.* No. 96-55619. (March 27, 1997).

⁷⁷ Steve Brachman: 20 years after 'The Cat Not in the Hat', a look at Dr. Seuss vs. the O.J. Simpson murder trial story, IP WatchDog (April 16, 2017) <https://tinyurl.com/yc4h8pmh>

⁷⁸ McDONALD i. m. 60.

⁷⁹ *Loeb&Loeb: Facenda v. N.F.L. Films, Inc., et al.*, IP/Entertainment Case Law Updates (September 17, 2009) <https://www.loeb.com/en/insights/publications/2008/09/facenda-v-nfl-films-inc-et-al>

vetségnek tehát nem volt felhatalmazása Facenda hang- és képmását termékek vagy szolgáltatások reklámozására felhasználni.⁸⁰

2006-ban az NFL 22 perces filmet készített 'The Making of Madden NFL 06' címmel. A film az Electronic Arts és az NFL együttműködése alapján 1988 óta minden évben kiadott amerikai focis játékszimulátor, az 1993 óta a Madden NFL nevet viselő játék 2006-os verziójának a készítési hátterét mutatta be. Az NFL 1993 óta üzletileg is érintett a játékfranchise-ban azáltal, hogy részesedik a játék eladásából a ligában játszó csapatok, játékosok neveinek, kép- és hangmásának, valamint a liga egyéb védjegyeinek és szerzői jogosultságainak rendelkezésre bocsátásáért cserébe. Mindezért a felhasználási engedélyért komoly összeg üti a liga markát, tekintve, hogy a Madden NFL 2018-as verziójából csak a tavalyi évben 130 millió példányt értékesítettek világszerte.⁸¹

A Facenda által megadott felhasználási engedély túllépése miatt perelte be az NFL-t a kommentártörő örökségét kezelő cég 2006-ban.⁸² A cég keresetében arra hivatkozott, hogy a „The Making of Madden NFL 06”, amelyben Facenda hangja is feltűnt, a játékszoftver promócióját volt hivatott szolgálni, ezzel pedig túlterjeszkedett a liga a sportkommentátorral korábban a 'Standard Release' szerződésben megszerzett felhasználási jogosultságon. Ebben a körben is érvényesül tehát a nemo plus iuris magánjogi alapelv, vagyis a futballiga csak olyan jogok tekintetében szerződhet a játékgyártóval, amelyek őt megilletik, vagy amelyeket megszerzett.

A felperes véleménye szerint a hang felhasználása olyan a vásárlókat megéltető hatást keltett, mintha a legendás Facenda hozzájárult volna a hangja filmben és videojátékban való elhelyezéséhez és ekként annak reklámozásához.⁸³

Az NFL azzal védekezett, hogy a hang filmes felhasználása művészi kifejezés céljából történt a filmben, semmint az ahhoz kapcsolódó videojáték promóciójaként, és ekként jogosult a Rogers-védelemre.

A bíróság elutasította az NFL művészi immunitásra és a Rogers-tesztre alapozott védekezését. Mivel a filmben senki sem mondott semmi negatívát a videojátékról, a bíróság úgy vélte, abból teljes mértékben hiányzik a doku-

⁸⁰ “the unequivocal rights to use the audio and visual film sequences recorded of me, or any part of them [...] in perpetuity and by whatever media or manner NFL Films [...] sees fit, provided, however, such use does not constitute an endorsement of any product or service.” (Uo.)

⁸¹ The TechGame: EA Sports Madden NFL Franchise Surpasses 130 Million Copies Sold. <https://tinyurl.com/5x66694z>

⁸² Facenda v. N.F.L. Films Inc., 542 F.3d 1007 (3d Cir. 2008).

⁸³ Mary Beth WALKER: Facenda v. N.F.L. Films Inc., 542 F.3d 1007 (3d Cir. 2008). *Finnegan Articles*, 2008/November, https://www.finnegan.com/files/Upload/Incontestable_Nov08_2.html

mentarista jelleg, ezért arra a konklúzió jutott, hogy a film a művészi kifejezés helyett csupán a Madden NFL sorozatot kívánta promotálni. A film kereskedelmi beszédet semmint művészeti kifejezést szolgáltat, a hang felhasználása ebből kifolyólag kereskedelmi célúnak minősül. Mindezek alapján a bíróság elmarasztalta az NFL-t, és kártérítés fizetésére, valamint a film újravágására kötelezte a készítőket.

A Facenda eset a Rogers-teszten alapuló művészi immunitás több korlátjára is rámutatott. Az ügyben hozott ítélet több alkalommal is megkérdőjelezte, hogy az eredetileg a filmcímek kapcsán bevezetett Rogers-tesztet a filmben megjelenő konkrét művészeti tartalomra is alkalmazhatja-e a bíróság. Ez az alkalmazás ugyanis, ahogyan a jogalkalmazó fogalmazott, a Rogers v. Grimaldi ügyben megfogalmazott eredeti rendeltetéstől jelentősen távol áll. Ez esetben a filmalkotó ugyanis nem a film címe, hanem a filmben megjelenő konkrét tartalom kapcsán hivatkozott a Rogers védelemre, ráadásul úgy, hogy filmje inkább volt promóciós videóként, semmint dokumentumfilmként értékelhető.⁸⁴

A Facenda vs NFL eset bebizonyította, hogy a Rogers-védelem még nem nyert általános elfogadást az összes amerikai bíróság körében még a művészi tartalom vonatkozásában sem, s semmiképpen nem alkalmazható a kereskedelmi beszéd körére.

8. Konklúzió

A védjegyek filmes megjelenítésre kapcsán a hetvenes évektől kezdődően egészen napjainkig találkozhatunk az egész szórakoztatóipart meghatározó filmes perekkel az Egyesült Államokban. Ezekben a perekben, ahogyan láthattuk, jellemzően két jogosultság, az első alkotmánykiegészítés által védett művészi kifejezés szabadsága és a Lanham Act által védett védjegy oltalma áll egymással szemben.

A fentiekben kifejtett peres ügyek jól érzékeltetik, hogy a védjegyek filmalkotási célú felhasználása kapcsán felmerülő érdekütközések eseti feloldása évtizedek óta érzékeny pontja és folyamatosan változó szürke zónája a tengerentúli joggyakorlatnak. Míg a kezdetekben ugyanis a védjegyek filmes felhasználására csak rendkívül szűk körben volt lehetőség, a Rogers v. Grimaldi ügyben bevezetett Rogers-teszt egyre tágabb alkalmazási körével jelentős felhatalmazást kaptak a filmgyártók a védjegyek alkotói célú felhasználására. A

⁸⁴ McDONALD i. m. 61.

Louis Vuitton v. Warner Brothers eset azt is megmutatta, hogy napjainkban a védjegytulajdonosok egy bizonyos fokig túrni is kötelesek védjegyük számukra sérelmes alkotói felhasználását, ha az művészi kifejezés céljából történik.

A filmalkotók napjainkban már széleskörű védelmet élveznek tehát az első alkotmánymódosítás által, a bíróságok feladta pedig az, hogy összeegyeztessék a védjegyjogosultak és a filmesek érdekeit. Ehhez nagymértékben hozzájárult Fellini filmje, a Ginger és Rogers, amely alkotás sajátos módon jelentősebb hatást gyakorolt a jogfejlődésre, mint magára a filmművészetre.

A kialakult bírói gyakorlat az elmúlt években ugyan a filmkészítők széleskörű védelme felé mozdult el, azonban ahogy azt az Asylum stúdió pereit, a Dairy Queens vagy az NFL ügy is megmutatta, nem minden esetben lehet a művészeti autonómia immunitása mögé sem bújni.

A globális filmgyártás és a digitális filmforgalmazás előretörésével, valamint a futószalagon gyártott hollywoodi film franchise-ok új, gátlástalan üzleti modelljeivel vélhetően az évtizedek alatt kialakult törekeny egyensúly is felborulhat a filmpiacot uraló stúdiók és a nem kevésbé befolyásos védjegyjogosultak között. Ezt a dominanciaharcot vélhetően a hollywoodi stúdiók és a nagy márkatulajdonosok fogják megvívni, míg ugyanis a nagy multinacionális cégek könnyebben vállalnak fel költséges pereket, addig a kisebb társaságok kétszer is meggondolják, mielőtt egy drága és hosszadalmas jogi procedúrát vesznek a nyakukba. E kihívásra pedig a tengerentúli jogalkalmazásnak is fel kell készülnie. A bírói gyakorlatnak tartania kell a lépést a piac által diktált tempóval, fenntartva, szükség esetén pedig újból megtalálva az egyensúlyt a filmalkotók és a védjegytulajdonosok érdekei között.

IV.
COPYRIGHT FOR USERS
AND RIGHTHOLDERS

ANTICIPATING THE CJEU’S JUDGEMENT?

Transposition of Art. 17 DSMD in Germany

Helena K. JAHROMI*

It might seem early to measure the German transposition of Art. 17 with the CJEU’s judgement – that we are yet waiting for.¹ However, taking into account suggestions brought forward by the Commission (as set out in their Guidelines of June 2021²) and the Advocate General Saugmandsgaard Øe³, recurring arguments might lead to widely acceptable solutions for certain aspects.⁴ Since neither the Commission nor the Advocate General count on an annulment of the article, both texts can be read as an advice for implementation abiding to fundamental rights. Also in Germany the discussion’s focal point during the transposition period centered around the balancing of users’ OCSSP’s and rightholders’ fundamental rights, the newly enacted law tried thus to achieve the same goal. In this article I pose the question whether the German

---

* Helena K. Jahromi, LL.M., Ass. jur., Academic Associate, TU Dresden, Institute of International Law, Intellectual Property and Technology Law; FAU Erlangen Nürnberg, Institute of Law and Technology.

¹ The CJEU’s judgement in case C-401/19 was delivered on April 26th 2022 (ECLI:EU:C:2022:297).

² Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Guidance on Article 17 of Directive 2019/790 on Copyright in the Digital Single Market, Brussels, 4.6.2021 COM (2021) 288 final (hereinafter: Commission Guidelines).

³ Cf. Provisional text of the Opinion of Advocate General Saugmandsgaard Øe, delivered on 15 July 2021 in Case C-401/19 – Republic of Poland v European Parliament, Council of the European Union, available at <https://tinyurl.com/yc2mrsyp> (Original language: French), accessed: 01.12.2021 (hereinafter: AG Opinion).

⁴ Cf. also for an overview on the Commission Guidelines and the AG Opinion, dubbing them “useful pointers whether, and eventually how Article 17 can be implemented at national level in a way that is in conformity with EU fundamental rights” Christophe GEIGER – Bernd Justin JÜTTE: Towards a Virtuous Legal Framework for Content Moderation by Digital Platforms in the EU? The Commission’s Guidance on Article 17 CDSM Directive in the light of the YouTube/Cyando judgement and the AG’s Opinion in C-401/19. *EIPR*, 2021/10. 625.

transposition might now serve as an example of how legislation/ interpretation of the legislation might look like after the yet to be expected judgement.

After a short presentation of the current German legislation transposing Art. 17 DSMD in the first part, the second part of this paper points to similarities with the Commission's guidelines and the Advocate General's opinion.

1. German Legislation – the UrhDaG

In Germany, a separate new law, the UrhDaG⁵, is to regulate the liability of OCSSPs regarding copyright. It also contains provisions on user rights and on authors' claims to remuneration for uses on platforms. Exemptions and limitations, such as the use of copyrighted works for the purposes of caricature, parody and pastiche is included in the German Copyright Act (UrhG), expressly permitted in § 51a UrhG.

With the first draft published on January 15th, 2020, it took more than a year from the first draft to the finally enacted law. Following broad public criticism in the beginning of 2019⁶, the German government in its statement for the directive's adoption⁷ had set itself the aim of avoiding 'uploadfilters' and to make any necessary filtering comply with the principle of proportionality.

To that end two mechanisms were implemented in the first draft from June 24th, 2020⁸ of which one introduced an exemption from filtering for automatically verifiable „snippets“ of a maximum length (text/ video/ audio) or size (photographic work), the other held an option for users to “pre-flag”

⁵ Gesetz über die urheberrechtliche Verantwortlichkeit von Diensteanbietern für das Teilen von Online-Inhalten (Urheberrechts-Diensteanbieter-Gesetz – UrhDaG), enacted on May 28th, 2021, available in German at https://www.gesetze-im-internet.de/urhdag/inhalts_bersicht.html, accessed: 01.12.2021.

⁶ Cf. e.g. Elizabeth SCHULZE: *Thousands protest against controversial EU internet law claiming it will enable online censorship*. CNBC of 25.03.2019, available at <https://tinyurl.com/35tzpb4a>, accessed: 01.12.2021; with an overview on the number of participants on demonstrations throughout Europe Reuter, *Demos gegen Uploadfilter: Alle Zahlen, alle Städte, netzpolitik.org* of 23.03.2019, available at: <https://tinyurl.com/2p8m4neh>, accessed: 01.12.2021.

⁷ General Secretariat of the Council, *Statements to the Draft Directive of the European Parliament and of the Council on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC (first reading)*, 2016/0280(COD), available at: <https://tinyurl.com/yjydrvah>, accessed: 01.12.2021.

⁸ Federal Ministry of Justice and Consumer Protection, *1st Discussion draft for a Second Act to adapt copyright law to the requirements of the Digital Single Market*, Available on the website of the Federal Ministry of Justice and Consumer Protection: <https://tinyurl.com/zwn8v8ye>, accessed: 01.12.2021 (“Diskussionsentwurf”).

content as non-infringing. While in the first draft pre-flagged content was to be exempted from initial screening, this changed in the second draft bill of October 13th, 2020⁹. Now a so-called “pre-check” mechanism ensured that all content was screened in order to determine whether a corresponding blocking request exists.

After multiple public consultations¹⁰ finally some of the most discussed ideas, such as previous possibilities of flagging¹¹ or wide exemptions for automatically verifiable „snippets“¹² are not as extensively as envisaged by the first drafts included in the final law. However, weaker forms of these approaches can be still found in the detailed provisions of the UrhDaG *in fine*.

Art. 17 (1) DSMD was adopted almost verbatim into the draft bill. § 1 para. 1 UrhDaG holds that the upload of content by users is an OCSSP's own action of communication to the public. Best efforts to obtain authorization is obligatory to OCSSPs.¹³ Authorization can be obtained directly from the rights holders either upon an offer to the OCSSP or when rights “are available through representative rightholders known to the service provider”, or from collecting societies.¹⁴ The covering of authorization regarding end-user's activities is stated in § 6 para. 1 UrhDaG. Uploaded content that falls under a license agreement concluded by the platform with a right holder is thus obviously excluded from the liability scheme and made available online. The same applies to content that is not comprised by a license agreement but for which the automatic filter mechanism does not result in a match with information provided by a right holder. So-called “unknown content”¹⁵ is subject to a notice-and-take-down procedure according to § 8 para. 1 UrhDaG.

⁹ Draft bill of the Federal Government of Germany of 03.02.2021, available on the website of the Federal Ministry of Justice and Consumer Protection: <https://tinyurl.com/n6xwnr9n>, accessed 01.12.2021 (hereinafter: Regierungsentwurf).

¹⁰ First Public Consultation on the 1st draft until July 31st, 2020; Second Public Consultation on the Draft Bill of October 13th, 2020 until November 6th, 2020; Public Hearing of the Parliament's Legal Affairs Committee on the Draft Bill of February 3rd, 2021 on April 12th, 2021.

¹¹ Cf. §§ 8, 12, 16 of the Draft Bill of October 13th, 2020 („pre-flagging“).

¹² Cf. § 6 of the Draft Bill of October 13th, 2020.

¹³ Cf. § 4 UrhDaG.

¹⁴ Cf. § 4 I 2 UrhDaG.

¹⁵ Cf. Federal Ministry of Justice, FAQ on the government draft for adapting copyright law to the requirements of the digital single market, published on June 7th, 2021, schematic depiction in annex V (p. 20), available at <https://tinyurl.com/cue7pckb>, accessed: 01.12.2021 (hereinafter: FMJ FAQ).

Content that matches information provided by a right holder and that is not covered by a license agreement is to be blocked from upload to the platform.¹⁶ However, in case of automatic filtering¹⁷ under certain conditions the uploaded content is to be considered as “presumably allowed”, which leads to a preliminary upload despite the match with information provided by the rights holder. According to § 9 para. 1 and 2 UrhDaG this is the case when the content in question contains less than half of the copyrighted work, combines it with other content, and is either a case of Marginal Use according to § 10 UrhDaG or is flagged by the user as non-infringing according to § 11 UrhDaG.

Marginal Use according to § 10 UrhDaG requires non-commercial use or use that generates only an insignificant income and sets limits for maximum use, i.e. up to 15 seconds per video or audio, up to 160 characters per text and up to 125 kilobytes per photographic work.

In cases not covered by § 10 UrhDaG, § 11 UrhDaG allows users to flag content as non-infringing according to § 5 UrhDaG if a previous automatic screening concluded with a blocking order. The option of flagging is also available when previously uploaded content is later challenged by a rights holder as infringing. In this case the content in question stays online for 48h before it is blocked. § 11 para. 2 UrhDaG gives the user also in this case the possibility to flag the respective content as non-infringing.

An exception to the rules for preliminary blocking set out above exists for so-called “trusted rights holders“. If a natural person on their side has reviewed the content and established that grounds for the content to be classified as “presumably allowed” are not given and the continued communication to the public significantly impairs the economic exploitation of the work, it can be blocked also until the final decision is made.¹⁸ There is no legal definition regarding requirements for a “trusted rights holder”. However, according to the government’s justification of the draft bill¹⁹ whether a rights holder is to be “trusted” is to be determined by the OCSSP taking into account the scope of the valuable repertoire deposited with the platform, the associated deployment of particularly qualified personnel or the multiple successful completion of the

---

¹⁶ Cf. § 7 I UrhDaG.

¹⁷ Automatic filtering mechanisms leading to blocking or removal of matching content (“Qualified Blocking”, statutory definition according to § 7 I UrhDaG) in contrast to manual blocking after review by a natural person.

¹⁸ Cf. § 14 IV UrhDaG.

¹⁹ Regierungsentwurf op. cit. 170.

internal complaint mechanism in the past. The exception granted to “trusted rights holders” is also dubbed “red button mechanism”.²⁰

Both right holders and users have the right to challenge preliminary automatic decisions within an “Internal Complaint Mechanism”. According to § 14 UrhDaG right holders or users may file complaints to the OCSSP, that are reviewed by employees of the platform. All parties must have an opportunity to state their position. The OCSSP is obliged to decide on the complaint within maximum one week. Until a decision is made, the content remains online or offline, depending on the preliminary classification.

According to §13 para. 1 UrhDaG, “participation in complaint procedures according to §§ 14 and 15 is voluntary for users and right holders.” The possibility of the OSCCP’s to resort to an external complaint body according to §15 UrhDaG serves to relieve the OSCCP’s but does not lead to a decision by a state-legitimized body. § 16 UrhDaG additionally provides for decisions by private arbitration boards. According to Section 13 para. 4 UrhDaG, “the right to appeal to the courts [...] remains unaffected”.

2. Hints by the Commission and the Advocate General

Following several stakeholder dialogs the Commission’s Guidelines were published according to art. 17 (10) DSMD.²¹ Their aim of supporting the transposition process across the Member States might have been hindered by their late publication, three days before the DSMD’s transposition deadline ended.²² At this time some member states had already enacted laws and many more were in an advanced state of transposition.²³

The delay might have been caused by the ongoing proceedings before the CJEU, *Frank Peterson v Google LLC and Others and Elsevier Inc. v Cyando AG [Youtube and Cyando]*²⁴, where the CJEU underlined that OCSSPs “cannot, in accordance with Article 15(1) of that directive, be subject to a general obligation

²⁰ Cf. e.g. FMJ FAQ op.cit. 8.

²¹ Dialogue meetings took place between October 2019 and February 2020, a written consultation was carried out from 27 July to 10 September 2020, cf. Commission Guidelines op. cit. 1.

²² Cf. art. 29 (1) DSMD, “Member States shall bring into force the laws, regulations and administrative provisions necessary to comply with this Directive by 7 June 2021”.

²³ Laws for implementation were enacted in Hungary, Lithuania, France, Germany, Denmark, Malta, Netherlands and Czechia as of July 7th 2021.

²⁴ Joined Cases C-682/18 and C-683/18 with the AG’s opinion published on July 16th, 2020, the judgement delivered on June 22nd, 2021 (hereinafter: *Youtube and Cyando*).

to monitor the information which they transmit or store or to a general obligation actively to look for facts or circumstances indicating illegal activity”²⁵, limiting monitoring to specific content²⁶. The main reason, however, should have been the ongoing proceedings following the complaint by Poland of May 2019, challenging art. 17 of the DSMD.²⁷ In its application for annulment of art. 17(4) (b) and 17(4)(c) Poland argues that the direct liability of OCSSP’s for users’ uploads amounts to an obligation to automatically verify the legality of content. These “preventive control mechanisms” infringe the freedom of expression and information according to art. 11 of the EU Charter of Fundamental Rights (CFREU) since they don’t comply with the requirement of proportional and necessary limitations.²⁸

Published even before the AG’s opinion in the case of Poland vs Council and Parliament, arguments that were brought forward during the proceedings still influenced the Commissions Guidelines. The proceedings are explicitly mentioned in the document, acknowledging that the Guidelines might have to be adapted after the CJEU’s judgement.²⁹ However, the Commission’s Guidelines might also influence the CJEU’s decision vice versa. Although not legally binding, the Guidelines have been formally adopted as a Communication by the Commission and put forward a certain interpretation of art. 17 DSMD.

The Opinion of Advocate General Saugmandsgaard Øe was delivered on 15 July 2021. Both the judgement in Youtube and Cyando³⁰ and the Commission Guidelines could be considered by the Advocate General only very shortly in an annex to the opinion, due to their late publication.³¹ Even more than the Commission he stresses the importance of a fundamental rights centered approach for implementation in order to ensure the law’s proportionality.³² As the Commission does, he also discusses thus extensively different options for safeguards, underlining, however, the fact that limitations of fundamental rights

²⁵ Youtube and Cyando op. cit. para. 113.

²⁶ GEIGER–JÜTTE op. cit. 625.

²⁷ Case C-401/19.

²⁸ Action brought on 24 May 2019 — Republic of Poland v European Parliament and Council of the European Union, OJ : JOC_2019_270_R_0024, CELEX : 62019CN0401.

²⁹ Commission Guidelines op. cit. 1.

³⁰ Judgement in Cases C-682/18 and C-683/18 of June 22nd, 2021.

³¹ Cf. AG Opinion op. cit. para. 221–223 „Postscript“.

³² Cf. on the AG’s proportionality analysis also Bernd Justin JÜTTE – Giulia PRIORA: *On the necessity of filtering online content and its limitations: AG Saugmandsgaard Øe outlines the borders of Article 17 CDSM Directive*. available at: <https://tinyurl.com/2a2jmt2a>, accessed: 01.12.2021.

by EU legislation bring with them an obligation to the EU legislature to define “at the very least its substance” instead of leaving this aspect to the member states.³³

3. Anticipations in the German Transposition?

The Commission and AG Saugmandsgaard Øe agree to limit a technological prevention of user's uploads to “manifestly infringing uploads” in order to minimize the risk of ‘over-blocking’, i.e. blocking of legitimate uses, including uses under exceptions and limitations, when an upload matches the information provided by a rightholder³⁴. “Uploads, which are not manifestly infringing, should in principle go online and may be subject to an ex post human review when rightholders oppose by sending a notice.”³⁵ With primarily quantitatively defined exemptions for “presumably allowed” content from preemptive blocking (§§ 9 – 11 UrhDaG) the German transposition seems to strive for the same, while being in need for concrete and enforceable legal provisions.

According to the Commission, an assessment with technological means only based on size, length, and similarity with the information provided “does not represent a legal assessment of the legitimacy of an upload”³⁶. Although in the Guidance, “short extracts which represent a small proportion of the entire work”³⁷ are mentioned as an example for not manifestly infringing content as they are likely to be covered by e.g. the quotation exemption, quantitative criteria are to be seen only as an indication, not as a “legal criterion”.³⁸ AG Saugmandsgaard Øe, however, seems to acknowledge the problem of legal concepts that first need to be spelled out by the courts before specific instructions can be derived from them. He defines manifestly infringing content further as “content which is ‘identical’ and ‘equivalent’ to works and other protected subject matter”³⁹. For

³³ AG Opinion op. cit. para. 151.

³⁴ Commission Guidelines op. cit. 20; AG Opinion, para 198 formulates “an intermediary provider may, in my view, only be required to filter and block information which has first been established by a court as being illegal or, otherwise, information the unlawfulness of which is obvious from the outset, that is to say, it is manifest”.

³⁵ Commission Guidelines op. cit. 20.

³⁶ Commission Guidelines op. cit. 20.; GEIGER–JÜTTE op. cit. 625.

³⁷ Commission Guidelines op. cit. 21.

³⁸ Commission Guidelines op. cit. 22.

³⁹ AG Opinion op. cit. para. 201, further substantiating in para. 202: [This] “specifically concerns identical reproductions, without additional elements or added value, of works and other protected subject matter identified by rightholders.”

“ambiguous situations – short extracts from works included in longer content, ‘transformative’ works, and so forth”⁴⁰ – blocking should not be applied before a human review. With preconditions regarding the proportion and combination with other content (§ 9 UrhDaG) the German transposition seems to have found a solution that might be in line with the requirements set out by AG Saugmandsgaard Øe. Even the coupling with a flagging solution as regulated in § 11 UrhDaG finds the AG’s support.⁴¹

Regarding the popular argument, so-called “memes” might get blocked, all three sides agree, however, that memes are to be initially uploaded before they might be contested by rights holders with the internal complaint mechanism. Under the German UrhDaG they will usually be covered by the Marginal Use provision of § 10 UrhDaG and generally be allowed under the pastiche exception included in § 5 para. 1 no. 2 UrhDaG. Also the Commission agrees that a picture with added elements “to create a ‘meme’, would generally not be manifestly infringing”, finding the relevant exception, however, in the qualification as a parody rather than a pastiche.⁴²

A first decision on whether content is to be blocked or uploaded until a final decision is made, can especially be crucial in cases of either “political or artistic expression of high social relevance”⁴³ or in the case of unlawful uses of content that may significantly impair exploitation on the primary markets.⁴⁴ The latter case is especially relevant with “time sensitive”⁴⁵ content, such as the use of parts of a recently released movie or a live sporting event⁴⁶.

Socially relevant content can to a certain extent still be uploaded when it is flagged by users as non-infringing according to § 11 UrhDaG. The possibility of flagging content as non-infringing is, however, only available for “presumably allowed” content according to § 9 UrhDaG. Content that exceeds these quantitative limits is preliminarily blocked and can be released only upon the user’s complaint after a decision in the complaint mechanism (§ 14 UrhDaG).

⁴⁰ AG Opinion op. cit. para. 206.

⁴¹ AG Opinion op. cit. para. 211.

⁴² Commission Guidelines, p. 21.

⁴³ GEIGER–JÜTTE op. cit. 625. citing ECtHR of 18.12.2012, (Yildirim v Turkey), App no 3111/10, para. 62–66; similarly Regierungsentwurf op. cit. 49.

⁴⁴ Commission Guidelines op. cit. 20: “It would not be enough for the transposition and application of Article 17(7) to restore legitimate content ex post under Article 17(9), once it has been removed or disabled.”

⁴⁵ Commission Guidelines op. cit. 22.

⁴⁶ Regierungsentwurf op. cit. 169, available on the website of the Federal Ministry of Justice and Consumer Protection: <https://tinyurl.com/3u44v3py>, accessed: 01.12.2021.

Whether this is enough of a safeguard is questionable when considering the Commission's and even the AG's limitation to "manifestly infringing" content.

For economically sensitive content, for which exploitation might be impaired even with an upload that is available only for a comparatively short time, the "red button" mechanism within the German transposition provides a possibility for trusted right holders to halt the upload even when it falls in the category of being "presumably allowed". The Commission might approve of this solution, proposing in their Guidance "a rapid ex ante human review", although rather by online content-sharing service providers⁴⁷ than by a natural person on the side of the right holder as foreseen by § 14 para. 4 UrhDaG. While AG Saugmandsgaard Øe doesn't mention this case explicitly in the main part of his opinion, he disagrees with the Commission's Guidance in this regard in the postscript.⁴⁸ Based on the CJEU's decision in "Youtube and Cyando"⁴⁹ he rejects preventive blocking of content that falls not in the category of "manifestly infringing" content.⁵⁰

This friction between the AG's Opinion and the Commission's Guidelines is more elaborated in their different approaches regarding the ex-post review of content. Both the Advocate General and the Commission agree that "no technology can assess to the standard required in law whether content, which a user wishes to upload, is infringing or a legitimate use"⁵¹. However, they disagree on who should decide on this question regarding content that is not deemed to be manifestly infringing. According to AG Saugmandsgaard Øe the internal complaint mechanism according to art. 17 (9) DSMD is not enough; he requires a court to decide.⁵² The Commission in contrast promotes the internal complaint mechanism as "a reasonable practical standard to determine whether an upload should be blocked or go online, and to ensure the respect for Article 17(7), taking into account the existing limitations of technology."⁵³ While the German transposition leaves the question of manifestly infringing content to technology based on quantitative criteria, there is no visible difference to the directive's wording in the implementation of art. 17 (9) DSMD. Besides the internal complaint and redress mechanism private arbitration bodies are

⁴⁷ Commission Guidelines op. cit. 22, with the terminology of "earmarked" content.

⁴⁸ AG Opinion op. cit. para. 223.

⁴⁹ Youtube and Cyando op. cit. para. 113, mentioned in the AG Opinion op. cit. para. 200.

⁵⁰ Cf. also GEIGER-JÜTTE op. cit. 625.

⁵¹ Commission Guidelines op. cit. 20.

⁵² AG Opinion op. cit. para. 203.

⁵³ Commission Guidelines op. cit. 20.

available.⁵⁴ The right to appeal to the courts remains unaffected⁵⁵ but is not further facilitated. It is hence to be expected that, because of the organizational, time and financial effort involved, appeal to the courts will remain the exception, especially in the case of unlawful blocking.

4. Summary and Outlook

Regarding the general aims of transposition and application of art. 17 DSMD all three documents, the Commission's Guidance, the AG's opinion and the new German UrhDaG seem to point to the same direction. Both AG Saugmandsgaard Øe and the European Commission agree on the necessity of safeguards. In order to ensure the effectiveness of fundamental rights such as the freedom of expression, preventive blocking must be limited – whether it can be done by quantitative thresholds as proposed by the German transposition, remains, however, questionable.

While the objectives are the same, the three approaches still differ in the details. A respective result for the different transposition of art. 17 DSMD across European member states would contradict a “further harmonisation of the laws of the Member States on copyright and related rights”⁵⁶. While the Commission's Guidance was published too late to influence laws which were enacted before the transposition period ended, the yet to be expected judgement might influence them retroactively. This would, however, require more changes to national legislation, and if the AG's opinion was followed, maybe even changes to the directive itself. Without more detailed provisions on European level, a uniform application of EU legislation in all the Member States seems unlikely.⁵⁷

⁵⁴ Cf. §§ 13–16 UrhDaG.

⁵⁵ § 13 para. 4 UrhDaG.

⁵⁶ Rec. 1 DSMD; cf. also 114 TFEU, on basis of which the directive was enacted; AG Opinion op. cit. para. 152.

⁵⁷ Considering the very different approaches in e.g. Hungary, Germany and Sweden as presented in Peter MEZEI – Helena JAHROMI – Giulia PRIORA – Kacper SZKALEJ: *What's the buzz? Tell me what's a-happening (around Article 17)? Tales from Hungary, Germany, Italy and Sweden*. Available at: <https://tinyurl.com/3akr9eaw>, accessed: 01.12.2021.

“ABMAHNINDUSTRIE” – DIFFERENT RESPONSES ON EU AND ON NATIONAL LEVEL TO A PRACTICE OF ABUSIVE LITIGATION IN GERMANY AND IN HUNGARY

György Kovács*

1. Introduction

In the present article my intention is to compare different intellectual property rights (IPR) enforcement practices in case of online infringements in selected EU Member States, in order to demonstrate, that balanced and proportionate IPR enforcement is key to be able to strike the right balance between fundamental rights and IPR, and that excessive IPR enforcement practices are not providing a more efficient result either.

In the first part of this analysis, I review the key points of the current IPR enforcement framework, putting special emphasis on the relevant the case law of the Court of Justice of the European Union, and on the policy objectives of the European Commission.

In the second part of this work, I intend to compare two different Member State approaches to the very same problem of abusive litigation of IPR, by demonstrating how their court systems have addressed a very similar phenomenon, namely a widespread excessive enforcement practice in the area of online copyright infringements, and how the court system failed to stop this excessive enforcement practice in Germany, and how ordinary courts responded early and quickly to stop such practices to become widespread in Hungary.

---

* Dr. György Kovács, attorney-at-law; senior lecturer, Pázmány Péter Catholic University, Budapest; president, Hungarian Fulbright Association.

Finally, I will conclude with analyzing the latest response provided by the CJEU, with regard the requirement of balanced and proportionate IPR enforcement in case of online infringements.

2. The Requirement of Balanced and Proportionate IPR Enforcement in the European Union

2.1. Policy objectives of the European Commission

According to the relevant communications¹ by the European Commission, the Commission's stance in this area is characterized by the "follow the money" approach, according to which, the Commission on policy level does not aim to target individual infringers, but its policy objective is rather to focus infringement efforts on commercial scale infringers and organized criminals, who obtain large profit from IPR infringement.

Enforcement against individuals is one of the most sensitive topics, and it stresses the importance of responsible and proportionate IPR enforcement, by preventing abusive enforcement tactics, which are also contrary to the socio-economic purposes of these rights. The "follow the money" approach by the Commission has been characterized by policy initiatives, such as for instance awareness raising, harmonizing civil redress and customs framework, and putting emphasis on prevention.

As part of the Commission's efforts of prevention, IPR enforcement efforts aim upstream, to avoid, that IPR infringing products enter the value chain, by enhanced screening of the products offered to consumers. Downstream, the Commission's aim is that advertisers, shippers, distributors, payment service providers prevent IP infringers from making money from selling or promoting their products and services². As part of such efforts, among other initiatives, the Commission invited stakeholders of these industries to sign a code of conduct, a Memorandum of

---

¹ A balanced IP enforcement system responding to today's societal challenges/ {SWD(2017) 430 final, available at: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/26581>; Guidance on certain aspects of Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council on the enforcement of intellectual property rights; available at: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/26582>

² Towards a renewed consensus on the enforcement of Intellectual Property Rights: An EU Action Plan/* COM/2014/0392 final; available at: <https://tinyurl.com/nhevbfx9>.

Understanding (MoU)³. And finally, consumers are also encouraged to a more conscious consumer behavior, by avoiding cheap counterfeits, and choosing original products. In the area of online audiovisual content, for a long time, the rare existence of legal alternatives was a major cause of piracy, which however changed by the appearance of content providers, who started to offer rich selection of online audiovisual content, at an affordable price level. Spotify as one of the first became a pioneer, but was quickly followed by apple music, and we could experience similar tendencies in the area of visual content, by the appearance of netflix, apple tv and many other online content providers.

All in all, efficiency of IPR enforcement is key, but IPR enforcement has to be in balance with fundamental rights, which also corresponds with the above follow the money approach of the Commission, which not only complies with the criteria of proportionality, but at the same time it provides a more efficient result.

2.2. Relevant EU legislation and case law by the Court of Justice of the European Union

As the CJEU pointed out in its well-established case law in the past decade, IPR enforcement has to be in balance with other fundamental rights, such as privacy, data protection, freedom of expression, and freedom to conduct businesses, where, the EU Fundamental Rights Charter has to be applied. This is true of course not only for online IPR enforcement, but for IPR enforcement offline as well. Already the Preamble of the InfoSoc directive and the IPRED directive included the requirement of balanced enforcement, where the focus shall be on commercial scale infringements, such as also recital 31 of the Preamble of the InfoSoc directive, and recital 14 of the Preamble of the IPRED provides.

Pursuant to recital 31 of the Preamble of the InfoSoc directive⁴, “a *fair balance of rights and interests* between the different categories of right holders, as well as *between the different categories of right holders and users* of protected subject matter, must be safeguarded.”

---

³ See for instance: Memorandum of understanding on the sale of counterfeit goods on the internet, available at: <https://tinyurl.com/4wxckun3>.

⁴ Directive 2001/29/EC of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society, OJ L 167, 22.6.2001, p. 10–19.

Recital 14 of the Preamble of the Intellectual Property Rights Enforcement Directive⁵ (IPRED) states, that “the measures provided for in Articles 6(2), 8(1) and 9(2) need to be applied only in respect of *acts carried out on a commercial scale*. This is without prejudice to the possibility for Member States to apply those measures also in respect of other acts. Acts carried out on a commercial scale are those carried out for *direct or indirect economic or commercial advantage*; this would normally exclude acts carried out by end-consumers acting in good faith.” Pursuant to Article 3.2 of IPRED, enforcement measures shall be effective, *proportionate*, and dissuasive and shall be applied in such a manner as to provide for safeguards against their abuse.

In the area of online IPR enforcement, article 8 of IPRED has a special relevance, as this clause provides the basis for national measures on allowing *internet service providers (ISP) to disclose the personal data (names, addresses) of alleged individual infringers* to right holders. Pursuant to article 8 of IPRED in response to a justified and *proportionate* request of the claimant, the competent judicial authorities may order that information on the origin and distribution networks of the goods or services which infringe IPR be provided by any person who was found to be providing on a commercial scale service used in infringing activities.

Such measures however must be put in balance with fundamental rights, in case of article 8 of IPRED, particularly with privacy and data protection. Pursuant to article 8 of the EU Fundamental Rights Charter everyone has the right to the protection of personal data and such data must be processed fairly on a legitimate basis laid down by law. Pursuant to article 6 (1) f) of the GDPR⁶ processing of personal data shall be lawful only if and to the extent that at least one of the following applies:

“[...] (f) *processing is necessary for the purposes of the legitimate interests pursued by the controller or by a third party, except where such interests are overridden by the interests or fundamental rights and freedoms of the data subject which require protection of personal data*, in particular where the data subject is a child”.

⁵ Directive 2004/48/EC of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights, OJ L 157, 30.4.2004, p. 45–86.

⁶ Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (Text with EEA relevance) OJ L 119, 4.5.2016, p. 1–88.

The definition of personal data provided by Article 4 (1) of the GDPR clearly includes the IP addresses among personal data⁷, as

“personal data means any information relating to an identified or identifiable natural person (‘data subject’); an identifiable natural person is one who can be identified, directly or indirectly, in particular by reference to an identifier such as a name, an identification number, location data, an *online identifier*...”⁸.

Furthermore, the Privacy and E-Communications⁹ directive also provides for the harmonization of the national provisions required to ensure an equivalent level of protection of fundamental rights and freedoms, and in particular the *right to privacy and confidentiality*, with respect to the *processing of personal data in the electronic communication sector*¹⁰.

Pursuant to the CJEU case law¹¹ national courts have to find a right balance between the right to property and the right to privacy when deciding about the effective and proportionate measures of IPR enforcement in specific cases, particularly in case of online enforcement.

---

⁷ Confirmed by the CJEU in: *La Quadrature du Net and Others*, C-511/18, C512/18 and C-520/18, EU:C:2020:791, paragraph 152.

⁸ A good explanation why IP addresses are considered personal data by the GDPR, can be found at recital 30 of the GDPR: „Natural persons may be associated with online identifiers provided by their devices, applications, tools and protocols, such as internet protocol addresses, cookie identifiers or other identifiers such as radio frequency identification tags. This may leave traces which, in particular when combined with unique identifiers and other information received by the servers, may be used to create profiles of the natural persons and identify them.”

⁹ Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector (Directive on privacy and electronic communications) OJ L 201, 31.7.2002, p. 37–47.

¹⁰ Confirmed by the CJEU in: *Ministerio Fiscal*, C207/16, EU:C:2018:788.

¹¹ *Promusicae*, C-275/06, EU:C:2008:54; *Scarlet v SABAM*, C-70/10; *SABAM v Netlog*, C-360/10; *Constantin Film Verleih*, C-264/19, EU:C:2020:542; *Coty Germany*, C-580/13, EU:C:2015:485; *Bonnier Audio and Others*, C461/10, EU:C:2012:219; *Rīgas satiksme*, C13/16, EU:C:2017:336.

3. Different reactions to the same issue of abusive IPR enforcement by courts in Germany and in Hungary

3.1. The case of Germany

According to press reports,¹² since 2008 more than 5 million German citizens have received cease and desist letters from specialized law firms on alleged copyright infringements as a result of court decisions ordering ISPs to disclose the name and addresses of the relevant citizens via their IP addresses as identified by right holders. Such cease-and-desist letters (*Abmahnungsbriefe*) request contractual damages amounting to EUR 500-1000 per infringement, such as cases for instance before the court of Cologne indicated¹³.

Pursuant to Art. 97a of the German Copyright Act (*Urheberrechtsgesetz*) the rightsholder should send notice to an alleged infringer before starting litigation, giving him the possibility to settle the dispute by the payment of an appropriate contractual penalty and undertaking the obligation to refrain from further infringements. The amount of legal fees which can be claimed through such a letter are fixed to an upper limit of EUR 1000.

Pursuant to Art. 101 (9) of the German Copyright Act courts may order intermediaries to disclose personal data of copyright infringers to right holders on the basis of IP addresses collected, provided that data protection law is properly applied.

However, German courts have divergent interpretations already for more than a decade regarding the application of Art. 101 (9) of the German Copyright Act. Local courts in Germany for instance, such as the local courts of Cologne, Oldenburg, Düsseldorf, Nürnberg-Fürth and Frankfurt¹⁴ systematically granted injunctions.

¹² E.g.: Holger BLEICH: Abmahn-Industrie. *Heise Zeitschriften*, 2010/1. Available at: <https://www.heise.de/extras/ct/pdf/ct1001154.pdf>; more detailed in: Thomas SEIFRIED: *Received a German cease-and-desist letter?* SEIFRIED IP, March 2011. Available at: <https://gewerblicherrechtsschutz.pro/fileadmin/Ebooks/Cease-and-desist.pdf>

¹³ 6 Wx 2/08, 6W 132/08, 6W 136/08, 226 O 86/13, 230 O 22/12, 205 O 151/11, 209 O 238/10, 31 OH 312/09.

¹⁴ OLG Cologne, Judgment dated 21 October 2008 – 6 Wx 2/08, K&R 2008, 75 ff; LG Cologne, Judgment dated 2 September 2008 – 28 AR 4/08, MIR 2008, Dok. 290; LG Düsseldorf Judgment dated 12 September 2008 – 12 O 425/08; LG Nürnberg-Fürth, Judgment dated 22 September 2008 – 3 O 8013/08; LG Frankfurt Judgment dated 18 September 2008 – 2-06 O 534/08, MIR 2008, Dok. 298; LG Oldenburg Judgment dated 15 September 2008 – 5 O 2412/08, MIR 2008, Dok. 299.

In one instance the local court of Cologne failed to assess the commercial scale criteria altogether and in others it interpreted very extensively, considering one music album or one film upload to a file sharing platform as a commercial scale infringement. Furthermore, the local court of Cologne in many instances has ordered the disclosure of personal data with regard to more than one IP address with one single decision suggesting that proportionality is not examined on a case by case basis.

Yet, since search software applied by right holders cannot guarantee against false results¹⁵ and “unprotected” IP addresses can be used by infringers who are not the owners of the relevant ISP subscription, and even in case of protected IP addresses, it can be difficult to identify who actually connected to the internet at a specific time, there is a risk that without weighing the individual fundamental rights concerned (property vs. privacy) on a case by case basis the citizen’s right to privacy can be infringed. This violates article 8 of IPRED and the article 8 of the EU Fundamental Rights Charter as well.

Recent years have seen however changes in legislation¹⁶ and also on the level of the case law. End of 2020, a new amendment to the German Competition Act, Copyright Act and Designs Act¹⁷ have explicitly targeted the practice of abusive notice letters. A copyright notice, which does not comply with the requirements of Article 97a (2) 1 Copyright Act, is ineffective in accordance with Article 97a (2) 2 of the Copyright Act. The new Article 97a (4) of the Copyright Act aims to reduce the financial incentive for abusive notices by allowing, that the person who has been warned can demand reimbursement of the expenses required for his legal defense, unless the person issuing the warning was not aware at the time of the warning that the warning was unjustified. As recent decisions by German courts show¹⁸, such prohibition of abusive litigation was applied by German courts to copyright law, also based on Article 242 BGB, which in general prohibits abusive enforcement practices¹⁹. Whether these new

¹⁵ See more on this: Holger MORGENSTERN: Zuverlässigkeit von IP-Adressen-Ermittlungssoftware: Zur Sicherheit der eingesetzten Programme und Verfahren zur Verletzungsdokumentation. *Computer und Recht*, 2011/3. 203–208. <https://doi.org/10.9785/ovs-cr-2011-203>.

¹⁶ Jessica KALLENBACH – Dorothee WILDT: Bundestag beschließt Abmahngesetz mit Nachbesserungen. *Anwaltsblatt*, 2020. Available at: <https://anwaltsblatt.anwaltverein.de/de/anwaeltinnen-anwaelte/berufsrecht/abmahnindustrie>.

¹⁷ Gesetz zur Stärkung des fairen Wettbewerbs (v. 26.11.2020, BGBl. I 2568.), especially Article 4 related to the Copyright Act.

¹⁸ See for instance a recent decision by LG Hamburg: BGH, Vers.-Urt. v. 28.5.2020 – I ZR 129/19.

¹⁹ See from a critical perspective: Olaf SOSNITZA: Wettbewerbsprozessuale Fragen nach dem „Gesetz zur Stärkung des fairen Wettbewerbs“. *GRUR*, 2021. 671.

amendments to the German Copyright Act will result to the end of the practice of abusive copyright notice letters (*Abmahnungsbriefe*) in Germany, that remains to be seen, however taking into consideration by courts in each and every case of data requests from internet service providers the competing fundamental rights, particularly the right to privacy, could significantly contribute to the reduction of abusive copyright notice letters sent to consumers.

3.2. The Invitel decision by the Hungarian Supreme Court (Curia)

According to press reports²⁰, in 2016, a similar business model of abusive copyright notice letters was about to emerge also in Hungary. As the press reported, a German right holder has collected IP addresses of consumers in Hungary, who allegedly illegally downloaded copyright protected films via file sharing websites. The company requested ISPs, particularly Invitel, to disclose the names and addresses connected to the IP addresses collected. As the ISP (Invitel) refused to disclose the names and addresses linked to the IP addresses, the right holder sued Invitel before courts in Hungary, and lost on all instances. With its final decision, the Hungarian Supreme Court (Curia) has confirmed²¹, that the court has to find the right balance between copyright (property) and privacy, data protection, and when it comes to the cases of individual users, who download, or occasionally in case of filesharing services even upload copyright protected works, their right to privacy shall be stronger, than the copyright of the right holder.

The court also stressed, that by ordering the ISP to disclose the names and addresses of these individuals behind the IP addresses to right holders, could give a basis for profiling and handling of sensitive data as well, which enjoys a special protection under European data protection law, particularly the GDPR. As the court pointed out, the data subject has a justified interest, that the disclosure of personal data, containing the characteristics of his/her personality could take place only with his/her consent. The copyright owner however could pursue other avenues to protect its copyright, and it is not a question, that the right to the protection of personal data, in cases, – as pointed out above – even

²⁰ Reports from Hungarian online news outlet „index” dated available at: February 5, 12, 2016. Available at: https://index.hu/tech/2016/02/05/ne_fizessen_ha_nemet_porno_letoltesevel_fenyeketik/; https://index.hu/tech/2016/02/12/dr_kozma_agota_level_ugyved_balatonboglar_letoltes/amp.

²¹ Case nr. Kúria Pfv. 20.133/2016/5.

sensitive personal data, shall weigh stronger than the interest of the copyright owner for enforcement. As a principle, the court ruled, that the internet service provider – as an economic operator, providing commercial scale services for the copyright infringing activities committed via the file sharing services –, *cannot be obliged to disclose personal data of the data subjects, without their consent.*

3.3. The Mircom decision by the CJEU

As the above example of divergent IPR enforcement practices in Germany and in Hungary demonstrate, still there was a need for clarification by the CJEU with regard the application of Article 8 of the IPRED.

Last year responding to a preliminary reference submitted by a court in Belgium in a very similar case, than what we saw above in case of Germany and Hungary, the CJEU have clarified important points with regard the Application of Article 8 of the IPRED.²²

In the underlying case, Mircom Limited asked the court to order Telenet, an ISP in Belgium, to disclose names and addresses behind thousands of IP addresses, which Mircom has collected with the use of a software called FileWatchBT manufactured by a German company, Media protector GmbH. According to the allegations by Mircom, the collected IP addresses belonged to alleged infringers, who accessed Mircom’s copyrighted content illegally via file sharing services.

Responding to the questions submitted by the Belgian court in the underlying case, first, the CJEU has clarified in its preliminary ruling, that even if only fractions of actual copyrighted works are uploaded automatically in case of file sharing services, that will still qualify as a communication to the public under Article 3 (1)-(2) of the InfoSoc directive. Second, the CJEU made clear, that not only the rightsholder, but also entities conducting enforcement activities on behalf of the rightsholders are entitled to conduct IPR enforcement activities. Third, the CJEU pointed out, that even if IP addresses are personal data, still the collection of IP addresses and the disclosure of IP addresses in order that rightsholders could seek damages before courts for the infringement, that in itself is not unlawful, provided that such request for the disclosure of personal data is *justified, proportionate and is not abusive* and have their legal basis in a national legislative measure.

---

²² Mircom, C-597/19, EU: ECLI:EU:C:2021:492.

The Court also pointed out that the current EU legal framework *does not preclude Member States from imposing an obligation to disclose to private persons personal data in order to enable them to bring civil proceedings for copyright infringements, but nor does it require those Member States to lay down such an obligation.* In any case, throughout the implementation of Article 8 (right to information) of IPRED, national rules and practices have to be consistent with the objective of striking a fair balance between the rights of intellectual property rightsholders and the right of users to protection of personal data.

4. Conclusion

As the different practices discussed above demonstrate, the bottom line of the cases requesting information under Article 8 of IPRED about personal data, names and addresses of alleged infringers, seem to be an application of European data protection rules on the level of secondary law, and the European Union Fundamental Rights Charter.

Hungarian courts seem to have stopped a practice of abusive litigation, even before it could have actually started. Now the question would arise, that what could be the reason, that German courts and Hungarian courts came to a so much different conclusion with regard balancing right to privacy vs right to property? A practice of abusive litigation, which could flourish in Germany for more than a decade, has been stopped by courts in Hungary even before the practice could become widespread. The reason behind this significant difference is probably twofold. On the one hand, as said above, Article 97a of the German Copyright Law says, that the right holder should first send a notice letter to alleged infringer by giving him/her the opportunity to settle the dispute by submitting a cease and desist obligation reinforced with an appropriate contractual penalty. For a long time this particular provision has been interpreted by some German courts in a way, that individual's names and addresses were disclosed in order to give rightsholders the possibility to send notice letters, to comply with the obligation imposed under Article 97a of the German Copyright Act. Even in this interpretation however it is difficult to find explanation, why many courts in Germany did not find the right balance between the right to privacy and the right to property (copyright). As such widespread practice of abusive litigation reveals, the *application of European data protection rules in the area of online IPR enforcement seems to be far from consistent* across the Member

States, which would raise the need for the European Data Protection Board to examine the various practices in this area across the Member States, and to issue guidance, to ensure the consistent application of the GDPR in online copyright enforcement cases²³. In Germany however, the recently introduced amendments to Article 97a of the Copyright Act would hopefully in itself significantly contribute to end the long-term practice of abusive IPR litigation.

---

²³ Article 70 (1) e) of the GDPR: “70 (1) The Board shall ensure the *consistent application* of this Regulation. To that end, the Board shall, on its own initiative or, where relevant, at the request of the Commission, in particular: e) *examine, [...] any question covering the application of this Regulation* and issue guidelines, recommendations and best practices in order to *encourage consistent application of this Regulation.*”

THE ROLE OF EXPERTS IN HUNGARIAN COPYRIGHT DISPUTES

*The History of Codification in the 19th Century**

Dénes LEGEZA**

In judicial or legal terms, expert activity can primarily be mentioned with regard to legal proceedings when, in the trial, experts with special skills or professional practice provide assistance to the judge in case of lacking knowledges, which however are necessary for judging the statement of facts.

Of course, it cannot be expected from anyone, including the judge, to be competent in everything. Ignác Frank regarded the knowledge of laws as the only obligation of a judge, thus, in case any technical question arises in the litigation, he considered expedient for the judge to use the assistance of experts, “*because they fill up the gaps present with the judge.*”¹

As we describe it later, the authors of Hungarian legislative bills for copyright required the use of experts in any lawsuit, because such questions may arise in a litigation process regarding copyright, to which only a practising printer, book publisher, translator, photographer, architect, sculptor, handicraft artist can give an answer, who is aware of the general professional habits in addition to the tricks of his line of business. However, the proposals for the mandatory acceptance of the expert opinions or the arbitration proceedings of an expert body highlight the most likely negative experiences concerning the litigation proceedings in the middle of the 19th century and the judges as well. In spite of the measures in

---

* Supported by the K 138618 Hungarian Scientific Research Program of the Ministry for Innovation and Technology from the source of the National Research, Development and Innovation Fund (Title of the Project: The Development of the Private Law in the Interwar Period).

** Dr. Dénes Legeza, PhD, Head of Department, Hungarian Intellectual Property Office; Researcher, University of Szeged.

¹ FRANK, Ignác: *A' közigazság törvénye Magyarhonban II. [The law of public justice in Hungary]*. Buda, Egyetemi Nyomda, 1846. 190.

the reform era, the Hungarian jurisdiction was characterised by a cumbersome and complicated procedural law;² the attorneys having an excellent oratorical ability but frequently insufficient legal skills were able to defer the lawsuits even for decades, and the judges were only defenceless viewers of the dispute.³ This is supplemented by the fact that the judges held typically an elected or appointed office and the mandatory requirement for their appointment was only the oath of the judge,⁴ in addition to exactly knowing the Hungarian legislation.⁵ Contrary to the lawyers' obligation, the law provided for the mandatory legal qualification for the judges only from 1869 and the practical exam of judges became equivalent with the lawyers' exam only from 1913.⁶

So, it can be stated that the authors of the proposals were afraid to lay the charge of the complicated copyright lawsuits, which were conducted first in writing, on the talkative lawyers and the passive judges, furthermore, the adaptation of the Prussian, later German regulation also ensured the maintenance of the professional influence for those engaged in publishing of books and in art.

² BÓNIS, György – DEGRÉ, Alajos – VARGA, Endre: *A magyar bírósági szervezet és perjog története [The history of the Hungarian judicial organization and litigation law]*. Zalaegerszeg, Zala Megyei Bíróság és a Magyar Jogász Egylet Zala Megyei Szervezete, 1996. 156–157.; SZIVÓS, Kristóf: Az eshetőségi elv alkalmazásának dogmatikai alapjai a polgári peres eljárásban [Dogmatic bases for the application of the principle of contingency in civil litigation]. *Iustum Aequum Salutare*, 2021/4. 297.

³ BÉLI, Gábor: *Magyar jogtörténet [Hungarian History of Law]*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2009. 285.

⁴ The oath of the judges of the country was first regulated by Act XXXIII of 1492 and was in effect basically with an unchanged content until the second half of the 19th century.

⁵ Article 3 of Act XXX of 1723 on the establishment of the district courts of appeal and the persons to be employed in them prescribed the Hungarian origin, the good possession and the exact knowledge of the Hungarian law for the judges of the courts of appeal, while, simultaneously with it, the practice of courts of 1723 required the passing of a lawyers exam and the taking of oath, and then, as of 1769 it prescribed a strict legal exam and a certificate of good conduct for the lawyers. Cf.: SZLEMENITS, Pál: *Magyar polgári törvény IV. [Hungarian Civil Law IV]*. Pozsony, Belnay, 1845. 4.; GOJZESTI MADARASSY, János: *A magyar polgári törvénytudomány vázlatja [Scheme of the Hungarian science of law]*. Eger, Érseki Lyceum, 1845. 417. §.

⁶ Articles 6–7 of Act IV of 1869 on the exercising of the judicial power. See TÉRFY, Gyula: A magyar bírói és ügyészi szervezet fejlődése az utolsó ötven év alatt [Development of the judicial and prosecution services during the last fifty years]. In: DÁRDAY, Sándor (ed.): *Jogi dolgozatok a Jogtudományi Közlöny ötven éves fennállásának emlékére [Legal theses in commemoration of the fifty years existence of the Juridical Gazette]. 1865–1915*. Budapest, Franklin, 1916. 752.; STIPTA, István: *A magyar bírósági rendszer története [History of the Hungarian judicial system]*. Debrecen, Multiplex Media, 1997. 122.; ANTAL, Tamás: *Törvénykezési reformok Magyarországon (1890–1900) [Legislation reforms in Hungary (1890–1900)]*. Szeged, Csongrád Megyei Levéltár, 2006. 158–159.

The first body of experts, at that time under name Copyright Expert Committee was established by the Copyright Act of 1884; this was in operation as long as until 1952. The Body operating even today was reorganized after a break of about two decades, the operation of which is provided from 1970 by the Bureau for Protection of Author Rights and from 1999 by the Hungarian Intellectual Property Office (SZTNH; its earlier name: Hungarian Patent Office).

The intent for establishing a body of experts was included in all the Hungarian copyright legislative bills in the 19th century. In addition to the presentation of the codification ambitions, the purpose of this study is to describe the steps leading to the establishment of this institution which became indispensable for the purpose of enforcement of rights.

1. First steps in Hungary to protect the authors' property (1838–1840)

The conception spread at the beginning of the 19th century that the author of literary and artistic works shall exclusively be entitled to dispose of the works. Earlier, the multiplication of works was primarily ensured by sovereign privileges for the publishing houses in Hungary.⁷ The procedure necessary for the establishment of publishing houses ensured the supervision of the publishers of books and the censorship of books to be printed served the control of the content of books.

Since, by this period of time, the unauthorized publication of books became frequent, therefore Ferenc Toldy, who himself was even an aggrieved person in several such reprints both as a publisher and as an author, initiated the legal recognition of the authorial property in his writing published in 1838.⁸ A few

⁷ About the general history of the copyright in Hungary, see KELEMEN, Mór: Adatok az írói tulajdonjog hazai történelméhez [Information to the history of writers' property in Hungary]. *Budapesti Szemle* 1869/XIV. 305–317.; ARANY, László: Az írói és művészi tulajdonjogról [About the writers' and the artists' property]. *Budapesti Szemle*, 1876/XX. 225–257.; KOVÁTS, Gyula: *Az írói és művészi tulajdonjog [The writers' and artists' ownership]*. Budapest, Wickens F. C. és fia Könyvnyomdája, 1879.; MEZEI, Péter: A szerzői jog története a törvényi szabályozásig (1884. évi XVI. tc.) [History of copyright to the juridical regulation (Act XVI of 1884)]. *Jogelméleti Szemle*, 2004/3.; PETKÓ, Mihály: A szerzői jogi szabályozás története [History of the copyright regulation]. *Collega*, 2002/5. 23–27.

⁸ Ferenc Toldy (1805–1875) literary historian, critic, university professor, member and secretary of the Hungarian Academy of Science, director of the Kisfaludy Society (1841–1861). TOLDY, Ferenc: *Néhány szó az írói tulajdonról [A few words about the authorial property]*. *Athenaeum* 1838/45. 705–717.; Péter MEZEI: The Development of Hungarian Copyright Law until the Creation of the First Copyright Act (1793–1884). In: Mira T. SUNDARA RAJAN: *Cambridge*

years later, he describes the nature of the authors' property on nearly eighty pages in the *Budapesti Szemle* (Budapest Review), the international history of the copyright regulation and fundamentally lays down the Hungarian basis of the copyright literature.⁹ He is of the opinion that the State should recognize the authors' property so that even the writer should receive the financial consideration.¹⁰ In his study, Toldy describes the Prussian Copyright Act of 1837 adopted recently, except for the rules concerning the works of fine arts, translated into Hungarian.¹¹ According to Article 17 of the Prussian Act, in case the judge is unable to determine, whether a printed matter is considered a reprint or an illegitimate copy impress, or in case the amount of compensation would be debated, it prescribes the use of services of associations of experts ("composed of persons proficient in the matter").

Toldy does not describe the procedural rules, because supposedly it was published at the same time as his study. Since the procedure laid down in the decree¹² became an example to be followed by several Hungarian legislative bills, therefore it is described below briefly.

According to the Prussian decree, three expert bodies composed of seven members would be established, which bodies will have a country-wide competence in the field of disputes in relation to writer and music works as well as fine arts products. These bodies will give expert opinion to the judge in determination of a legally regulated reprint, unauthorized multiplication and the amount of compensation.¹³ The members, the chairman and his deputy will be appointed by the minister of religion, education and health, previously requesting the opinion of the minister of justice. At the time of their appointment, the members of the body take an oath at the Royal Supreme Court.¹⁴ In addition to the procedural rules of the body, the decree also describes that its administration

---

Handbook of Intellectual Property in Central and Eastern Europe. Cambridge (UK), Cambridge University Press, 2019. 37–50.

⁹ TOLDY, Ferenc: Az írói tulajdon philosophiai, jogi és literaturai szempontból, az azt tárgyzó külföldi törvények, és vélemény egy magyar írójogi törvényről [The writer property from philosophical, legal and literary aspect, foreign countries discussing that, and opinion about the Hungarian writer law]. Különlenyomat a *Budapesti Szemle* első számából. Pest, Heckenast Gusztáv, 1840. (First edition *Budapesti Szemle*, 1840/01. 157–237.)

¹⁰ TOLDY (1840) op. cit. 11. 7. §.

¹¹ TOLDY (1840) op. cit. 48–49. 25. §.

¹² Decree of 15 May 1838 on the foundation of the Prussian Royal Society of Experts referred to in Articles 17 and 31 of the Act of 11 June 1837. (Hereinafter: Prussian Decree.)

¹³ Prussian Decree op. cit. Articles 1–5.

¹⁴ Prussian Decree op. cit. Articles 7–8.

shall be performed by the Ministry of Religion, Education and Health, it shall register the receipt of letters contacting, assign the competent body, and shall send the completed expert opinion to the court acting in the proceedings.

Toldy considered the presence of experts important because this body would be able to judge the rationality of the extent and purpose of the use of, for example, the cited or adopted products in the collected works, would give to the competence of experts to determine “in each individual case” “whether the collection in question is a false reprint or not”¹⁵

2. The first codification ambitions (1844)

The first ‘author’s right’ codification legislative bill was submitted to the Parliament owing to the Kisfaludy Society. The bill prepared by the Board of the Society was passed by the members at their meeting of 21 April 1844.¹⁶ The bill wanted to introduce a certain type of arbitration court. The bill submitted to the Parliament was assessed by Delegate Bertalan Szemere, who finally prepared a clear-cut, coherent material, supplementing the protection of the author’s rights with that of the rights of artists.¹⁷ The lower house of the Hungarian Parliament discussed the bill on 4 November 1844 and accepted it without any change.¹⁸ The peers (upper house) accepted the Szemere-type presentation submitted on 9 November 1844 with minor changes concerning the whole of the bill, however, the provisions relating to the expert procedure with more significant amendments.

The final bill of the peerage referred the copyright lawsuits to the competence of the Regional Courts (which are mostly in the county seats and Budapest). It required strict deadlines for the proceedings, which can be completed basically within a quarter of year. When the pleading is finished, the court must send

¹⁵ TOLDY (1840) op. cit. 74. Article 33.

¹⁶ *A Kisfaludy-Társaság évlapjai [Annals of the Kisfaludy Society] 1844–45*. Pest, Eggenberger, 1845. 55.

¹⁷ BOYTHA, György: Szemere Bertalan és a „jövő zenéje”. In: MÁDL, Ferenc – VÉKÁS, Lajos (eds.): *Emlékkönyv Nizsalovszky Endre születésének 100. évfordulójára*. Budapest, ELTE Polgári Jogi Tanszéke és Nemzetköz Magánjogi Tanszéke, 1994. 42–58.

¹⁸ For details see SZALAI, Emil: Szemere Bertalan szerzői jogi törvényjavaslata [Copyright bill of Bertalan Szemere]. In: DÁRDAY, Sándor (ed.): *Jogi dolgozatok a Jogtudományi Közlöny ötven éves fennállásának emlékére [Legal theses in commemoration of the fifty years existence of the Legal Gazette]*. 1865–1915. Budapest, Franklin, 1916. 591–598. BALOGH, Elemér: A Szemere-féle szerzői jogi törvényjavaslat (Szemere’s copyright bill). In: RUSZOLY, József (ed.): *Szemere Bertalan és kora I [Bertalan Szemere and his era]*. Miskolc, 1991. 149–172.

the documents of the proceedings to the board of the elected experts within 24 hours, which shall give a written expert opinion signed by the members present within 15 days that must be sent to the court without delay.¹⁹ According to the proposal of the peerage, the board of experts shall express its opinion based on the documents, explaining *both* the infringement *and* the amount of compensation;²⁰ and it allows (already then!) the free consideration of evidences for the court.²¹

As regards the formulation of the procedural law part of the bill, it is unambiguous based on it that neither the Society nor Bertalan Szemere had confidence in the judgement of the judges in respect of literature and arts.²² The former thought to find the solution in an arbitration court, while the latter in the mandatory request for an expert opinion. In Szemere's opinion, so complicated questions arise in the copyright lawsuits which cannot be decided by a person who himself is not engaged in arts or literature. As against the violation of the substantive property right, the violation of the intellectual property right occurs "even by the taking over of the simple forms, because frequently we have to make separation between the mixed forms of foreign and own thoughts and ideas".²³ – In literal wording – one has to recognize "the stolen gem that they want to make unknown by putting it into a new chasing."²⁴

The proposals in 1844 contained all of the regulations in a matured form, which had already been formulated by the copyright approach of the time. The proposal placed on collected bases by the Society, elaborated by Szemere was ahead of its age in many fields. Later, not only the Austrian Copyright Act of 1846 utilized the proposal, but it laid down such rules which influenced the jurists engaged in the issues of the copyright not only in Hungary.

Finally, no time remained for discussing the remarks of the king in the last days of the Parliament, so the proposal was not validated by the sovereign in the end.

¹⁹ ÖKRÖSS, Bálint: Az 1843–4. évi országgyűlés [The Parliament of 1843–44]. *Jogtudományi Közlöny*, 1866/33. 525. 34. §.

²⁰ ÖKRÖSS op. cit. 525. 34. §.

²¹ Article 35 of the bill beginning with a new part of sentence: "After its receipt, however without restraints for the court, ..." ÖKRÖSS op. cit. 525.

²² SZALAI (1916) op. cit. 597.

²³ SZEMERE, Bertalan: Az írói és művészi tulajdonról szóló törvényjavaslat és indokolása [The bill on the writer and artist property]. *Pesti Hírlap* 1845. július 25.

²⁴ Ibid.

3. The Austrian Copyright Act of 1846

The publication of books was not unprotected in the Hungarian reform era. A decree issued originally in 1775, addressed to the Hereditary Austrian provinces had to be applied as from 1793 also in Hungary. The royal decree²⁵ prohibited the reprinting of books, imposing penalty and the obligation of indemnification, acknowledging the rights of the author and his assignees. New publication by the censorship was permitted only with the consent of the author or his assignees. The decree gave priority to the proceedings by administrative, political authorities against the judicial enforcement of rights.²⁶

By spreading the journals and the publication of books, and by mitigation of censorship, also Vienna wanted to protect the author rights in a more appropriate manner. The Austrian Act dated 19 October 1846 aimed at the protection of the literary and artistic properties against the unauthorized publication, reprinting and copying of the works. The Austrian Copyright Act, contrary to the decree of seventy years earlier, following the new theories, already protected the writers' products and also acknowledged the right to publication and public performance.²⁷

The Hungarian Governor Council had to elaborate a new bill after the promulgation of the Austrian Act. Revising the Szemere bill and having regard to the rules of the new Act, a bill prepared by Pál Jászay²⁸ was submitted to the last Diet opened in the autumn of 1847. However, this bill was not negotiated. Having regard to the fact that this bill could not be found until now, here its provisions relating the Austrian Act are described.

The Imperial Decree of 29 November 1852 put into force the Austrian General Civil Code of 1811 and other rules of law both in Hungary and in Erdély (now it is Transylvania in Romania).²⁹ The Austrian Copyright Act, which was in force

²⁵ For details see KELEMEN op. cit. 310–312.

²⁶ KNORR, Alajos: *A szerzői jog magyarázata [Explanation of the Copyright]*. Budapest, Nagel Ottó, 1890. X.

²⁷ KNORR op. cit. XIV.

²⁸ Pál Jászay (1809–1852) historian, language historian, jurist, expert of diplomatics.

²⁹ HOMOKI-NAGY, Mária: A nemesi magánjog szabályainak tovább élése a neoabszolutizmus idején [The Survival of the Rules of Noble Private Law in the Time of Neo-Absolutism]. In: MEZEY, Barna (ed.): *Kölcsönhatások Európa és Magyarország a jogtörténelem sodrásában*. Budapest, Gondolat, 2021. 140.; HOMOKI-NAGY, Mária: Magánjogi kodifikációk kérdései [Questions of Our Codification of Private Law]. In: MÁTHÉ, Gábor – MENYHÁRD, Attila – MEZEY, Barna (eds.): *A kettős monarchia. Die Doppelmonarchie*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2018. 181.; VARGA, Norbert: Az állampolgárság és a községi illetőség szabályozása a neoabszolutizmus időszakában, különös tekintettel az OPTK vonatkozó rendelkezéseire

from 1 May 1853 to 1861 in Hungary and to 1 July 1884 in Erdély, is written in its Appendix 72. When the Austrian Copyright Act entered into force, the enforcement of rights was delegated from the administrative authorities to the criminal courts that could make decision in civil lawsuits.³⁰ The Austrian Act qualified the violation of the copyrights as a serious police transgression, which could be enforced by the aggrieved author or his legal successor upon his request within the period of limitation. The decree determines a special solution in comparison to the general rules of the proceedings in the respect that an “evidence” is required from the experts in disputed issues. In the case of literary works, the experts could be chosen from writers, scientists and booksellers and in the case of artistic works, they could be chosen from artists, art experts, art dealers and music art dealers.³¹

The Act enforced the law-abiding behaviour by confiscation, by a serious fine in addition to the destruction of the devices used for unauthorized multiplication or by detention in prison in replacement of the former, furthermore, in case of backsliding, by losing the business.³² In addition to the penalty, compensation had to be paid to the holders of rights, moreover, they were entitled to receive the revenue from the sold, unauthorized copies, counted on the value of the original (legitimate) work. The opinion of the experts had to be requested if the number of the sold, unauthorized copies could not be determined, furthermore, if the surreptitious edition appeared earlier on the market than the legitimate edition.³³

[Regulation of Citizenship and Residency in the Period of Neo-absolutism, in Particular the Relevant Provisions of the Austrian Civile Code]. *Jogtörténeti Szemle*, 2012/3. 28.; BALOGH, Judit: Az osztrák magánjog hatása a magyarországi kodifikációra a XIX. században. *Publicationes Universitatis Miskolciensis, Sectio juridica et politica*, 1997. (14) 55–68.

³⁰ KNORR op. cit. XV. About detail rules see CSATSKÓ, Imre: *Az 1852-ki május 27-ki Austriai birodalmi büntető törvény magyarázata [Explanation of the Austrian Imperial Penal Act]*. Pest, Armin Geibel, 1853. Article 467 and the explanation of 406–411.

³¹ WENZEL, Gusztáv: *Az ausztriai általános polgári törvénykönyv magyarázata [Explanation of the Austrian General Civil Code]*. Pest, Geibel Ármín, 1854. 739. 33. §.

³² *Ibid.*, 736–737. 25–26. §.

³³ *Ibid.* 737. 27. §.

4. Legislative bills following the Austro-Hungarian Compromise of 1867

The Imperial Diploma of October 1860 partly restored the old historic constitutional status also in Hungary.³⁴ The Conference established under the chairmanship of the Judge Royal determined the jurisdictional rules to be applied on a temporary basis (TJR), which were also approved by the King. In its decision of 23 July 1861, the Curia declared that, until the constitutional legislation provides otherwise, it will follow the temporary rules as a permanent norm in its proceedings. Part I Article 23 of the TJR states that “even the products of the mind result in such a property, which is under the protection of law.” This sentence has served as a kind of protection for the copyright in Hungary for 23 years,³⁵ even though rather as a theory than as an actual judicial protection. Until the elaboration of the future detail rules, János Suhayda proposed instead that “[un]til that time, both the party and the judge should help itself as far as possible”.³⁶

Simultaneously with the introduction of the TJR, the process of legislation was also started. The King convened the Parliament for 2 April 1861, but afterwards, the case of regulation of the copyright progressed slowly. Disregarding the international contracts, the next wave of legislative bills was launched forth by the German copyright act submitted in 1866.

In June of 1866, the work schedule of the Codification Committee of the Parliament was published, according to which it was the task of the Subcommittee VIII to prepare a bill for the purpose of the protection of the writers’ and artist’s property.³⁷ Seeing the openness of the legislation, the Országos Magyar

³⁴ HOMOKI-NAGY, Mária: A magyar magánjog fejlődését befolyásoló jogforrások a neoabszolutizmus idején [Sources of Law Influencing the Development of Hungarian Private Law During Neo-absolutism]. In: HOMOKI-NAGY, Mária (ed.): *Ünnepi kötet Dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára*. [Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica Tomus LXXXI.] Szeged, SZTE-ÁJTK, 2018. 434–435.; PÉTERVÁRI, Máté: *A járáások kialakítása Magyarországon az 1870: XLII. tc. alapján*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2021. 46.

³⁵ For details see KNORR op. cit. XV–XVI.; HOMOKI-NAGY, Mária: „Az ész szüleményeinek védelme” a magyar jogtörténetben: Szerzői és szabadalmi jog, elsőség és etika a tudományban. In: Újszászi, Ilona (ed.): *Szent-Györgyi Albert szellemi öröksége*. Szeged, Szegedi Egyetemi Kiadó, 2014. 72–88.; POGÁCSÁS, Anett: *Különbözőség az egységben*. Budapest, Pázmány Press, 2017. 37.

³⁶ SUHAYDA, János: *A magyar polgári magánjog rendszere [System of the Hungarian civil private law]*. 6th edition. Budapest, Magyar Királyi Egyetemi Nyomda, 1874. 104.

³⁷ HORVÁTH, Boldizsár: A codificationalis albizottmány véleménye, a codificatio körül követendő eljárás iránt [Opinion of the codificatory subcommittee regarding the procedure

Képzőművészeti Társulat (National Hungarian Fine Arts Association), turned to the Parliament in July of 1866 with the request to raise the quality level of the domestic art.³⁸ By 1867, they prepared their own legislative bill based on the Bavarian Act of 1865. However, this bill reached only the minister of justice.³⁹

Seeing the parliamentary works, in addition to the Országos Magyar Képzőművészeti Társulat, also the Kisfaludy Society composed a bill. This second bill of the Society became ready by 1867 and it covered the protection of the artistic rights as well.⁴⁰ However, due to the deficiencies of the work, the Parliament returned the bill to the Ministry of Justice where no essential changes were made.⁴¹

Since the provisions relating to the artists' rights in the bill of the Kisfaludy Society were insufficient and incomplete, Hugó Maszák⁴² prepared an own bill in 1867 which discusses only the artists' rights.⁴³ In his bill that was formulated in a blundering way in many points, the prohibited multiplication of works of art by photographing appeared as a new element.⁴⁴ In his work the recognition of copyright of photo artists represented a significant progress.⁴⁵

The bill of the Magyar Írók és Művészek Társasága (Society of Hungarian Writers and Artists) became ready in 1874. The work was made by the translation of the German act of 1870. Amendments were added to the translation.⁴⁶ The bill would have given protection to the fine arts articles in addition to the written works, regulated the public presentation of dramatic works, music works and

---

to be followed for codification]. *Jogtudományi Közlöny*, 1866/24. 382–384. About the later processes of legislation and the structure of the bill on the protection of the author property See Ökröss, Bálint: Ideiglenes törvényhozás [Temporary legislation] V. *Jogtudományi Közlöny*, 1867/13. 66.

³⁸ *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat évkönyve [Almanach of the National Hungarian Fine Arts Association]*. 1865–66. Pest, Kertész József, 1867. 178.

³⁹ ARANY (1876) op. cit. 230.

⁴⁰ *Törvényjavaslat a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában és az irodalmi s művészeti jogok biztosításáról. (Bill in the subject of civil legislative code)*, Pest, Pfeifer Ferdinánd, 1867. Prestudy related to this bill by KELEMEN.

⁴¹ ARANY (1876) op. cit. 229.

⁴² Hugó Maszák (1831–1916) writer, journalist, painter, graphic artist, lithographer, photographer.

⁴³ MASZÁK, Hugó: *A művészi tulajdon s a kapcsolatban álló művészeti jogok biztosítása I–IV. [The artist property and the provision of the related artist rights I–IV]*. *Magyarország* no. 229 27 November 1867, 1.; no. 230. 28 November, 2.; no. 231. 29 November, 2.; no. 232 30 November, 2–3.

⁴⁴ MASZÁK (1867b) op. cit. Article 10 d).

⁴⁵ MASZÁK (1867b) op. cit. Articles 9 and 10.

⁴⁶ ARANY (1876) op. cit. 229.; KENEDI op. cit. 13.

musicalized dramatic works. Its structure is equivalent to the structure as László Arany's bill was finalized by the Committee of Justice later in 1884. The material presented was discussed by the Society of Hungarian Writers and Artists (Magyar Írók és Művészek Társasága). Even though the bill submitted to the Parliament took into consideration the Hungarian requirements as well, the bill was after all removed from the agenda because the Commercial Act, which discussed the publisher contracts in a separate chapter, was adopted in 1875.⁴⁷

5. László Arany's⁴⁸ legislative bill (1876, 1878)

The bill that came into existence in the joint committee of the Kisfaludy Society and the Academy can be regarded as the “entrance-hall” of the first Hungarian copyright act. In pursuance of the procedural provisions of the draft prepared by László Arany, anyone whose copyright or publishing right was infringed or jeopardized had the right to initiate a lawsuit for piracy within the period of limitation of three years.⁴⁹ The bill ruled that, in order to determine the statement of facts in technical questions, the amount of the loss and the unauthorized profit, the judge can use, as first against the rules of procedural law prevailing at that time,⁵⁰ with free consideration of the evidences,⁵¹ the services of experts in the proceedings.⁵²

Based on the pattern, adapted nearly with the same wording, of the German Copyright Act of 1870, Arany wanted to establish a society of experts from scientists, writers, book dealers, printers and other applicable persons.⁵³

⁴⁷ ARANY (1876) op. cit. 230.; HORVÁTH, Attila: A kereskedelmi törvény – 1875. évi XXXVII. tc. In: MÁTHÉ–MENYHÁRD–MEZEY (eds.) op cit. 227.; SÁPI, Edit: *A színpadi művek szerzői joga*. Budapest, Patrocínium, 2019. 53.

⁴⁸ László Arany (1844–1898) poet és collector of folktales, jurist.

⁴⁹ ARANY (1876) op. cit. 245. Article 28.

⁵⁰ MUTSCHENBACHER, Viktor: *A szerzői jog rendszeresen előadva [The Copyright Presented Systematically]*. Pécs, Taizs Könyvkiadó, 1890. 143.; KNORR op. cit. 121. The general principle of free consideration of evidences was made common by the amendment in 1894 of Act LIV of 1868 on the civil procedural code (hereinafter referred to as: CPC) See FODOR, Ármin: *Polgári peres eljárásunk története az utolsó ötven évben [History of our civil litigation proceedings in the last fifty years]*. In: DÁRDAY, Sándor (ed.): *Jogi dolgozatok a Jogtudományi Közlöny ötven éves fennállásának emlékére. 1865–1915. [Legal theses in commemoration of the fifty years existence of the Legal Gazette, 1865–1915.]* Budapest, Franklin, 1916. 244.

⁵¹ ARANY (1876) op. cit. 245. Article 29.

⁵² Ibid. 245. Article 30.

⁵³ Ibid. 245. Article 31.

According to the German act, the Commercial Supreme Court of Leipzig had exclusive jurisdiction in copyright lawsuits. Arany reserved this right for the Regional Courts of Budapest, Kolozsvár (today it is called Cluj-Napoca in Romania), and then, adjusted to the Act on the Hungarian-Croatian Compromise,⁵⁴ for the Regional Court of Zagreb⁵⁵ and so, he established the society of experts with seven members in these three cities. Its members, alternate members, chairman and vice-chairman were appointed by the minister of religion and public education as well as the Croatian Ban.

In his proposal of 1878, László Arany calls the Society of Experts already as Committee of Experts.⁵⁶ The Committee forms the expert opinion upon the writ of the court and on the basis of the available documents⁵⁷ for which the Committee receives remuneration.⁵⁸ The proposal also adopted the German solution with regard to the claims of compensation.⁵⁹

The phrases of society and committee are written in plural in Arany's proposal, because he did not think of a big body with the experts of various art branches but he would have continued to establish, on the basis of the German pattern⁶⁰, separate committees for technical questions arising in the case of piracy of works created by literary, music artistic,⁶¹ as well as by "graphic and plastic arts (*ars graphica et plastica*)".

The experts' role formulated in the Arany proposal largely relied upon the activity of the Prussian, later the German Literary Experts' Association set up already in 1837 and operating continuously till the end of the century. The expert opinions of the body were published as collections, sometimes in

⁵⁴ According to Article 9 of Act XXX on the codification of agreement concluded for balancing of the public law issues discussed between Hungary and Croatia, Slavonia and Dalmatia, [...] the measures relating to the writer and artist property are common issues of all countries of the Hungarian Crown. Máté Pétervári: One Empire and Two Ways of Public Administration: The Second Level Administrative Division in Austria-Hungary. *Journal on European History of Law*, Vol. 9. 2018/2. 133–134.

⁵⁵ ARANY (1876) op. cit. 245. Article 26.

⁵⁶ ARANY (1878) op. cit. 67. Article 31.

⁵⁷ ARANY (1876) op. cit. 246. Article 35.

⁵⁸ ARANY (1876) op. cit. 246. Article 38.

⁵⁹ German Copyright Act of 1870 Article 31.

⁶⁰ Article 49 of German Copyright Act of 1870, Article 16 of Statute no. 1110 of 9 January 1876. The German regulation goes further, thus Article 10 of Statute no. 1111 of 10 January 1876 establishes associations of experts in the field of photo art works and Article 14 of Statute no. 1112 in the field of utility models.

⁶¹ ARANY (1876) op. cit. 248. 55. §.

anonymized form,⁶² so the most typical cases could be learned by anybody. The expert opinions were made in such categories as, for example, reprint of world maps, cookery books, translations, bishopric circulars, handbooks for tailors, moon maps or botanical works.⁶³ Later, the expert opinions were published already thematically assorted, grouped according to the subjective right of the author and publisher, the subject of the copyright protection, the copyright infringement and indemnification.⁶⁴

So that the copyright requirements should not remain only dead letters, László Arany launches his legislative bill of 1876 with the following words: “Otherwise I hope the best result from this bill if the societies of experts would be composed through a careful selection. The future of the law will be in their hands, they are who have the opportunity to explain its details and they are who can adapt its principles to the real life. The permanence of members, the continuous practice and the equality of their decisions will also guarantee the rightfulness of their judgements. And a law stating the general principles can be fruitful if a good judge delivers judgements based on it.”⁶⁵

6. Adoption of the first copyright act (1882–1884)

The bill based on the Arany draft was submitted to the House of Parliament by the minister of justice, Tivadar Pauler⁶⁶ on 20 November 1882.⁶⁷ This bill

⁶² See Ludwig Eduard HEYDEMANN: *Sammlung der Gutachten des Königlich Preussischen Literarischen Sachverständigenvereins*. Berlin, Unger, 1848.; Otto DAMBACH: *Die preußische Nachdrucksgesetzgebung, erläutert durch die Praxis des literarischen Sachverständigenvereins*. Berlin, 1863.; Otto DAMBACH: *Gutachten des königlich preussischen literarischen Sachverständigenvereins über Nachdruck und Nachbildung aus den Jahren 1864–1873*. Leipzig, 1874.; Otto DAMBACH: *Gutachten des königlich preussischen literarischen Sachverständigenvereins über Nachdruck und Nachbildung aus den Jahren 1874–1889*. Leipzig, 1891.

⁶³ HEYDEMANN op. cit. Expert opinions no. 2, 7, 9, 20, 23, 28, 39–40.

⁶⁴ DAMBACH (1891) op. cit. 6–10. KNORR cites two such expert opinions op. cit. 214–224. This activity largely similar to the current practice of the Body of Copyright Experts. Even though these expert opinions cannot be applied as leading cases, but they have high significance in the practice of copyright.

⁶⁵ ARANY, László: *Az írói és művészi tulajdonjogról* [About the writer and artist property right]. *Budapesti Szemle*, 1876/XX. 225–257.

⁶⁶ Tivadar Pauler (1816–1886) jurist, university professor, minister, the first chairman of the Association of Hungarian Jurists.

⁶⁷ *Az 1881. évi szeptember hó 24-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának irományai XII. kötet* [Documents of the House of Members of the Parliament announced for 24 September 1881, Volume XII]. Budapest, Pesti Könyvnyomda Rt., 1884. 210–233. Document no. 385.

delegates the enforcement of rights to civil courts both in law-cases and in out-of-court cases, including the imposition of penalties. By this, he puts aside the role of experts in arbitration court proceedings. According to the explanation by the minister, in order to avoid difficulties, it would be advisable to make one single decision for both the penalty and the compensation.⁶⁸ The lawsuit can be initiated at the regional courts where the judge can listen to the opinion of experts with regard to the statement of facts, the losses and the possible profits and their amounts. According to the explanation, the outcome of the copyright lawsuits depends on the issues requiring significant skills. For the purpose of permanent technical rules of the expert opinions, they want to regulate the proceedings and the rules of procedure of the committee by decree.

In addition to changing the structure of the bill, the Committee of Justice amended a provision essentially affecting the Committee of Experts. The Committee of Justice removed the right of the judge to give the opportunity to the Committee of Experts to provide statement about the losses arisen as well as the profits lost and their amount. The judge is allowed to request an expert opinion from the Committee only in technical questions influencing the determination of the fact of piracy,⁶⁹ which would cause a significant practical problem in the future.

The amendment fundamentally determines the scope for action of the Committee of Experts, simultaneously causing difficulties for the judge in judging the cases. For nearly thirty years, “referring to the exact text of the law, the Committee has been consistently averse to make a declaration whether any loss was caused and how much the amount of loss was – and it was only willing to determine: whether any piracy occurred or not.”⁷⁰ The deficiency of this provision was remedied only in 1915, allowing the possibility for the Committee to give opinion about the loss arisen and its amount.

In the detailed debate in the Lower House, the members tried to achieve again that a committee of expert should also be established in Kolozsvár (today Cluj-Napoca in Romania) and that there should be committees separately by art

⁶⁸ Ibid. 231. 56. §.

⁶⁹ *Az 1881. évi szeptember hó 24-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának irományai XIX. kötet [Documents of the House of Members of the Parliament announced for 24 September 1881, Volume XIX]*. Budapest, Pesti Könyvnyomda Rt., 1884. Report 272.

⁷⁰ SZALAI, Emil: Az új eljárás szerzői jogi perekben. [The new procedure in copyright lawsuits]. *Jogtudományi Közlöny*, 1915/5. 62.

branches.⁷¹ However, Rapporteur István Teleszky⁷² insisted on the fact that “for the purpose of ensuring equality to the expertising, because, even though an expert opinion does not obligate the judge but it would constitute an important basis of the judicial judgement in many cases, therefore I accentuate the importance that one single such a committee of experts should be established in Budapest.”⁷³ The one single committee also meant that no separate committees were established by art branches.

The final text was adopted by the Lower House on 12 March 1884⁷⁴ and by the Upper House on 24 March in an unchanged form.⁷⁵ Finally the sovereign validated the submitted bill on 26 April 1884. Its promulgation took place on 4th of May⁷⁶ in the National Gazette. Finally, the law entered into force on 1 July 1884 as Act XVI of 1884.

7. Appointment of the first Copyright Committee (1884)

“Habemus papam! We have a literary court.”⁷⁷ – Kálmán Mikszáth begins his sarcastic sketch with these words. In his opinion, it is hard to imagine a committee, only two members of which are close to the literature and, where possible, even these two members are not of the same opinion.

Contrary to the Prussian and German pattern, in Hungary the minister of religion and public education appointed a committee with 22 members, and ensured the conditions of operation for the experts. The Act terminated the influence of the Academy that was written in the proposals, even though nine of the 22 experts were members of the Academy. In addition to the members

⁷¹ P. SZATHMÁRY op. cit. 220.

⁷² István Teleszky (1836–1899) jurist, lawyer, member of parliament, under-secretary of the Ministry of Justice. He was the person presenting the act in the parliamentary debate in replacement of the unhealthy István Apáthy.

⁷³ P. SZATHMÁRY op. cit. 221.

⁷⁴ P. SZATHMÁRY op. cit. 346.

⁷⁵ MASZÁK, Hugó (ed.): *Az 1881. évi szeptember 24-ére hirdetett országgyűlés Főrendi Házának naplója II. kötet. [Logbook of the House of Peers at the Parliament convened for 24 September 1881 Volume II]*. Budapest, Pesti Könyvnyomda Rt., 1884. 233.

⁷⁶ *Az 1881. évi szeptember 24-ére hirdetett országgyűlés Főrendi Házának irományai [Documents of the House of Peers at the Parliament convened for 24 September 1881]*. Budapest, Pesti Könyvnyomda Rt., 1884. 82–96.

⁷⁷ MIKSZÁTH, Kálmán: *A szakértő bizottság [The Committee of Experts]*. In: R. HUTÁS, Magdolna – REJTŐ, István: *Mikszáth Kálmán összes művei 68. [All works of Kálmán Mikszáth 68]*. Budapest, Akadémia Kiadó, 1973. 67.

of Parliament who played an important role in the adoption of the bill, also the heads of publisher groups as well as the outstanding artists of the era were among the experts.

The rules of procedure relating to the earlier committee were regulated by the Civil Procedural Act of 1868.⁷⁸ The special rules of procedure relating to the Committee were determined by the Decree no. 1686 dated 10 July 1884 of the Royal Minister of Justice in addition to the Copyright Act. And the rules of procedure of the Committee were regulated by the decree no. 42.019 of the Minister of Religion and Education issued in 1885.⁷⁹ The establishment of the first committee of experts took place on 4 July 1884.⁸⁰

Nearly half a century had to be past for the copyright to be regulated by law in Hungary. From the first ambitions for codification on, nearly all legislative bills held important to separately determine the establishment of a committee composed of experts experienced in practical fields of the copyright, which can be used for the enforcement of rights. By appointment of the members, by laying down the special rules of procedure and by defining the rules of operation, the Committee was ready to perform the expert activity in the proceedings initiated for piracy of copyright.

---

⁷⁸ Kristóf SZIVÓS: The Eventualmaxime in the Hungarian Civil Procedure – A Historical Perspective. In: David A. FRENKEL – Norbert VARGA (eds.): *New Studies in History and Law*. Athens, Athens Institute for Education and Research, 2019. 82.

⁷⁹ MUTSCHENBACHER op. cit. 155–157.

⁸⁰ *Budapesti Közlöny*, 1884/154. 4 July 1884.

QUOTATION FROM VISUAL WORKS IN THE HUNGARIAN COPYRIGHT LAW

Anett POGÁCSÁS*

“I always have a quotation for everything
– it saves original thinking.”

Dorothy L. Sayers

1. Role and Nature of Quotation Exception

There is nothing new under the sun. When creating something new we necessarily turn to existing artworks, we see the importance of reflective conversation in literature and, of course, also in scientific progress. There are quite sensitive boundary lines concerning inspiration, transformation and unauthorized use. From the time of creation of a work the author shall be entitled to the totality of copyright, i.e., to all moral and economic rights,¹ therefore the author also has the exclusive right of copying, reproduction, adaptation and distribution. However, works that build upon existing copyrighted works have an important role in society. If we really want to promote intellectual creation, then it is necessary to encourage additional creativity and innovation too. The right of quotation helps to achieve this goal. Quoting not only “links past and present”,² but is also indispensable in the creative process. It is a tool which simultaneously serves the interests of authors and users. In the digital age it seems to be even more important, since – as Daniel Davenport argues – nowadays content recipients

---

* Dr. Anett Pogácsás, associate professor, Pázmány Péter Catholic University, Faculty of Law and Political Sciences; member of the Hungarian Council of Copyright Experts.

¹ Section 9(1) of the Hungarian Copyright Act (Act LXXVI of 1999 on Copyright).

² Ruth FINNEGAN: *Why Do We Quote? The Culture and History of Quotation*. Cambridge, Open Book Publishers, 2013. 183.

have an increased capacity to creatively re-use digital content in the production of unique and innovative works.³

According to its usual, ordinary definition, quotation is “a phrase or short piece of writing taken from a longer work of literature, poetry, etc. or what someone else has said.”⁴ We can also say that “a quotation is the repetition of a sentence, phrase, or passage from speech or text that someone has said or written.”⁵ Without discussing its cultural and linguistic meaning and importance, it is worth noting that even the Court of Justice of the European Union (CJEU) also refers to the ‘usual meaning’ of ‘quotation’:

„As regards the usual meaning of the word ‘quotation’ in everyday language, it should be noted that the essential characteristics of a quotation are the use, by a user other than the copyright holder, of a work or, more generally, of an extract from a work for the purposes of illustrating an assertion, of defending an opinion or of allowing an intellectual comparison between that work and the assertions of that user. In that regard, the Court has previously held that the issue of whether the quotation is made as part of a work protected by copyright or, on the other hand, as part of subject matter not protected by copyright, is irrelevant.”⁶

Although quotation exception is considered to be one of the ‘basic’ free use possibilities in copyright law, there are different opinions about its nature and main importance. In some cases it is emphasised that the purpose of *quotation exception* is to prevent the necessity of obtaining the permission of the right holder when the subject matter of the right is used only coincidentally or casually and without a connection to the actual subject matter of the exploiting act and thus the right holder’s interests are not affected.⁷ A new approach is

³ Daniel DAVENPORT: *Copyright law has become an exclusive system centred around economic exploitation that now serves to discourage creativity – A proposal for reform with a focus on the music industry*. Dissertation submitted to the University of Exeter, 2020.

⁴ Cambridge Dictionary, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/quotation>.

⁵ Tom MCARTHUR – Jacqueline LAM-MCARTHUR – Lise FONTAINE – Roshan MCARTHUR (eds.): *The Oxford Companion to the English Language*. Oxford University Press, 2018.

⁶ C-516/17. Spiegel Online GmbH v Volker Beck [ECLI:EU:C:2019:625] 78.

⁷ Allison FELMY: “Pictorial Quotation” Decision of the Supreme Court (Oberster Gerichtshof) 26 September 2017 – Case No. 4Ob81/17s. *International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 2018/5. 599.

more likely to consider quotation as a right of the users.⁸ Some decisions of the CJEU have stirred the stagnant water in this respect. In 2013, it pointed out that some establishments, such as publicly accessible libraries, have *the right* of communication (and also a kind of ancillary right to digitise the works)⁹ according to Article 5(3)(n) of Directive 2001/29.¹⁰ In 2017, the CJEU made its standpoint clear: “However, although Article 5 of Directive 2001/29 is expressly entitled ‘Exceptions and limitations’, it should be noted that those exceptions or limitations do themselves confer rights on the users of works or of other subject matter.”¹¹ Not all authors share this position in legal literature. Tito Rendas is of the opinion that, in general, we should not refer to such entitlements as “rights” since they are not paired with a correlative duty, but as “privileges” or “freedoms”.¹² But it seems that EU copyright law moves towards the recognition of copyright user rights despite the fact that national precedents deny the existence of rights of the users.¹³

2. Scope of Quotation Exception

Not only its nature, but its exact content is uncertain since it varies from jurisdiction to jurisdiction. As Tanya Aplin and Lionel Bently argue, the quotation exception, as enacted in national law, should not be limited by work, nor by type of act, nor by purpose, and it should not be subjected to additional conditions either.¹⁴ But it seems that the different countries have added different

⁸ LÁBODY, Péter: Szerzői jogi „user-szabadságok” a globális tartalomgyártó platformokon. *In Medias Res*, 2021/1.

⁹ C-117/13. Technische Universität Darmstadt v Eugen Ulmer KG [ECLI:EU:C:2014:2196] 43–44.

¹⁰ Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society (OJ L 167 22.6.2001, p. 10).

¹¹ C-469/17. Funke Medien NRW GmbH v Bundesrepublik Deutschland [ECLI:EU:C:2019:623] 70.; C-516/17. Spiegel Online GmbH v Volker Beck [ECLI:EU:C:2019:625] 54.

¹² Tito RENDAS: Are Copyright-Permitted Uses ‘Exceptions’, ‘Limitations’ or ‘User Rights’? The Special Case of Article 17 CDSM Directive. *Journal of Intellectual Property Law & Practice* (Forthcoming), <https://ssrn.com/abstract=3968252> (November 22, 2021).

¹³ Stavroula KARAPAPA: The Quotation Exception under EU Copyright Law: Paving the Way for User Rights. In: Eleonora ROSATI (ed.): *The Routledge Handbook of EU Copyright Law*. London–New York, Routledge, 2021. 247.

¹⁴ Lionel BENTLY – Tanya APLIN: Whatever Became of Global Mandatory Fair Use? A Case Study in Dysfunctional Pluralism. In: Susy FRANKEL (ed.): *Is Intellectual Property Pluralism Functional?* Cheltenham–Northampton, Edward Elgar, 2018. 8.

content rules to the relevant provision of the Bern Convention,¹⁵ Article 10(1) of which states quite clearly: “It shall be permissible to make quotations from a work which has already been lawfully made available to the public, provided that their making is compatible with fair practice, and their extent does not exceed that justified by the purpose.” But it acquires different forms in different legal systems, which has led to ‘dysfunctional pluralism’.¹⁶

Quotation exception is traditionally regarded as a well-known exception in international and national copyright laws, and also in society in general. Indeed, a significant percentage of the users do know that quotation exception exists, in fact, they use it regularly. However, quotation is often regarded as a tool used for texts or speeches, and possibly to musical works – so it seems to be limited to a few traditional genres. This is an aspect – among others – which points to a huge difference between jurisdictions.

Some authors challenge the broad interpretation of exception offered by other scholars.¹⁷ However, it seems to be moving towards a definition in which free quotation is not limited by type of work either.¹⁸

For example, in Austria until 2015 quotation of works of fine art was regulated only if it occurred in scientific or academic works. However, in some cases the Court found that the copyright-based injunctive claim can preclude the right of free expression of opinion protected by Article 10 of the ECHR, even if the quoting medium was not an academic or scientific work.¹⁹ The law currently in effect contains explicit provisions for works of fine art, including photographs.²⁰

¹⁵ Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (1886).

¹⁶ BENTLY–APLIN (2018) op. cit. 8.

¹⁷ Jane PARKIN: The copyright quotation exception: *not* fair use by another name. *Oxford University Commonwealth Law Journal*, 2019/1. 55.

¹⁸ Tanya APLIN – Lionel BENTLY: *Global Mandatory Fair Use. The Nature and Scope of the Right to Quote Copyright Works*. Cambridge University Press, 2020. 22.

¹⁹ FELMY op. cit. 598.

²⁰ Bundesgesetz über das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Kunst und über verwandte Schutzrechte (Urheberrechtsgesetz). StF: BGBl. Nr. 111/1936 (StR: 39/Gu. BT: 64/Ge S. 19.)

§ 42f. (1) Ein veröffentlichtes Werk darf zum Zweck des Zitats vervielfältigt, verbreitet, durch Rundfunk gesendet, der Öffentlichkeit zur Verfügung gestellt und zu öffentlichen Vorträgen, Aufführungen und Vorführungen benutzt werden, sofern die Nutzung in ihrem Umfang durch den besonderen Zweck gerechtfertigt ist. Zulässig ist dies insbesondere, wenn

1. einzelne Werke nach ihrem Erscheinen in ein die Hauptsache bildendes wissenschaftliches Werk aufgenommen werden; ein Werk der in § 2 Z 3 bezeichneten Art oder ein Werk der bildenden Künste darf nur zur Erläuterung des Inhaltes aufgenommen werden;

In the United Kingdom, exception applies to *all types* of copyright work, but, as the Intellectual Property Office warns, it would only be in exceptional circumstances that *copying* a photograph would be allowed under quotation exception. It would not be considered fair dealing if the proposed use of a work is in conflict with the copyright owner's normal use (for example, the ability to sell or license copies of a photograph for inclusion in newspapers).²¹

2.1. Hungarian Solution Until 2021

The Hungarian Copyright Act (HCA) sets out the rules of quotation as free use:

“Anyone shall be entitled to quote, true to the original and to the extent justified by the character and purpose of the recipient work, parts of works on the condition of indicating the source and the author specified in the original work.”²²

But until the summer of 2021, *Section 67(5) of Act LXXVI specified an exception* to this general rule, namely that this provision shall not apply to the use of creations of *fine art, photographic or applied art*.²³

The first Hungarian copyright act²⁴ also discussed quotation solely in relation to literary and musical works. Even at the time of the second copyright act,²⁵ the possibility of quotation from some special types of works was also disputed as it could easily lead to an infringement of the author's moral rights due to unauthorized alteration of the work, and this was not allowed even then. Finally,

---

2. veröffentlichte Werke der bildenden Künste bei einem die Hauptsache bildenden wissenschaftlichen oder belehrenden Vortrag bloß zur Erläuterung des Inhaltes öffentlich vorgeführt und die dazu notwendigen Vervielfältigungsstücke hergestellt werden;”

According to Article 74(7), these rules also apply to photographs.

²¹ “The intention of the law is to prevent newspapers or magazines reproducing photographs for reporting current events which have appeared in competitor's publications.” Intellectual Property Office: *Exceptions to copyright: Guidance for consumers*. <https://tinyurl.com/562n6w47>

²² Article 34(1) of Act LXXVI of 1999 on Copyright.

²³ Section 67(5) of Act LXXVI of 1999 on Copyright, “The provision of section 34(1) shall not apply to the use of creations of fine art, photographic or applied art.”

²⁴ Act XVI of 1884 on Copyright.

²⁵ Act III of 1969 on Copyright.

the copyright act currently in force worded this exact restriction, which was mentioned earlier, with regard to these types of works.

As the commentary on the HCA explained, quotation in the field of visual arts violates or may violate the integrity of the work, since quotation uses, for example, a certain part of the work, or snatches it from its original context, from the place in which the creator imagined it.²⁶ However, since the entry into force of this law, the *total ban for visual arts* has been disputed by users who claim that, in some cases, it is virtually impossible to present the whole work, for example, because of its size, as in the case of frescoes. In such cases, the solution was to seek the author's consent to present some part of the work, as the commentary explained, because the author alone has the right to decide whether the special detail the user wishes to highlight violates the right of integrity or not.²⁷

In the framework of this theoretical position, HUNGART, Collecting Society of Hungarian Visual Artists, also followed this practice. Many users contacted them when they intended to use part of a visual artwork.²⁸ In these cases, HUNGART did not grant permission without consulting the right holder (unless it was not possible). According to the General Terms and Conditions of Collecting Society,

„[e]very type of use that affects or might affect moral rights requires in every case explicit approval that will be obtained – unless it is not possible – by HUNGART from the copyright owner. [...] In case the copyright holder denies permission HUNGART is not entitled to grant a licence.”²⁹

Therefore, requests from users who wanted to use only part of a work, not the work itself, were obviously communicated to the right holder. And when the author stated that the planned use of the given part of their work would violate the right of integrity, Collecting Society did not grant a license even if the planned use of the work would not violate the right of integrity. HUNGART did not examine the possible effect of the requested use to the right of integrity of the author, but acted in accordance with the declared will of the right holder. It should be highlighted here that in these cases the requests for license were not

²⁶ GYERTYÁNFY, Péter – LEGEZA, Dénes (eds.): *Nagykommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020. 462.

²⁷ Ibid.

²⁸ See also on the official website of HUNGART: <http://www.hungart.org/en/tariffs/>

²⁹ Section 3 of HUNGART General Terms and Conditions, Official Gazette 2021/66 (XII. 30.).

rejected on the basis of the economic rights of the authors (although it also could have been on the basis of it, since there were no free use exceptions for using some part from a visual work at all).³⁰ Authors (and the Collecting Society) could reject such uses because of the assumed, possible infringement of moral rights. However, the question arose and reached the authors only because of their economic rights, since users were obliged to ask prior authorization for using their works. It is worth noting that the situation is similar in the case of those right holders whose rights are not managed by Collecting Society – they grant or reject permission for users directly, and they can also consider moral rights related aspects in forming their position about their economic rights.

2.2. New Provisions – New Questions

The restriction concerning visual arts which was set out in Section 67(5) of the HCA was abolished on 1 June 2021.³¹ According to the official explanatory memorandum to the amendment, the primary purpose of the existence of Section 67(5) was to protect the right of integrity, but, in fact, in the view of the legislator the *general rules* of the right of integrity provide adequate protection for these types of works, too.³² Therefore, there is no need for special provisions for them, however, integrity related problems are much more likely to occur in this area.³³ This means that using quotations from visual artworks may be considered as free use, but which requires ‘*increased attention*’.³⁴

This increased attention is primarily required *from users*. As to economic rights, in the case of quotations there is no need to ask permission from

³⁰ Section 8 of the General Terms and Conditions of HUNGART also highlighted this regulation of the HCA: “Use of details of works of graphic, applied and photographic art (‘quotation’) does not belong to the range of free uses (Section 67(5) of the Copyright Act), this will be licensed by HUNGART as described in Para 3. It is forbidden to alter or distort the work in the course of reproduction, otherwise this constitutes copyright infringement.”

³¹ See more about the connection between the CDSM directive and the quotation exception: Dávid UJHELYI: The Long Road to Parody Exception in Hungarian Copyright Law – An Explorer’s log. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2022/2.

³² About the importance of the right of integrity see more: SÁPI, Edit: Mennyire egységes a műegységének védelme? *Miskolci Jogi Szemle*, 2020/1.

³³ Section 33 of Final Submitter Explanatory Memorandum of Act XXXVII of 2021 (a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény és a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvény jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2021. évi XXXVII. törvény végső előterjesztői indokolása).

³⁴ *Ibid.*

Collecting Society or directly from the right holder. Thus, the issue of the right of integrity is not discussed in connection with economic rights either, as it was earlier. Until now, as it was discussed in the previous paragraph, Collecting Society played an important role in helping to clarify moral rights issues. Even if moral rights belong to authors as natural persons, and authors are allowed to exercise them, concerning some visual artworks, HUNGART's contribution in the process was that of an 'intermediary'. This role may seem to have drifted away from its original purpose which was to collect royalties on behalf of, and pay them to, right holders, and to enhance the protection of their copyrights both in Hungary and abroad.³⁵ But this solution is widely used among collecting societies. For instance, the German association for the collective administration of copyrights, VG Bild-Kunst, follows exactly the same method. Its General Terms and Conditions for Licensing contain similar rules to those of HUNGART's General Terms concerning moral rights:

“Uses, which affect an author's moral rights, [...] always require an express licence, which VG BILD-KUNST obtains from the rights holders. [...] If the rights holders refuse to give their consent, VG BILD-KUNST cannot grant the licence.”³⁶

But now, since quotation from visual artworks is possible in Hungary, too, it is quite doubtful whether those cases in which moral rights are affected come to their attention at all (before the use of the work). In this issue we can draw two important conclusions.

On the one hand, collecting societies did not grant a license in those cases, when authors *were on the opinion* that using some part of their work would violate their right of integrity. Earlier the adopted position was that the author alone has the right to decide whether the specific detail of the work, highlighted by the user, violates the right to integrity or not. Now the question is linked to *the legal concept of the right to integrity*. This means that in those cases where authors would not give their consent (for personal or any other reasons), but the planned use met the conditions for quotation, including that it did not violate integrity rights according to its legal concept, users are free to use the quotation exception.

³⁵ See HUNGART Annual Report, <http://www.hungart.org/wp-content/storage/2021/11/2020-Annual-Report.pdf>

³⁶ VG Bild-Kunst General Terms and Conditions for Licensing, 5. <https://tinyurl.com/2p8j2x2e>

On the other hand, the fact that users are not bound by the will of the authors from this aspect places a *heavier risk and responsibility* on users. They are not bound by the author's opinion, but nor do they get prior permission (even with wider content than it would be permitted by law). Users need to know and be confident about the preconditions of quotation exception.³⁷ However, it is complex enough to be easily judged in terms of economic rights, and perhaps even more difficult in terms of moral rights. Users have to pay attention to ensure that a given quotation can be used as a free exception and is used only to the extent justified by the character and purpose of the recipient work, including the name of the source and the author, and that it must not infringe the moral rights of the author.³⁸ As the Hungarian Council of Copyright Experts pointed out, the connection between the original work and the recipient work can be of many kinds: it is possible for the author of the receiving work to take over part of the original work in support of his own statement, to justify it, or, on the contrary, with a critical edge. It is also a legitimate quotation purpose if the recipient uses part of the original work as an explanation of his own content. However, the purpose of quotation is no longer fulfilled if the relationship between the recipient work and the received workpiece is so distant that the recipient work is to be regarded as an *illustration* rather than actually 'serving' but clearly complementary part of the quoted work. Also, the receipt of a work does not meet the criterion of the purpose of quotation if its purpose is to improve the style of the recipient work or to increase its saleability (its consumer/use value). In this case, the interest of the quoted work can no longer be disregarded.³⁹ Moreover, in the field of visual art and in the context of digital technology it is difficult to distinguish the legitimate purpose of citation from economic or 'self-serving' use of a work.⁴⁰

In light of the above circumstances, the following sentence on the website of HUNGART acquires new significance now due to the new rules of quotation:

“If you, as a user, are uncertain whether authorization should be sought for a particular use, please contact the Secretariat of

³⁷ Articles 33(1)–(3) and 34(1) of the HCA.

³⁸ Article 33 of Final Submitter Explanatory Memorandum of Act XXXVII of 2021 (a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény és a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvény jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2021. évi XXXVII. törvény végső előterjesztői indokolása).

³⁹ Expert-opinion No. SzJSzT-05/20 of the Hungarian Council of Copyright Experts.

⁴⁰ GYERTYÁNFY–LEGEZA (eds.) op. cit. 270.

HUNGART Society [...]. It is recommended to assess the scope of free use and consult with the Secretariat in advance of the genuine use of the work to ensure that conditions set forth in the Act are met. »*The provision related to free use shall not be interpreted inclusively.*« (see: Article 33(3) of the Hungarian Copyright Act).⁴¹

Therefore, HUNGART may keep its special role of an ‘intermediary’ or consultant, even if quotation itself is a free use already related to visual artworks as well – if it has the authorization for it.

In relation to visual artworks, not only moral rights, but the basic requirements of quotation must also be examined. The Berne Convention uses a broad concept of quotation.⁴² It also has a relatively broad scope under the EU copyright law, as affirmed by the Court of Justice of the European Union.⁴³ But at the same time, the national transpositions of Article 5(3)(d) of the InfoSoc Directive vary substantially.⁴⁴ Lionel Bently and Tanya Aplin emphasize that the key is the interpretation of the conditions of fair practice. They argue that fair practice requires an assessment of the nature or purpose of quotation, the type of expressive use that is involved, the nature of the work that has been quoted, the size of quotation and its proportion in relation to the source work, and harm to the market of the source work and the integrity interest of the author of the source work.⁴⁵ (As it was mentioned earlier, the latter two were the original reasons why Article 67(5) existed in Hungarian law.) These authors are quite optimistic about the likelihood of conflict between the quotation exception and moral rights protection. They argue that the opportunity to weigh fair practice on the basis of the particular preconditions of quotations will be helpful in ensuring that conflicting outcomes do not occur.⁴⁶ But based on the above reasons, I am not convinced that preconditions of quotation from visual artworks are clear for users and authors. It is not clear either what the practice and role of HUNGART under the new rules will be, whether HUNGART wants

⁴¹ <http://www.hungart.org/en/licensing-method/>

⁴² Its relation to parody exception see: UJHELYI, Dávid: *A paródiakivétel szükségessége és lehetséges keretrendszere a hazai szerzői jogban*. Budapest, Ludovika, 2021. 155.

⁴³ Bernd Justin JÜTTE – João QUINTAIS: The Pelham Chronicles: Sampling, Copyright and Fundamental Rights. *Journal of Intellectual Property Law and Practice*, 2021/3. 213.

⁴⁴ Eleonora ROSATI: Non-commercial quotation and freedom of panorama: useful and lawful? *Journal of Intellectual Property Information Technology and E-Commerce Law*, 2017/4. 312.

⁴⁵ APLIN–BENTLY (2020) op. cit. 4.

⁴⁶ *Ibid.* 60.

to, or whether it can maintain this kind of intermediary role between users and authors concerning integrity rights.

3. Closing Remarks

Quotation seems to be the least complicated copyright exception. However, it entails challenging questions in its daily application, especially in the field of visual art. In Hungary, quotation from visual works is a new and welcomed exception, but we must not lose sight of the fact that this new tool is surrounded by uncertainties, and it will be a long learning process to clarify all of its conditions, barriers and its relation to the right of integrity. Until then we hope to expect some very interesting and instructive court decisions.

During this learning process it is reasonable to think about quotation in the opposite way, as Dorothy L. Sayers does in her above quoted sentence – since we need to use quotations precisely in the spirit of creativity and originality.

